بسم الله الرحمن الرحيم

لِيُحِقَّ ٱلۡحَقَّ وَيُبۡطِلَ ٱلۡبَٰطِلَ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُجۡرِمُونَ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړني

©د چاپ ټول حقوق له ټیکوال سره محفوظ دي!

۞د کتاب متن: زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقائد.

۞د کتاب نوم: مفتاح عقیده

۞مصنف: مولوي نورالفتاح ((عثماني))

۞مالي لګښت:عامه مسلمانان

۞کمپوزر: محمد ایمل وزیري

۞ډیزاین: زبیراحمد

۞تصحیح کوونکي: مولوی نورالفتاح (عثمانی)او مولوی محب الله (رحماني)

۞خپرندویه ټولنه :المکتبةالغفاریةارګ بازار کندهار

۞چاپ کال: ۱۳۹۴ هـ ل

۞تیراژ: ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالی

دا چي دا اوږده شرحه د حاجي اغاصاحب م‍بارک په هغه رساله ليکل سوې ده چي، په ظاهره وړه او د معنی له مخي کتابونه - کتابونه پرې ليکل کيږي، نو له همدې کبله يې هم ده مبارک ته اوهم دافغانستان هغه شاه څلموته چي تل ئي په خپله وينه اوقلم داسلام اومذهب دفاع کړي ،اوتل ئي دحق آوازلوړکړي ،نه ددنيا په عشق اوعشرت مصروف سوه اونه ددنياپه پريب دخپل اصلی هدفه نه منحريف سوه ددوي په همدي ميړانه اوغيرت اوشاه کاره کارنامومي تل دمذهب اواولس اوهيوادماته بيړي تل په سيخه لاره تللی نوپه همدي خاطرعثماني خپله دغه تحفه همدوي ته په ټوله معنی ډالی کوم.

(مولوي نورالفتاح عثماني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

کڼه:	مضمون :	مخ
۱	تقریظ:الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله علیه) ولایت زابل...	۱
۲	تقریظ:الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل....................	۲
۳	تقریظ:الحاج مولوي نظرمحمد عاطف(رحمة الله علیه)ولایت زابل............................	۳
۴	تقریظ:الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل	٤
۵	تقریظ:الحاج مولوي فدامحمداخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل	۵
۶	تقریظ:الحاج مولوي ابوالفیض سعید محمدذاکري(رحمة الله علیه)ولایت هلمند	۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷تقریظ:الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۹

۸تقریظ: الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله علیه) ولایت قندهار..۱۰

۹تقریظ:الحاج مولوي محمدفیض الباري(رحمة الله علیه)في بلدباكستان...........۱۲

۱۰تقریظ:الحاج مولوي حبیب الله الاركاني (رحمة الله علیه)فعلا في ولایت هلند.....۱۴

۱۱تقریظ:الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل.....................۱۶

۱۲تقریظ:الحاج مولوي محمد(محمدي)(رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۱۷

۱۳تقریظ:الحاج مولوي فیض محمد ابوالفیض (رحمة الله علیه)ولایت قندهار..........۱۹

۱۴تقریظ:الحاج مولوي احمدسعیدالمعروف بمولوي گل آغا(رحمة الله علیه)ولایت قندهار...۲۱

۱۵تقریظ:الحاج مولوي عبدالرحیم (رحمة الله علیه)ولایت قندهار..........................۲۳

۱۲ تقریظ:الحاج مولوي محمد عبیدالله ابوالوفا(رحمة الله علیه)ولایت قندهار..........۲۵

۱۷تقریظ:الحاج مولوي سعیداحمد غفوري(رحمة الله علیه)في ولایت قندهار......... ۲۷

۱۸تقریظ:الحاج مولوي محمدلاجور(رحمة الله علیه) فی بلدباكستان ۲۸

۱۹تقریظ:الحاج مولوي نظرمحمدالافغاني (رحمة الله علیه)بلدباكستان............. ۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰تقریظ:الحاج مولوي محمود الحسن حسیني (رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۳۰

۲۱تقریظ:دارالعلوم عالي هرات(في ولایت هرات افغانستان........................... ۳۱

۲۲تقریظ:الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه)ولایت قندهار........................... ۳۲

۲۳تقریظ:الحاج مولوي محمد طاؤس(رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت................... ۳۴

۲۴تقریظ:الحاج مولوي عبدالقیوم(رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت ۳۵

۲۵تقریظ:الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت................... ۳۶

۲۶تقریظ:الحاج مولوي محمد موسی خان غزنوي(رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت..... ۳۷

۲۷متن او صاحب متن... ۳۹

۲۸دلیکوال لنډه پېژندنه.. ۴۱

۲۹یادونه.. ۴۳

۳۰مقدمه.. ۴۴

۳۱د دې رسالې نوم دی.. ۵۶

۳۲قوله:الحمد الله موږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت یو ۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳قوله:څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو... ۷۰

۳۴تقليد.. ۷۲

۳۵تقليد په لغت کي.. ۷۲

۳۶مطلق تقليد د قرآن په رڼا کي.. ۷۸

۳۷مطلق تقليد د احاديثو په رڼا کي.. ۸۱

۳۸د تقليد اقسام.. ۸۵

۳۹شخصي تقليد ته اړتيا... ۹۲

۴۰ايا د حديثو مصنفين مقليدنو وو؟.. ۱۰۱

۴۱د غېر مقليدينو يو څو سوالات.. ۱۱۴

۴۲د عوامو لپاره يوه توصيه... ۱۳۵

۴۳قوله :مذهب د امام اعظم صاحب مبارک رحمه الله.................................. ۱۴۲

۴۴قوله :مذهب د امام مالک رحمه الله.. ۱۵۲

۴۵قوله :مذهب د امام شافعي رحمه الله:.. ۱۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶قوله :امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ۱۲۲

۴۷قوله :څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو: ۱۲۶

۴۸قوله :موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو........................ ۱۷۱

۴۹قوله :څلور سره طريقې حقې دي حقې يې بولو.. ۱۷۳

۵۰د تصوف اصطلاح.. ۱۷۵

تصوف دقران اوحديث په رڼا کې.. ۱۷۷

۵۱د تصوف حکم.. ۱۷۹

۵۲تصوف د امت د مشاهرو په آند.. ۱۸۱

۵۳تصوف څه شی دی.. ۱۸۳

۵۴مرشد ته اړتيا سته.. ۱۸۷

۵۵د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان........................ ۱۹۴

۵۶د کامل شيخ علامې.. ۱۹۷

۵۷د سالک لپاره اداب.. ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸قوله :طریقه نقشبندیه شریفه........ ۲۰۷

۵۹قوله :طریقه قادریه شریفه........ ۲۱۳

۶۰قوله:طریقه چشتیه شریفه........ ۲۱۵

۶۱قوله :طریقه سهرورديه شریفه........ ۲۱۷

۶۲قوله :زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي ورتګ یې جائز بولو........ ۲۲۲

۶۳د حضرت محمد ﷺ د مقبرې زیارت کول........ ۲۳۸

۶۴د ښځو لپاره د قبرنو زیارت........ ۲۴۴

۶۵د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعا کول........ ۲۵۱

۶۶د اولیاوو کرامو وسیله کول........ ۲۵۸

۶۷توسل په لغت کې........ ۲۶۰

۶۸د توسل اقسام........ ۲۶۲

۶۹التوسل باسماء الله تعالی وصفاته........ ۲۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰التوسل بعمل صالح قام به الداعي.. ۲۶۸

۷۱التوسل بالانبیاء.. ۲۷۱

۷۲التوسل بدعاء الرجل صالح.. ۲۸۱

۷۳التوسل بالانبیاء من قبل نبینا.. ۲۸۵

۷۴التوسل بالااولیاء کرام... ۲۸۷

۷۵قوله :خوردې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو ۲۹۲

۷۶قوله :خوردې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو ۲۹۸

۷۷قوله: دوره د اسقاط جائز بولو.. ۳۰۰

حیله الاسقاط.. ۳۰۱

۷۸اثبات د نفسي حیلې... ۳۰۳

۷۹د غیر مقلیدینو سوالونه.. ۳۱۱

۸۰د اسقاط د دورې شرطونه.. ۳۱۶

۸۱د اسقاط د دورې کیفیت او ترکیب.. ۳۲۲

۸۲دورة الاسقاط اړوند مسائل... ۳۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۳قوله :مولد شریف.. ۳۲۷

۸۴میلاد نبوي ﷺ.. ۳۲۷

۸۵بدعت.. ۳۳۲

۸۶د بدعت شرعي تحقیق.. ۳۳۵

۸۷د بدعت اقسام... ۳۳۸

۸۸د میلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول.. ۳۴۱

۸۹هغه کتابونه چې د مولود په جواز اقرار کوي....................................... ۳۴۴

۹۰ولي د نبي علیه‌السلام وفات نه لمانځو؟.. ۳۵۲

۹۱مولود شریف اول چا ولمانځه.. ۳۵۵

۹۲په مولود شریف کي له لاندي شیانو څخه ځان ساتنه اړینه (ضروري) ده..... ۳۵۷

۹۳مولود شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی......................... ۳۶۱

۹۴د مولود شریف شپه غوره ده او که د قدر شپه؟.................................... ۳۶۵

۹۵قوله :او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو ۳۶۸

۹۶قوله : دمونه، تعویذونه او ځاښتونه جایز او روا بولو............................ ۳۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷د دم د جواز دلائل ۳۷۶

۹۸د تعویذ او د ځابنت د جواز دلائل ۳۷۸

۹۹قوله :ښه کاربه ښه بولو او بد کاربه بد بولو، ۳۸۵

۱۰۰قوله :دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هیت اجتماعي سره مستحب. ۳۸۷

۱۰۱قوله :زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک.................. ۳۹۱

۱۰۲فریقه وهابیه یا وهابیت.. ۳۹۳

۱۰۳غیر مقلدین په هندوستان کي.. ۳۹۸

۱۰۴د غیر مقلدینو عقائد ۴۰۴

۱۰۵د وهابیانو نومان او ډلي.. ۴۰۷

۱۰۶د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي...................................... ۴۱۰

۱۰۷د غیر مقلدینو په اړند د دارالعلوم دیوبند نظر.................................. ۴۲۰

۱۰۸سلفیان ۴۲۴

۱۰۹پنج پیریان ۴۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۰بریلویان.. ٤۲۸

۱۱۱د احمد رضاخان بریلوي لنډه پېژندنه... ٤۳۱

۱۱۲د بریلویانو عقائد.. ۴۳۲

۱۱۳ماخذونه.. ۴۳۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولنافقه العصر حافظ الحق والملة والدين شمس الاسلام والمسلمين

الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله عليه)

من سكان ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله حمداً موافياً لنعمه وموكافيه لمزيده والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين

وبعد

هغه متن المتين في عقائد اهل سنت والجماعته چي آغاصاحب تاليف كړي ۊ هغه تاليف كافي وشافي لعقائد اهل سنت والجماعت لر ه ۊمګرډير مختصراوكوتاوه .وشرحيته ئي زيات ضرورت ۊاوكله چه مولوي نورالفتاح عثماني داشرح پروكړه نودعاموا وخاصوخلكولپاره فائدمنده سوه اوهركله چه مادخپل قدرت په اندازه مطالعه كړه ډيره صحح اوبااعتماداوبادلائله شرحه وه الله تعالى دي ددواړو سعي قبول اومقبول كړي

حاجي ملا عبدالله نقشبندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولناشیغ الحدیث و التفسیر منبع العلم و الهدی صاحب البلاغة و الفصاحة مبین الکنایات و الاشارات

الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده(رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي سیدهاشم الواقع في ولایت زابل قریة سنک افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی و سلام علی عباده الذین صطفی

وروسته له دي جناب محترم الحاج اغاصاحب کله چه دامت مسلمه دصحح افکاروخلاصه په ډیره کوتاه اولړوالفاظوکي په دي وجه لیکي وه چه په اذهانوکي راتلل اوجمع کیدل ئي اسانه سي چي هغه موږپه ډیرواره ترخپل نظرتیره کړي وه البته دمولوي نورالفتاح(عثماني) صاحب دشرحي چه موږپه ډیرکوتاه وخت کي دتقلیددبحث اوبیاپه پاي کي دفرقوباطلو په ډیرسرعت څه مطالعه وکړه صحح په نظرراغله

الفقیرعبیدالرحمن 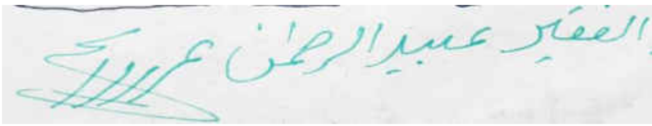

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

جناب حضرت شیخ الاسلام و المسلمین فقه العصر و الزمان صاحب البیان و البنان في التقریر و التحریر

الحاج مولوي نظرمحمد عاطف(رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي محمداصغر الواقع في ولایت الزابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی والصلوة والسلام علی سیدالوري

وبعد

ځرنګه چه زموږدمرشد الحاج اغاصاحب رساله(زموږدعلماء عقیدة)اودمولوي نورالفتاح(عثماني) صاحب شرحه ده مقلیدنولپاره لاربنوداورهنماء ده هغه دلا ئل چه دقران اوحدیث اوهم دفقهاؤداقوالوڅخه راجمعه سویدي کافي اوشافي دي اوله الله تعالي څخه پردغه عقیده په دنیاکي ژونداوپه آخرت کښي په دغه جماعت کي راپاڅیدل غواړم

والسلام

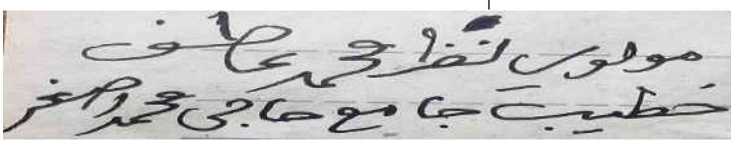

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولنا شیخ الحدیث و التفسیر جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة

الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده (رحمة الله علیه)

ملا امام قریة خوازي فعلاً و شیخ الحدیث في المدرسة رحمانیة عرفانیه و لد اخندزاده

صاحب زیارت في ولایت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی والصلوة والسلام علی سیدالوري

دغه رساله چه الحاج اغاصاحب مبارک جوړه کړیده ډیردوخت تقاضا اودضرورت په لحاظ مهتمه ده اوما خوخپله رساله مذکوره کتلي ده اوهغه شرحه ئي چي په نامه د(مفتاح عقیده)سره مسمی سویده هغه مي هم تقریبا ټوله کتلي ده اودامي دوخت دعلماء یوعظیم خدمت وباله ومذهب حنیفي ته بلکي وشریعت الغراء ته.دغه رساله اوشرحه په غورسره مطالعه کړي اوبیائي وعاموسلمانانوته په مساجدوکي اوهدیروکي ښه ښه بیانوي وهذا تائیدي

الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده 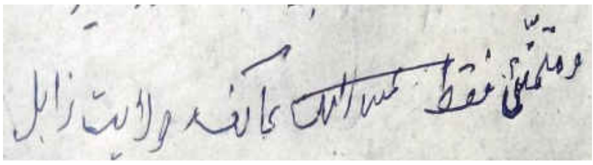

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت شیخ الاسلام و المسلمین صاحب البیان و البنان في التقریر و التحریر منبع العلم و الهدی

الحاج مولوي فدا محمد اخندزاده (رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي باجا الواقع في ولایت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لاهله و الصلاة علی اهلها

وبعد

دالله تعالی لوي رحمت او احسان ده چه موږ ته ئي په دي مهم وخت او دلامذهبود دفلع لپاره دحضرت سید الحاج حمدالله اغا صاحب رساله چي په نامه (زموږ دافغانستان دعلماؤ عقیده) ده زموږ په نصیب شوه نووروسته لمطالعي دبحث دتقلیده چه هغه ډیرپه دلائلو شرعیه صححه سره ثابت وونو حضرت مولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب ته ددعالاسونه پورته کړي چه الله تعالی دي دده سعي مقبوله او داخرت له پاره زخیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرزه وي چه موږلپاره غتمه تحفه اوډیره اساني سره راکړه الله تعالی دي سرفرازاوکامیاب په دین اودنیاکي له موږسره ولري زه ئي په ډیره مینه سره تصدیق کوم والعلم عندالله تعالي. والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

الحاج مولوي فدامحمد اخندزاده

خطیب زړه جامع مرکزقلات

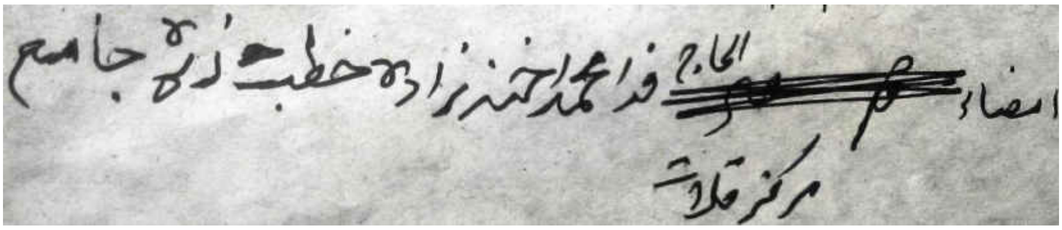

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ السلام و المسلمین فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة قدوة العلماء الراسخین

الحاج مولوي ابوالفیض سعیدمحمدذاکري (رحمة الله علیه)

استاذ احادیث في مدرسة احسن العلوم اشرفیه الواقع في ولایت هلمند مرکزلشکرگا افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله الذي قال و قوله الحق یایهاالذین امنوا اتقوا الله وکونوامع الصادقین و الصلوة و السلام علی معلم الکتاب و الحکمة و مزکي الامة و علی اله و صحبه و من تبعهم الی یوم القیامة بالاخلاص و الصداقة

امابعد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحق لاري لارويانوته زيري دي ،اوخوارجواوروافيضواونوروبدعتيانوته غم اوماتم جوړدي.ولي؟چي دشيخ الطريقة والشريعة الحاج مولنا حمدالله جان آغاصاحب درسالي شرحه دمتدين مذهبي شخصيت عالم عامل مولنا نورالفتاح (عثماني) صاحب په زياراومحنت پداسي ډول جوړه سوه چي الحمدالله اهل الزيع داعتراض ځاي نسي پيداكولاي ځكه ډيره واضحه مدللة اومفصلة ده الله عزوجل دي دمولف سعيه مقبوله وګرځوي اوالله جل جلاله دي داخرت توښه ورته وګرځوي هم ده ته هم هغه چاته چي په چاپولوكي كوهمكاري ورسره كوي امين الف امين

انا العبد الاحقر خادم الاحديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه

الواقع في هلمند لشكركله

الحاج ابوالفيض **سعيد محمد** ذاكري

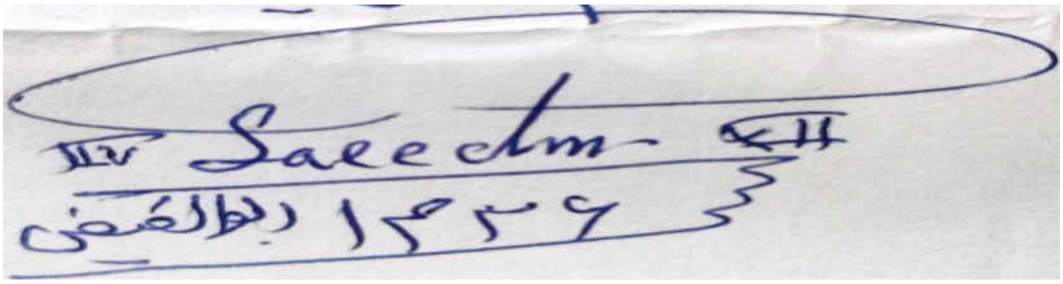

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

مولناشيخ الحديث و القران جامع المنقول و المعقول

الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله عليه)

مهتمم المدرسة دارالعلوم نورالمدارس الواقع في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلوليه و الصلوة و السلام على نبيه محمدواله و صحبه

وبعد

فاني قرائت بعض المباحث المهمه من هذه الرسالة التي الفها اخونافي الله مولنا نورالفتاح عثماني فاعجبت بهاجدا وادعوالله سبحانه وتعالي ان يتقبلها بقبول حسن وينفع بها الطلاب والعلماء وان يجعلها من الباقيات الصالحات للمئولف المحترم حفظه الله تعالى

الحاج مولوي محمد صادق حقاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولناشيخ التفسير و الحديث منبع العلم و الهدى صاحب البلاغة و الفصاحة مبين الكنايات و الاشارات صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله عليه)

من سكان و لايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل العلماءكاالنجوم ،و خصهم بالادراكات و الفهوم، و فضلهم علي عوام الناس بالعلوم ،و الصلوة و السلام على رسوله المبعوث الي العرب و العجم، و على اله و اصحابه هم اهل الفضل و الكرم ،و خير القرون و الامم،

امابعد

فانا العبدالحقيرالحاج المولوي عبدالصمد ، المفتقرالى الله القديرالاحد ،لقد طالعت شرح الرسالة المسمى بالمفتاح عقيده الذي الفه العالم العامل الصاحب للشريعة والطريقة السالک على طريقة اهل السنة والجماعة

(c) ketabton.com: The Digital Library

الثابت علي الحق الحنفية المضي كالمصباح اعني المولوي نورالفتاح عثماني جعل الله له الفوزوالفلاح فهوعندي مقبول ومنظوروالمرجومن الاخوان ان يقبلوه في كل زمان، ويعملوبه في كل حين وان، ونشروه في كل وطن ومكان، ولاينظرون الى توهمات الوهابية والسلفيان ،ولايلتفتون الي خرافات اهل الضلالة والطغيان، الذين هم يظنون انهم اهل الحديث والقران، والحال انهم اطباع النفس والشيطان، لايفرقون بين الحق والبطلان، وليس في قلوبهم مايقولون باللسان، نعوذبالله من عقيدة حديث الاسنان ،والله المستعان ،وعليه التكلان، ونسئله الاستقامة على مذهب النعمان، والتمسک باالحجة والتبيان ،والفوزفي الميزان ،والسدادفي كل بيان، والاستقامة على حكم الحديث والقران، وان يجعلنامن العلماء الربانين، والراسخين امين ثم امين يارب العالمين

الراقم الحاج المولوي عبدالصمدصابر ابولاحسان

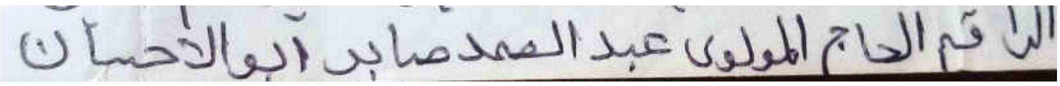
الراقم الحاج المولوی عبد الصمد صابر ابوالاحسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين
فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي محمد فيض الباري (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة دار العلوم الربانية في بلد باكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمد لله الذي من علينا برسوله وهدانا به الى سواء السبيله وامرنا بتعظمه وتكريمه وبتجيله وفرض على كل مومن ان يكون احب اليه من نفسه وابويه وخليله صاحب لواء الحمد والمقام المحمود ابي القاسم محمد بن عبد الله بن عبد المطلب صلي الله عليه وعلى اله وصحبه اجمعين واخوانه من النبين والمرسلين وسائر عباد الله الصالحين صلوة دائمة غير زائلة وباقية غير فانية ومتصلة غير منقطعة امابعد فقد سرحت النظر في هذه الرسالة ففيها مباحث لطيفة ومسائل شريفة تدور حول العقائد اهل السنة والجماعة نسئال الله سبحانه وتعالي ان يتقبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذلک من المولف وان یجعله خالصاً لوجه الکریم انه سمیع قدیروبالاجابة جدیر
والحمدلله رب العلمین کتبه العبددنی محمدفیض الباري غفرله الباري خادم
الحدیث نبویة بمدرسة دارالعلوم الربانیة

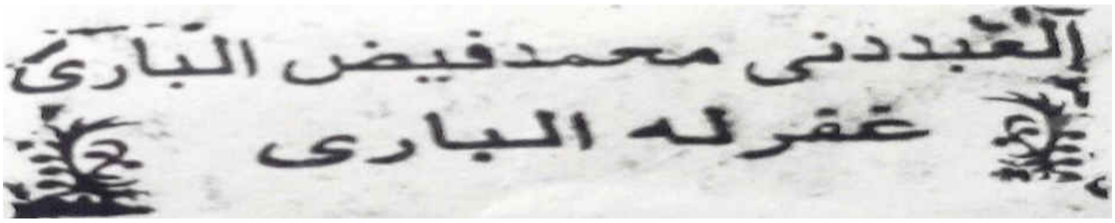

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ الاسلام و المسلمین شیخ الحدیث و التفسیر جامع المنقول و المعقول

الحاج مولوي حبیب الله الارکاني

ثم الهلمندي (رحمة الله علیه) فعلا في ولایت هلمند افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی والصلوة علی عباده الذي المصطفی

وبعد

څرنګه چه مشروحه رساله دډ یرولامذهبوپرسروپه مثل دیوتندراسماني په ځیروه داځکه چي صاحب دهغه صاحب شریعت اوطریقت وو اوپه هغه کي بې شمیره اشاري پربدي دوهابیانواوسلفیانووي نوکله چه ددغه صاحب الرتبه شیخ صاحب ددغه بهترینې رسالي شرح دیومتدین اوپرمذهب ولاړشخص دخواکیږي نوبه ولي دلامذهبواوغیرمقلیدینوپر سروتندري اسماني نه وي نوکله چي موږدخپل کمزوري علم په اندازه اجمالاڅیړنه وکړه نوددي شرحي دلوړي مرتبي په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوصيف کولونه عاجزه سوم نولهذا دالله تعالی څخه داغوښتونکي يم چه همداسي شارحان اوعلماء دي الله تعالی تل ژوندي لري امين ثم امين

ستاسوورور:

شيخ مولوي حبيب الله الارګاني ثم الهلمندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

المحدث كبير فقه العصر جامع المنقول و المعقول

الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده (رحمة الله عليه)

المشهور بملاصاحب خواځي في ولايت زابل مركز قلات افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين و الصلوة على سيد المرسلين و على اله و اصحابه اجمعين

امابعد

دالحاج مولوي سيدحمدالله جان اغاصاحب رساله چي په نامه ده (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده) اوددي رسالي شرحه چي په نامه د (مفتاح عقيده) ده تائدكوم ځكه زموږدمذهب اوعقيدي پرډيروښودلائلواوشواهدوبناده يوواربياوايم چي زي تائدكوم اوماته مقبوله ده اودادعاكوم چي دالله تعالى په لوي دربارکي دي قبوله سي امين

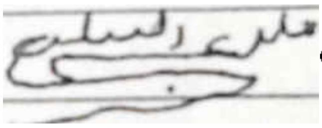
دخواځي ملاعبدالسلام اخندصاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين

الحاج مولوي محمد (محمدي)(رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله حمداًكثيراًطيباًمباركاًفيه و صلى الله و سلم على محمدعبدالله و رسوله ارسله بين يدي الساعة بشيراً و نذيراًو على اله و صحبه و التابعين لهم باحسان الي يوم الدين

امابعد

دشريعت اوطريقت شيخ مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب چي كومه رساله (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)په نوم ليكلي ده داپه واقع كښي دټوله اهل السنة والجماعة عقائددي،الامن شذوندر.هيڅ يوداسي څوک چي دالله تعالي ښخه ويريږي په دغوعقائدوكښي اختلاف نه لري خوكله چي دحاجي آغاصاحب په رساله كښي دلا ئل تفصيلي نه وه ذكرسوي نوداحتمال موجودووچي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني هغه کسان چي دلا ئل غواړي اودلويوعلماؤ پرخبرويي باورنه راځي ددلا ئلوغوښتنه وکړي نوداچي مخلص اوجيدعالم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب دحاجي اغاصاحب درسالي شرحه کړي ده اوپه رساله کښي دذکرسووعقائدوسره يي دلا ئل راوړي دي دايقينا دوخت ضرورت وو خوزماډيرومصرفيتونودومره وخت رانه کړي چي ټوله شرحه وګورم صرف يوه حصه يي زما ترنظرتيره سوه خودغه حصي له کتلوڅخه داسي ښکاري چي په دي شرحه کښي هراړخيزمعلومات سته الله تعالی دي ددغي شرحي فائده عامه وګرځوي

مولوي محمد (محمدي) حفظه الله

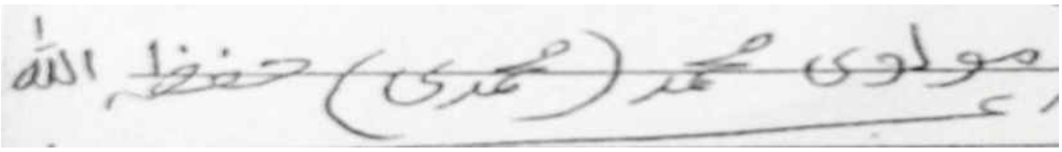

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير مناظر اهل السنة و الجماعة

الحاج مولوي فيض محمد ابوالفيض (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله و الصلوة على اهلها

وبعد

كومه رساله چي شيخ الشريعت والطريقت حضرت مولوي سيد الحاج حمدالله اغاصاحب(رحمة الله عليه)په نامه د (زموږ دافغانستان دعلماؤعقيده)جوړه كړې وه دايوبهترينه رساله وه په باب كي دعقائدوداهل السنة والجماعة اووددي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالي په باب بائدووايم (صغرحجمه وكبرعلمه)اوزموږپه فكرددي رساله سره دغه نوم ښه مناسب دي(سيف الحنفية على اعناق الوهابية والسلفية)اوهغه څوک چي ځان ته مقلدوايي ددي رسالي څخه انكارنكوي(ولاينكرها الاالوهابية والسلفية) خوكله چي دارساله مجمله وه په غاية اجمال سره نودشرحي ضرورت پيداسوداچي حضرت مولوي نورالفتاح عثماني صاحب ددي رسالي مفصله شرحه جوړه كړه نوموږدزياتومصرو فيتوپه خاطردېولي شرحي دمطالعي وخت نسوپيدانولهذاددي شرحي يومبحث چه هغه مبحث دتوسل دي موږمطالعه كي فوجدته مشحونابمطالب لطيفة ومقاصدنفيسة معجبة للنواظرومطربة للخواطرتميل اليها الطباع وتلذذبهاالاسماع

(والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته)

الحاج مولوي فيض محمدابوالفيض

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ القران و التفسير صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي احمدسعيدالمعروف بمولوي گل آغا (رحمة الله عليه)

خطيب جامع انصاري نرزو شابرج في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمدلمن هواهله كماهواهله بماهواهله على ماهواهله عمن جعله اهله
والصلوة والسلام على من ارسله هدي وبشري لمن ارسله اليه من الجن والانس
ليخرجهم من ظلمات الكفروالنفاق والمعاصي الي فيضان القران والاحديث النبوي
وعلى اله وصحبه وعترته امابعد فقدعرضت علي رسالة مؤلفة في تصحيح
العقائدلاسيمافي عقائدعلماءافغانستان اللتي الفهاالشيخ الاجل العالم التقي
والمرشدالنقي حضرت مولينااحمدالله جان اغافطالعتهافوجدتهاكافيةشافية في
بابهاومدللة في مسئلة العقائدنافعة للخواص والعوام ومغنية للعلماء والمبلغين

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن تعب تحقيق هذا مسئلة واوصي لكل عبد مسلم ان يشيعوهذا الرسالة
ليستفيد منها المسلمون وادعوالله الكبيران ينفع بها الامة
ويجعلها ذخر المؤلفها ولمن سعي فيها وصلي الله علي سيدنا محمد واله وصحبه
اجمعين

احمد سعيد المعروف بمولوي كل آغا

خطيب جامع انصاري نرزوشابرج

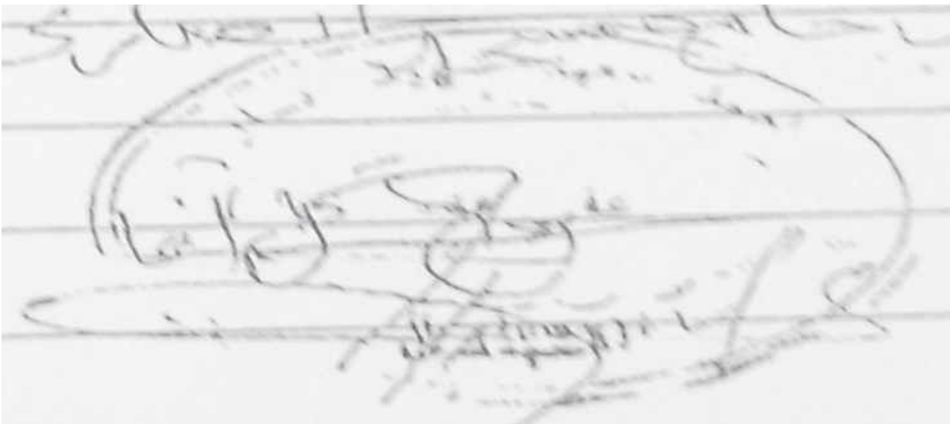

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام و المسلمين

الحاج مولوي عبدالرحيم (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في مدرسة جامعة اسلامية اشرفية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين و الصلوة علي سيد المرسلين و على اله و صحبه اجمعين

امابعد

دطريقت شيخ محترم مولوي حمدالله جان اغاصاحب چي دجلدک په اغاصاحب سره هم شهرت لري يوه مختصره رساله دبعضي مسائلو په اړه ليکي وه لکن دارساله ډيره مختصره وه تفصيل ته يي ضرورت يقيني وه داچي محترم مولوي صاحب نورالفتاح عثماني دا ضرورت پوره کړي الله تعالي دي اجرخيرورکړي البته دزياتومصروفياتوله کبله مي ونکړل سول چي درسالي ټوله شرحه مطالعه کړم په يوعاجل نظرمي داهل السنت والجماعت تشريح وکتله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشاءالله کافي وضاحت يې کړې امېد ستـه چې نور مسائل به يې هم په همدې ډول تشريح کړي وي، ومن الله التوفيق

شيخ الحديث مولوي عبدالرحيم مدظله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد عبيدالله ابوالوفا (رحمة الله عليه)

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل علماء الامة المرحومة امناء الدين و الصلوة و السلام علي اعلم العلماء وافقه الشيوخ و الصوفية معلم للدين المتين و على اله و اصحابه الناشرين الدين

امابعد

فقدطالعت اكثرمواضع من هذاالكتاب المبين لرسالة اللتي الفها شيخ الطريقت والشريعت شيخنا ومرشدنا الشيخ السيدمولنامولوي حمدالله جان اغاصاحب دامت بركاته العاليه فوجدت هذا الشرح مطابقالكتب الاحديث وكتب الفقهاءالكرام وكتب التصوف فالله درالمصنف اعني مولوي نورالفتاح عثماني العالم والعامل الصوفي دام ظله العالي حيث بذل سعيه في تتبع الكتب واستقرائها جعل سعيه مشكورا وجعله مقبولابين العلماء والطلباءونافعالهم في

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدارين امين ثم امين لارضي بواحدة اضم اليها الف امين وصلي الله تعالي علي خيرخلقه محمد وعلي اله وصحبه اجمعينو انا العبد الافقر الي رحمة الله الأكبر محمد عبيد الله ابو الوفا

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية

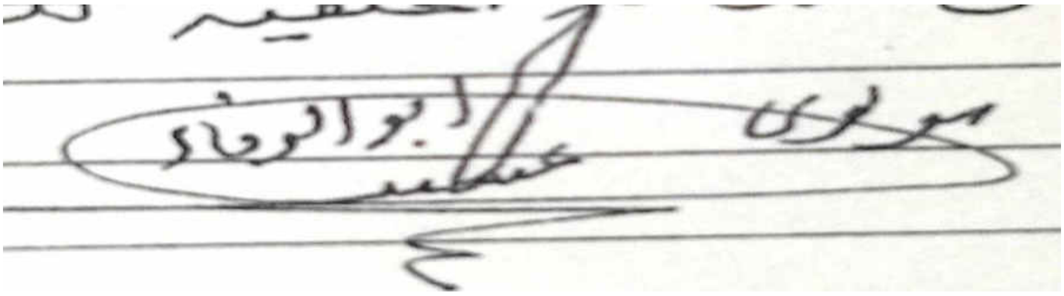

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب التدقيق و التحقيق

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري (رحمة الله عليه)

رئيس دارالافتاء في جامعة الاسلامية اشرفية في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى و سلام على عباده الذين اصطفى

مادغه شرحه ټوله وکتل شارح جناب محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب پوره زحمت کښلي دي موضع ئي لکه څنګه چي شيخ الطريقت والشريعت جناب محترم حاجي اغاصاحب دجلدک متن ليکلي وو هم هغسي يي کټ مټ شرحه کړيده دلانورپرمختګ اوخدمت په هيله ئي يم

والسلام

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري

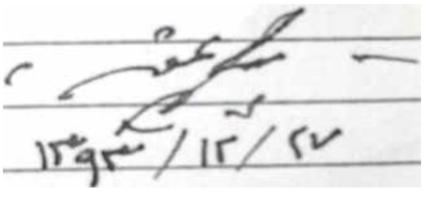

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمدلاجور (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة جوهر العلوم في بلدباكستان شمن كلداره باغنشه

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلي علي رسوله الكريم

امابعد

مادغه رساله في الجمله درنظروايستله ډيره ښه رساله ده دعقيدي داصلاح لپاره اومفيده اوګټوره ده ځکه چي حوالي يه دمعتبروكتابوڅخه دي اودغه مولوي نورالفتاح عثماني صاحب چي شارح ددغه متن دي زما دتلامذوڅخه دي ښه قابليت اوصلاحيت يه درلودي اوددي رسالي نوم چي دعلماء حنفيه عقيده واي ښه به وايي اويا عقيدة العلماء الحنفية اللهم اجعل سعيهم مشكورا ومقبولاواجعله هذارسالة سببالرضائک یاارحم الرحمين مولوي محمدلاجور

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين

فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي نظرمحمد الافغاني (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة العربية تدريس القران في بلد باكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفي امابعد فقد طالعت ماتيسرلي حسب الظروف من هذا الرسالة المؤلفة في اصلاح العقيدة الفها العامل الشيخ الشريف العلامة حمد الله جان وشرحها العالم المحقق لمولي نورالفتاح عثماني فاذاهي منتخبة من القران والحديث وان احسن الحديث كتاب الله واحسن الهدى هدي محمد صلي الله عليه وسلم ومشحونة باقوال اولياء الله عزوجل وفقهاء هذه الامة الذين هم فرسان هذه الميدان جزالله عزوجل مؤلفه خير الجزاء وجعل سعيه مشكورا وعمله مبرورا، من ناحية اخرى رئيت توقيعات المشائخ الكرام والعلماء العظام عليها فهاانا ادعوكل اخ في الله اليها اذلايسع الجهل عنها طرفة عين

وانا عبد الفقير نظرمحمد الافغاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب الفصاحت و البلاغة و استاذي

الحاج مولوي محمود الحسن حسيني (رحمة الله عليه)

من سكان قرية سنجري و لايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي علمنا طريقه اهل السنة والجماعة وجعلنا من اهلها والصلوة والسلام من جرهذه الرسوم الى يوم الدين حبيبنا ومولانا محمد سيد الاولين والاخرين وعلي اله واصحابه الذين شيدو هذه الطريقة بايدي المتين امابعد فلماكان الرسالة التي الفهاشيح الشريعت والطريقت الحاج مولاناسيد حمد الله دامت بركاته رسالة وجيزه متينة لكن جمعها جميع عقائد اهل السنة والجماعة

فشمرلتفصيلهااخوناثاقب الزهن مولوي نورالفتاح عثماني سنجري الكندهاري دام فيضه اللهم احفضه من شركل غبي وغوي ومن شرجبارعنيد فنظرت في بعض مضامينها كان صوابا وموافقا للشريعت المحمدي والطريقة الاحمدي واسئل الله ان يتقبل منه سعيه وجعل زخرا له في الدارين آ مين.انا العبد العاصي مولوي محمود الحسن حسيني غفرله الباري

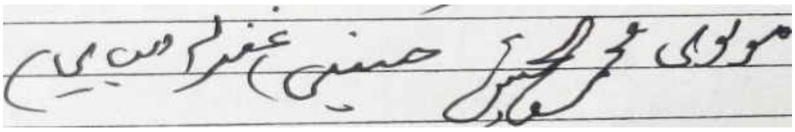

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب تقریظ

(دارالعلوم عالي هرات)

في ولایت هرات افغانستان

الحمد لله وحده والصلوة على من لانبى بعده ولامعصوم بعده ولاامة بعدامته ولاکتاب بعدکتابه اما بعد په مختصروخت کښي مو دمولانا نورالفتاح عثماني صاحب په پښتو ژبه کښي لیکل سوي اوترتیب سوي تالیف چه دحاجي آغاصاحب پررساله چه زموږدافغانستان دعلماؤدعقیدي په نامه یادیږي شرح کړي ده مختلف مقامات اوابحاث مو وکتل ماشاءالله ډیره په زړه پوري اوبین الافراط والتفریط مطالب اودلا ئل پکښي راټول کړي چه اکثره دلائل ئي داهل سنت والجماعت مرکزدارالعلوم دیوبند دکتابونه رانقل کړي الله تعالی دي دنوم وړي داخدمت قبول کړي اودمزید تصنیفاتواوتالیفاتو توفیق دي ورکړي

دارالعلوم عالي هرات

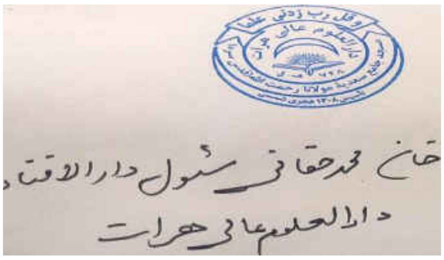

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جامع المنقول و المعقول صاحب فصاحت و البلاغة صاحب البيان و البنان فی التقریر و التحریر فقه العصر

الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه)

رئس المدرسة النعمانیة الاسلامیة فی ولایت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العالمین و العاقبة للمتقین و لاعدوان الاعلی الظالمین و اشهدان لااله الاالله وحده لاشریک له رب العالمین و اله المرسلین و قیوم السموات و الارضین و اشهدان محمدا عبده و رسوله المبعوث بالکتاب المبین الفارق بین الهدی و الضلال و الغی و الرشادو الشک و الیقین

امابعد

زموږ مرشد فضیلة الشیخ الحاج العالم صاحب الورع والتقوی وصاحب الشریعة والطریقة السید حمدالله جان آغاصاحب (دامت برکاته العالیه) چي مشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي یوه جامع رساله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«زموږدافغانستان دعلماؤعقیده»په نامه ده و لیکل، اوزموږدافغانستان علماؤخوښه کړه، نوبیاځینوعلماؤکرامو«مولوي محمدحسن صاحب، مفتي سیداحمدصاحب، اومولوي نورالفتاح صاحب»پرمذکوره رساله شرحي ولیکلي، نوماهم الحمد لله متن مطالعه کړ ، ماشاءالله په زړه پوري، دډیرومهمومسائلوحامل، پرډیروباریکیواولطائفومشتمل ووچي انشاءالله دهرډول فتنومخه به ونیسي اوپه عقیده ورته لرلوکي به په ټولنه کي پوره وحدت راسي چي دصحیح سالم ذوق خاوندان ډیرڅه ځني ازده کولای سي وریسي مي ټولي شرحي وکتلي چي هره یوه مستنده اومدللة ده اوسلیم الطبع خلک ډیرښه ورڅخه مستفید کیدلای سي، اخیراً: دالله رب العزة څخه امیدلروچي دغه متن اوشرحي خپلي رضاسبب وګرځوي اوپه خپل عالی دربارکي یي قبولي کړي، زموږاودټولومؤمنانوددنیااوآخرت دکامیابۍ ذریعه وګرځوي،

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمدو اله و اصحابه اجمعین

مفتي جان محمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في

التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد طاؤس(رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل العلماء ورثة الانبياء و الصلوة و السلام على اشرف الانبياء و على اله و اصحابه الاتقياء

امابعد

فقد طالعت هذه الرسالة بمطالعت السريعة لكثرت الشواغل فوجدتها مفيدة لدفع عقائد الفرق باطلة فيجزى الله لمصنفها جزاء الخير فى الدنيا والاخرة

انا الداعى الحاج مولوي طاؤس

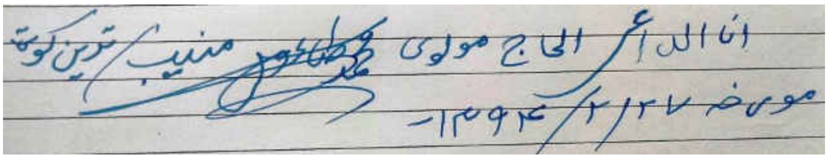

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي عبدالقيوم(رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلى على رسوله الكريم

امابعد

فهذا كتاب جيد على مذهب امام ابى حنيفه رحمةالله تعالى فعقيدة الاحناف ومصنفه خادم لمذهبه الحنفية

والسلام

الحاج مولوي عبدالقيوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام والمسلمين

الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي هدى للاسلام و الصلوة و السلام على رسوله خير الانام

امابعد

فقدطالعت هذه الكتاب فوجدته موافقا لعقيدة اهل السنة والجماعة ومذهب امام ابوحنيفة شكراً لمصنفه

الحاج مولوي ملاامام اخند

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولناشيخ الحديث و التفسير منبع العلم و الهدى صاحب البلاغة و الفصاحة مبين الكنايات و الاشارات صاحب الطريقت و الشريعت

الحاج مولوي محمد موسى خان غزنوي(رحمة الله عليه)

مهتمم و شيخ الحديث في مدرسة مدينةالعلوم عزيزية في ولايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلي على رسوله الكريم و على اله و صحبه اجمعين

امابعد

قدرمندولیدونکومادغه رساله چه د جلدک وآغاصاحب ته منسوب ده ،دتصوف په ځني مسائلوکي وکتله ډیرښه تحقیقي بیان مشتمله وه،الله دي وکړي چه رائجه اومفیده شي الله دي شیخ طریقت وشریعت سیدحمدالله جان آغاصاحب ته اودرسالي شارح مولوي نورالفتاح صاحب ته اجرخیرنصیب کړي

شیخ الحدیث والقران خادم طریقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدموسی خان غزنوي واغظي ،مهتمم وشيخ مدرسة

(مدينةالعلوم عزيزيه)

ترين كوت

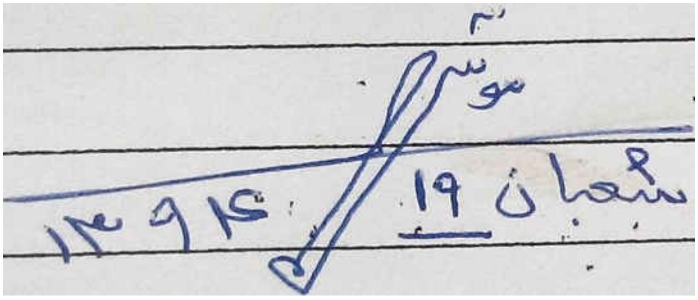

(c) ketabton.com: The Digital Library

متن او صاحب متن

حمداًلله علي النعمة الظاهرة كمايليق بجلاله وجنابه وصلاة وسلام علي رسوله خيرالنبيين واشرف المرسلين ومن تبع عليها بالنواجذواهتدي بهديه من اصحاب من اصحابه واهل بيته واتباعه الي يوم الدين ،وبعد الحمدلله الذي وهب لشيخناالعقل والذهن ومنحه فصاحة اللسان والهمة التبيان وحضه علي التحلي بالحلي الادبية والتخلق بالمكارم العلية ورغبة في الاقتداء بالسنن السنية بالاقوال المرضية الزكية وامرناشيخنا بالاحسان والافعال الحسني ونهانا عن الاخلاق الدنيئة اللئيمة والافعال الرديئة الذميمة

زموږشيخ اوستاذ صاحب شريعت اوطريقت دخپل وخت صاحب دعلوموباطني اوظاهري دفيض منبع دنبوي احاديثوبرلاسي شخصيت محترم مكرم معزم اصلي نوم الحاج مولوي سيدحمد الله آغاصاحب دالحاج مولوي سيدمحمدغوث آغاصاحب ځوي دي،اومشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي په نسب سيددي اودافغانستان دزابل ولايت دقرية خلاثي اوسيدونكي دي اوس مهال دجلدک دحاجيانوپه كلي كي استوګن دي

محترم حاجي آغاصاحب دمدرسة نورالمدارس فاروقي څخه فارغه سوي دي نوم وړي مدرسة دحضرت نورالمشايخ اوحضرت ضياء المشايخ قدس الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرهمادسرپرستي لاندي وه همدامدرسة دافغانستان دغزني ولايت په علاقه دشلګري کي موقعيت درلودي

محترم حاجي آغاصاحب تل دامت محمدي داصلاح لپاره کوشش کړي پدي لړکي نه ستړي کيدونکي قدمونه پورته کړي په شپه اوورځ کي دامت محمدي خدمت په ورين تندي کړي تل ئي دعامومسلمانانواوخاصواشخاصوپه وړاندي خپل دسخادرپرانځي وي ترڅوهغه مسائل چي دوخت په تيردو سره رامخ ته کيږي ورته حل اوفصل کړي په همدي لړکي دحاجي آغاصاحب څخه ځني مخلصنواوعامو مسلمانانودوخت دضرورت په خاطرديوڅوپيچده مسائلوپه اړوند دوضاحت کولوغوښتنه ځني وکړه خوحاجي آغاصاحب دخپلومصرفيتوسربيره ددي ودغي غوښتني ته لبيک ووايه همدغه مسائل ئي دقولي وضاحت سربيره ديورسالي په بڼه هم ورته ورکړه ،دارساله دونډي ښائسته وه چي دمذهب حنفي پرلوي لوي اساساتو ولاړه وه لکه څنګه چي معلومه ده دافغانستان ۹۹ فيصده وګړي حنفي مذهبه دي په همدي خاطر ئي نوم هم داسي ورته غوره کړي چي هغه ورسره مناسب وه(دافغانستان دعلماؤعقيده)اوداسي هم نه وه چي داعقائديواځي دحاجي آغاحب اودهغه دمخلصونودي بلکي که موږ وګوروافغانستان دټولواشخاصوهم دغه عقيده ده په همدي خاطرئي نوم داسي عام ورته غوره کړي اوکه يوڅونفره بل رنګه عقيده ولره هغه حنفي اومقليد کيداي نسي

اللهم انفعنابمحبته و الاقتداء بسير ته امين يارب العالمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

دليكوال لنډه پيژندنه

مولوي نورالفتاح عثماني دالحاج ملانوراحمداخندزاده ځوي دالحاج خطيب ملامحمدعثمان اخندزاده لمسي،په قوم عليزائي،خلوزائي دکندهارولايت دژړي ولسوالي دسنځري دکلي اوسيدونکي دي،کله چي دشوروي سرولښکروپرافغانستان يرغل وکړددوي کورني هم دنوروهيوادوالوپه څېرپاکستان ته هجرت وکړي دهجرت په وخت کي محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب دالحاج ملانوراحمداخندزاده په کورکي دي نړي ته سترګي رڼي کړي په کوم وخت کي چي په افغانستان کي دطالبانواسلامي تحريک مينځ ته راغلي ددوي کورني هم دنورو هيوادوالوپه څيرخپل هيوادته راستانه سول،په دغه موده کي اسلام تعليم لپاره ښه زمينه برابره وه،نوده هم دوخت څخه په استفاده پرخپل استاذالحاج مولوي محمودالحسن(حسيني)صاحب سبق ويل شروع کړل،په لږوخت کي دپرمختلګ وروسته په اسلامي تعليم اوزده کړي لپاره دپاکستان دکوئټي ولسارته ولاړي هلته ئي دمختلفواستادانوڅخه سبقان وويل دهغه وروسته پيښورته ولاړي،په پيښورکي اول پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنانجم الدين صاحب وړه دوره وکړه ترهغه وروسته ئي په جامعة النوارمحمدية کي پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنامحمداسرائيل صاحب باندي لويه دحديثودوره وکړه،اوپه ســـ۱۴۲۷ـــــنه ه ق کي د(۲۴)کالوپه عمرکي دخپل شيخ لخوادحديثودفراغت سندورکړل سو،کله چي وخپل وطن ته راستون سوددرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتدريس سربيره ئي تصنيف اوتاليف ته هم مخه کړه دهغوله جملي څخه يوهم
دمحترم الحاج مولوي سيدحمدالله آغا   صاحب درسالي شرحه ده چي په نامه
دمفتاح عقيد ده کوم چي ستاسوپه لاس کيده اوچاپ سوي اثار ئي نورهم دي لکه(
شرعي واده)(امام صاحب تقوااوذکاوت)(دنړي په زړه پوري اول) دغه دری واړه
کتابونه دسنځرخپرندوبه ټولنې لخواچاپ سوی دې الله تعالي دي دنومړي مولوي
صاحب کوشش قبول کړي اوموږده ته دلاړياتوخدمتونوتوفيق دالله تعالي څخه
ورته غواړو

امين

پدرنښت ::احمدنور(منتظر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادونه

الحمدلله زه دالله تعالي ډيرشکرګزاريم چي الله تعالي خپل دغه حقيربنده ته ددغي شرحي د ليکلوتوفيق ورکړي ،اودخپلومحترمواستادانوډيرمننديه يم چي ددشرحي دليکلوپه وخت کي تشويق کړم ،اوبيائي په خپلومبارکولاسودهم دي شرحي پاڼي يوه يوه وکتل ترڅوهغه غلطي اصلاح کړي کوم چي له ماحقيرنه سوي وي ،کوم مسلمان وروري دغه شرحه ګوري په دعاکي دي محترم حاجي اغاصاحب اوزما استادان اوهغه مسلمانان نه حيره وي چي پدي کتاب کي مالي اوبدني کومک کړي دي.يوه خبره دياددوني وړبولم که بالفرض په دې شرحه کي کومه غلطي ووينئ هغه خپله اصلاح کړئ اويا دچاپ مطبعي ته ئي خبر ورکړي ځکه داشرحه دمذهب کتاب دي پرهرمذهبي شخص دالازمه ده چي ترخپله وسه ئي دفاع وکړي

الله تعالي دي دغه شرحه په خپل دربارکي قبوله کړي امين ثم امين

اللهُمّ انّي اَسْاَلُکَ الثّبَاتَ فِي الامْرِ وَاَسْاَلُکَ عَزِيمَةَ الرُشْدِ وَاَسْاَلُکَ شُکْرَ نعْمَتکَ وَحُسْنَ عبَادَتکَ وَاَسْاَلُکَ لسَانًا صَادقًا وَقَلْبًا سَليمًا وَاَعُوذُ بکَ منْ شَرّ مَا تَعْلمُ وَاَسْاَلُکَ منْ خَيْرِ مَا تَعْلمُ وَاَسْتَغْفرُکَ ممّا تَعْلمُ انّکَ اَنْتَ عَلاّمُ الْغُيُوبِ

برحمتک ياذوالجودوالکرم والاحسان

امين

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، ولا عدوان الا على الظالمين. و اشهد ان محمدا عبده ورسوله خاتم النبيين و امام المتقين و اله و اصحابه، و من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

امابعد:

حمد او ثنا دي وي هغه ذات لره چي ټول کائينات يې په واک کي دي، د ټولو عالمونو رب او پالونکی دی، داسي رب چي ژونديو ته سا ورکوونکی دی او د سا اخيستلو واک يې هم له ده سره دی، داسي رب چي حي القيوم دی او په کائيناتو کي يو حرکت او سکون هم د ده ﷻ له ارادې پرته نه تر سره کيږي او نه په کارونو او واک کي کوم سيال او شريک لري، داسي رب چي پر ټولو عالمونو ورحمېده او د دوی په منځ کي يې انسان پيدا کړ او د انسان د هدايت (لارښودني) لپاره يې د عالمونو شهکار او د مخلوقاتو بې مثاله هستي او خپل خوږ استاذی سرور کائينات، فخرالموجودات حضرت محمد ﷺ راولېږه او د ده په نور يې ټوله کائينات منور کړل او د ده ﷺ په راتلګ يې د مځکي مخ جنت وګرځاوه. داسي رب چي وېويل: که چا د ده ﷺ لاره وينول د جنت پريشتې به يې مخونه شکل کړي او د جنت اوبه يې په نصيب سوې او که چا د ده ﷺ لاره پرېښوده د قهرجنو لمبو خوراک سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له چا سره چې په سرونو کې عقل او پوهه وي، انسانيت او سړيتوب ور سره ملګرى وي هغوى تل همدا خبره کوي او وايي: د همدې ستر شخصيت (رسول کريم ﷺ) راتګ و دې نړۍ ته د انسانانو لپاره يو الهي نعمت و او دى.کله چې انسانانو د هدايت لاره ورکه کړه او د ګمراهۍ په تيارو کې ورک او سرګردانه سول، الله ﷻ د دوى د لارښوونې او هدايت لپاره همدغه ستر انسان او د انبياوو سالار مبعوث کړ او د همدې امت لپاره يې يو ستر لارښود او د اخلاقو نمونه وګرځاوه.همدغه بعثت د الله ﷻله لوري پر خپلو بندګانو د ترحم او مهربانۍ يو ستر دليل دى چې، الله ﷻ نه غواړي چې، انسانان دې د جهالت او ګمراهۍ ښکار سي او له دې امله دې د جهنم د لمبو خوراک سي.

د همده مبارک ﷺراتګ هم د دې ستر هدف لپاره و چې، د الله ﷻ د سترو مخلوقاتو په منځ کې همدغه ستره هستي انسان چې، پر نورو مخلوقاتو يې د ښو او صالحو اعمالو له امله غوره ګرځولى دى د هدايت لاره پيدا کړي او پر هغه نيغه لاره روان سي چې الله ﷻ ور ته ټاکلې ده ترڅو د الله ﷻ د وحدانيت (يوالي) عقيده په ځان کې ورروزي او د الله ﷻ عبادت په داسي ډول سره وکړي چې د شرک بوي همنه وي په کښي، او د همدې لارې په برکت د الله ﷻد رضا او رحمت وړ وګرځي،همدارنګهد عباداتو په وسيله له هغه نعمتونو څخه برخمن سي چې الله ﷻد خپلو خاصو بندګانو لپاره اراسته کړي دي او د همدغه عباداتو د کولو په واسطه يې ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږ نبي ﷺ خپله ورسپارل سوې دنده په پوره امانت داری سره تر سره کړه او ورسپارل سوی مسؤلیت یې په داسي ډول سره ادا کړ چي، د بشریت په تاریخ کي یې ساری نه دی لیدل سوی. په لږ وخت کي یې د الله ﷻ د وحدانیت (یوالي) ږغ تر ډیرو لیرو ځایونو پوري ورساوه او د ډیرو سترو ګمراهانو سخت زړونه یې په همدغه ږغ ولړزول، ډیرو لارو ورکو ته یې لار و ښودل، ډېر تاریک زړونه یې د ایمان په نور روښانه کړل. ده ﷺ د خپل نبوت دنده یوازي دانه چي عباداتو ته یې ځانګړې کړې وه بلکي د الله ﷻ د عبادت ولورته د خلکو د بلني تر څنګ یې د یوه بشپړ تمدون ځانګو هم وځنګلوله یعني یو پراخه او په هره معنی یو بشپړ تمدون یې را منځ ته کړ او ټول انسانان یې د وحشت، بربریت او ځان غوښتني له تاریکیو څخه د علم، پوهي، او ښېګڼو و لوري ته راوبلل. د شرک، کفر او ظالمانه عقایدو څخه یې د وحدانیت، الهي دین او ورولی و لورته دعوت کړل. د هر چا تر غوږونو یې د حق دعوت ورساوه. د حق لور ته په بلنه او خلکو ته په نېغه لار ښوونه کي یې له هیچا څخه وس و نه سپماوه. د چا حق یې پر ځان پرې نه ښوده، څه چي یې د ځان لپاره غوره بلل هغه یې د نورو لپاره هم خوښ او خېر و بلل.

د حضرت محمد ﷺ له رحلت وروسته د ده مبارک، سپېڅلي دنده د ده زړورو او په دین مینو اصحابو کرامو ته پاته سوه چي، دوی هم په خپل وار سره د اسلام د دین په خپراوي کي له هیڅ ډول ستړیاوو او سرښندنو څخه ځان شاته نه کړ، د سر او مال په ورکړه یې د اسلام دین د نړی تر لیري لیري ګوټونو ورساوه. د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنانو ته يې تاريخي او شرموونکي ماتي ورکړې چې تر اوسه هم د کفارو يا د اسلام د دښمنانو په زړونو کي د هم هغو جنګيالو صحابه کرامو د توري او نېزو او د دوی د ټينګو ايمانونو وېره ستره او وي به.

د همدې مېړنيو (صحابه) کرامو له مهالونو وروسته همدغه د دين دعوت، د دين په ساتنه کي د جهاد له لاري قرباني او سر ښندني، تابعينو کرامو، تبعي تابعينو او نورو مسلمانانو ته پاته سوې چي له هغه وختونو بيا تر ننه، مسلمانانو د دين په ساتنه کي له هيڅ ډول سرښندنو څخه ځان نه دی سپمولی. په هر وخت کي ډيرو مسلمانانو د خپل مال او سر په ښندلو د اسلام له دين څخه په کلکه دفاع کړې او هر وخت د اسلام د دين ويښو جنګياليو قوماندانانو او مسلمانو افرادو هڅه کړې ده چي، د کفارو هغه يرغلونه چي، د اسلام او مسلمانانو په وړاندي خنډ ګرځي، له منځه يوسي او وړي يې هم دي او د اسلام د دين علماء د حق لورته د امت مسلمه د رابللو، انسانانو ته د حق د لاري ځرګندولو لپاره تر وسه زيات کړاونه ګاللي دي او مسلمانان يې له دي ټکي سره په بشپړ ډول بلد کړي دي چي، کومي لاري د الله ﷻ د رضا او خوښی لامل ګرځي او کومي لاري د شيطان او د هغه د ملګرو دي چي، د الله ﷻد سخت قهر او نيووني لامل ګرځي.

د اسلام د دين د خپربدا سير (پرمختګ) چي کله په اسلامي تاريخونو کي ګورو نو پوهيږو چي، د اسلام دين په لومړيو کلنو کي، ورو ورو خپربده خو بياهم په عين ورو ورو والي کي په څومره چټکی سره د عربي جنګيالو په مټ د عربو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جزيرې له مركز (مدينې منورې) څخه بيا د نړۍ تر ليرې ليرې هيوادونو پورې په ځومره سر ښندنو او قربيانيو ورسېده چي، ښه مثالونه يې د نړۍ په هر ګوټ کي د اسلام د هغو لومړنيو زړورو مجاهدينو زيارتونه دي چي، د صحابه کرامو په نومونو ثبت او پېژندل سوي دي.

زموږ ګران هيواد افغانستان هم يو له هغو اسلامي هيوادنو څخه دی چي، د اسلام لومړني جنګيالي ورته راغلي دي او د اسلام دين يې ورته راوړی او د دې هيواد خلک يې له دغه ستر نعمت څخه د الله ﷻ په خاصه مرسته او پېرزوينه برخمن کړي دي. د افغانستان اوسېدونکو له اسلام راوړولو څخه وروسته هروخت او په ټينګه له اسلام څخه دفاع کړېده او ځانونه يې له دې لارې سره په محبت لرلو کي قرباني کړي دي. زموږ د هيواد اوسېدونکي له اسلام سره ټينګ اساس او مينه لري او د دې ادعا د ثبوت لپاره يې هم دغه يوه خبره بس ده چي په سل کي نه نوي (٩٩)سلنه يې مسلمانان دي او د هيواد په ټولو برخو کي د اسلام دښمنو کفارو کومي ښښي نه تر سترګو کيږي چي يو کلي دي د کفارو په نامه دلته ثبت وي. که وي هم هغه په نه کي حساب دي.

په نړۍ کي ډېر لږ هيوادنه سته چي له داسي امتياز څخه دي برخمن وي چي، نه نوي (٩٩) سلنه خلک دي يې مسلمانان وي. د نړۍ پر مخ ډېر داسي مسلمان هيوادونه سته چي د مسلمانانو تر څنګ کافران هم په زياته پېمانه په کي اوسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه بله د الله ﷻ د زیات حمد او شکر او د افغانانو لپاره د ویاړ خبره داده چې ټول افغانان یوازې او یوازې د یوه واحد خدای ﷻ پر وجود اقرار کوونکي دي او له جلي شرک نه په مطلق ډول لیري او بېزاره دي خو کله نا کله په ځینو مسائلو او عباداتو کې له ځینو هغو افغانانو څخه چې په دیني مسائلو کې ناپوه وي شرک خفي څرګندسي چې کله افغانان پوهـ کړل سي دا عمل به خپله بد او ناخوښه بولي. په داسي وخت کې ځینو کسانو ته چې له عامو مسلمانانوسره د عقائیدو او عباداتو په ځینوبرخو کې اختلاف لري موقع غنیمت ښکاره سي او د ځان ښوونې او یا په دین کې د پوره علم نه لرلو له امله پر عامه مسلمانانو د مشرک الزام یا ټاپه ولګوي. په عقائدو یا عباداتو کې که څه هم د شرکي خفي عمل له عوامو خلکو څخه چې په دین باندې ناپو دي ښکاره سي دوی یې نسبت د دې امت و اکثر برخه علماء کرامو ته کوي چې، اخیر خبره د مسلمانانو تر منځ و ژورو اختلافاتو ته ورسیږي تر څو دا عمل د مسلمان امت لپاره تر مرګوني ګذار هم بد تمام سي ځکه چې، د مسلمانانو تر منځ د نفاق او د مسلمانانو د کمزورتیا لامل هم داسي اختلافات وي چې، تل کفارو د مسلمانانو تر منځ له داسي اختلافاتو څخه ډېره ګټه اخیستې ده او مسلمانان یې کمزوري کړي دي.

زما په فکر ښه خبره خو داده چې لومړی علماء کرام تر خپل منځ داسي اختلافات حل کړي چې، د ټول امت لپاره به ستر خېر سي او عوامو ته په دین کي پوهاوی ورکړل سي او که بیا هم د ځینو علماء کرامو د اعتقاداتو په اړه پوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي چي دا فلانی عالم څنګه عقيده لري؟ او دا اختلاف پاته وي او حل نه سي، په هغه وخت کي بايد اختلافاتو ته پاملرنه وسي چي، ايا دغه اختلافات د عقيدې پر بنياد دي او که د نظريې؟ دغه اختلافات چي د دې کتاب د ليکلو لامل سول نظري اختلافات خو نه دي ځکه چي، نظري اختلافات خو د ژوند په مسائيلو کي د انسانانو ترمنځ طبعي دي او که دا اختلافات عقيدوي وي، هم بايد په ښه اصلاحي طريقه او قناعت ورکونکي د لا ئيلو سره حل کړل سي او که خداي ﷻ مه کړه دا اختلافات همداسي ناحله پاته سي نتيجه يې ورو ورو د مسلمانانو تر منځ د نفاق، بدبختۍ، بې باورۍ، يو بل ته په سپکه کتل، يو بل ته سپک ويل، د مسلمانانو د کمزورۍ او داسي نورو زيانونو لامل ګرځي لکه اوس هم چي مسلمانان له دې امله کړيږي. راځئ په ټولو ووايو چي:

يا الله! زموږ پر حال رحم وکړې، زموږ له منځه هم دغه د اختلافاتو بل اور ليري کړه چي، ستا دښمنان پر موږ حاکمان نه سي.

که موږ مسلمانان ځير سو، زموږ په وخت کي اختلافات دومره ډېر دي چي عوام انسانان پرخواصو بد وايي. دا بد ويل په سبب د علماء کرامو د اختلاف دي. په ټولنه کي د عقيدې اختلافات رامنځ ته کول اکثر د علماء کرامو له لوري وي. د ژوند په دغه اساسو شرائطو کي چي موږ اوسو د علماء کرامو تر منځ اختلافات د عوامو لپاره بلکي د ټول امت مسلمه لپاره سخته ضربه ده. که موږ لږ او ډېر لير و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو دابه ومنو چي نن ورځ د مسلمانانو تر منځ یو کوچنی اختلاف هم تر اتم بم ستر ناورین رامنځ ته کوي او د مسلمانانو اتحاد او قوت له منځه وړي.

داچي زه هم د دې ټولني غړی یم، د یوه مسلمان په صفت له ټول امت مسلمه او بیا په خاص ډول له علماء کرامو څخه دا هیله لرم چي د الله ﷻ په خاطر له روانو اختلافاتو ځانونه وساتئ، د اسلام دښمنانو ته په لوی لاس نور وخت مه ورکویٔ چي زموږ له اختلافاتو د اسلام په زیان او ځانونو لپاره ګټه واخلي.

د مسلمانو علماء کرامو تر منځ اختلافات ټول امت په فکر او تشویش کي اچوي او له عوامو څخه د دین اصلي لار ورکوي او پر علماؤ باندي لرلی باور یې له زړونو څخه وړي چي بیا به یې پر یوه عالم هم باور نه راځي. د علماء کرامو لپاره ښه خبره داده چي دوی تر خپل منځ کوم اختلافات لري، هغه په ارامه (سرنه سینه) او مسؤلانه ډول سره، د خبرو او د لا ئیلو له لاري حل کړي چي، هم دغه د قرآن کریم او سنتي محمدي طریقه ده. د علماؤ کرامو له خوا دي زیار و ګالل سي چي دا اختلافات عوامو ته پرې نږدي او عوام په دې مسائلو ورګډ نه کړي ځکه چي، عوام د دین د مسائلو په صحت او نه صحت نه پوهیږي او نه یې د حل لاري او طریقې ورته معلومیږي بېله دې چي، د دین او د دین د علماؤ کرامو سپکاوی ځني رامنځ ته سي.

دا هرچا ته ښکاره ده چي په دین کي احساسات او نظریات ځای نه لري، ځکه چي، قرآن کریم او نبوي احادیث زموږ تر منځ وجود لري چي په کي هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح او ښکاره بیان سوي دي، صرف د نظریاتو او احساساتو ور ګډول په کار نه دي. د علماء کرامو تر منځ دي پر اختلافي مسائلو بحث وسي کوم لوری چي پر حق ود هغوی حقانیت دي ومنل سي او هغه بل لوری که رښتیا هم د دین غم او د مسلمانانو پر دین باندي د روانولو نیت ور سره وي له اختلافاتو دي لاس واخلي، تر څو د امت محمدي ﷺ تر منځ د اختلافاتو مخه ونیول سي او که د دې اختلافاتو اور ته نوره هم لمن ووهل سي دا به د امت محمدي ﷺد نور زلت او بدبختۍ لامل وګرځي چي تر منځ به یې د بې اتفاقۍ او بې باورۍ فضا رامنځ ته کړي. د دې اختلافاتو وروستۍ نتیجه به دا وي چي هر بې دینه به پر دیندارو، علماء کرامو او نورو پرهېزګارو انسانانو تهمت وایي او عوام به پر علماء کرامو بې باوره سي.

د عوامو او علماء کرامو تر منځ فاصله راوستل راته سخته لویه ګناه ښکاري. د دې ګنا هره نتیجه به د هغه چا پر غاړه وي کوم څوک چي، د خپل شهرت او شخصي ګټیو په خاطر د امت محمدي ﷺبې اتفاقي غواړي. په دا اوسني څو کلنو کي د مسلمانانو تر منځ د روانو دیني او سیاسي اختلافاتو له امله بې باوري دومري ډېره سول چي، د مسلمانانو په یوه ستره ټولنه کي د مثال لپاره د اعتماد وړ کس نه پیدا کیږي. هغه که په دیني اړخ کي وي او که د ژوند په یوه بل اړخ کي وي.

په داسي کړکېچونو حالا تو کي چي ورځ تر بلي له مسلمانانو څخه د مسلمانانو تر خپل منځي اختلافاتو له امله د اسلام مستقیمه لار ورکیږي، دا مي د ځان مسؤلیت و باله او په خپله ټولنه کي مي د دین په اعتبار د یوه مسؤل کس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېر دا پرېکړه وکړه چي، د خپل هيواد د مسلمان اولس لپاره ښومره چي زه پوهېږم دا ښرګنده کړم چي، په داسي حالا تو کي چي فتنې د باران په ښېر وريږي او د مسلمان امت تر منځ په پراخه پېمانه د اختلافاتو د راولاړه ولو لپاره د اسلام د دښمنانو له لوري په زياته کچه پانګونه (سرمايه ګذاري) کيږي، سپين مو په تور او تور مو په سپين بدليږي، خپله عقيده او ايمان ښنګه وساتو او يا زموږ عقيده ښه ده.

دا يوه ښکاره خبره ده که موږ خپله عقيده و نه پېژنو او له خپلو علماء کرامو ښخه يې زده نه کړو ډېر ژر به د هغو خلکو د عقائدو ښکار سو چي، د دائمي هلاکت لوري ته مو بيايي او دوی به زموږ د ضعف له امله د ور سپارل سوو دندو نتيجو ته چي منفي اړخ لري رسېدلي وي

د دې لپاره چي د دوی دغه شوم اهداف چي لري يې خونثا سوي وي او يا يې په خپل ټول وس د خپلو نورو ټولو هم نظرو سره په يوالي کي خونثا کړم په هره لوړه او ژوره وختم، له ډېرو سره مي وليدل، د کتابونو ډېري پاڼې مي واړولې داسي نخسه په لاس رانغله چي د ناروغ لپاره دارو وګرځي.

ښيني يې داسي نُخسې وې چي په خپل ښان بسيا وې او ښيني بيا داسي وې چي، د عوامو د رنځ لپاره ګټوري نه وې. زه په دې وخت کي د فکرونو په درياب کي لاهووم نه پوهېدم چي ښه وکړم او له کوم ښای ښخه يې راپيل کړم. په دې حساس وخت کي مي نظر د جلدک اغا صاحب و لور ته چي، اصلي نوم يې الحاج مولوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیدحمد الله اغاصاحب رحمه الله دی نظر واوښت او د ده یوه وینا چي څو لنډي برخي یې لرلې تر غوږونو را ورسېده.لږ وخت وروسته د ده د هغې اوربدل سوي وینا مطابق یوه وړه رساله تر ګوتو را ورسېده.

په دې وړه رساله کي زموږ د افغانستان د علماء کرامو د عقائدو بیان په ډېر ښه ډول سره سوی و خو یوه څه اجمال یې درلود. دا رساله د اهلي سنت او جماعت یا زموږ د مذهب په داسي اساساتو ولاړه وه چي هر اساس یې د سوریا ستورو په څېر ځلېده مګر د ځینو عوامو لپاره دا خبره هم ګرانه وه چي، د دې لنډي او اسانه رسالې په مطلب دي و پوهیږي.

د دې رسالې د غوره نقاطو د اهدافو د ښکاره او ځرګندولو په خاطر دې ټکي ته اړ سوم چي، د دې رسالې تحلیل او تجزیه وکړم او ارزښت یې و هر امتي ته واضح او دا ورته په ګوته کړم چي،زموږ د عقیدې هر اساس چي په دې رساله کي ذکر سوی دی، هغه د سمي لاري د برابری لپاره ښه ذریعه ده او له کوم چا څخه چي خپله عقیده ورکه وي، د هغه لپاره ښه څراغ دی.

په هر صورت زه د دې رسالې په ښه وضاحت او اساني کي تر خپله وسه زیار باسم چي، هر مسلمان ورور په هغه څه چي په دې رساله کي دي په اساني په و پوهیږي او هر لیدونکی یې په لیدلو خوښ او د هر تږی لپاره ښه اوبه کونکې و ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په ترتیب کې زه اول د حاجي اغاصاحب مبارک رحمه الله رساله په بشپړ ډول راوړم او بیا د تحلیل او تجزیې لپاره د همده مبارک له رسالې څخه یوه یوه برخه یا متن را اخلم د قران کریم، احادیثي نبوي او د اهل سنت والجماعت د علماء کرامو د علماو پوهې د تجریبو په اساس یې په داسې ترتیب شرحه کوم.

کوم عبارت چې لوړ ذکر وي او له هغه سره (قوله) راغلی وي هغه متن یا عبارت د حاجي اغاصاحب رحمه الله دی او کومې خبرې چې وروسته راغلې وي هغه د همدې رسالې د شارح یعنې زما حقیر بنده خبرې به وي او د دې شرحې ماخذونه لکه مخکې چې وویل سول د مذهب د علماء کرامو معتبر کتابونه او د هغوی اقوال وي. انشاء الله دا شرحه به د الله جل جلاله په خاصه مرسته او رحمت قدم په قدم د حنیفي دیوبندي عقیدې پر اساس او نقش قدم وي او له بشپړتیا وروسته به د علماء کرامو په وړاندې کېښودل سي تر څو د هغوی تر نظر تېره سي. کېدای سي له ما څخه ځیني تېروتني سوي وي دوی مبارکان به هغه نیمګړې ځایونه راته په ګوته کړي. په اخري کې زه له الله جل جلاله څخه دا غوښتنه کوم چې له ماعاجز سره ملګری سي او د دې رسالې په بشپړتیا کې له سر نه تر پایه پوري توان راکړي ځکه چې، الله جل جلاله تر ټول ښه کومک کوونکی دی.

مولي نورالفتاح ((عثماني))عفرله البارى

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د دې رسالې نوم دی:

(زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقیده)

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی اما بعد: فاقول الحمد لله:

موږ په مذهب د اهل سنت و الجماعت یو. څلور سره مذهبه حق دي. حق یې بولو.

۱ - مذهب د امامام اعظم صاحب مبارک رحمه الله.

۲ - مذهب امام مالک صاحب مبارک رحمه الله.

۳ - مذهب د امام شافعي صاحب مبارک رحمه الله.

۴ - مذهب د امام احمد بن حنبل صاحب مبارک رحمه الله.

دا څلور سره مذهبه حق دي. موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابو حنیفه مبارک رحمه الله باندي یو.

همدارنګه څلور سره طریقې حقي دي او حقي یې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - طریقه نقشبندیه شریفه.

۲ - طریقه قادریه شریفه .

۳ - طریقه چشتیه شریفه .

۴ - طریقه سهرورديه شریفه .

زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي، ورتلل یې جائز بولو. خور دې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو.

د خوردې د جواز په هکله، ردمختار د حج په بحث کي تر دغه عنوان لاندي (مطلب في کراهیت الاستنجا بماء زمزم) داسي وايي:

خاوره، یعني خورده د بیت الله شریفي څخه را اخیستل په نیت د تبرک سره جائز ده او ملا علي قاري صاحب د مرقات په (۱- جلد – ۱۵ مخ) کي زما مرقات (۵) جلده دی. د امام بخاري رحمه الله د احوالو په هکله داسي وايي: کله چي امام بخاري رحمه الله دفن سو، له قبر څخه یې د مشکو خوشبویي را پورته سوه، نو خلکو د ده له مقبرې څخه خاوره یعني خورده د تبرک لپاره وړله.

تیسیرالقاري چي د بخاري شریف شرح ده هم (۱ –جلد- په ۹ مخ) کي د امام بخاري رحمه الله د احوالو په اړه هم دغه بیان راوړي او شیخ الاسلام پرهام ش د تیسیرالقاري په (۲ جلد- ۹ مخ) کي هم دغسي وايي: رحمت بیان وایي تبرکاً دحرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف څخه خاوري یعني خورده، شګي وچ لرګي و غیره تبرکاً کورته وړل جائزدي. په دې شرط چې حرم شریف ته نقصان نه وي او له بیت الله شریفي څخه لړ خاوري یعني خوردې تبرکاً اخیستل روادي په دې شرط چې بیت الله شریفي ته نقصان نه وي (د رحمت بیان ۱- جلد، ۲۷۷ مخ).

له زیارته څخه مالګي، شګي او خاوري یعني خوردې را اخیستل جائز دي او د دې خاوري یعني خوردې د کارولو طریقه دا ډول ده چې، خاوره یعني خورده په اوبوکي واچوي، هرکله چې اوبه صافي سوې بیا دې غوړپ کي.

د اسقاط دوره یا دوري اسقاط جائز بولو. مولُد شریف او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو ځکه، (والوقت اذاکان افضل کان العمل الصالح فیه افضل). مرقات په (۱۲) باب کي د ضحي فصل اول لاندي تر اخیري حدیث شریف دا وایي:

ژباړه: کوم وخت چې زیات فضلت ولري په هغه وخت کي نېک عمل هم زیات فضلت لري.

دمونه، تعویضونه او څابنتونه جائز او روا بولو. اوس هم په یوه نه یوه طریقه کي ځان داخیلول ښه بولو.

الحمدلله د افغانستان نژدې ټول خلک په طریقت کي داخل دي او بعضي مبارکان که نه وي داخل سوي ښه عقیده ورته لري او حق یې بولي، ښایي وخت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نه وي پيدا کړی او دا خبره دي هم هر چاته معلومه وي چي منکر او بد کار چي له هر نېک او ښه کار سره ملګری سي هغه ښه نه دی نه موږ ورته ښه وايو او نه بل مسلمان ورته ښه ويلای سي. کوم کار چي ښه وي هغه ته ښه وايو او کوم کار چي بد وي هغه به بد يادوو. ښه کار به کوو او له بد کاره به مخ اړوو.

محمد بن عبدالوهان (نجدي) او د ده اتباع چي وهابيان يې بولي، موږ د دوی په اړه داسي وايو: لکه څرنګه چي (ردمختار د البغات په باب کي وايي)او يا لکه څرنګه چي تفسير صاوي تر دې ايات شريف لاندي وايي: (**ان الشيطان لکم عدو فاتخذوه عدوا انمايدعوا حزبه ليکونو امن اصحاب السعير**)(۱- جلد- ۱۷۰ مخ) او په (۱۷۱ مخ) يعني دا کتابونه يې ښه نه بولي، موږ يې هم ښه نه بولو.

دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په جمع واري سره مستحب عمل دی نه بدعت. د (نورالايضاح) (مراقي الفلاح) (طحطاوي) (فيض الباري) په ۲ جلد- ۱۲۷ مخ او ۴۳۱ مخونه چي په دې مخونو او جلدونو کي خاص د دعا په اړه بيان راغلی دی او دا لاندي کتابونه بيا د ټولو ذکر سوو مسائلو په اړه دي لکه:

اول : (البصائر) چي د مولوي حمدالله جان صاحب د ډاګۍ تصنيف دی.

دوهم : (سيف القندهاري) چي د مولوي عبيدالله صاحب ايوبي تصنيف دی.

دريم : (اثبات الاغراض) چي د مولوي ښايسته ګل صاحب تصنيف دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم: (نورالصراط) چې د مولوي نورالدین صاحب د چمن تصنیف دی.

پنځم: (جرئت الائمه) چې د مولوي عبدالقیوم اخندزاده تصنیف دی.

په دې اړه نور کتابونه هم سته چې دغه اختلافي مسائل یې ښه څېړلي دي. که هر مسلمان ورور دغه پورته یاد کتابونه ښه په غور وګوري، په پورته مسائلو به یې ښه سر خلاص سي او سره له دلائلو به یې ولولي.

هر څوک چې پر هغه مخکنۍ بیان سوې عقیده باندي وي، هغه کس هر وخت د رحمانیه عرفانیه جامعې په مدرسه کي تعلیم او تعلوم یعني استادي او شاګردي کولای سي او که پر هغه لوړه عقیده نه وي په هغه صورت کي بیا استادي او شاګردي نه سي کولای.

زموږ د افغانستان علماء، مشائخ او عام خلک ټول نه وهابیان دي، نه سلفیان او نه اهل حدیث او نه پنج پیریان دي او نه بریلویان دي بلکي ټول اهل سنت ولجماعت دي. پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمت الله علیه باندي دي. که چیري یو څوکسان پر بله لاره روان سوي وي هغوی ته اعتبار نسته.

(لاحول ولاقوته الابالله العلي العظیم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسالې ليکونکی:

(فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب. فايز مدرسه نورالمدارس فاروقي الحنفي مذهباً النقشبندي مشرباً افغانستان ولايت زابل قريه خالا مولداً علاقه جلدک مسکناً).

فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب:د نورالمدارس فاروقيه مدرسې فارغ چي، د حنفي مذهب او د نقشبنديه طريقې پيرو او د افغانستان د زابل ولايت د جلدک د سيمي د خالاد کلي اوسېدونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: الحمد لله موږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت يو...

اهل سنت والجماعت، يا ناجيه، يا د حق ډله هغه ده کوم چي د نبي کريم ﷺ او د صحابه کرامو خصوصاً د خلفاء راشدينو پر طريقه يا نقش قدم تلي کوي او کومه لاره چي هغوی د ژوند کولو په خاطر د ځانونو لپاره ټاکلې وه روان وي، لکه څرنګه چي د الله ﷻ پيغمبر ﷺ فرمايلي دي.

(و تفرق امتي علي ثلاث و سبعين ملة، کلهم في النار، الا ملة واحدة. قالو، و ماهي يارسول الله، قال: ما انا عليه و اصحابي).[1]

ژباړه: زما امت به په ۷۳ ډلو وويشل سي، ما سېوا له هغه يوې ډلي څخه، نور به ټول دوږخ ته ځي.صحابه کرام پوښتنه وکړه، يا رسول الله! هغه ډله کومه يوه ده ؟ نبي ﷺ ورته وفرمايل: هغه ډله ده، په کومه طريق چي زه او زما صحابه کرام دي. له پورته حديث شريف څخه دا مطلب په لاس راځي، کوم څوک چي د الله تعالى ﷻ په کتاب او زما د سنتو اتباع کوي هغه به د دوږخ په اور نه سوځل کيږي او له دوږخ څخه به نجات پيدا کړي.

کومي ډلي ته چي په حديث شريف کي اشاره سوې ده چي، له دوږخ څخه به نجات پيدا کړي هغه (اهل سنت و الجماعت) ده. بل د پورته حديث شريف له دغه کلماتو چي (کلهم في نار) څخه هغه کسان يا ډلي مراد دي چي غلطي او ګډي وډي

---

[1]- ترمذي : ۲ جلد ۱۸۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيدې پالي. له صحيح عقيدې څخه په بل لوري كاږه سوي وي. همدغه د غلطي عقيدې درلودنكي به د خپلو غلطو عقائدو له امله دوږخ ته لويږي. كه د چا عقيده دومره خرابه نه وه چې سبب د كفر او شرک وگرځي په هغه صورت كي به د غلطي عقيدې كس د گناه سزا مومي. د الله ﷻ له لوري د ورته تاكل سوي سزا ورسته به له دوږخه وځي او جنت ته به ځي. (2)په تلويح او توضيح نومي كتاب كي د اهل سنت والجماعت لپاره داسي تعريف سوى دى.

(السواد الاعظم عام ة المسلمين طريقهم طريق الرسول ﷺ و اصحابه دون اهل البدع)[3]

ژباړه: يعني د سواد اعظم څخه مراد اهل سنت والجاعت دى. دا هغه ډله ده چي د نبي عليه السلام او د هغه د صحابه كرامو په لاره روان وي. اهل بدعت له دې قانون څخه وتلي دي.

شيخ احمد رومي رحمه الله ويلي دي:

(لان المراد بالامة المطلقة اهل السنة و الجماعة و هم الذين طريقهم، طريق النبي ﷺ و اصحابه. دون اهل البدع والضلال كما قال النبي ﷺ امتي من استن بسنتي.[4]

[2] - مكتوبات: امام رباني مكتوب نمبر (۳۸)
[3] - توضيح و تلويح: (۳۵۰) مخ.
[4] - مجالس الابرار: (۱۰ او ۱۳۱) مخونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د امت مطلقه څخه مراد اهل سنت والجاعت دي. دا هغه خلک دي چي د نبي عليه‌السلام په حديث شريف کي غوره خلک بلل سوي دي. په دين کي پر هغه لاره روان دي، کومه چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو يعني اصحابو کرامو لاره وه، اهل بدعت او ضلال څني مراد نه دي. لکه څرنګه چي په دې اړه نبي عليه‌السلام فرمايلي دي:

ژباړه: زما امت هغه دی کوم چاچي زما لاره غوره کړه.

حضرت امام رباني، مجدد الف ثاني رحمه‌الله وايي:

(وشک نيست که فرقه ملتزم اتباع اصحاب ان سرور اند عليه و علهيم الصلوات والتسليمات اهل سنت و جماعت اند. شکر الله سعيهم) [5]

ژباړه: په دې خبره کي هيڅ شک او شهبه نسته، هغه ډله چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو صحابه کرامو اتباع ضروري بولي او عملي کوي يې. هغه اهل سنت والجماعت دي. الله جل جلاله دي پردوی ورحميږي او د دوی سعي او په دين کي کوښښونه دي مشکور وګرځوي.

حضرت غوث الاعظم شاه عبد القادر جيلاني رحمه‌الله وايي:

---

[5] - مکتوبات امام رباني: مکتوب نمبر (۸۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعلي المؤمن اتباع السنة والجماعة فالسنة ماسنه رسول الله ﷺ والجماعة مااتفق عليه اصحاب رسول الله ﷺ في خلافة الائمه الاربعه الخلفاء الراشدين المهديين عليهم اجمعين.[6]

پر مومن بنده لازمه ده چي د اهل سنت والجماعت اتباع وکړي. سنت طريقه هغه ده په کومه چي نبي عليه السلام عمل کاوه او جماعت هغه لاره ده پر کومه چي خلفاء راشدينو د خپلو خلافتونو په زمانه کي اتفاق په کړی و. هغه برابره لاره چي دوی ته ور ښودل سوي وه او هم دوی نور خلکو ته ورښودله چي، نن د نړۍ مسلمانان د هم دغو صحابه کرامو د قربانيو په نتيجه کي د دين ثمره خوري. الله جل جلاله دي پر ورحميږي.

په تکمله د بحرالرائق کي د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه يو حديث شريف روايت سوی دی. په دې حديث شريف کي د (اهل سنت والجماعت لس (۱۰) نښي ذکر سوي دي.

۱- ان يصلي الصلوات الخمس بالجماعة.[7]

ژباړه: پنځه وخته (فرضي) لمونځ په جماعت سره ادا کوي.

۲- ولا يذکر احداً من الصحابة بالسوء و لا ينقصه.[8]

---

[6] - غنية الطالبين: (۱٤۲) مخ
[7] - تکملة بحرائق: ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په صاحبه کرامو کي د هیچا ذکر په بدو سره نه کوي او نه پر هیڅ یو صحابي عیب لګوي، بلکي د ټولو صحابه کرامو درنښت او عزت لري.

۳ - ولا یخرج علی السطان بالسیف.[9]

ژباړه: او د مسلمان عادل پادشاه په مقابل کي توره نه پورته کوي، یعني له مسلمان پاچا څخه بغاوت نه کوي او د هغه اتباع کوي.

۴- و لا یشک في ایمانه[10]

ژباړه: په خپلا یمان کي شک نه کوي (خپل ځان په پوره باور سره مسلمان او مؤمن بولي.

۵ - و یؤمن بالقدر خیره و شره من الله تعالی.[11]

ژباړه: پر قدر ایمان (باور) لري. خیر او شر د الله تعالی له لوري بولي.

۶ - و لایجادل في دین الله تعالی. [12]

ژباړه: د الله تعالی په دین کي کوږ والی نه کوي.

---

[8] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[9] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[10] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[11] - تکمله بحرائق : ۲جلد (۱۸۲) مخ
[12] - تکمله بحرائق :۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ - ولا يكفر احداً من اهل التوحيد بذنب.[13]

ژباړه: د يوې ګناه كولو په وجهه اهل توحيد ته كافر نه وايي. يعني كه له يوه بنده څخه يوه ګناه وسوه او دغه ګناه كار بنده د ګناه كولو تر څنګ د الله تعالى ﷻ پر وحدانيت ايمان او باور درلود. اهل سنت والجماعت ډله دغه بنده ته كافر نه وايي تر څو يو بنده د الله تعالى ﷻ له وحدانيت څخه نه وي منكر سوى او يا كوم حلال، حرام او حرام، حلال و نه بولي.

اهل سنت والجماعت ډله تر خپله وسه دا كوښښ كوي چي پر يوه بنده د كفر اطلاق و نه سي. په همدې خاطر په شرح فقه اكبر ابوالمنتهي كي وايي:

و قد ذكروا ان المسئلة المتعلقة بالكفر اذا كان لهاتسع و تسعون احتمالاً لكفر و احتمال واحد في نفيه، ولا ولي للمفتي والقاضي ان يعمل بالاحتمال الثاني.[14]

ژباړه: يعني كه په يوه بنده كي نه نوي (۹۹) احتمالات د كفر وي او يو احتمال په نه كفر كي وي، مفتي او قاضي لره په كار ده چي دغه يوه احتمال ته ترجه وركړي.

۸ - ولايدع الصلواة على من مات من اهل القبله. [15]

ژباړه: كه د اهل قبله وو څخه څوک وفات سي، د هغه جنازه او لمونځ نه پرېږدي. هغه مړي ته د لمانځه ادا ينه كوي.

---

13 - تكمله بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
14 - ابوالمنتهي : (۱۹۹) مخ
15 - تكملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ویری المسح علی الخفین جائزاً في السفر والحضر. [16]

ژباړه: په سفر او په کور دواړو کې د موزو مسحه جائز بولي.

۱۰- و یصلي خلف کل امام بر و فاجر. [17]

ژباړه:د هر نېک او بد شخص تر شاه لمونځ کول جائز بولي، یعني په جماعت کې که هر څوک مخته سي دوی لمونځ پسې کوي.

په هر صورت اهل سنت والجماعت هغه ډله ده چې، د نبي علیه السلام پر نقش قدم او د صحابه کرامو په لاره روان وي. ټولو صحابه کرامو ته درناوی ولري. څلور مذهبه او څلور سره طریقې حق و بولي. همدا ډله اهل سنت ولجماعت ده. الحمد الله موږ دغه پورته یاد سوي شیان ټول منو او همدارنګه په فرعي مسائلو کې د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله پر مذهب یو او په اصولو کې، یعني په اعتقادي مسائلو کې د ابو منصور ماتردي رحمه الله په طریقه روان یو.

د دارالعلوم دیو بند باني حضرت مولانا محمد قاسم ناتوی رحمه الله، حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله او همدارنګه نور مشائخ کرام رحمهم الله د دارالعلوم

---

[16] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[17] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوبند ، په هم دغه مسلک دي.دې خبري ته د (دارلعلوم دیوبند په دستور اساسي مع ائین) کي هم اشاره سوې ده.[18]

کوم ځوک چي له همدغي پورتنۍ عقیدې څخه خلاف عقیده ولري هغه اهل سنت والجماعت د ډلي څخه نه دي. الحمد الله زموږ د افغانستان علماء کرام ټول په همدغه پورتنۍ عقیده دي. دا هغه عقیده ده چي نبي علیه السلام ناجیه ورته ویلې ده. د دوږخ له اور څخه د نجات زیری ورکړی دی.

که چیري یو چا ته په دې خبره کي شک وي هغه دي دغه پورتنۍ لسو علامو یا نښو ته نظر وکړي چي، ایا! دغه علامې زموږ په علماء کرامو کي سته او که یا؟ له سمي عادلانه پلټني وروسته به دا خاماخا ورته څرګنده سي چي دغه لس نښي نښانې زموږ په علماء کرامو کي سته. په همدې خاطر موږ دا دعوه کوو چي موږ اهل سنت والجماعت یو.

[18] - دستور اساسي مع آیین دارالعلوم دیوبند: (٥) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو..

محترم حضرت مولوي حاجي سيد حمدالله جان اغا صاحب. وايي : څلور سره مذهبه حق دي، حق يې بولو.

زموږ اهل سنت والجماعت داعقيده ده کوم څوک چي غېر مجتهد وي په ديني مسائلو، تفسيرالقرآن، حديث نبوي همداسي د دين په نورو مسائلو کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی، پر دغسي غير مجتهد شخص باندي د څلورو امامانو له جملې څخه د يوه امام لکه:

اول : امام اوبو حنيفه رحمه الله.

دوهم : امام مالک رحمه الله.

دريم : امام شافعي رحمه الله .

څلورم: امام احمد بن حنبل رحمه الله.

د لاري يا مذهب تقليد يعني پيروي واجب ده. په دې خبره باندي دليل د امت محمدي ﷺ د جمهورو علماء کرامو اجماع ده.کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی هغه کس دا توان نه لري چي کامل ايمان او سالم عمل څښتن سي. څوک چي په دين کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی د هغوی سلامتيا په ايمان او عمل کي د دين په امورو کي د پورته يادو امامانو په تقليد يا پيروي کي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مسلمانان ورونه چي په دين کي د اجتهاد له شرائطو سره سم چي د دين امامانو ورته ځانګړي دي د اجتهاد درجې ته نه وي رسېدلي، هغه که څه هم په دين کي ستر علماوي بيا هم د دوی لپاره د خېر لاره د پورته امامانو په پيروي کي ده.[19]

د ښه پوهاوي لپاره دا ښه ګڼم چي يو بېل بحث د تقليد په موضوع کي د تقليد اثبات او اړتيا لپاره ولرم او د تقليد موضوع نوره هم ښه روښانه کړم، تر څو د تقليد تعريف، د مجتهد تعريف، د تقليد حکم، د تقليد ثبوب او د تقليد داسي نور مسائل چي ښه نه وي ښکاره سوي هغه ښکاره سي ځکه چي، دا مسائل ښه واضح سوي نه وي تر هغو څوک حقيقت ته نه سي رسېدلای. کېدای سي دغه بحث يو څه اوږد وي خو انشاء الله ستړی کېدونکی به نه وي.

---

[19] - فتاوای رحيميه: ١ جلد ٢٣٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقليد

د تقليد لفظ د قلد يقليدو د باب مصدر دی. د تقليد د لفظ ماده د قلا دي څخه اخيستل سوې ده. د قلادي کلمه چي کله د انسان لپاره وکارول سي غاړه ګۍ ورته ويل کيږي او که د حيوان لپاره وکارول سي په هغه صورت کي پړی يا (وړغندی) ورته ويل کيږي. موږ الحمد الله انسانان يو، نو له همدې کبله زموږ لپاره تقليد غاړه ګۍ ده چي موږ هم همدغه د انسانانو لپاره معنی ځني اخلو.

تقليد په لغت کي:

تقليد په لغت کي يو شی په غاړه کولو ته وايي.

د فقهاوو په اصطلاح کي:

تقليد د دين په امورو کي د يوه ديني عالم يا پېشوا د ښه نيت له مخي د هغه د يوه (قول يا فعل) منل او قبلول دي او دا ويل دي چي، ده دغه قول يا فعل د قرآن او حديث سره سم کړی دی. بل د دغي مسئلې لپاره دليل نه موندل دي او نه تر دليل پوري ځنډول دي. که چيري وروسته او يا په دغه وخت کي مقليد ته دليل ښکاره سي دا خبره د تقليد سره منافي نه ده. مقصد دادی چي په تقليد کي د دليل غوښتنه نسته او پر دليل باندي علم ضد نه دی له تقليد سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامة ابن مالک رحمه الله په شرح منار کي داسي وايي:

(وهو اى التقليد عبارة عن اتباعه في قوله او فعله متعقداً حقيقه من غير تامل في الدليل)[20]

په نامي شرح حسامي کي بيا داسي وايي:

(التقليد اتباع الغير على ظن انه محق بلانظر في الدليل)[21]

سيد محمد موسى رحمه الله د تقليد تعريف داسي کوي.

(التقليد يعتمد الانسان في فهم الحكم من الدليل على غيره لاعلى نفسه)[22]

د دې ټولو تعريفاتو حاصل زما په فکر يو شی دي هغه دا چي، د مجتهد قول او فعل (وينا او کار) معلومول يوازي او يوازي د ښه نيت او عقيدې له مخي وي او پر دې خبره عمل کول دي او د عمل او تسليمېدو په وخت کي د مجتهد څخه د دليل نه غوښتل دي او که وروسته بيا مقليد ته دليل معلوم سي. هغه د تقليد سره منافي (ضد) خبره نه ده.

له همدغه مخکني عباراتو څخه دا خبره هم ښکاره کيږي چي، د تقليد او اتباع په معنى کي هم توپير نسته. کومو خلکو چي د تقليد او اتباع په منځ کي فرق

---

[20] - شرح منار : (۲۵۲) مخ طبع مصري
[21] - نامي شرح حسامي : (۱۹۰) مخ
[22] - الاجتهاد : (٥٦٧) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی، دا د دوی خپل نظر او فکر دی. د دوی دغه نظر او فکر پر موږ نه سي تپل کېدای او نه پر موږ حجت کېدای سي.

د غېر مقلدینو مشهور عالم علامه ثناء الله امر تسري په خپله رساله کي داسي وايي: د تقلید او اتباع په مابین کي کوم فرق نسته.[23]

حافظ ابن قیوم رحمه الله وايي:

تقلید محض قول بلا معرفته و (اتباع) على وجه البصيرت).[24]

تقلید خالص ویناده بیله پیرندګلوي د دلیل او اتباع د دلیل پېژندلو نوم دی. د ده دغه وینا د تقلید او اتباع فرق کوي مګر دا فرق اعتباري دی پرموږ دلیل نه سي کېدای.

حکیم الامت مولانا محمد اشرف علي تهانوي رحمه الله د تقلید تعریف داسي کوي.

تقلید: د یوچا قول په ښه نیت سره په داسي ډول منلو ته وایي چي، هغه دا خبره یا مسئله له دلیل سره سمه بیانوي یا بیان کړې ده او د مقلد له مجتهد نه د دلیل نه غوښتنه ده. څني کسان له تقلید څخه تښته کوي. د تقلید لپاره هغه تعریف کوي چي ده دوی له مقصد سره سم وي.[25]

---

23 - حديث او تقليد شخصي ۱۵ او ۱٦ مخونه.
24 - اعلام الموقعين- ۱ جلد (۲۵۸) مخ
25 - الاقتصاد (۵) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني کسان له تقلید څخه تښتـه کوي. د تقلید لپاره هغه تعریف کوي چي د دوی له اهدافو سره یو رنګ وي. هر کله چي یو شی یوازي په هغه تله و تلل سي چي یو چا یوازي د خپل ځان لپاره جوړه کړی وي او یوازي د خپلي خوښي شیان په کي تلي په هغه صورت کي تول سم نه راځي او نه هم د نورو د قناعت وړ ګرځي. خبر هغه د هغه کس یا کسانو کار دی چي اشیاوو او مفاهمو ته له کوم نظره ګوري او د تقلید مخالفین په څومره ځان خوښي او ځان غوښتني سره چي په دین کي تر بل هر چا ځان ښه پوهان او هوښیار بولي خو موږ د ځان لپاره د تقلید په اړه یو ښه او پراخ علمي نظر لرو او ځانونو او هغه نالوستو یا په دین کي د ناپوهو کسانو لپاره یې نعمت او خیر بولو ځکه، ټول کسان مؤمنان لکه څرنګه چي ښايي او یا پر فرض ده چي په دین کي د اړتیا په کچه (چي روا او ناروا، حلال او حرام) په کي وپېژني پوه تر لاسه کړي تر څو د دنیا او اخیرت خیر یې په برخه سي. دا چي زموږ مسلمانان اوس په داسي موقف یا حال کي دي چي د دنیا په اړه هرڅومره پوهه تر لاسه کوي او د دین په اړه که څه هم اخیرت یې خرابیږي د یوې مسئلې زده کړه هم نه کوي، چي تر ډېره خو اوس د مسلمانانو دا ناورین په برخه سوی دی چي دا خو پریږده چي قرآن کریم په معنی زده کړي په لفظ یې لاهم نه زده کوي، احادیث خو بیخي پېژني هم نه، نو د داسي کسانو لپاره چي د ړندو مثال لري دومره خو د هغه کسانو لپاره په کار ده څوک چي سترګي لري چي، دغه ړانده تر لاس ونسي او له کندو یې وساتي او یا یوه نابلده سړي ته یو بلد کس لاره وښيي او همدا رنګه پر هغه ړوندو هم لازمه ده چي یا ځانونه خپله بنا کړي او یا هم د هغو کسانو لار ښودنه و مني چي ورته لاره ښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید موضوع هم داسي ده چي ټول مسلمانان نسي کولای او یا وړتیا د دې نه لري چي دومره پوهه دي په دین کي تر لاسه کړي چي هغوي دي له قرآن کریم او یا احادیث نبوي څخه د ټول ژوند په چارو کي د ټولو مسائلو هغسي سم او کره استنبات وکړي لکه د دین مجتهدین چي یې کوي او یا هغوی کړی دی. کله چي خبره داسي سوه چي د قرآن کریم او احادیثو په توري ترجمه پوهېدنه، نه،بلکي له قرآن کریم څخه د مسائلو استخراج د هر چا د وس خبره نه سوه نو په داسي صورت کي د تقلید اثبات یا د تقلید اړتیا په خپله منځ ته راځي.

بل هغه کسان چي په تقلید اعتراض کوي او ځانونه غېر مقلیدین یا له تقلید څخه ازاد بولي، دغه کسان هم ازاد نه دي ځکه، دغه د غېر تقلید یا د غېر مقلیدونو تګلاره یا نظر یه یا مذهب هم د یوچا یا یوه عالم لاره یا مذهب دی چي هغه په دین کي دغه لاره غوره بولي او تقلید ورته یو خطا عمل ښکاري. د غېر مقلدینو د ډلي له هغه لومړي کس څخه (چي هرچا ته ښکاره ده چي لږ وخت یې کیږي را منځ ته سوی دی) وروسته نور ټول پیروان یا غېرې مقلدین د هم هغه لومړي کس پیروان یا مقلدین دي.

که لږ او ډېر رشتیا ته غاړه سره کښېږدو دا به هر څوک ومني چي یو هم له تقلیده ازاد نه دی. د تقلید رسۍ د هرچا غاړي ته لوېدلې ده.

بل: تقلید دا معنی نه ده چي یوازي په څلورو مذاهبو کي حصر یا خاص دی. بلکي تقلید د علومو او د ژوند په نورو یا ټولو اړخونو کي راځي. لکه په دې اړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا محمد امین صفدر رحمه الله وايي: «د تقليد د تعريف له مخي، «د راوي روايت منل تقليد في الروايت دی». د مجتهد د رايت منل تقليد في الدرايت دی. د يو محدث په رايه يو حديث ضعيف يا صحيح منل هم تقليد دی د يوه امتي له لوري جوړ سوي اصول حديث، اصول تفسير، اصول فقه منل هم تقليد دی.[26]

[26] - مجموع الرسائل : اول، جلد. مولانان محمد امین صفدر صاحب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقلید د قران په رڼا کي

د مطلق تقلید جواز او وجوب د قرآن کریم له ډیرو ایاتونو څخه معلومیږي. که څه هم دغه ایاتونه یو خاص (ځانګړی) شانزول لري مګر حکم یې د هر وخت لپاره دی. که چیري موږ دغه ایاتونه بېله کوم ځان غوښتني (خود نظری) څخه مطالعه کړو خامخا به د تقلید د جواز او وجوب اړوند دلیل راته ښکاره سي. د پورته ادعا لپاره زه دلته یو څو ایاتونه د اجمال په ډول راوړم.

۱ - فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٧) [27]

ژباړه: که چیري تاسونه پوهېږئ، د علم او پوهي له کسانو څخه پوښتنه وکړی.

۲ أُوْلَئِكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ[28]

ژباړه: دغه حضرات داسي وو کوم ته چي الله تعالی هدایت کړی دی. تاسو هم د دوی په لاره ولاړ سئ. په دغه ایات شریف کي الله تعالی د مخکنیو انبیاوو علیه سلام د اتباع حکم کړی دی.

۳ - (أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) [29]

ژباړه: د ملت ابراهیمي اتباع وکړئ، په کوم کښي چي هیڅ کجي نسته.

[27] - سورة الانبياء: ايات ٦
[28] - سورة الانعام ايات ٨٩
[29] - سورة الاعمران ايات ٩٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ(33) ..﴾[30]

ژباړه: اې د ايمان والاوو! د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړی او د اولی لامر اطاعت وکړی. په اولی لامر کې ائمة مجتهدين، بلکې څلور واړه امامان هم داخل دي.

۵ - ﴿ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ(83) ... ﴾[31]

ژباړه: او که دغه خلک دغه امر و رسول ﷺ ته او اولی لامر ته حواله کړي نو کوم اهل فقه او اهل استنباط دی او دوی په پوهه کړي چې، کوم عمل جائز او کوم نا جائز دی. له دغه ايت نه صراحتاً د آئمة اربعة اتباع او تقليد معلوميږي.

۶ - ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ122...[32]

ژباړه: يعني ولي نه وځي د هري ډلي نه يو جماعت د دې لپاره چې فقه او پوهه په دين کې حاصله کړي او چې کله دوی را وګرځي خپل ټبر ته هغوی ته پوه ورکړي د دې لپاره چې، د الله تعالی په احکامو پوه سي تر څو د نافرمانۍ نه وژغورل سي.

۷ - ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ(24) ... ﴾[33]

---

[30] - سورة محمد ايات ٣٢
[31] - سورة النساء ايات ٨٢
[32] - سورة توبه ايات ١٢١

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او ما په دوی کي مخکښان يعني پېشوايان پيدا کړي دي. هغه خلک چي زما په لاره وي چي، کله دوی صبر وکړي او زما په اياتونو يې يقين وي.

۸ - وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ...) [34]

ژباړه: د هغه چا اتباع وکړئ چي زما و لوري ته يې ميل (رجوع) کړې وي.

۹ - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ(119)) [35]

ژباړه: اې د ايمان والاوو! له الله تعالی څخه ووېرېږئ او د صادقو خلکو سره و اوسئ.

دغه پورته اياتونه د تقليد د حقيقت يا اثبات لپاره ډېر ښه واضح او ښکاره دلائل دي. که چيري په دغه اياتونو کي فکر وکړل سي او په معنی او مفاهمو يې سرې ځان په ښه ډول و پوهوي، د مقلدينو لپاره ښه دلائل دي.

دغه خبري ته چي په دغه اياتونو کي د تقليد ښکاره دلائل ستـه، علامه حضرت مولانا حافظ عبدالرحيم لاجپوري رحمه الله هم اشاره کړې ده. دی مبارک وايي: له دغو اياتونو څخه اتباع او تقليد په ښکاره توګه معلوميږي او د مطلق اتباع او تقليد د اثبات لپاره ښکاره دلائل دي.

[33] - سورة سجده : ۲۳ ايات.
[34] - سورة لقمان : ايات ۱۵
[35] - سورة توبه : ايات ۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقلید د احادیثو په رڼا کي.

مطلق تقلید په حدیثو سره هم ثابت دی. د دې لپاره چي د تقلید اثبات له ایاتونو وروسته په احادیثي نبوي سره هم ثابت سوی وی څو احادیثونه راوړو.

۱ - عن حذیفه ﷺ، قال- قال: رسول الله ﷺ، اني لا ادري ما بقائي فیکم فاقتدوا باللذین من بعدی ابي بکر و عمر. [36]

ژباړه: له حذیفه ﷺ عنه څخه روایت دی، دی فرمایي: نبي علیه‌السلام وفرمایل: ماته معلومه نه ده چي زه به تر کوم وخته پوري ستاسو په منځ کي ژوندی یم. نو له هم دې خاطره له ما وروسته د ابوبکر ﷺ او عمر ﷺ اتباع وکړئ.

۲ - علیکم بسنتي، و سنة الخلفاء الراشدین المهدین: الحدیث. [37]

ژباړه: تاسو زما او زما د صالحو خلفاء راشدینو لاره په ټینګه سره ونسئ.

۳ - عن معاذ بن جبل ﷺ. ان رسول الله ﷺ لما بعثه الی الیمن. قال کیف تقضی اذا عرض لک قضاء قال: اقضی بکتاب الله قال: فان لم تجد في کتاب الله. قال: بسنة رسول الله ﷺ . قال: فان لم تجد في سنة رسول الله. قال: اجتهد رایي

---
[36] - مشکوة : ٥٦٠ مخ
[37] - مشکوة :٣٠ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاالو قال: فضرب رسول الله ﷺ على صدره و قال: الحمد الله الذي وفق رسول رسول الله ﷺلما يرضى به رسول الله. [38]

ژباړه: له معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی. دی وایي: کله چي زه حضرت محمد ﷺ په یمن کي د قاضي په صفت مقرر کړم د تلګ په وخت کي یې راته وویل: اې معاذ! که چیري تا ته یوه مسئله راسي ته به په هغه وخت کي په څه شي پرې کړه کوې. ماوویل: د الله جل جلاله په کتاب سره. بیا نبي علیه السلام وویل: که دي د الله جل جلاله په کتاب کي پیدا نه کړه. ما وویل: د نبي علیه السلام په سنتو سره. بیا نبي علیه السلام وویل: که دي په هغه کي هم نه کړه پیدا. ما وویل: په خپله رایه به پرېکړه کوم، یعني اجتهاد او استنباط به کوم. معاذ بن جبل رضي الله عنه وایي: کله چي نبي علیه السلام دغه ځواب واورېده، ډېر خوشاله سو.

دی وایي: بیا نبي علیه السلام خپل مبارک لاس زما پر سینه کښېښود او وېویل: الله تعالی لره دي حمد وي چي، د خپل رسول و قاصد ته یې د دې خبري توفیق ورکړ په کومه خبره چي الله تعالی خوښ او راضي دی.د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه له دغه حدیث شریف څخه څو خبري څرګندیږي.

۱ - ډېري داسي مسائلي سته چي په قرآن کریم او احادیثي نبوي کي یې ښکاره حکم نه معلومیږي، په داسي حال کي اجتهاد ، تقلید او اتباع ته اړتیا پیدا کیږي، نو

[38] - مشکوة : ۳۲۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرور یا اړینه ده چې د قرآن کریم او احادیثي نبوي په رڼا کې، د دین علماء کرام اجتهاد، تقلید او اتباع وکړي.

۲ - هغه مسائل چې منصوصي نه وي. یعني صراحتاً د یوې مسئلې حکم په ایات او حدیث شریف سره نه وي ثابت سوی، په دغه وخت کې په اجتهاد او رایې سره حکم کول ښه کار دی. ځکه، په دې خبرې سره نبي علیه السلام خوښي ښکاره کړې ده.

۳ - رایه او اجتهاد د الله تعالی نعمت دی ځکه، نبي علیه السلام په دې کار حمد او ثنا ویلې ده.

۴ - د نبي علیه السلام لاس د معاذ بن جبل رضي الله عنه پر سینه ایښودل، دې خبرې ته اشاره ده چې، د علوم نبوي فیوضات او برکات د فقهي د مجتهد سره دي. د مجتهد سینه د نبوي فیوضاتو څخه برخمنه ده.

۵ - که د معاذ بن جبل و دغه حدیث شریف ته وکتل سي د تقلید، اتباع او اجتهاد ښکاره ثبوت په کښې سته.

۶- (کانت بنو اسرائیل تسوسهم الانبیاء کلهم هلک نبي خلفه نبي و انه لا نبي بعدي و سیکون خلفاء فیکثرون.[39]

[39] - مسلم : ۲ جلد ۱۲۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د بني اسرائيلو سياست او حکومت د انبياوو کرامو سره و. کله چې به يو نبي وفات سو، بل نبي به يې پر ځای راتی. خبرداره اوسئ له ما وروسته بل نبي نه راځي مګر له ما وروسته به زما خليفه ګان وي او ډېر به وي. يعني زما په ژوند کي زما اتباع پر تاسو لازمي ده او له ما وروسته زما د خليفه ګانو اتباع پر تاسو لازمي ده.لکه څرنګه چې له مخکني اياتونو څخه مطلق تقليد ثابت سو همدارنګه له دغو پورته احاديثو څخه هم د مطلق تقليد ثبوت و سو او مطلق تقليد ترې ثابتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقليد اقسام.

تقليد پر دوه ډوله دی.

۱ - مطلق تقليد.

۲ - شخصي تقليد.

مطلق تقليد: هغه تقليد ته ويل کيږي چي، مقليد د تقليد لپاره د يو معلوم مجتهد او امام تقليد نه کوي. کله د يوه امام مسلک اختيار کړي او کله د بل امام پر قول عمل کوي. دغه سي تقليد ته تقليد مطلق ويل کيږي.

شخصي تقليد: هغه تقليد ته ويل کيږي چي مقليد د يوه معلوم مجتهد تقليد اختيار کړي. د همدغه مجتهد پر قول او مسلک باندي عمل کوي. دې تقليد ته شخصي تقليد ويل کيږي.

د صحابه کرامو او تابعينو په زمانه کي دغه دواړه ډوله، مطلق او شخصي تقليد شتون در لود. په دواړه ډوله تقليد عمل کېده. د دې خبري د ثبوت لپاره ډېر د لائل په لاس کي لرو خو له موږ څخه لږ سترېا غواړي. د اصحابو کرامو او تابعينو په زمانه کي دغه خبره ډېره عامه وه چي چا به د فقهي په مسائلو کي پوهه نه درلوده هغوی به د فقهي په مسائلو کي له هغو کسانو څخه پوښتني کولې چابه چي په فقهي مسائلو کي پوه درلوده او په پوهېدل به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي به یوه پوښتونکي له یوه فقهي عالم څخه د یوې مسئلې اړوند پوښتنه وکړه او عالم به د ده د سوال سره سم ځواب ورکړ. سوال کوونکي به د ځواب سره سم عمل کاوه او بیا به په دلائلو پسي نه ګرځېده. ځکه چي دلته به یو خواته هغه چاته چي پوښتنه کوي په دین کي دومره پوهه نه وه چي په خپلهله قرآن کریم او احادیثو نبوي څخه مسئله د اجتهاد د اصولو سره سمه استخراج کړي او بل لوري ته یې د دین پر هغو عالمانو چي یا د اجتهاد درجې ته رسېدلي وو او یا یې د مجتهدینو نه اورېدلي مسائلي ښه زده کړي وې د نورو باور و چي عامو مسلمانانو په دین کي پر خپلو اکابرو علماء در لود.

حضرت مولانا شاولي الله (دهلوي) رحمه الله وایي:

د صحابه کرامو د وخت نه بیا تر څلورګونو مذاهبو د ظهور تر وخته دا قانون و چي، کله به د مسلمانانو ترمنځ یو مجتهد عالم پیدا سو د دین په مسائلو کي به د هغه تقلید کېده او په دې کار باندي زموږ د دین په اکابرو کي یوه عالم او باوري کس منع نه د کړې.[40] که چیري تقلید باطل وای، خامخا به په هغه لومړیو کي ځینو علماء وو چي د مسلمانانو ترمنځ یې ښه اعتبار درلود منع کړې وای. ځکه چي په هغه وخت کي علماء کرام د دین په روح تر اوس ښه پوهېدل. که څه هم اوس دین د هغه وخت په لحاظ ډېر پراخه او سانه سوی هم دی خو دا یوه خبره د اوسنیو او لومړنیو علماء تر منځ ستنه چي هغوی یعني مخکني علماء کرام د دین په روح او

[40] - عقدالجید : ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل هدف ښه پوهېدل ځکه چي، هغه وختونه تر اوس وخت د وحيو د نزول او د محمدي رسالت وختونو ته نژدې وو . په هغه وختونو کي، درايت او پوهېدنه د دين په مسائلو کي ډېره ښه کېده. که موږ وګورو په اوس وخت کي ساينسي پرمختګونه چي له ماديت سره تړلي دي ډېر دي چي، په هغه وختونو کي يې هيڅ فکر هم نه کېده او په هغه وخت کي د دين په مسائلو کي ننوتل او په هغوی کي فهم او درک کول او له قرآن او احاديثو څخه د مسائلو استنبات تر اوس يو په سله ښه کېده ځکه چي د دين امور معنوي اړخ لري چي، تر اوس وخت په هغه وخت کي خلک يو په سله معنوي وو او د ماديت له تارکيو ليري وو.

د حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله له دې وينا څخه چي پورته ياده سوه، مطلق تقليد ثابتېږي. هغه:يعني مطلق تقليد که په زمانه د صحابه کرامو کي و او که په زمانه د تابعيونو کي و. په دغه زمانو کي لکه څرنګه چي تقليد مطلق وجود درلود، همدارنګه تقليد شخصي هم رواج و. ځکه، ځينو صحابه کرامو به د يوه صحابي قول ته ترجيح ور کوله او ځينو به د بل صحابه قول ښه باله. مثلاً:

د مکې مکرمې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه په قول عمل کاوه.

د مدينې منورې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت زيد بن ثابت رضي الله عنه په قول عمل کاوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوفې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت عبد الله ابن مسعود ﷺ په قول عمل کاوه.

دې پورته دلا ئلو ته چي ګورو دا راته ښکاره کوي چي د صحابه کرامو په زمانه کي هم په پیراخه پېمانه تقلید وجود درلود.

همدارنګه، امام بخاري ﷫ او امام مسلم ﷫ فرمايي: له ابو موسی اشعري ﷺ څخه د يوې مسئلې پوښتنه وسوه. که يو څوک وفات سي او ورثه يې لور، لمسۍ او يوه خور پاته سي، په داسي صورت کي ميراث څنګه تقسم کړو. ابو موسی اشعري ﷺ ورته وويل:

لورته نيمه برخه، خورته نيمه برخه او لمسۍ محرومه ده. سوال کوونکي همدا مسئله عبد الله ابن مسعود ﷺ ته وړاندي کړه. عبد الله ابن مسعود ﷺ ورته وويل:

زه هغه حکم درته بيانه وم کوم چي الله تعالی او د هغه رسول ﷺ بيان کړی دی. د لور لپاره نيمه برخه ده. د لمسۍ لپاره شپږمه برخه ده او پاته ټوله يې د خور په حق کي ده. سوال کوونکي دا خبره بيرته ابو موسی اشعري ﷺ ته يووړه. ابو موسی اشعري ﷺ و وويل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(لا تسئلوني مادام هذا الحبر فيكم)[41]

ژباړه: تاسو تر هغه وخته پوري چي دغه متبحير عالم (عبد الله ابن مسعود ﷺ) په تاسو کي ژوندی وي له ما څخه پوښتنه مه کوی، له هغه څخه يې کوئ.

ايا دا تقليد شخصي نه دی؟ او ايا د پورته روايت د تقليد شخصي د ثبوت لپاره يو ښه ثبوت يا دليل نه دی؟ايا دا تقليد شخصي د صحابه کرامو په زمانه کي نه و؟

همدارنگه امام بخاري رحمه الله له حضرت عکرمة ﷺ څخه روايت کوي.

(ان اهل المدينه سئالو ابن عباس عن امراة طافت ثم حاضت، قال لهم تنفر، قالوا لاناخذ بقولک و ندع قول زيد.[42]

د مديني منورې خلکو د حضرت عبد الله ابن عباس ﷺ څخه د هغي ښځي په اړه پوښتنه وکړه چيله طواف فرضي وروسته حائضه سي. ده ﷺ ورته وويل: (دا ښځه دا اوس بېله طواف رخصت تللای سي که يا) حضرت ابن عباس ﷺ عنه ورته وويل: (دا بېله طوافه تللای سي) د مديني خلکو ورته وويل: ايا موږ ستاسو په قول عمل وکړو او که د زيد. سره له دې چي موږ د زيد قول هم نسو پرېښودلای.

41 - مشکوة : ٢٦٤ مخ
42 - بخاري : کتاب الحج ٢جلد ٢٣٧ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورته روایت څخه دا خبره ښه ښکاره سوه چي، د مديني خلکو د دين په مسائلو کي د زيد بن ثابت ﷺ تقليد کاوه چي همدغه د زيد ﷺ تقليد هم شخصي تقليد و.

د پورته روايت و دې جملې ته که وکتل سي (**لاناخذ بقولك و ندع قول زيد**) او ښه فکر په کښي وسي. تقليد شخصي څني له ورايه ثابتيږي.

اوس راځو د هغه کسانو خبرو ته چي وايي : شخصي تقليد بدعت يا حرام دی. که چيري شخصي تقليد حرام يا شرک وای او يا حرام او بدعت وای نو ولي عبدالله ابن عباس ﷺ د مديني خلک د زيد ﷺ له تقليد کولو څخه نه منع کول چي ورته ويلي يې وای چي شخصي تقليد حرام دی. د هغو کسانو له دې خبري څخه چي وايي (شخصي تقليد حرام، شرک يا بدعت دی) دا خبره څرګنديږي چي ګواکي ابن عباس ﷺ دومره پوهه نه درلوده چي حلال او حرام يا روا او ناروا يو له بله سره و پېژني سره له دې چي حضرت ابن عباس ﷺ د ټول صحابه کرامو پر وړاندي د ډېر درنښت او عزت کس و. ټولو صحابه کرامو د ده ﷺ علميت مانه :

حضرت عبدالله ابن عباس ﷺ د خپل وخت مجتهد او ستر عالم و. ده به ويل: تر کوم وخته چي حضرت علي ﷺ وي او د هغه فتوی موجوده وي د بل چا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتوی ورکولو اړتیا نسته. [43] او تر کومه وخته چې مسلم بن عبدالله ﷺ ژوندی وو امام نافع فتوی نه ورکول. [44]

له پورته مطلب څخه دا څرګنده سوه چې، د امام نافع ﷺ په زمانه کې خلکو د سالم بن عبدالله ﷺشخصي تقلید کاوه.

د حضرت معاذ بن جبل ﷺ هغه حدیث شریف کوم چې مخکې ذکر سو، که څوک په غور ورته وګوري د شخصي تقلید د ثبوت لپاره قوي دلیل دی. هغه داچې حضرت محمد ﷺ و غوښتل چې خپل یو فقهي صحابي یمن ته واستوي د دې لپاره چې د یمن پر خلکو قاضي او حاکم سي او د یمن پر خلکو دا لازمه وه چې د معاذ ﷺ حکم او خبري ومني.

همدارنګه حضرت محمد ﷺ و حضرت معاذ ﷺ ته یوازې د قرآن او سنت حکم نه کوې بلکې د اړتیا پر وخت یې د اجتهاد او قیاس سره سم د فتوی ورکولو اجازه هم ورکړې وه.

ایا! د پورته حدیث شریف له بیان څخه، دشخصي تقلید او اجتهاد پرته بل څه معلومېدای سي؟ نه هیڅ کله نه ، په دې حدیث شریف کې د شخصي تقلید او اجتهاد څخه پرته بل څه نه ښکاري.

---

43 - کلمة الفصل (۱۹) مخ

44 - تذکره الحفاظ : ۱ جلد، ۹۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقليد ته اړتيا.

دا يو ښکاره حقيقت دی چي د تابعينو په دو ر کي د فقهاوو سبعه يعني (اووه فقها) پر فتوی عمل کېده. سر بېره پر دې د صحابه کرامو او تابعينو په زمانه کي مطلق تقليد او شخصي تقليد دواړو وجود درلود ، لکه څرنګه چي دا خبره په مخکنيو عباراتو کي هم ښه ښکاره او واضح سوه.

د صحابه کرامو او تابعينو زمانه او وخت د خېر القرون، يعني د حضرت محمد ﷺ د ژوند وخت ته نژدې زمانه وه چي په خپله سرور کائينات حضرت محمد ﷺ ورته خېر القرون ويلې وه.په دې وخت او زمانه کي د انسانانو په زړونو کي قوي ايمان ځای درلود ، د خلکو اعمال صالح او د دين له اصولو سره سم وو. د الله ﷻ بندګي او د دين پيروي ورته له هر څه څخه ښه وه. د اخيرت په ورځ يې تر هرڅه ټينګ ايمان او باور و او د الله ﷻ د نه عباداتو او امورو د پرځای کولو په صورت کي يې ځانونه پړه او ګناه کاره بلل. د دنيا تر چارو يې د دين لوری غالب او قوي و. هر چابه (هغه که به عالم و او که به امي) و د يوې مسئلې حقيقت به يې د کتاب الله او يا د سنت نبوي په رڼا کي پيدا کاوه.

که به کومه يوه مسئله پېښه سوه په هغه وخت کي به، و ډېرو علماء کرامو ته وړاندي کېده او د علماء کرامو په وړانديد يوې مسئلې وړاندي کېدل هم د دوو مخو يعني هدفونو لپاره و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - کله نا کله به یوه مسئله اتفاقاً و ډیرو علماء کرامو ته وړاندي سوه او له هغوی څخه به یې فتوای و غوښتل سوه.

۲ - یا به سائل کوښښ کاوه چي، د خپلي مسئلې لپاره هغه قول پیدا کړي چي په هغه کي ډېر احتیاط سوی وي.

د همدې اړتیا وو له مخي په هغه وخت کي هم مطلق تقلید او هم شخصي تقلید وجود درلود.

څرنګه چي وخت ورو ورو تېرېده او د نبي ﷺ زمانه لیري کېده، د انسانانو له سینو او زړونو څخه هغه فیضات او برکات چي د نبي علیه السلام سره د نژدې کېدو او د وحیو د پرلپسې نزول په سبب راغلي وو، همداسي ورو ورو د خلکو له سینو او زړونو څخه کمېدل. په انسانانو کي ورځ تربلې سستي راتلل. په انسانانو کي د الله تعالی څخه بېره او د احکامو شرعیه و سره محبت هم په کمېدو سو.

په دې وخت کي ډېر انسانان د شیطان او خپلو نفسونو د غوښتنو ښکار سول مګر نه هغه کسان چي د الله تعالی د خاص فضل او کرم څخه برخمن وو یا دي.

د وخت له شرائطو او غوښتنو سره د علماء کرامو، د امت د اصلاح او په دین کي د پاته کېدو په خاطر یې تقلید، یوازي په شخصي تقلید کي منحصر کړ. پر دې خبره د امت تر اکثر علماء کرامو هم زیاتو اتفاق و کړ او د تقلید شخصي د وجوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم يې وکړ، يعني که يو څوک په مسلمانانو کي د اجتهاد مرحلې ته نوي رسېدلی پر هغوی د شخصي تقليد پيروي واجب ده.

که چيري په هغه وخت کي د ننني ارتيا وو سره سم د دين علماء کرامو د شخصي تقليد د وجوب حکم کړی نه وای، اوس به د مسلمانانو تر منځ له دين څخه د لوبو اله جوړه سوې وای.هر چابه د خپل طبعيت او نفسي غوښتونو سره سم حکم را اخيستی او د خپل عمل او کردار لپاره به يې هغه څه غوښتلای کوم چي دوی به يې له اصلي هدف څخه بل لوري ته بېول او په خطاوو لارو به يې روانه ول.

حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(وبعد المأتين ظهر فيهم التمذهب للمجتهدين اعيانهم و قل من کان لا يعتمد علی مذهب مجتهد بعينه وکان هوالواجب في ذالک الزمان .[45]

يعني تر دوهمي هجري پېړۍ وروسته په خلکو کي د يوه معلوم مجتهد اتباع او تقليد رواج سو. ډېر لږ خلک داسي وو چي د يوه خاص مجتهد په قول يې باور نه کاوه. همدغه شخصي تقليد په هم هغه مهالونو کي واجب و. په ننني زمانه کي خو بيا بيخي واجب دی. ځکه چي اوس خلک د اسلام تر لومړيو پېړيو ډېر له خپل دين څخه ليري او ناخبره سوي دي او يا د يوه ضرورت په سترګه نه ورته ګوري.

[45] - انصاف : ٤٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا حکیم الامت اشرف علي تهانوي رحمه الله د شخصي تقلید د اړتیا په هکله داسي وایي:

في نفسیه: دا خبره روا یا جائز ده چي د مختلفو مجتهدینو اتباع او تقلید وسي. مثلاً: که یوه مسئله د یوه عالم څخه و پوښتل سي او بله مسئله له بل عالم څخه وپوښتل سي دا روا کار دی. همداسي د ډیرو مجتهدینو اتباع کول هم روا کار دی.د سلف صالحینو هم دا عادت وو، یو وخت به یې یوه مسئله د امام ابوحنیفه رحمه الله څخه وپوښتل او په هغه به یې عمل کاوه او کله به یې د امام اوزاعي رحمه الله نه یوه مسئله و پوښتل او د هغه په قول به یې عمل کاوه.

دا سي کار کول (چي کله د یوه مجتهد او کله د بل مجتهد په رایه یا نظر عمل کول) په خپل ځان کي جائز هم دی خو دا کار د یوه عارض یا یوه سبب له مخي منع سو.په یوه وخت کي د څو مجتهیدینو په رایو د عمل کولو د منعي د دلیل تر مخه یوه مقدمه راوړو چي ولي په یوه وخت کي د څو مجتهدینو په قولونو باندي عمل کول منع سو.

۱ - موږ لومړی غالب حالت لره ګورو او اعتبار یې کوو. په هغه وخت کي په خلکو کي تقوی غالبه وه. دوی به چي کومه مسئله مختلفو مجتهدینو ته وړاندي کول.دا یا یوه اتفاقي خبره وه او یا به له دې خاطره وه چي سائل (غوښتونکی) هغه قول یا خبره پیدا کړي چي هغه پر احتیاط بنا وي او پوښتنونکی وروسته تر پوره باور پر هغه مسئله عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که اوس هم په خلکو کي هغسي دينداري غالبه وي نو بيا د يوه خاص مجتهد تقليد کولو ته کومه اړتيا نسته خو اوس چي ګورو او په دې خبره هر څوک ښه پوهيږي چي هغه پخوانۍ تقوا او دينداري په خلکو کي نه ده پاته، مسلمانانو د دين په وړاندي ډېر تغير کړی دی. په مسلمانه ټولنه کي د خدای ﷻ او د هغه له دين سره د محبت پر ځای ځان غوښتنه غالبه سوې ده چي په دې اړه نبي عليه السلام هم داسي فرمايي:

(ثم يفشو الكذب)

يعني د خيرالقرون وروسته به درواغ عام سي او د خلکو حالت به بدل سي. هر څومره چي مسلمانان له خيرالقرون څخه ليري کيږي په هم هغه کچه به د مسلمانانو حالت خرابيږي او له دين څخه به فاصله نيسي. اوس چي ګورو په عام ډول د مسلمانانو حالت د دين د منلو پرځای د ځان غوښتني تقاضا غالبه ده.

په اوس وخت کي که چيري تقليد شخصي معتبر نه سي بيا خلک په معملاتو کي هغه صورتونه غوره کوي په کوم کي چي د دوی دنيوي ګټي نغښتي وي. د دين د اصولو او د اخيرت پروا به ور سره نه وي لکه اوس چي هم د خلکو په زړونو کي همدغه رنځ سته. مثلاً: د امام ابوحنيفه په مذهب په وينه اودس ماتيږي او د امام شافعي په مذهب په وينه اودس نه ماتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب ښځي ته په لاس ور ورلو اودس نه ماتيږي او په مذهب د امام شافعي رحمه الله ماتيږي.

همداسي دي ته ورته نور مسائل هم ډېر سته چي په يوه مذهب کي روا وي او په بل مذهب کي ناروا وي. نو که شخصي تقليد معتبر نه سي بيابه ډېر دغه سي کسان چي له تقوى څخه ليري وي او د دين د غوښتنو خاص مراعت ور سره نه وي، د خپلو نفسي غوښتونو او د خپل طبعيت پر اساس به د دين د مسائلو لپاره حکم لټوي.

دوى به د خپل نفس غوښتنو ته د دين تر غوښتونو ترجح ورکوي او په دا ډول به د دين له احکامو سره بې پروا سي. د يوې مسئلې لپاره به کله د يوه او کله د بل امام يا مذهب هغه مسائلي را اخلي چي د دوى په کي ګټه وي. په داسي حالاتو کي به بيا دين په خلکو کي نه وي پاته، خلک به يوازي په دين د خپلو رايو سره سم عمل کوي چي په داسي کولو سره به دوى د دين طابع نه بلکي دوى به دين خپل طابع وګرځوي.[46]

علامه ابن تيميه رحمه الله د شخصي تقليد په اړه وايي:

[46] - اشرف جواب ۲جلد ۸۹- ۹٦ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(في وقت يقليدون من يفسدالنكاح و في وقت يقليدون من يصحح ه بحسب الغرض و الهوى و مثل هذا لا يجوز)[47]

ژباړه: يعني دغه خلک کله د يوه امام تقليد کوي کوم چي نکاح فاسده بولي او کله بيا د بل امام تقليد کوي کوم چي نکاح صحيح بولي. دوی د خپل نفس او خپلو غوښتنو سره سم عمل کوي. نه د دين له حقيقت سره. سره له دې چي داسي عمل په اتفاق سره ناجائز دی.

په نن وخت کي غېر مقلدين د شخصي تقليد اړوند ناويل سوي وينا وي کوي. هغه کسان چي د شخصي تقليدپيروان وي هغوی ته د مشرک او بدعتي خطاب کوي.

شخصي تقليد حرام او ناروا بولي. دغه د نن وخت غېر مقلدين تر خپلومشرانو يو ګو قدمه مخته تللي دي. د دوی مخ کښ محمد بن عبدالوهاب نجدي دی چي، د غېر مقلدينو د عقيدې اساس اېښوونکی بلل کيږي. هغه هم د شخصي تقليد په وجود قائل دی او د خپل ځان اړوند دا اقرار کوي وايي:

ژباړه: زه الحمد لله حنبلي مذهبه يم. زه نه پوهېږم چي د نن وخت غېرمقلدينو ته کوم الهام وسو چي د محمد بن عبدالوهاب نجدي هر عقيده او خبري مني او د شخصي تقليد خبره يې نه مني. عبدالوهاب نجدي وايي:

---

[47] - فتاوای ابن تيمه: ۲ جلد ۲٤۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فنحن ولله الحمدمتبعون لامبتدعون على مذهب الامام احمد بن حنبل. [48]

ژباړه: موږ الحمد لله د ائمة اربعة پر اتباع يون كوو. نوي لار او بدعت مو نه دی ايجاد کړی او موږ د مذهب په لحاظ د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب یو.

(ولله الحمد متبع ولست بمبتدع عقيدتي و ديني الذي ادين الله به الخ) [49]

محمد، د عبدالوهاب نجدي زوی په خپله یوه رساله کي د ځان او خپلي کورنۍ په اړه ليکي:

د دين په اصولو، ايمانياتو او اعتقادياتو کی زموږ مسلک د اهل سنت والجماعت مسلک دی او زموږ لاره يا طريقه د آئمه سلف صالحينو لاره ده. په فروعاتو يعني فقهي مسائلو کي موږ د امام احمد بن حنبل پر مذهب یو. هر څوک چي په څلورو امامانو کي د يوه امام تقليد کوي، زموږ پر هغه چا کومه نیوکه نه لرو. [50] په هر صورت چي وي، له پورته عباراتو څخه چي د شخصي تقليد په اړه مو ولوستل د نوموړي تقليد اړتيا ښه معلومه سوه.

موږ د افغانستان خلک يوازي نه بلکي ټول اهل سنت والجماعت په ډاګه دا وينا کوو چي، په نن وخت کي تر هر وخت و شخصي تقليد ته اړتيا ډېره سته. دغه د

---

[48] - محمد بن عپدالوهاب : ۱۷٤ مخ

[49] - محمد بن عبدالوهات : ۱۷٤ مخ

[50] - الهدية السنية : ۳۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتنو په دور کي که موږ شخصي تقليد اړين و نه بولو، نو هرڅوک به له دين څخه هغه حکمونه را اخلي کوم چي د ده د طبعيت او نفسي غوښتنو سره سم وي.

کله چي مسلمان د دين په امورو کي دومري خپل سري سي او د دين امور هم لکه د نور ژوند په خپله خوښه کوي، په داسي حال کي به دين په هغه خپل اصلي شکل هيڅ کله په ټولنه کي پاته نه سي، يعني داسي به نه وي چي خلک د دين تابع وي بلکي دين به د خلکو د غوښتنو ښکار سي او خلک به د دين هغه برخي را اخلي چي د دوی په ګټه وي او هغه برخي به يې پرېږدي چي د دوی د نفس له غوښتنو سره په ټکر کي وي.موږ په دې وياړو چي موږ د امام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب يو. دا د الله تعالی ﷻ له لوري يو ستر نعمت بولو چي موږ ته راکول سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا د حديثو مصنفين مقلدين وو؟

غير مقلدين خپلي موخي يا هدف ته د رسيدو لپاره ډول ډول وينا وي کوي. له هيڅ ډول وينا څخه چي دوی په نظر سمه ورسي او دوی خپل مخالف لوری په وهلای سي مخ نه اړوي. هغه د رحمان بابا خبره ده چي وايي:

مدعي چي په خوله ورسي هغه وايي

گوش وهوش د محبانو په گفتار کړه

د دوی رويه د مقلدينو سره په خبرو کي داسي وي لکه کوم مدعي چي له مدعي سره مخ وي او هغه يو ډير ستر جنايت کړی وي. د نورو جنايتونه به د خپلو مقابلو کسانو لپاره د کړو وړو وي خو د دوی په ذهن کي مقل يدين د اعتقادي جناياتو چي شرک او بدعت دی مرتکب دي. که څه هم يوه خبره به د اعمالو وي چي سړی په گناه کاره کيږي خو هغه عمل به د اعتقاداتو برخه نه وي چي سړی په مشرک سي مگر دوی هغه عمل هم د شرک تر درجې رسوي.

که څه هم دوی ته دا څرگند ده چي د دوی دا ډول عقيده چي دوی يې د احنافو او نورو مقليدو مسلمانو ورونو په اړه لري له دوی پرته نور هيڅ يو عالم يې ور سره نه مني. مگر نه هغه عالمان چي يا د دوی له ډلي وي او يا يې په دې لاره کي اخروي گټه په نظر کي نه وي نيولې بلکي دنيوي گټه يې په نظر کي نيولې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ، هر ځای چي غېرمقلیدین وینئ هغوی به د نالوستو انسانانو پر غوړونو پراته وي او د هغوی له بې علمۍ څخه په ګټه اخیستلو به هغوی د ځان ملګري کوي او کومه عقیده چي له دوی سره ده هغه عقیده د هغوی په غوړونو کي هم ور د ننه کوي.

پاته سوه علماء کرام: غېر مقلیدین د علماء کرامو څخه نا امیده سوي دي. ځکه؛ دوی پوهیږي چي علماء کرام له دوی سره هغه اعتقادات نه مني چي دوی یې لري او بل د احنافو یا د اهل سنت والجماعت د نورو مذاهبو د علماء کرامو پوه په دین کي د دوی تر پوهي زیاته ده.

بل غېر مقلیدین یوازي هغه څه مني چي دوی یې مني. د نورو مسلمانانو خبره که څه له ایات او احادیث شریف څخه وي دوی باور نه په کوي مګر احناف او د نورو مذاهبو مسلمانان بیا داسي نه دي. هغوی خپله خبره خو مني چي مني یې. د نورو مؤمنانو خبري هم چي له قرآن او احادیثو سره سمي وي مني او په هغوی کوم اعتراض نه کوي او نه یې د شرک یا کفر په القابو یادوي.

غېرمقلیدین په ټولنه کي عجیبه عجیبه پوښتني را مخ ته کوي. دوی چي کله له عوامو یا نیمه په دین پوهو مؤمنانو سره مخ سي نو ورته وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایاته امام بخاري رحمه الله پېژنې؟ هغه چي ورته ووايي هو ولي يې نه پېژنم. امام بخاري رحمه الله خو هر مسلمان پېژني.په دې وخت کي غېر مقليدين خپل سوالونه ورته را وړاندي کړي او ورته ووايي:

لکه امام بخاري رحمه الله چي په مسلمانانو کي په علم، تقوی او پرهېزګاري کي يوه مشهوره څېره وه او ده، د احاديثو نور مصنفين هم د مسلمانانو په منځ کي د همدومري لوړي مرتبې څښتنان دي. د علماء کرامو په منځ کي دغه د احاديثو مصنفين ډېر مبارک خلک وو.

د دوی د تقوا او پرهېزګارۍ لپاره په نن وخت کي مثال نه پيدا کيږي. که موږ د دوی په اړه معلومات را لاسته کړو دا به راته ښکاره سي چي دوی مبارکان څومره له شرک او بدعاتو څخه پاک او ليري خلک وو او له دې جملې څخه داسي نوري خبري ورته وکړي. په دې خبرو هغه کس يا کسان چي دوی ورته ګڼه وي تر تاثري لاندي راولي ځکه چي، هغوی خو نالوستي او له دين څخه ناخبره کسان وي. په داسي ځانګړي ډول چي دوی ورسره خبري کوي ژر اغېز باندي وسي. کله چي ورته ناست کس د دوی د خبرو تر تاثير لاندي راسي په دغه وخت کي دوی ورو ورو خپله عقيده يعني هغه خبري چي د غېر مقليدينو او نورو مسلمانانو تر منځ يې اختلاف رامنځته کړی دی او هغه اعتراضات چي دوی يې د نورو مسلمانانو پر عقائدو لري، ورته ښکاره او را مخته کړي او ورته وايي چي، الحمد لله موږ هم د يادو مبارکانو پر نقش قدم روان يو. دوی د هيڅ يوه امام پر مذهب نه وه روان او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د کوم مذهب پيروي کړېده، موږ هم پر هيڅ يوه مذهب نه يو او نه مو د کوم امام تقليد کړی دی او نه يې کوو.

لکه دوی مبارکانو چي يوازي په قرآن او احاديثو عمل کاوه او د کوم يوه مذهب پيروي يې نه کول، موږ هم يوازي په قرآن او احاديثو عمل کوو او يوازي په قرآن او احديثو عمل کول لا زمي ګڼو.دا چي د نبي عليه‌السلام په وخت کي مذاهب نه وو نو اوس هم له قرآن او احادثو پرته مذاهب رامنځ ته کول دا يو نوی يعني بدعت عمل دی. غېرمقليدين داسي ويناوي خورا ډېري لري او په دين نا خبره مقلدين ډېر ژر تر تاثير لاندي راولي او په بله روځ همدغه حنفي يا د بل مذهب کسان چي په دين او خپل مذهب باندي ناخبره وي پر اما مينو، پر مذاهبو او د مذاهبو پر پيروانو نيوکي پيل کړي کله يې بدعتيان او کله يې مشرکين او کله يې نور څه يادي.

دوی چي هر څه کوي، کوي به يې خو موږ به خپل کار کوو او د دين اصول او فرعات به (داچي موږ په دين کي بشپړه پوه نه لرو او يوه مسئله په اصلي ډول له قرآن او احاديثو څخه نسو را ايستلای نوموږ ته دا اړينه ده چي په دين کي د ناخبرۍ له امله د امامانو لاره غوره کړو او د دين اصول او فروعي مسائلي د دوی د پوهي په رڼا کي تعقيب کړو

موږ وويل:هغه کسان يا ډله چي تقليد ناروا يا بدعت ګڼي هغوی پوسول او خپل يې کار، موږ به خپل کار کوو. دلته دا خبره په کار ده چي موږ خپل کار و پېژنو هغه داچي، لومړی موږ بايد په قرآن، احاديثي نبوي ځانونه پوه کړو او زده يې کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ژوند چاري د دين پر اصولو رواني کړو او بل دا زده کړو چي موږ له څلور څخه پر کوم مذهب يو او د هغه مذهب اوصول او مسائلې څه دي خو موږ به خپل کار کوو هغه داچي، امام بخاري رحمه الله او امام نسائي رحمه الله همداسي نور د احاديثو مصنفين اول دوی مقليدين وو او که يا؟ که وي، بيا د کوم امام په لاره روان وو او د کوم امام د مذهب مقلدين وو.

کله چي موږ ځانونو ته دغه مسائل ښه واضح کړل په هغه صورت کي به هرچاته حقيقت ښکاره سي چي، د مذاهبو پيروي يا د دين په مسائلو کي شخصي تقليد خو يوازي د عوامو کار نه دی. په تقليد شخصي خو دا سي سترو علماء کرامو هم اعتراض نه دی کړی او هغوی هم خپله د شخصي تقليد په چوکاټ کي داخل دي او دا خبره به په دغه وخت کي هرو مرو که څه عدل او انصاف ور سره وي وکړي، داچي داسي ستر علماء کرام په شخصي تقليد باندي رد نه کوي نو زه بيا څوک يم چي، ښېله کوم علم او پوهي اعتراض کوم او ښېله د اجتهادي شرائطو چي علماء کرامو د يوه مجتهد لپاره ټاکلي دي زه په مسائلوکي اجتهاد کوم او ځان مجتهد بولم.

امام بخاري رحمه الله يو اړخ ته مجتهد و او پر اجتهاد سربېره مقلد هم و. دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و. دغه خبره د غېر مقلدينو مخکښ او پيشوا جناب نواب صديق حسن خان بهو پالي په خپل کتاب (الحطه في ذکر صحاح الستة) کي کړې ده. دی وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:امام بخاري رحمه الله د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و او ابو عاصم رحمه الله، شافعي مذهبه بللی دی.

(**و قد ذکره ابوعاصم في طبقات اصحابناالشافعية نقلاً عن السکبي**) همدارنګه دی جناب د دغه کتاب په (۱۲۷ مخ ، ۲ فصل) کي د امام نسائي رحمه الله په اړه وايي:

(**کان احد اعلام الدين وارکان الحديث امام اهل عصره و مقدمهم بين اصحاب الحديث و جرحه و تعديله معتبر بين العلماء و کان شافعي المذهب**) [51]

ژباړه:یعني امام نسايي رحمه الله د دین په غرونو کي یو غر و. د حدیثو په ارکانو کي یو رکن و. د خپل وخت او دور په محدیثینو کي مخکښ و. د ده مبارک جرح او تعدیل، د علماء کرامو په وړاندي معتبر دي او همدارنګه دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و.محترم: نواب صدیق حسن صاحب هم داسي د امام ابوداؤد رحمه الله په اړه لیکي:

(**فقيل حنبلي و قيل شافعي**) یعني امام اوبوداؤد رحمه الله د حدیث او علل حدیث او د علل حدیث حافظ و. په تقوی، علم، فقه، اصلاح او اتقان کي يې لوړ مقام درلود. یوازي اختلاف په دې تکي کي و چي، په مذهب حنبلي و او که شافعي. ځیني کسانو حنبلي مذهبه بللی دی او ځینو بیا شافعي مذهبه بللی دی.[52]

---

[51] - حطة في ذكر صحاح السته ١٣٥ مخ.

[52] - حطة في ذكر صحاح السة : ١٣٥ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې س ربېره، امام مسلم رحمه الله، امام ترمذي رحمه الله، امام بهیقي رحمه الله، امام دارقطني رحمه الله، امام ابن ماجه رحمه الله، ټول مقلدین وو او د یوه صحیح قول سره سم دوی ټول پر مذهب د امام شافعي رحمه الله باندې وو.

همدارنګه دغه لاندې امامان مبارکان چې هر یو د اسلام د دین ستر ستر عالمان او په قرآن کریم او احادیثي نبوي باندې هم په پوره ډول پوهېدل لکه: امام یحیی بن معین رحمه الله، محدیث یحیی بن سعید القطان رحمه الله، محدیث یحیی بن ابي زائده رحمه الله، محدیث وقیعبن بن جراح رحمه الله، امام طحاوي رحمه الله، امام زیلعي رحمه الله، داټول مبارکان د امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله پر مذهب باندې وو.

همدارنګه، یوه بله ډله د اسلام د دین د سترو علماء ګخه چې په سر کې یې، علامه ذهبي رحمه الله، ابن تیمه رحمه الله، حافظ ابن قیوم جوزي رحمه الله، شیخ عبدالقادر جیلاني رحمه الله، دا ټول د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب وو.

همدارنګه: د اسلام د دین نور ستر علماء کرام چې په دا نورو دوو مذاهبو کې دي، هم د یادولو دي چې، باید نومان یې دلته یاد سوي وای خو د بحث د اوږدېدو له امله مې و نسوای کړای چې یادونه یې وکړم.

د پورته یادو علماء کرامو د نومونو له یادولو او د دوی په مذاهبو کې د دخل لرلو ګخه خو د تقلید خبره ښه روښانه سوه خو د غېر مقلیدینو ګخه دا پوښتنه کیږي چې ایا تاسو تر دغو علماء کرامو ګخه په قرآن کریم او احادیثو کې ښه پوهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرئ او که دغو علماء کرامو ته دا نه معلومېده چي تقليد شرک يا بد عت دی او يا که د دغو علماء کرامو په وختونو کي تقليد يا شخصي تقليد نه و؟ او يا به غېر مقليدين دا خبره کوي چي، موږ د دغو مبارکانو له مذاهبو او ژوند سره نابلده يو. که دوی دا خبره کوي دا هم د دوی لپاره بل څه نه دي بېله ښکاره ناپوهي او تاوانه.

پر دې سر ببره هغه مصنيفين او اولياء کرام چي په نن عصر او زمانه کي ژوندي دي، يا يې کتابونه موجود پاته دی او يا يې همدارنګه اکثر مسلمان له نومونو، تاريخ او کورنيو سره بلد دي او په ټولنه کي د لمر غوندي ښکاره دي دا علماء کرام هم ټول مقلدين دي. په امامانو کي د يوه نه يوه پر مذهب روان دي.

پر دې خبره د ښه باور لپاره غواړم چي د څو هغو وتلو علماء کرامو نومونه د ليست په څېر راوړم چي هم خپله نوابغ دي، هم مصنفين دي، هم د مسلمانانو ژوندي مخکښان يا رهبران دي چي، اکثر يې هم د امام اوبوحنيفه رحمه الله پر مذهب روان دي.د پورته يادو مشائخو نومان په لاندي ډول دي.

۱ - شيخ علي متقي رحمه الله، د کنزالعمال مصنيف. په **۹۷۵** هـ کي وفات سوی دی.

۲ - شيخ محمد طاهر پلټني ګجراتي رحمه الله، د مجمع بحار مصنيف. په **۹۸۷** هـ وفات سوی دی.

۳ - شيخ ملا جيون رحمه الله، د نورالانوار او تفسيرات احمدي، مصنيف. په **۱۱۳۰** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - شیخ عبدالحق محدث دهلوي صاحب رحمه الله، د اشعة اللمعات مصنیف. په **۱۰۵۲** هـ کي وفات سوی دی.

۵ - شیخ سلام الله رحمه الله، د موطا شارح چي په محلي سره مشهور و. په **۱۲۲۹** هـ کي وفات سوی دی.

۶ - شیخ نورالحق صاحب رحمه الله، د بخاري شریف د تیسرالقاري شارح چي، فارسي شرحه ده بخاري. په **۱۰۷۳** هـ کي وفات سوی دی.

۷ - شیخ مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله، چي مشهور په محدث دهلوي سره دی، په **۱۱۷۲** هـ کي وفات سوی دی.

۸ - شیخ شاه عبدالعزیز رحمه الله، په **۱۲۳۹** هـ کي وفات سوی دی.

۹ - شیخ شاه عبدالقادر رحمه الله محدیث و مفسر القرآن دهلوي رحمه الله. په **۱۲۳۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - شیخ شاه عبدالغني رحمه الله محدیث دهلوي. په **۱۲۹۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ - شیخ شاه اسحاق رحمه الله محدیث دهلوي. په **۱۲۲۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ - شیخ شاه اسماعیل شهیدي رحمه الله. په **۱۲۴۶** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ - شيخ شاه قطب الدين رحمه الله، د مظاهر حق مصنيف. په **۱۲۸۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ - شيخ شاه رفيع الدين رحمه الله، محديث دهلوي. په **۱۲۳۳** هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ - شيخ شاه محمد يعقوب محديث دهلوي رحمه الله. په **۱۲۸۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۶ - شيخ قاضي محب الله بهاري رحمه الله، د مسلم الثبوت مصنيف. په **۱۱۱۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ - شيخ ثناء الله پاني پتي رحمه الله . په **۱۲۲۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۸- شيخ نورالدين احمد ابادي صاحب رحمه الله، د نورالقاري د بخاري شريف د شرحي مصنيف. په **۱۱۵۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ - شيخ مفتي عبدالکريم نهرواني رحمه الله، د بخاري شريف د شرحي، نحرالجاري مصنيف. په ۱۰۱۴ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ - علامه عبدالحی لکنهوي رحمه الله. په ۱۳۰۴هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ - مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمه الله، باني دارالعلوم ديوبند. په **۱۱۹۸** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ - مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله. په ۱۳۲۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ - امام العصر علامه انور شاه کشمیري رحمه الله. په ۱۳۵۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ - مولانا خلیل احمد رحمه الله. د بذل المجهود شرح ابو داؤد د شرحي مصنیف. په ۱۳۴۶ هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ - مولانا شبیر احمد عثماني رحمه الله، د فتح الملهم مصنیف. په ۱۳۶۹ هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ - امام رباني، سید احمد، مجدد الف ثاني رحمه الله. په ۹۷۱ هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ - شېخ عارف بالله. مرزا مظهري جان جانان رحمه الله. په ۱۱۹۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ - شېخ عارف بالله خواجه معین الدین چشتي رحمه الله. په ۲۳۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ - شېخ خواجه قطب الدین بختیار کالي رحمه الله. په ۲۳۳ هـ کي وفات سوی دی.

۳۰ - شېخ خواجه فرید الدین ګنج شکر رحمه الله. په ۲۲۴ هـ کي وفا سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ - شیخ خواجه نظام الدین اولیاء رحمه الله. په **۷۳۵** هـ کي وفات سوی دی.

له پورته یادو مشائخو، محدیثینو، مفسرینو او علماء کرامو پرته چي موږ یې نومونه په ترتیب ذکر کړل، نور هم په زرګونو د دین علماء کرام، مشائخ، محدیثین او مفسیرین سته چي نومونه یې موږ دلته د دې وړې رسالې د اوږدوالي په خاطر نه راوړل، چي هغوی ټول سره له خپلو پراخو پوهو چي په دین کي یې لرلې او د غټو- غټو تصنیفونو خاوندان دي، د دین په ټولو امورو او مسائلو کي خپل سري نه دي پاته سوي او نه یې ټولي مسائلي په خپله پوهه چي په دین کي یې درلوده حل کړي دي، هغوي هم چي په خوا تېري سوي دي مقلدین پاته سوي دي او هم اوس چي ژوندي دي مقلدین دي. کوم غیر مقلد کسان چي ځانونه غیرمقلد یادوي، په مقلدینو نیوکي کوي او ځانونه تر مقلدینو په دین باندي پوهان، راسخ او په دین مین بولي دابه ښايي د دوی یو ډول غلط باور وي چي ځانونه د مسلمانانو تر دې دومره ستري اجتماع ښه مسلمانان بولي او یا نور مسلمانان ګمراهان یا مشرکین بولي.

د دې موضوع د ښه سپیناوي لپاره دغه لاندي لیکل سوي کتابونه مطالعه او وګورئ تر څو په دې اړه ښه ډول و پوهېږئ چي خبره څه او څرنګه ده.

۱ - (نزهة الخواطر).

۲ - (حدائق حنیفه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - (انوارالباري مقدمة).

۴ - (تذكرة محدثين).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غېر مقلدينو يو څو سوالات.

اوله پوښتنه:

غېر مقلدين حضرات وايي: مسائل فقهيه او اسلامي احکام د حضرت محمد ﷺ په زمانه کي نه وو راټول سوي. دا د نبي عليه السلام له زمانې څخه په را وروسته کي جمع سوي دي. کوم کار چي د رسول ﷺ په زمانه کي نه وي سوی او يا يې هغه ﷺ امر نه وي کړی، هغه بدعت دی، يعني په دين کي نوی کار دی. او په دې خاطر بدعاتو کي سيية يعني بد بدعت دی.

ځواب:

که يو انسان چي لږ او ډېره پوهه ولري او د دين په مسائلو کي څه ناڅه پوهه ولري هغه به خامخا ووايي چي، د دوی دغه سوال سر تر نوکه غلط دی. دغه سي سوال کول د دوی پر جهالت او ناپوهي دلالت کوي، ځکه؛ قرآن کريم هم د نبي عليه السلام په زمانه کي نه و جمع سوی. بلکي د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته لومړی وار د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د خلافت په دور کي د حضرت عمر رضي الله عنه په مشوره سره جمع کړل سو او دوهم وار د حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه د خلافت په زمانه کي جمع کړل سو چي د قرآن کريم دا اوسنی ترتيب هم هغه د حضرت عثمان رضي الله عنه ترتيب دی.

همداډول د احاديثو ټول کتابونه د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته جمع سوي دي لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بخاري شريف:

۲ - ترمذي شريف:

۳ - ابوداؤد شريف:

۴ - موطا د امام محمد صاحب:

۵ - نسائي شريف:

۶ - ابن ماجه شريف:

او داسي نور د احاديثو كتابونه چي دي ټول د نبي عليه السلام تر زمانې وروسته جمع سوي دي.پورته مثالونه چي تاسو واورېدل،ايا دغه ټولو ته بدعت سيبئه ويل كيږي.؟ايا دغه ټولي جمعي بدعت سيبئه كارونه دي. ؟دغه ټول موږ پرېږدو؟ ايا د دغه ټولو نه موږ استفاده و نه كړو.؟

د غېر مقليدينو له داسي پوښتنو څخه دا ښكاره كيږي چي دوی په حقيقت په دين سم پوهېدلي نه دي او د دين په امورو كي سمه پوهه نه لري. كه دی د اسلام دين سم زده كړي او يا د اسلام تاريخ په سم ډول مطالعه كړي، كېداسي دوی په هغه صورت كي بيا داسي شكونه او شبهې پيدا نه سي او نه به داسي سوالونه را مخته كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې نه د قرآن کریم جمع کېدل، نه د احادیثو نبوي جمع کېدل او د فقهي تدوین بدعت دي. ځکه چې، دا په دین کې یو اضافه توب نه دی چې د دین د عباداتو یا اوامرو په برخه کې یو نوی اضافتوب راغلی وي. دا په حقیقت کې د دین یو تدویني شکل دی چې، که دا جمع د قرآن کریم او احادیثو نه وای سوې، کېدای سوای چې اوس د قرآن کریم یا احادیثي نبوي کومې برخې له موږ سره نه وای پاته او بل د فقهي تدوین هم کومه نوې زیاتونه په دین کې نه ده او نه کوم نوی عمل دین ته ور اضافه سوی دی.

د قرآن کریم هغه مسائلي او امور چې په ایاتونو کې دي او موږ د الله ﷻ له لوري په امر سوي یو او هغه سنتونه چې د حضرت محمد ﷺ په احادیثو کې دي او یا د قرآن کریم د ایاتونو تشریح چې په احادیثو کې سوې ده او په هغه باندي پوهېدل او له قرآن کریم او احادیثو څخه د هغه مسائلو او امرو را ایستل او د هغوی په تشریح او تطبیق باندي پوهېدل د هر چا کار نه دی بېله هغو علماء کرامو چې په دین کې د اجتهاد درجې ته رسېدلي وي او د اجتهاد شرائط یې پرځای کړي وي. نو همدا خبره ده چې زموږ ډېر، له ډېر نه هم ډېر نژدې ټول عام مسلمانان او د مسلمانانو د ټولۍ نژدې ټول علماء کرام، مشائخ، محدیثین، او مفسیرین د دین په مسائلو کې د هغه چا په پله پل ایښی دی چې تر دوی یې په دین کې او د دین په بېلا بیلو اړخونو کې پوهه او ځراکت ډېر و.

دوهم سوال:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهدین خو ډېر دي، ولې د تقلید لپاره دغه څلور مجتهدین غوره سول؟ او تقلید ولې په دې څلورو امامانو کې انحصار سو؟ ایا د دوی په حق کې د قرآن کریم یو ایت شریف راغلی دی او که یو حدیث شریف سته؟.

ځواب:

دا خبره چې، تقلید ولې په دې څلورو امامانو کې حصر سو؟، د دې خبرې حقیقت الله ﷻ ته ښکاره دی.

بله خبره دا ده که موږ نن ورځ د ورځني ژوند په ټولو اړخونو کې یوه مسئله غواړو او په اوس وخت کې په هغه مسئله پسې د څلور ګونو مذاهبو فقهي کتابونه و پلټو، لومړی خو به له دې څلورو فقهو څخه په هره یوه کې هر مسئله په لږ لږ توپیر سره د قرآن کریم او احادیثي نبوي په رڼا کي پیدا کړو او بل اړخ ته د فقهي په کتابونو کې له کتاب الطهارت څخه نیولې تر کتاب الفرائضو پوري د دین په ټولو مسائلو کي به د نورو امامانو په پرتله د دغو څلورو امامانو او یا د دوی د شاګردانو اقوال په هر مسئله کي وینو او د دوی په پرتله د نورو امامانو اقوال به خال خال وي. په داسي صورت کي چي د ژوند په هر اړخ کي له دغو څلورو امامانو مبارکانو څخه اقوال رانقل سوي وي او د فقهي کتابونه ټول د دوی څلورو له اقوالو ډک وي، تاسو ووایاست چي په داسي وخت کي موږ د چا تقلید وکړو؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعصب، بغض، نفرت، او د یوه بل له لوري مغرضانه تنبه نه وي نو دا به هرو مرو وویاست چي، د هغه چا تقلید باید وکړئ چي د هري مسئلې اړوند اقوال ولري. که موږ د تقلید لپاره درې، دوه یا یو امام غوره کړی وای په هغه صورت کي به هم تاسو د ولي اعتراض کولای.

دا چي دغو څلورو امامانو ته الله ﷻ ببل ځراکت، د قرآن کریم په تفسیر او تشریح کي ببله پوهه او د احادیثي نبوي په روح باندي پوره پوهه وریه برخه کړې وه او د ټولني په عرف او عاداتو باندي پوهېدل، نو له همدې امله تقلید د دغو څلورو امامانو په تلۍ لوري کي حصر سو او د ټول امت اتفاق په دوی وسو.

دلته د تقلید په موضوع کي یوازي دا خبره هم نه ده چي دغو څلورو امامانو یا د دوی شاګردانو هرڅه وویل: نورو مسلمانانو په پټو سترګو ور سره ومنل. د دوی د ژوند په ورځو شپو کي او ددوی له دورې نه وروسته هم ډېر علماء کرامو وو چي، په قرآن کریم او احادیثي نبوي پوره پوهېدل، هغو علماء وخت په وخت د قرآني ایاتونو، احادیثو او فقهي مسائلو په تطبیق کي زیار ایستلی دی. دغه درې سره یې تطبیق کړي دي کومه فقهي مسئله یې د قرآن کریم او احادیثي نبوي خلاف نه ده بللې. له څلورو ګونو امامانو وروسته په لکونو علماء کرامو د قرآن کریم، احادیثي نبوي او فقهي مسائلو ترمنځ د تطبیق په چارو کي ماغزه خراب کړي دي. شپې یې تر سهاره روښي کړي دي خو بیا یې هم د دغو څلورو امامان واو مبارکانو اقوال د ځانونو لپاره ډېرې ګرځولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه ساده خبره نه ده او نه هم داسي سوي دي چي، د څلورو امامانو پيروي يا تقلد په پټو سترګو سوی دی او يا فقهي مسائلي په ناپوهی کي منل سوي يا پر خلکو تپل سوي دي.

دا خبره عقلاً د منلو نه ده چي په کروړونو کسان دي چي، په هغوی کي، نوابغ،علماء کرام، پوهان او حاکمان وي او هغوی دي د يو څو کسانو يا يوې ډلي له لوري (چي، هغوی دي هم په علم او پوه کي او يا د دين په چارو کي تر دوی ډېره پوهه و نه لري) مطلق ناپوهان و شمېرل سي، بېله دې چي همدا خبره بېرته د دوی پر مخ ور ووهل سي.

شيخ احمد چي مشهور په ملاجيون رحمه الله سره دی وايي:

(والانصاف ان انحصار المذاهب في لاربعة و اتباعهم فضل الهي و قبوليةمن عندالله لامجال فيه للتوجيهات والا دلة) [53]

ژباړه: يعني د انصاف خبره داده چي مذهب په څلورو کي حصر کول او د دغه څلور مذاهبو اتباع کول فضل الهي دی او د الله تعالی له لوري قبوليت دی. په دې کي دلا ئلو او تو جيهاتو ته کومه اړتيا نسته.

[53] - تفسيرات احمدية ٣٤٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باید سترګې پټې نه سي چې، و دغو څلورو امامانو ته الله تعالی ﷻ د قرآن کریم او احادیثو په تفصیلي علم، درایت او استنباط کې بشپړ مهارت ور کړی و.

په دې اړه مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(**بالجملة این چار امام اند که عالم را علم ایشان احاطه کرده است. امام ابوحنیفه رحمه الله، امام شافعي رحمه الله، امام مالک رحمه الله، امام احمد بن حنبل رحمه الله**) [54]

ژباړه: بالجمله دغه څلور امامان دي چې په ټوله نړۍ باندې د دوی علم احاطه کړې ده. ۱- امام ابوحنیفه رحمه الله. ۲- امام شافعي رحمه الله. ۳- امام مالک رحمه الله. ۴- امام احمد بن حنبل رحمه الله.

الله تعالی ﷻ په دې مصلحت خبر دی چې، ولي الله تعالی د څلورو په عدد کې داسې خصوصیت ایښی دی چې، الله تعالی ډېر شیان په څلورو کې حصر کړي دي. مثلاً: انبیا کرام او رسولان ډېر دي مګر جلیل القدر انبیاء څلور دي چې نومونه یې په لاندې ډول دي.

۱ - حضرت محمد ﷺ.

۲ - حضرت ابراهیم علیه السلام.

[54] - شرح موطا: ٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - حضرت موسی علیه‌السلام.

۴ - حضرت عیسی علیه‌السلام.

همدارنګه اسماني کتابونه ډېر دي مګر په دې ټولو کې څلور کتابونه مشهور دي.

اول: قرآن کریم.

دوهم: تورات شریف.

دریم: انجیل شریف.

څلورم: زبور شریف.

همدا ډول د الله تعالی ملائکې ډیرې دي مګر مقربې ملا ئیکې څلور دي چې، نومونه یې په لاندې ډول دي.

۱ - حضرت جبرائیل علیه‌السلام.

۲ - حضرت مکائیل علیه‌السلام.

۳ - حضرت اسرافیل علیه‌السلام.

۴ - حضرت عزرائیل علیه‌السلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول د حضرت محمد ﷺ، صحابه کرام ډیر دي مګر په دوی کي څلور کسان د ډیرو سترو ځانګړنو څښتنان دي چي، نومونه په لاندي ډول دي.

اول: حضرت ابوبکر صدیق ﷺ.

دوهم : حضرت عمر فاروق ﷺ.

دریم : حضرت عثمان زینورین ﷺ.

څلورم : حضرت علي کرم الله وجههُ.

همدا ډول د صوفیه کرامو یا د سلوکو طریقې ډیري دي خو په دې ټولو کي مشهوري یې څلور دي.

۱ - چشتیه طریقه.

۲ - نقشبندیه طریقه.

۳ - قادریه طریقه.

۴ - سهر ور دیه طریقه.

همدا ډول د الله ﷻ د قدرت علامې ډیري دي چي یو انسان یې په خپل ټول عمر هم نه سي شمېرلای او نه یې درک لګولای سي. الله ﷻ د خپل قدرت د اثبات لپاره په قرآن کریم کي ډیري علامې یادي کړي، خو په سورة غاشیه کي یې هم څلور غټې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامې را وړي دي لکه: ۱ - اوبښ، ۲ - اسمان، ۳ - غر، ۴- مځکه. همداسي نور ډېر شيان سته چي الله تعالی ﷻ په څلورو کي حصر کړي دي. دا هم د الله ﷻ د قدرت له ځانګړو نښو څخه دي چي د مجتهيدينو د ستري ټولۍ څخه يې همدا څلور مجتهيدين داسي مشهور کړي دي چي نور اکثر مسلمان امت يې په فقهي مسائلو کي پيروي کوي. په داسي يوه حالت کي چي په هغه کي ښېله دې چي سړی ووايي چي، دا د الله ﷻ د قدرت له علامو څخه يوه علامه ده نور د اعتراض کولو ځای يا پر بل مسلمان ورور باندي د يوه داسي عمل الزام لګلولو کي (چي هغه د هغه مسلمان ورور له وسه وتلې خبره وي) هيڅ ځای د الزام نه پاته کيږي.

که يو څوک د څلورو مذاهبو په رامنځ ته کېدو او يا د څلورو امامانو په پيروي چي ولي مذاهب څلور دي او يا ولي د دې څلورو امامانو پيروي کيږي کومه نيوکه کوي، نو بايد پر دغه ټولو څلورګنو اعتراض وکړي چي، داولي څولور دي او که دغه څلور مني نو بايد دغه څلور امامانو کي حصر هم ومني.

بله خبره داده چي مجتهدين حضرات خو ډېر دي مګر د دوی له جملې څخه د دغه څلورو مجتهدينو مذاهب وټاکل سول او د نورو مجتهدينو مذاهب که مدون سوي هم وو پاته سول چي اوس له منځ تللي دي ځکه چي هغو نورو ټولو مجتهدينو او د هغوی پيروانو د همدې څلورو امامانو پيروي په فقهي مسائلو کي غوره کړه نو په داسي وخت کي په يادو څلورو مذاهبو کي د يوه پيروي پر ټول امت مسلمه باندي لازمي او ضروري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

﴿ **ولما اندرست المذاهب الحقة الاهذه الاربعة كان اتباعها اتباعاً للسواد الاعظم والخروج عنها خروجاً عن السواد الاعظم** ﴾ [55]

دريم سوال:

غېر مقليدين وايي: قرآن كريم يو دى، رسول ﷺ يو دى نو بيا ولې د مجتهدينو تر منځ اختلاف سته او سره له دې چې ټول مقل يدين داهم وايي چې، څلور سره مذهبه حق دى.

ځواب:

غېر مقليدين عجيبه سوالونه كوي چې اكثر بېله دې چې د مسلمانانو په اذهانو كې ګډوډې رامنځ ته كړي بله كومه ګټه باندې مرطب نه وي. دوى يو خواته غواړي چې په داسې سوالونو خپل حقانيت ثابت كړي بل لورې ته غواړي چې د عامو مسلمانانو او د هغوى د مشرانو او د دين د امامانو ترمنځ بې باوري، اختلاف رامنځ ته كړي. دوى وايي:

قرآن كريم او رسول ﷺ يو دي نو بيا ولې د مجتهدينو يا څلورو مذاهبو په منځ كې د مسائل پر سر اختلافات سته او سره له اختلافاتو بيا هم تاسو مقل يدين حضرات واياست چې دا څلور سره مذاهب پر حق دي.

55 - عقدالجيد ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د دې خبرې ځواب ډېر ښکاره دی. تاسو راسئ چې اول د اسلام اول حالت ته وګورو او یوځه د صحابه کرامو ژوند مطالعه کړو چې، په هغه وخت کې اختلافات وو او که نه؟ او که وو ایا دغه سې اختلافات بد دي او که نه.

که موږ وګورو د قرآن کریم او حدیث نبوي اول مخاطبین صحابه کرام وو او صحابه کرام مخامخ د نبي علیه‌السلام له فیض او برکت څخه برخمن وو، په همدې خاطر دوی مبارکان د قرآن کریم او احدیثو په مفهوم او هدف ډېر ښه پوهېدل. کوم مراد یا هدف چې د قرآن کریم او احادیثو کې وو په هغو دوی ډېر ښه پوهه و او هغه ورته حاصل و. همدغه صحابه کرام زموږ لپاره لار د هدایت دي.

صحابه کرامو د حضور ﷺ په حضور او وجود کې هم تر خپل منځ په ډېرو مسائلو کې اختلاف درلود.

مجتهدین مبارکان چې د صحابه کرامو او تابعینو پر نقش قدم روان دي او د هغوی پر اقوالو یې باور کړی دی او هم یې د دوی پر اقوالو اتباع کړې ده ځکه یې تر منځ اختلاف په مسائلو کې تر سترګو کیږي.

د صحابه کرامو د اختلافاتو په اړه په احادیثو کې راځي:

(**سئالت ربي عن اختلاف اصحابي ... الحديث**) نبي علیه‌السلام فرمایي:

ژباړه: ما د خپل رب ﷻ څخه د خپلو صحابه کرامو د اختلاف اړوند پوښتنه وکړه. الله تعالی ﷻ د وحیو په زریعه راته وویل: اې محمده! ستا صحابه زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور کي داسي دي لکه د اسمان ستوري. د اسمان په ستورو کي د ځينو رڼا ډېره وي او د ځينو دا لږ وي(مګر روښنايي په ټولو کي وي).کوم څوک چي ستا د صحابه کرامو مسلک سره د صحابه کرامو د اختلاف اختيار کړي، هغه زما په حضور کي پر هدايت دی.[56]

داسي نه وه چي د صحابه کرامو اختلاف په ځاني اغراضو بنا و. د هغوی اختلاف پر اخلاص بنا و. په همدې خاطر دا د صحابه کرامو اختلاف بد نه و او نه دی بلکي ورته يو ښه اختلاف ويل سوی دی ځکه چي، همدا اختلاف سبب د دين د مسائلو د حل و ګرځېده او له دې امله د الله ﷻ د رحمت او د الله ﷻ د برکاتو د نزول لامل هم ګرځېدلی دی. ځکه نبي عليه‌السلام فرمايلي دي:

(**اختلاف امتی رحمة**) ژباړه: زما د امت اختلاف رحمت دی. په پورته حديث شريف کي چي کوم اختلاف ته اشاره سوې ده، هغه دغه د صحابه کرامو او د آئمة اربعه وو اختلاف دی.

که چيري موږ داحاديثو د کتابونو مطالعه وکړو، د صحابه کرامو د اختلاف ډېر مثالونه به په لاس راسي مثلاً:

---

[56] - مشکوة شريف: ٥٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - شرمګاه ته لاس ور وړل یعني مسح کول د حضرت عمر ﷺ په نېز اودس ماتوي او د حضرت علي ﷺ او د حضرت عبدالله ابن مسعود ﷺ په نېز اودس نه ماته وي.

۲ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د دریاب په اوبو اودس روادی او د عبدالله ابن عمر ﷺ په نېز مکروه دی.

۳ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د جمعې په ورځ عطر یعني خوشبویي وهل مستحب کار دی او د ابو هریرة ﷺ په نېز یو واجب عمل دی.

۴ - د حضرت عمر ﷺ او د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ په نېز پر مړو ژړاکول سبب د مړي د ازیت یعني په تکلیف کېدو ګرځي او بي بي عائیشة صدیقة ﷺ بیا دا خبره په کلکه ردوي.[57]

د صحابه کرامو د اختلاف دا ډول ډېر مثالونه د احادیثو په کتابونو کي سته خو دلته دومره بس دي چي ذکر سول. د تعجُب او حیران تیا خبره خو داده چي، غېر مقلدین پر مقلدینو حضراتو دا اعتراض کوي چي قرآن کریم یو دی او رسول ﷺ هم یو دی نو بیا ولي د امامانو یعني د مذاهبو تر منځ اختلافات سته. موږ مقلدینو خو دا خبره ثابته کړه چي موږ څلور ګوني مذاهب اختلاف لرو خو د دې اختلافاتو لامل مو ذکر کړ او دا هم ثابته خبره ده او موږ ثابته کړې هم ده چي، زموږ د څلورو

57 - الاعتدال في مراتب الرجال: ۲۰۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذاهبو اختلاف د شر، فساد او د خلکو په زړونو کي د وسوسو اچولو لپاره نه دی او نه هم یو پر بل باندي د بدعتیانو او یا د شرک د تاپې لګولو لپاره دی. موږ اختلاف لرو خو سالم اختلاف.

خو که موږ له تاسو غیر مقلدینو څخه پوښتنه وکړو چي ستاسو په منځ کي ولي اختلاف د مسائلو سته. سره له دې چي ستاسو نیوکه هم د څلورو مذاهبو پر امامانو او پیروانو هم دا ده چي، تاسو په دین کي لاري جوړي کړي دي او اوس چي موږ وینو ستاسو د امامانو تر منځ هم د دین په مسائلو کي یو لړ اختلافات سته.که تاسو د دې سوال په مقابل کي د نور وخت په ځیر ووایاست چي یا موږ تر خپل منځ کوم مخالفت په مسائلو کي نه لرو، دا خبره به تر ډېره ناسمه نه وي؟ ځکه چي، هغه مسائلي چي ستاسو د امامانو تر منځ په کي اختلاف دی ډیر دي چي موږ یې دلته یو څو بېلګي د مثال په ډول راوړو.

۱ - غیر مقلدینو علامه شوکاني او نواب صدیق حسن خان غیر مقلدینو وایي: د عورت پټول په لمانځه کي شرط نه دی او مولوي و حیدالزمان صاحب چي غیر مقلدین دی بیا وایي چي، په لمانځه کي د عورت پټول شرط دی.[58]

۲ - نواب صدیق حسن خان صاحب وایي: مؤذن ته پر اذان کولواجرت (مزدوري) روا نه ده[59] او مولوي و حیدالزمان صاحب وایي: مؤذن ته پر اذان، مزدوري ور کول روا دي.[60]

[58] - هدية الهدى: ٨٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - نواب صديق حسن صاحب وايي: د اذان لپاره نارينه والی شرط نه دی، بلکي ښځه هم اذان کولای سي او نور غېر مقلدين بيا د اذان د کولو لپاره نارينه واالی شرط بولي.[61]

۴ - نواب صديق حسن خان صاحب غېر مقلد وايي: اذان کول واجب دي [62] او مولوي وحيدالزمان صاحب بيا وايي: اذان کول سنت دی.[63]

۵ - مولوي وحيدالزمان صاحب غېر مقلد وايي: د قرآن کريم او حديث نبوي څخه په مريض باندي دم کول جائز دی او نور غېر مقلدين حضرات بيا وايي: په مريض باندي دم کول د قرآن او حديث څخه نه دی جائز.[64]

۶ - نورالحسن غېر مقلد وايي : مشت زني جائز ده [65]او مولوي عبدالجليل صاحب غېر مقلد بيا وايي: نه ده جائز.[66]

همداډول د غېر مقلدينو تر خپل منځ (۲۴) اختلافي مثالونه، حضرت، مولانا، حافظ، قاري، مفتي، سيد عبدالرحيم رحمه الله په خپله فتاوا رحيميه کي هم را وړي

---

59 - بدورالاهلة: ٤٦ مخ.
60 - هدية الهدى ٨٧ مخ.
61 - بدور الاهلة : ٤٦ مخ .
62 - بدور الاهلة : ٤٦ مخ.
63 - هدية الهدية : ٤٦ مخ.
64 - اسرار اللغه پاره دهم : ١١٨ مخ.
65 - عرف البحار : ٢١٤ مخ.
66 - العزاب المهين : ٥٣ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، کولای سي چي د ښه ځان خبرولو لپاره فتاوايي رحيميې. (۱- جلد، ۱۱۸ مخ) وګورئ.

څلورم سوال:

غېر مقليدين وايي: دا څلور سره مذهبه چي اوس دي، څرنګه حق سي؟. سره له دې چي په دې څلورو کي به يو د دلائلو له مخي حق ته رسيږي ولي چي، ډېر يا متعدد نه سي کېدالای چي حق دي سي. داچي هر وخت حق يو وي ډېر نه وي نو بايد لومړی د قرآن کريم او احديثو پر اقوالو عمل وکړو او د تقليد کړی له غاړي وباسو.

ځواب:

موږ مقلدين منو چي حق يو دي. ستاسو تر سترګو يو حق دوه معلوميږي ځکه؛ د څلورو سره مذاهبو ماخذ يو دی چي، هغه قرآن کريم او د حضرت محمد ﷺ احاديث دي مثلاً:

د مکې مکرمې څلور طرفه دي (لمر لوېده، لمر خاته، شمال او جنوب) د دغو څلورو سره خواوو څخه مکې مکرمې ته لمونځ کيږي. د هر طرف خلک د مکې مکرمې هغه لوري ته مخ کوي چي کوم طرف يې دوی ته مخامخ وي. مثلاً:

د لمرخاته د لوري خلک د مکې مکرمې د لمرخاته لوري ته مخامخ وي او لمونځ ورته کوي. د لمر لوېده د لوري خلک، د مکې مکرمې د لمر لوېده و لوري ته د لمانځه پر وخت مخ کوي. همداسي د شمال او جنوب د اړخونو خلک هم کوي. يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوری هم داسي نه کوي او نه مکلف دي چي، ټول دي د مکې مکرمې یوه لوري ته ولاړ سي او ټول دي د لمانځه پر وخت پر هغه یوه لوري و دریږي.

دلته که څه هم موږ ګورو چي، هر طرف ځان ته دی او له هغه بل لوري څخه بېل دی خو دلته اصلي مرکز یو دی چي هغه مکه مکرمه ده او ټول د الله ﷻ په امر و دې یوه لوري ته په عبادت کولو امر سوي دي.دلته د غېر مقلدینو ورونو په وړاندي دا پوښتنه پیدا کیږي چي ایا دغه مسلمانان چي بیت الله شریفې ته له هر لوري لمونځ کوي،تر خپل منځ مختلف دي او که د ټولو د عقیدې او عبادت ځای یو دی چي، هغه مکه مکرمه ده.

د دې پوښتني په ځواب کي به خامخا غېر مقلدین دا ووایي چي، د ټولو مخ یوه مرکز ته دی چي هغه مکه مکرمه ده. نو موږ د غېر مقلدینو په وړاندي وایو چي، همداسي مسئله د څلورو مذاهبو یا د څلورو مجتهدو امامانو د اجتهاد هم ده. هغه داچي، د څلورو سره مذاهبو د مسائلو د استنباد او توجه مرکز یو دی چي هغه قرآن کریم او احادیث نبوي دي او په همدغه قرآن کریم او احادیثو عمل کوي او له دغو دوو دیني اصلونو ور ها خوا په بل څه باور او عقیده ساتل او عمل ور باندي کول کفر او بد بولي.

کوم اختلاف چي د دغو څلورو مذاهبو د امامانو تر منځ د دین په مسائلو کي سته، د هغو لامل دادی چي، هر امام د دین په فروعي مسائلو کي خپلو اصولو او قواعدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کتلي دي چي همدغه اصول او قواعد يې هم په قرآن کريم او احاديثو بنادي نه په خپله رايه، نو په همدې خاطر په مسائلو کي کله کله اختلاف راغلی دی مثلاً:

په بخاري شريف کي له عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی، حضرت محمد ﷺ چي، د بني قريظه وو په واقعه کي صحابه کرامو ته وفرمايل:

(**لا يصلين احد کم، الا بني قريظه**)

ژباړ: ستاسو څخه هر يو دي لمونځ نه کوي مګر په بني قريظه کي، په لاره کي د لمانځه وخت سو. د صحابه کرامو په منځ کي درايي اختلاف پېښ سو. يوې ډلي صحابه کرامو د نبي عليه السلام د وينا په ظاهري الفاظو عمل وکړ او ويل يې: موږ په لاره کي د ماځيګر لمونځ نه کوو او د صحابه کرامو بلي ټولۍ ويل: موږ په لاره کي لمونځ ادا کوو ځکه؛ د نبي عليه السلام موخه او مقصد دا وچي تاسو بنو قريظه ته ژر ولاړ سئ.

دلته موږ وينو چي د صحابه کرامو هري ټولۍ د خپلي رايي سره سم لمونځ ادا کړ. اوس چي کله دا پېښه و حضرت محمد ﷺ ته وړاندي سوه، هغه ﷺ يوې ډلي ته هم منع و نه ويل او نه يې يوه ډله صحابه کرام په خپل عمل ګرم و بلل.[67]

[67] - بخاري شريف : ۵۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې جملې څخه نور هم ډېر احاديث سته او هم د قرآن کريم ډېر اياتونه سته چې مجمل وي، ځيني علماء کرام، مجتهدين او مفسرين يې د الفاظو و ظاهر ته ګوري او ځيني نور يې بيا د الفاظو و باطن يعني معنی ته ګوري.

موږ و غېر مقلدينو حضراتو ته وايو: که دوی په رښتيني ډول د څلورو مذاهبو د څلورو سره امامانو په ديني مسائلوکي دخيل، اوصول او قواعدو ته په ښه او غېر تعصوبي او مغريضانه ډول ونه ګوري او د څلورو سره مذاهبو فقهي کتابونه و ګوري او مسائلي يې له قرآن کريم او احايثي نبوي ﷺ سره پرتله کړي دابه هرو مرو ورته ښکاره سي چي، رشتياهم د مقل ديينو ټولي فقهي مسائلي له قرآن کريم او احاديثو څخه استنبات سوي دي. يوه هم دوی له ځانه، نه ده جوړه کړې او دابه هم ورته معلومه سي چي، د څلورو مذاهبو دا امامانو اجتهاد بل غرض نه و، يوازي د ځينو اياتونو او احاديثو (لکه مخکي چي مو اشاره ورته وکړه) د اجمال په صورت کي دی چي، يوه مجتهد له يوه ايات يا يوه حديث شريف په مفهوم يو رنګ پوهېدلی دی او بل مجتهد بيا بل رنګ پوهېدلی دی.

پنځم سوال:

دا چي تاسو مقلدين واياست چي څلور سره مذهبه حق دي، بيا ولي تاسو د يوه امام تقليد کوئ؟

ځواب:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سوال ځواب د شخصي تقلیږ په بیان کې مخکې په ښه ډول او وضاحت سره ذکر سو. دلته مې دا سوال له دې امله را وړ چې، ستاسو ور پام کړم چې، غېر مقلدین دا سوال هم کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عوامو لپاره يوه توصيه

(و انماحق العوام ان يومنوا ويسلموا و يشتغلو بعباداتهم و معايشهم و يتركوا العلم للعلماء فالعامي لويزني و يسرق كان خيراً له من ان يتكلم في العلم فانه من تعلم في الله و في دينه من غير اتقان العلم و قع في الكفر من حيث لايدري . [68])

ژباړه: د عوامو لپاره دا لازمه ده چي، ايمان او اسلام قبول كړي په خپل عبادت او د ژوند تېرولو په چارو كي مشغول سي. د علم (او عقائدو) په خبرو كي دي مداخله نه كوي. عقائد او نور فقهي مسائل دي علماء كرامو ته وسپاري. د عوامو لپاره په علمي مسائلو كي مداخله كول تر غلا او زنا كولو ډېر بده او خطرناكه ده.ځكه؛ كوم څوک چي په علمي مسائلو كي پوهه او مهارت نه لري او هغه كس د الله تعالی په دين او د دين په مسائلو كي بحث او خبري كړي يا يې كوي، امكان لري په داسي لاره روان سي چي هغه به كفر او ګمراهي وي او دی به په دين كي د خپلي ناپوهۍ له امله نه وي خبر، نفس او شيطان به يې د ناپوهۍ له امله د كفر او ګمراهۍ كندي ته ور وغورځوي.

د عوامو ورونړو لپاره دا په كار ده چي د يوې مسئلې د حل لپاره د دين علماء كرامو ته ورسي او د يوې مسئلې حكم (پر ځای د دې چي خپله يې حل كړي) له علماء كرامو څخه يې معلوم كړي او عوامو ورونړو ته دا هم نه ښايي او نه ورته جائز ده چي

---

[68] - احياالعلوم : ۳ جلد، ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقائدو او فقهي په هغه باريکو مسائلو کي بحث وکړي چي له کتابه يې زده کړي نه وي ځکه چي، ډېر ځله عوام په هغو مسائلو کي چي له يوه او بل عالم او يا يوه او بل چا څخه اوري، د وخت په تېرېدو سره ترې هېرېږي او په هغو کي غلطي کوي.

په يوه حديث شريف کي راځي: ژباړه، يو شخص حضرت محمد ﷺ ته راغی او ورته ويې ويل: اې د الله تعالی رسوله! ماته د علم بارکي را وښيه. نبي عليه‌السلام له دغه کس څخه پوښتني وکړې او ورته ويې ويل:

۱ - تا د الله تعالی ﷻ معرفت حاصل کړی دی؟.

۲ - تا د الله تعالی ﷻ حقوق ادا کړي دي؟.

۳ - تاته د مرګ د راتلو وخت معلوم دی؟.

۴ - تا مرګ ته تياری نيولی دی؟.

په اخر کي نبي عليه‌السلام ورته وويل: ته اول ولاړ سه بنياد مظبوط کړه او بيا راسه چي زه و تاته د علم بارکي در وښييم.[69]

درنو لوستونکو! او مسلمانانو وروڼو دا هر مسلمان ته ښکاره ده چي د حضرت محمد ﷺ ژونداو راتلو دې نړۍ ته لکه د نورو انبياء کرامو د دې هدف لپاره وو چي، د الله تعالی ستر مخلوق انسان څرنګه د ذلت او ګمراهۍ له لاري چي نفس او

[69] - جامع بيان العلم : ۱۳۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیطان ورته غوره کړې ده را و ګرځوي او د خپل خالق الله تعالی ﷻ و لوري ته يې مخ واړوي. د بتانو له عبادته يې را وګرځوي، له شرک او بد بختۍ څخه يې را بېل کړي او د الله تعالی ﷻ د عباداتو ډول او د واحد خدای ﷻ د وحدانیت مفکوره يې و مغزو ته ور د ننه کړي او له هغې لارې څخه يې منع کړي چې د الله تعالی ﷻ د قهر او غضب سره مخامخ کیږي او هغه لاره ورته وښيي چې د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي په کښې وي خو بیا هم چې کله له ده مبارک څخه یو صحابي د علم د بارکۍ پوښتنه کوي چې ځان د هدایت و لوري ته نژدې کړي. هم دی مبارک ځواب نه ور کوي او ورته وايي: چې تا د الله ﷻ معرفت حاصل کړی؟ تا د الله ﷻ حقوق ادا کړي دی، تا ته د مرګ د راتګ وخت معلوم دی، تا مرګ ته تیاری نیولی دی؟. هغسي ځواب لکه سائل چې يې غواړي نه يې ورکوي. ځکه چې، دلته دوې خبرې دي، یو خوا ته حضرت محمد ﷺ غوښتل چې سائل لومړی د هغه څه زده کړي ته و هڅوي چې د دین په زده کړه کې لومړۍ خبري دي ځکه چې تر دې وخته د سائل پوهه او استعداد هم دومره و او بل حضرت محمد ﷺ ته معلومه سوه چې سائل د دې وړتیا نه لري چې د دغسي علمي مسئلو ادراک دي وکړي. نو زه هم د پورته حدیث شریف له فهم څخه دا مطلب افاده کوم چې دغسي بحثونه د عوامو لپاره هیڅ معنی نه لري چې خپل وخت په مشغوله کړي.

عوامو ته په کار ده چې، د دین په مسائلو کي د علماء سره بحث ونه کړي. یوازې له علماء څخه د دین د مسائلو په اړه چې دوی ور سره مخ کیږي پوښتنې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورباندي باور وكړي. كه عوام داسي و نه كړي تل به د نفس او شيطان په لومو كي بند وي او د الله ﷻ له قهر او غضب سره به ځكه مخامخ وي چي نه يې خپله د دين مسائلي زده كړي وي او نه د علماء كرامو خبرو ته غوږ ږدي.

موږ ډېر عاجزه يو، الله تعالى دي موږ له داسي يو او بل ډول عقائدو څخه وساتي لكه څرنگه چي نن ورځ ځينو مسلمانانو خپلي كړي دي. دغه د گډو وډو عقائدو كسان بل هدف او مقصد نه لري.يوازي او يوازي په دې فكر كي دي چي څرنگه د عامو او په دين او خپل مذهب باندي د ناخبرو خلكو په زړونو كي وسواسه ورپيدا كړي او فكرونه يې و گډ وډ كړي او خپلو اسلافو، علماء كرامو او خپلو مشرانو لكه پلار او نورو سره يې په اختلاف كي واچوي او د يو او بل ډول پوښتنو او په خپلو علماء كرامو باندي د پوښتنو، بې باوريو پيدا كولو او له هغوى سره په اختلافاتو پيدا كولو كي يې د ځان په لور ور وبولي او دغه وسواسه اچوونكي له نالوستو كسانو څخه د خپلي لاري حقاينت ورك او د خپلي لاري حقانيت ورته ثابت كړي.

دا كسان چي غېر مقليدين دي، ددوى دا عقيده ده چي، څلور سره مذهبه (هغه كه حنيفي مذهب دى، كه شافعي مذهب دي، كه مالكي مذهب دى، كه حنبلي مذهب دى) باطل دي.

غېر مقلد او په ناپوهۍ كي لامذهبه ځان جوړول د دوى شعار دى، د خپل نفس د غوښتونو پيروي كول، د مجتهيدينو تقليدكول باطل او شرك بلل دا د دوى كارونه او عقائد دي. موږ وايو: داسي كار كول يو حرام كار دى. دغسي عقيده درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب د ګمراهۍ ګرځي. ځکه د غېر مقليدينو پېشوا مولانا محمد حسين بټالوی وايي:

د غېر مجتهد لپاره دا جائزه نه ده چې د مجتهدينو څخه تېښته وکړي [70] يعني د عوامو لپاره دا ضروري ده چې د يوه مجتهد تقليد وکړي او د خپل مجتهد په اقوالو با ور وکړي.له دې خبري وروسته مولانا محمد حسين بټالوي د دې خبري ښه وضاحت کوي دی وايي:

زما د **۲۵** کالو تجربه ده. او دارا ته معلومه سوېده، هغه کسان چې علم نه لري او ځان ته د مجتهد منسب ور کوي او د حقيقي مجتهدينو تقليد پرېږدي، داسي کسان په اخر کي د اسلام مبارک دين سره خدای په اماني وکړي او يا ځيني يې عيسايان سي او ځيني يې بيا لامذهبه سي.[71]

هم دغسي د غېر مقليدينو مشر نواب صديق حسن خان د خپلو غېر مقليدينو په اړوند وايي:

(فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعي انفسها علم الحديث والقران و العمل و العرفان) [72]

[70] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد ۲۱۱ مخ.
[71] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۵۳ مخ.
[72] - الحطه في ذكر صحاح الستة : ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دغه زمانه کي یوه ډله پیدا سوېده چي شهرت خوښوونکي دي او ریا کاره دي. د علم د نه شتون سره ځان د علم او عمل عاملین بولي. سره له دې چي په دوی کي د علم، عمل او عرفان بوی هم نسته.محترم حسن خان صاحب په پورته خبرو پسي زیاتوي.

(**فیاللعجب این یسمون انفسهم الموحدین المخلصین و غیر هم بالمشرکین و هم اشد الناس تعصباً و غلواً في الدین**)

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده. غیر مقلیدین خپل ځانونه خالص موحدین بولي او مقلیدین مشرک بولي. سره له دې چي غیر مقلیدین خپله په ټولو خلکو کي متعصب او غالي دي. حسن خان صاحب خپل دغه مضمون په دغه جمله پای ته رسوي.

(**فما هذا دین الافتنة في لارض و فساد کبیر**)

ژباړه: دغه لاره کومه چي غیر مقلیدینو غوره کړې ده چي په دین کي د ناخبرۍ یا په دین کي د خپلي بې علمۍ سره سره ځانونه مجتهدین بولي) کوم دین نه دی، بلکي دا په مځکه کي فتنه او لوی فساد دی.

د غیر مقلیدنو د مشرانو له عباراتو څخه دا ښکاره سوه چي هر هغه څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نوي رسېدلی باید دغه کس ضرور د یوه امام تقلید وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورو امامانو تقلید او په څلورو امامانو کي د تقلید حصر کېدل د جهمورو علماء کرامو په قول دا د الله تعالی ﷻ له لوري موږ ته یو لوی نعمت را کړل سوی دی. په هر وخت کي محدثین، مفسیرن او علما ء کرام دا وضاحت کوي، کوم څوک چي له تقلید څخه منکر او له ځان څخه غېر مقلید جوړ وي، دا داسي مثال لري لکه: اوښ چي بېله مهاره وي.ځکه؛ دی د خپل نفس په غوښتونو عمل کوي او د اهل بدعت له ډلي څخه شمېرل کیږي. داسي کسان په هیڅ صورت کي د اهل سنت والجماعت څخه نه دي.

د عوامو لپاره ښه خبره هغه ده کومه چي د امام غزالي رحمه الله له ویناوو معلومیږي چي وایي: عوام خلک دي د دین په مسائلو کي اختلاف نه کوي. ځکه چي، له دوی سره په دین کي پوهه نه وي. د خپلي ناپوهی له امله ځانونه د گمراهی او بې ایمانی کندي ته تېل وهي. د دین مسائلي دي و علماء کرامو ته پریږدي او دوی دي پر هغه مسائلو باور وکړي چي د علماء کرامو له لوري ورته ویل کیږي تر څو د علماء کرامو په اتباع سره هغه څه لاس ته راوړي په کومو سره چي د الله تعالی ﷻ راضا حاصلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله مذهب د امام اعظم صاحب مبارك رحمه الله.....

امام اعظم ابو حنيفه، يعني نعمان بن ثابت كوفي رحمه الله.

امام اعظم رحمه الله چي اصلي نوم يې نعمان رحمه الله دى، كنيت يې ابو حنيفه دى او لقب يې امام اعظم دى. د هجرت په اتيايم (۸۰) هـ كال په كوفه كي د ثابت رحمه الله په كور كي يې و دې نړۍ ته سترګي پرانستلې. د تاريخ په پاڼو كي د كابل بلل سوى دى چي د اسلام په اوايلو كي يې د كورنۍ مشران كوفې ته تللي وو.

امام اعظم رحمه الله عرب نه بلكي عجمي و. ده مبارك د عمر په شل كلنى كي په تعليم (زده كړه) پيل وكړ. د خداى وركړي استعداد او ښې حافظې له مخي يې ډېر ژر د قرآن كريم او احاديثو په زده كړه كي يې ډېر پر مختلګ وكړ او ډېر ژر يې د اجتهاد درجې ته ځان ورساوه تر څو په فقهي مسائلو كي يې د نبوغ درجه تر لاسه كړه.

د علم ادب، علم النساب او د علم كلام تر زده كړي وروسته يې د فقهي د علمي زده كړي لپاره د وخت د مشهوره عالم امام حماد صاحب رحمه الله په درس كي برخه واخيسته.

د امام اعظم رحمه الله د استاذانو شمېر نژدې څلور زرو (۴۰۰۰) ته رسيږي مګر پر امام اعظم رحمه الله باندي، د ډېر شفقت او مهربانۍ له كبله چي پر ده مبارك يې لرله، د حماد رحمه الله نوم ډېر د ياد ولو وړ دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام اعظم رحمه الله چي کله د درس او تدريس سلسله پيل کړه.له لير ځايونو څخه د دين د زده کړي لپاره د دين طالبان د پتنګان په څېر پر رامات سول او د امام صاحب په درسونو به يې خپله علمي تنده ماتوله.

علامه کردري رحمه الله وايي: اته سوه (۸۰۰) فقها ، محدثين، صوفيا کرام او مشائخ د امام اعظم رحمه الله په شاګردانو کي راځي.

امام اعظم رحمه الله په خپل وخت کي د فقهي علم د اسلامي قانون د جوړولو لپاره د څلوېښتو (۴۰) جيدو (سترو) علماء کرامو يو مجلس جوړ کړ چي له ډېر جر او بحث وروسته د دغه مجلس له خوا څخه د حنيفي فقهي په نامه يو داسي تل پاته او ژوندی اسلامي قانون جوړ کړل سو چي دغه فقهي قانون پر خپل جامعيت په خپله شاهدي ورکوي.

د همدغه مجلس له خوا چي کومي مسائلي له قرآن کريم او احاديثي نبوي څخه استنبات سوي د هغو مسائلو شمېر له (۱۲۷۰۰۰۰) دوولس لکه اويا زرو څخه هم زيات و. له دې امله حنيفي فقهي ته فقه شورايي هم ويل کيږي.

که څوک دا ووايي چي، ولي امام صاحب دا قانون جوړ کړ چي بايد ووايم:د صحابه کرامو په وخت او زمانه کي. د صحابه کرامو هغه ډلي چي په اسلامي فقه او اجتهاد کي يې لاس درلود ، دهغه وخت د اسلامي حکومت (اسلامي خلافت) په هر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دې علماء کرامو شتون درلود. کوم مسائل چي به دوی ته وړاندي کېدل هغه به يې د قرآن کريم، احاديثي نبوي او اجتهاد په رڼا کي حل کول.

کله چي د صحابه کرامو د ټولې وروستي صحابي حضرت ابوالطفيل ﷺ په (۱۱۰ ه) کي وفات سو، دغه ستر مسؤليت د صحابه کرامو د شاګردانو يعني، تابعينو ته ور د غاړي سو.

د تابعينو په زمانه کي اووه (۷) داسي ستر ځايونه وو چي، د احاديثو او نبوي علومو مراکز بلل کېدل. په دې مراکزو کي د فتواګانو اړوند مسائل د هغه وخت د جيدو علماء کرامو له خوا حل کېدل.

د هغو اوو (۷) مراکزو نومونه په لاندي ډول دي.

۱ - مدينه منوره. ۲ - مکه مکرمه. ۳ - بصره. ۴ - د مشق. ۵ - مصر. ۶ - کوفه. ۷ - يمن.

په دې مراکزو کي د علميت له پلوه د پام وړ مقام کوفې درلود ځکه؛ په کوفه کي په زرګونو صحابه کرامو ژوند کړی و او د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ او ابو هريرة ﷺ په شان صحابه کرامو په کوفه کي په زرګونه شاګردان پريښي وو. په هم دې خاطر کوفه د علم الحديث او فقهي علومو له کبله د خلکو د رجوع يوه ښه مرجع بلل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۲۰)هـ له مخه د کوفې د امام،د حديثو د حافظ او د هغه وخت د فقهي د ستر استاد ، حماد صاحب رحمه الله په درس او د هغه په درس گاه کي، د ده د شاگردانو په ډله کي تر ټولو ممتاز او ذهين طالب علم امام اعظم رحمه الله و.

د ستر استاد حماد رحمه الله له وفات وروسته، د ده د درسگاه مدرس امام اعظم رحمه الله سو. کله چي امام اعظم صاحب رحمه الله په دې منسب کښېنوست، د خپلي زيرکتيا له مخي يې په هر لوري د خپل فکر سپرلی ځغلول. ده ته دا څرگنده سوه چي، په نن وخت کي کوم علماء کرام موجود دي. سبا به نه وي. که نن ورځ د دوی له وجود څخه گټه وا نه خستل سي، کېدای سي سبا دغه د علم ستر دريابونه زموږ له لاسه وتلي وي او بيا به وچي شونډي گرځو او داهم يوه څرگنده خبره ده چي په هروخت کي نوي نوي مسائل رامنځ ته کيږي.

نو دا يوه اړينه خبره ده چي، نن ورځ يو داسي قانون جوړ کړل سي چي د راتلونکونسلونو د ژوند لپاره ځراغ و گرځي او دا قانون بايد داسي ترتيب سي چي د انساني ژوندانه و هر اړخ ته په کي ځای ور کړل سوی وي.دغو اړتيا وو ته په کتو سره امام اعظم رحمه الله په خپلو زرگونو شاگردانو کي وکتل، د هغوی له ډلې څخه يې ځو کسه د هغوی د لوړو استعدادونو او زرکتياوو له مخي غوره کړل چي شمېر يې نژدې څلويښتو ته رسيږي اونومونه يې په لاندي ډول دي:

۱ - امام زفر رحمه الله چي په ۱۵۸هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - امام داؤد طايي رحمه الله چي په ۱۲۰ هـ کي وفات سوی دی.

۳ - امام حبان بن علي رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۴ - امام زهير بن معاويه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - امام حماد بن امام اعظم رحمه الله چي په ۱۷۶ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - امام شريک بن عبدالله رحمه الله چي په ۱۷۸ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - امام عبدالله بن مبارک رحمه الله چي په ۱۸۱ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - امام محمد بن نوح رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - امام ابوسعيد يحيی بن ذکريا رحمه الله چي په ۱۸۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - امام اسد بن عمرو رحمه الله چي په ۱۸۸ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ امام علي بن مسهر رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ امام عبدالله بن ادريس رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۳ امام علي بن طيان رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ امام وکيع بن جراح رحمه الله چي په ۱۹۷ هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ امام يحيی بن سعيد القطان رحمه الله چي په ۱۹۸ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ امام ابو حفص بن عبدالرحمن رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ امام خالد بن سليمان رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۸ امام حسن بن زياد رحمه الله چي په ۲۰۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ امام مکي بن ابراهيم رحمه الله چي په ۲۱۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ امام مالک بن مغول رحمه الله چي په ۱۵۹ هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ امام مندل بن علي رحمه الله چي په ۱۲۸ هـ کي وفات سوی دی.

۲۲ امام عمرو بن ممون رحمه الله چي په ۱۷۱ هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ امام ابو عصمه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ امام قاسم بن معين رحمه الله چي په ۱۷۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ امام هياج بن بسطام رحمه الله چي په ۱۷۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ امام ابو يوسف رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ امام هشيم بن بشير السلمي رحمه الله چي په ۱۸۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ امام فضيل بن عياض رحمه الله چي په ۱۸۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ امام محمد بن الحسن رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰ امام یوسف بن خالد رحمه الله چي په **۱۸۹** هـ کي وفات سوی دی.

۳۱ امام فضل بن موسی رحمه الله چي په **۱۹۲** هـ کي وفات سوی دی.

۳۲ امام حفص بن غیاث رحمه الله چي په **۱۹۴** هـ کي وفات سوی دی.

۳۳ امام هشام بن یوسف رحمه الله چي په **۱۹۷** هـ کي وفات سوی دی.

۳۴ امام شعیب بن اسحاق رحمه الله چي په **۱۹۸** هـ کي وفات سوی دی.

۳۵ امام ابو مطیع بلخي رحمه الله چي په **۱۹۹** هـ کي وفات سوی دی.

۳۶ امام عبدالحمید رحمه الله چي **۲۰۳** هـ کي وفات سوی دی.

۳۷ امام ابو عاصم النبیل رحمه الله چي په **۲۱۲** هـ کي وفات سوی دی.

۳۸ امام حماد بن دلیل رحمه الله چي په **۲۱۵** هـ کي وفات سوی دی.

۳۹ امام نضر بن عبدالکریم رحمه الله چي په **۱۲۹** هـ کي وفات سوی دی.

۴۰ امام عافیه بن زید رحمه الله چي په **۱۸۰** هـ کي وفات سوی دی.

دغه علماء کرام چي پورته یې نومونه یاد کړل سول د خپل وخت مجتهدین او جید علماء کرام وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې څلويښتو علماء کرامو له جملې څخه لس (۱۰) يا دوولس (۱۲) يې داسي عالمان وو چي تر خپل منځ يې ځانګړي ناستي يا مجلسونه درلودل. دغو علماء کرامو د خپلي ښې ورتيا له مخي د پورته يادو څلويښتو علماء کرامو پر مجالسو ځانګړې نظارت درلود.

د دغه مخصوص مجلس غړي، امام ابو يوسف رحمه الله، امام زفر رحمه الله، امام داؤد طائي رحمه الله، امام يوسف بن خالد رحمه الله، يحيى بن ذکريا رحمه الله، امام محمد رحمه الله، عبدالله بن مبارک رحمه الله وو. همدا ډول په دغه مجلس کي امام ابو حنيفه رحمه الله هم خپله ګډون درلود.[73]

د هم دغه فقهي مجلس په اړه امام وکيع بن جراح رحمه الله او امام شافعي رحمه الله وايي:

(د امام ابو حنيفه رحمه الله په کار کي به څنګه غلطيا پيداسي) له امام صاحب سره په کارونو کي ابويوسف رحمه الله، حفص بن غياث رحمه الله او د حبان رحمه الله په څېر د حديثو پوهان موجود دي. د عربي لغاتو استاد او ماهر قاسم بن معين رحمه الله ور سره ملګرى و. همدا ډول د نفير طايي رحمه الله، فضيل بن عياض رحمه الله په څېر د تقوى او پرهېزګارۍ څراغان ور سره ملګري وو. په داسي حال کي چي، له چاسره داسي ستر کسان ملګري وي په هغه وخت د غلطۍ امکان تر ډېر حده نه وي او که کله کومه غلط فهمي رامنځ ته هم سي په هم هغه مهال يې د حل لاري چاري لټوي څکه چي،

---

[73] - الجواهر المضية : ١ جلد، ١٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم ځای کي چي کوم کارونه د یوه فکر پر ځای د ډیرو فکرونو او پوهو علماء کرامو له خوا حل کیږي تل یې نتیجه ښه وي.[74]

ټول علماء کرام، پر دې خبر یوه خوله دي چي، امام اعظم رحمه الله تابعي دی. د صحابه کرامو څخه یې د حدیثو روایات په ثبوت رسېدلي دي.

امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله د ټولني د اصلاح او سیاست لوړ شخصیت یادیږي او د ټولني د اصلاح او سیاست په رازونو پوهېدل، حق ویل، د باطل مخ نیول، د اسلام او دین پر مخ بېول، حنیفي فقهي ته ترتیب ور کول، دا ټول داسي حیرانوونکي کارونه دي چي، د تاریخ د پاڼو پر مخ برخه ګرځېدلې ده.

دغسي د علم او د ښه فکر خاوند، زاهد، متقي او مجاهد کس د خپلو پورته یادو، لوړو لوړو کارنامو سره سره له دې بېوفا نړۍ څخه په ۱۵۰ هـ کي سترګي پټي کړې او د ابدي ژوند پر لوري یې سفر وکړ.

انا لله و انا الیه راجعون.

که از آن دم که تو سفر کردي | از حلاوت جدا شدیم چو موم
همه شب چو شمع می سوزیم | ز اتشش جفت وزانګبین محروم
در فراق جمال تو مارا | جسم ویران وجان ازاد چون بوم

[74] - جامع المسانيد : ۳۳ مخ.ږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هان عنان را بدین طرف برتاب   زفت کن پیل عیش را خرطوم

بې حضورت سماع نیست حلال   همچو شیطان طرب شده مرجوم

یک غزل بې تو هیچ گفته نشد   تا رسید آن مشرفه مفهوم

پس بزوق سماع نامه تو

غزل پنج و شش بشد منظوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د انس زوی، انس رحمه الله د مالک زوی او هغه د ابي عامر زوی دی.

د امام مالک رحمه الله اصلي نوم مالک رحمه الله دی. لقب يې امام دار الهجرة دی او کنيت ابو عبدالله دی.

امام مالک رحمه الله د صحيح رواياتو لمخې په (۹۳) هـ سنه کې، د مدينې منورې په ستر ښار کې و زېږېد.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کې د مدينې منورې د احاديثو امام، فقهي، زاهد او د ډيرې لوړې هستۍ شخصيت و.

د موطا په نامه کتاب يې د حديثو په فن کې خورا ډېر مشهور دی. د امت محمدي علماء کرام ورته په ډېره درنه سترګه ګوري.

امام مالک رحمه الله لکه څرنګه چې، په مدينه منوره کې زېږېدلی دی، همداسې په مدينه منوره کې د ځلميتوب دورې ته هم رسېدلی دی او په همدغه ښار کې يې و زده کړو ته هم مخه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د قرآن کریم د قرآئت سند له امام القراء ابو ثالث نافع بن عبدالله څخه تر لاسه کړی دی. همدا ډول د احادیثو له زده کړي سره يې له ماشومتوب څخه مينه درلوده.

د امام مالک رحمه الله د احادیثو لومړی استاد حضرت نافع رحمه الله دی، حضرت نافع رحمه الله هغه لوی شخصیت و چي، د خپل ژوندانه لويه برخه يعني (۳۰) کاله يې د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه په خدمت کي تېره کړېده.

امام مالک رحمه الله د حضرت نافع رحمه الله سره سره د نورو ګڼو استاذانو څخه هم زده کړي، کړي دي.

د امام مالک رحمه الله د استاذانو شمېر تقريباً (۹۳) کسانو ته رسيږي. په هغه وخت کي د علم د تحصيل دائره دومره پراخه نه بلکي په فنونو کي زده کړه او مهارت ضروري بلل کېده. ډېره پاملرنه. تفسير القرآن، حديث پوهنه، فقه، علم ادب او لغت ته کېدله.

امام مالک رحمه الله چي کله په مروجه علومو کي پوهه او مهارت حاصل کړ، په لږ وخت کي يې د خپل ښه ذهن او ښه استعداد له مخي د استادۍ مقام ته ورسېد. په دې دپاسه امام مالک رحمه الله په فتوی ور کولو او اجتهاد کي ځانګړی استعداد درلود.

امام مالک رحمه الله چي کله د امت مسلمه يا امت محمدي د خدمت لپاره ملا و تړله، په دې وخت کي د امام مالک رحمه الله عمر (۲۴) کاله و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله په دې لږ عمر کې د خپل وخت پیاوړی مفتي، لاربنود او مدریس یاد ولای سو.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کې د یوې ښې درسګاه او تدریس مدریس یادیږي. ده محترم په درس کې له نورو څخه بېله لاره درلوده.مثلاً: د ده د درس یوه تګلاره دا وه چې، ده محترم به د درس په وخت کې په خپله د کتاب متن او عبارت نه وایه بلکې د کتاب عبارت به یې په شاګردانو وایه.

امام مالک رحمه الله به یې سماع کول یعني درس به یې اوربده. د محدیثینو په اصطلاح و دې طریقې ته (**قرائت علی الشیخ**) ویل کیږي. له دې طریقې څخه د امام مالک رحمه الله موخه دا وه چې، د حدیثو کره کتنه هم وسي او شاګرد هم د عبارت له ویلو سره بلد سي.

د امام مالک رحمه الله د درسګاه ځانګړتیاوي:

د ده مبارک درسګاه به ډېره ارامه وه. امام شافعي رحمه الله وایي:

ژباړه: موږ به د امام مالک رحمه الله په تدریسي ساعت کې د کتاب پاڼې هم په ډېر احتیاط سره اړوې تر څو اواز و نه کړي.

امام مالک رحمه الله د خپل وخت ستر عالم او ستر شخصیت و. د علمیت اواز یې تر لیرې لیرې ځایونو پورې تللی و. د هرچا په زړه کې د امام مالک رحمه الله سره محبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه وه. که به څوک ور سره مخالف و، هغه به هم د ده په علمیت او تقوی اقرار کاوه.

په هغه وخت کي به چي کوم حجاج د حج د فریضې د ادا کولو لپاره بیت الله شریفي ته راتلل: د حکومت له خوا به په دې موسم کي یو مفتي ټاکل کېده تر څو د حجاجو شرعي مسئلې حل کړي.د امام مالک رحمه الله په وخت کي دغه منسب و ده ته ور کول سوی و. د امام مالک رحمه الله سره په دې خدمت کولو او فتوی ورکولو کي امام ابن ذئب رحمه الله هم ملګری و.

امام مالک رحمه الله د فتوی په ور کولو کي ډېر د احتیاط څخه کار اخیسته . که د کومي مسئلې په هکله به یې معلومات نه درلود ، نو و خلکو ته به یې په ښکاره ویل چي، زه په دې مسئله کي معلومات نه لرم.

یوه ورځ یو کس امام مالک رحمه الله ته راغلی، د یوې مسئلې اړوند یې پوښتنه ځیني وکړه. امام مالک رحمه الله ورته وویل: زه په دې مسئله نه پوهېږم.هغه کس ورته وویل: اې امامه! زه له ډېر لیري ځاي څخه تاسو ته راغلی یم او غواړم چي د دې مسئلې ځواب له تاسو څخه واورم او ته راته وایې چي زه د دې مسئلې په اړه معلومات نه لرم. کله چي بېله کوم ځوابه خپل کلي یا وطن ته ولاړسم، زه به د خپل وطن خلکو ته د دې مسئلې په اړه څه ځواب وایم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ته چي کله خپل وطنوالو ته ورسېدې. هغوی ته ووایه چي، امام مالک رحمه الله ویل چي، زه په دې مسئله نه پوهېږم. سبحان الله. د وخت پېړندل سوې څېره، ښه عالم او زاهد په فتوی کي څونه احتیاط کوي او زموږ په وخت کي موږ بیا د فتوی په ورکولو کي له یو لږ بې علمی سره څومره بیړه کوو.

څرنګه چي هر ساکښونکی اخر په مرګ محکوم دی او دا د قرآن فیصله ده چي، یو ساکښ به هم ژوندی نه پاته کېږي بېله یوه الله جل جلاله، نو امام مالک رحمه الله هم د الله جل جلاله د مخلوقاتو له جملې و چي، تل پاته ژوند یې نه درلود.

دی مبارک د عمر په وروستیو کي درې (۳) ورځې سخت ناروغه سو. د ناروغۍ په مده کي ورته ډېر مخلصین د پوښتني لپاره راتلل.په ۱۷۹ ه.کي. د الهي قضا سره یې د (۸۶) کلونو په عمر د مرګ فرشتوته لبیک ووایه.

انا لله و انا الیه راجعون.

ایها النور في الفواد تعالی

غایة الوجه والمراد تعالی

ایها السابق الذي سبقت

منک مصدوقة الوداد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون بيائي زهي كشاد ومراد

چون نيائي زهي كساد تعالى

انت كشمس ازدت ونات

ياقريب على البعاد تعالى

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/مذهب د امام شافعي رحمه الله:

محمد د ادریس، هغه د عباس، هغه د عثمان، هغه د شافع، هغه د سائب، هغه د عبید، هغه د عبد، هغه د هاشم، هغه د عبدالمطلب، هغه د عبد مناف القریشي الهاشمي زوی دی.

د امام شافعي رحمه الله اصلي نوم محمد دی، کنیت یې ابو عبدالله دی او لقب یې ناصر السنة دی.

امام شافعي رحمه الله په (۱۵۰) هـ سنه کې د فلسطین په مشهور ښار عسقلان کې دې نړۍ ته سترګې روښې کړې.

امام شافعي رحمه الله د عسقلان د مشهوره علماء کرامو او پوهانو له جملې څخه و. په حدیثو او فقه کې یې د پام وړ خدمتونه کړي دي او د ده دا خدمتونه له هیچا څخه پټ نه دي.

امام شافعي رحمه الله په ماشومتوب کې د خپل پلار له مهربان سیوري څخه بې برخې سوی دی او په کوچني والي کې یې د یتیم والي ستړیاوي وګاللې.

مور مبارکې یې دا خپل یتیم او نازولی زوی مکې مکرمې ته ولېږه او هلته یې د زده کړې زمینه ورته مساعده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د ماما په کور کي اوسېده. ماما يې هم په ډېر غربت کي ژوند کاوه. په هم دې خاطر يې ماما هم د ده رحمه الله د زده کړو پوره مصارف نه سواى ورکولاى.

امام شافعي رحمه الله چي کله مکې مکرمې ته راغى په دې وخت کي د امام شافعي رحمه الله عمر تقريباً لس (۱۰) کاله و.

امام شافعي رحمه الله د شعر، ادب او لغت سره ډېر مينه لرله. په هم دې خاطر امام شافعي رحمه الله يو څه موده له هذيل قبيلې سره تېره کړه. په دې مهال کي امام شافعي رحمه الله په عربيت، شعر، او لغت کي ډېر څه تر لاسه کړل.

امام شافعي رحمه الله د خپل خداى ورکړي ښه ذهن او استعداد له امله په لږ وخت کي مروجه فنون ولوستل. له دې وروسته امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د امام مسلم بن خالد رحمه الله سره درې کاله تېر کړل. وروسته امام شافعي رحمه الله مدينې منورې ته ولاړ او هلته يې د امام مالک رحمه الله په درسگاه کي شريک سو او له امام مالک رحمه الله نه يې ښه زده کړه وکړه. په دې دپاسه امام شافعي رحمه الله د مدينې منورې له نورو جيدو علماء کرامو څخه هم زده کړې وکړې او د هغوى له فيوضاتو څخه برخمن سو.

امام شافعي رحمه الله په لږ وخت کي د حديثو د فن په کره کتنه کي لوى لاس پيدا کړ. دى جناب لا په دې وخت کي ځوان و چي د حديث په تفسير، فقه، نبوي سيرت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغت، تاریخ، طب او په ادب کې یې پوره ورتیا ومونده او وروسته د هم دې علومو د استاد په حیث و منل سو.

امام شافعي رحمه الله د علم د حاصلولو لپاره ډېرو سیموته سفرونه وکړل لکه: مکه مکرمه، مدینه منوره، عراق، حجاز او هم داسې نورو سیمو ته تللی دی.

د امام شافعي رحمه الله ځینې استاذان د ډېر شهرت خاوندان دي لکه: امام مسلم بن خالد رحمه الله، امام مالک بن انس رحمه الله، امام محمد بن حسن رحمه الله، محمد بن اسماعیل رحمه الله او عبدالله بن نافع رحمه الله چې تر ډېره لیرې پورې یې د علم او پوهې اوازې رسېدلې وې.

امام شافعي رحمه الله د مروجه علومو د فراغت وروسته په مکه مکرمه کې په درس بوخت سو. له دې امله د امام شافعي رحمه الله د درس او علمیت اوازه په لږ وخت کې تر لیرې لیرې ځایونو پورې ورسېده. طالب علمان به د زده کړې لپاره د پتنګانو په څېر ور ته راتلل.

امام شافعي رحمه الله د خپل علمي ژوند په وختونو کې د امت محمدي لپاره داسې علماء کرام وروزل چې هر شاګرد یې د اسلامي تاریخ ځلانده ستوری بلل کیږي لکه: امام احمد بن حنبل رحمه الله او نور.

امام شافعي رحمه الله د درس او تدریس برسېره ځینې کتابونه هم لیکلي دي. تر ټولو لوی تصنیف یې. مسند امام شافعي دی چې، د حدیثو په برخه کې یې لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پرته يې نور تصنيفات هم سته لکه: (کتاب الام) (الرسالة) (کتاب اجماع العلم) (اختلاف الحديث) (خلاف مالک) او هم داسې نور، د امت محمدي دغه ستر عالم په (۲۰۴) هـ کې د رجب المرجب په مياشت کې د ورپيښې سوي ناروغۍ له امله په (۵۴) کلنۍ کې وفات سو او د تل لپاره يې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

انا لله و انا اليه راجعون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ....

امام احمد د محمد، هغه د حنبل شيباني المروزي رحمه الله زوی دی.

نوم يې احمد دی، کنيت يې ابو عبدالله او لقب يې امام الحافظ دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ربيع الاول په مياشت کې په **۱۶۴** هـ کې د بغداد په ښار کې دې نړۍ ته سترګې روښې کړې.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت له وتلو علماء کرامو، فقهاؤ او محدثينو څخه ګڼل کيږي. د اسلامي نړۍ ټول علماء کرام د امام احمد بن حنبل رحمه الله علمي مقام، پوهې او د دين په لاره کې نه هېرېدونکي هڅو او ستړياو ته د قدر په سترګه ګوري.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله مور مبارکې خپل د سترګو تور زوی د ديني علم د زده کړې لپاره په ماشومتوب کې لا د وخت د ښو علماء کرامو تر درسګاو پورې د علم د زده کړې په موخه ورساوه. د ده مبارک د مبارکې مور د هڅو نتيجه دا سوه چې ده مبارک په ماشومتوب کې قرآن کريم حفظ کړ.

د قرآن کريم تر حفظ وروسته يې د علم لغت او د وخت د نورو مروجه علومو په لور مخه کړه. تر لومړنۍ زده کړو وروسته يې خپله ټوله پاملرنه د تفسير او حديثو په لور واړوله. ده مبارک اووه کاله (**۷**) کاله پر له پسې د بغداد له سترو علماء کرامو او حديث پوهانو څخه زده کړه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې وروسته بصرې ته ولاړ او بیا حجاز ته ولاړ. په حجاز کې د امام شافعي رحمه الله سره یې ملاقات وسو. په امام شافعي رحمه الله باندې یې اصول الفقه، ناسخ او منسوخ او د امام مالک رحمه الله موطا وویل.

په (**۱۹۸**) هـ کې یې د حج د فرضیې د ادا کولو اراده وکړه او د حج سفر یې په خېر سو او د حج تر ادا یینې وروسته د یمن پلازمېنې (پایتخت) صنعا ته ولاړ. د ده اراده وه چې پر مشهور محدث امام عبدالرزاق رحمه الله باندې د احادیثو نورې زده کړې هم وکړي. په دې سفر کې له امام احمد بن حنبل رحمه الله سره امام یحیی بن معین رحمه الله هم ملګری و.

کله چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په مروجه علومو کې مهارت حاصل کړ او د ده د علمیت شهرت د اسلامي نړۍ تر لیرې کونجونو ورسېد، نو په درس او فتوی ورکولو یې پیل وکړ.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د احادیثو په روایت کې ډېر احتیاط کا وه. هیڅ وخت یې د خپلې حافظې په زور کوم حدیث نه روایت کاوه. بلکې له خپلو لیکنو یې شاګردانو ته حدیث اورول. همدارنګه یې د فتوی په ورکولو کې هم له حده زیات احتیاط کاوه. په ناخبرۍ کې یې چا ته فتوی نه ورکول.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د اسلامي نړۍ په نوموتو علماء کرامو زده کړې وکړې. د ټولو استاذانو شمېر یې ډېر دی مګر په هغوی کې یې د ځینو استاذانو نومان راوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه: امام شافعي رحمه الله، امام عبدالرزاق رحمه الله، هشيم بن بشير رحمه الله، عمير بن عبدالله رحمه الله، عبدالرحمن بن مهدي رحمه الله، ابوبکر بن عياش رحمه الله او همداسي نور.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د خپل ژوند د تېر ولو پر مهال له ډېرو سترو کړاونو سره مخ سوی دی. د امام احمد بن حنبل رحمه الله په وخت کي د عباسي خلفاوو خلافت و. په دې وخت کي د عباسي خلفاو په ملاتړ او د معتزله و په لمسون د قرآن کريم د مخلوقيت مسئلې خورا زور اخيستی و او حکومت رسماً دا اعلان کړی و چي که څوک دا عقيده و نه مني هغه به زندان ته ځي او شکنجې به ور کول کيږي.

په دې لړۍ کي د اسلامي نړۍ ګڼ ديني پوهان او علماء کرام له ننګونو، ستونزو او کړاونو سره مخ سول. ځينو علماء کرامو سمدستي د قرآن په مخلوقيت اعتراف وکړ او ځينو بيا تر لږ وهلو ټکولو وروسته خپل دريځ پرېښود مګر امام احمد بن حنبل رحمه الله د هغو علماء کرامو له جملې څخه و چي له هر ډول ځورولو او سختۍ سربېره پر خپله عقيده پاته سو.

ده دا عقيده هيڅ کله و نه منل. هغه عقيده چي په قرآن او سنت کي د هغه دليل نه وي او بنسټ يې يوازي د فلسفې پر اندونو او اصولو ښودل سوی و. درسمي تحقيقاتو پر مهال چي به هر وار د دې عقيدې خپلو لو ته اړ ايستل سو نو د امام ځواب به دا وو چي ماته له قرآن او حديثو څخه دليل راوړئ تر څو امام احمد بن حنبل رحمه الله ته تر سختو ازموينو وروسته برياليتوب ور په برخه سو او مخالفين يې له پوره ملي او رسمي طاقت سربېره د ماتي سره مخامخ سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد بن حنبل رحمه الله په یوازي سر د دغه فتنو سره په مقابله کي ولاړ و. په هم دې خاطر د امام په دغه کارنامه ټوله امت محمدي ویاړي. په ټولو مجتهدینو کي و نوموړي امام ته د مجاهد لقب ورکړ سوی دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ستونځو او لاتجو په دې بهیر کي د امت لپاره د تالیف په ډګر کي لوی خدمتونه وکړل. تر ټولو ستر خدمت یې هغه کتاب دی چي د کتابونو مصنفین او د مسائلو استنبات کوونکي او د نړۍ نژدې ډېر مسلمان ترې ګټه پورته کوي.

هغه د نبوي سنتو په میدان کي هغه ټولګه ده چي زیات شمېر صحیح احادیث یې په کي راټول کړیدي او د مسند احمد بن حنبل رحمه الله په نامه مشهور دی. امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل دې کتاب کي د حدیثو د پوهانو په وینا (۲۵) زره څخه ډېر احادیث راټول کړي دي.

دغه ستر امام، مبارز او مجتهد هم په دې بې وفا نړۍ کي دائمي ژوند و نه کړ. آخر د الله جل جلاله په امر له دې دنیا څخه په ۲۴۱ هـ کي د ربیع الاول د میاشتي په ۱۲ نېټه د جمعې په ورځ یې له دې دونیا رخصت واخیست.

انا لله و انا الیه راجعون

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله:څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو:..............

څلور سره مذهبه حق دي. هغه که مذهب د امام ابوحنيفة رحمه الله وي، که مذهب د امام مالک رحمه الله وي، که مذهب د امام شافعي رحمه الله وي او که مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله وي.

د دې موضوع اړوند مفصل بيان د تقليد په بحث کې تېر سو، هلته يې ښه مفصله يادونه وسوه خو بيا هم د متن په موافقت بايد يو څه ولیکم ځکه چې، زموږ لپاره مقصود دادی چې هرځای يا هرڅو ځايه چې حق واضح سي يا واضح کيږي ښه خبره ده.

د څلورو مذاهبو د حقانيت اړوند حضرت شا ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(و هذه المذاهب الابعة المدونة المحراة قد اجتمعت الامة او من يعتدبها منها على جواز تقليدهاالى يو منا هذا)[75]

دغه څلور مذهبه (مذهب د امام اعظم رحمه الله، مذهب د امام مالک رحمه الله، مذهب د امام شافعي رحمه الله او مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله.) مدون او مرتب سوه. ټول امت يا د امت معتمدو علماء کرامو ددغه څلور مشهورو مذاهبو پر تقليد کولو په جواز باندې اجماع کړې ده او دا اجماع تر نن ورځې پورې باقي ده. (د دې مخالفت کول نه دی جائز بلکې مخالفت يې سبب د گمراهی دی.

[75] - حجة الله بالغة : ١ جلد ، ٣٦١ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله د هلوي رحمه الله بل ځای واي:

(بالجملة فالتمذهب للمجتهدين سراً الهمه الله تعالى العلماء جمعهم عليه من حيث يشعرون اولا يشعرون.)[76]

خلاصه د خبرو داده چي، دغه مجتهدين (څلور مذاهبه) او د مذاهبو پابندي (يعني شخصي تقليد) يو راز او سر دی کوم چي الله ﷻ د علماء کرامو په زړونو کي اچولی دی او پر دغه يې ټوله متفق کړي دي هغه که د تقليد کولو په مصلحت او راز پوهيږي او که نه.

موږ اهل سنت والجماعت تل دا وايو چي، څلور سره مذاهب حق دي. که چيري موږ د مذاهبو له حقانيت څخه لاس واخلو العياذ بالله. دا زموږ لپاره په دنيا او اخرت کي د ناکامۍ سبب ګرځي. داسي هم نه ده چي موږ وايو، تقليد يا د مذاهبو پيروي پر هر چا واجب ده. هغه که هر څوک وي بلکي موږ تقليد او د مذاهبو پيروي د هغه چالپاره واجب بولو کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی. کوم څوک چي خپله مجتهد نه وي . د هغه لپاره دا اړينه ده چي تقليد وکړي. ځکه غېر مجتهد شخص د دين و حقانيت او شرعي مسائلو ته بېله د مجتهد د تقليد لاس رسی نه سي پيدا کولای.

[76] - انصاف عربي : ٤٧ مخ انصاب مع كشاف ٦٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل دا خبره هم له هیڅ ښخه پته نه ده، کوم کسان چي له تقلید څخه تېښته کوي هغه ډېر وخت د نفس د غوښتنو ښکار سوي دي. د وخت په تېرېدو سره په یوه داسي نا معلوم لوري روان سي چي په اسلامي ټولنه کي یو منفور شخص ځني جوړ سي. له همدې خاطره موږ اهل سنت والجماعت تل په دې خبره اقرار کوو چي، هم نفسي تقلید سته او شخصي تقلید ته اړتیا سته او کوم کسان چي تل د تقلید په رد یعني نه منلو کي ولاړ وي او مقلیدین وروڼه بدعتیان او مشرکین بولي او د ځان لپاره بیا د موحدینو او اهل حدیث خطاب کوي، دا کسان اکثره وخت بېلاري سوي دي. راځئ چي د دوی د بېلاري کېدو خبره د دوی له یوه مشره واورو.

د غیر مقلیدینو مشر یا پېشوا، مولانا محمد حسین بټالوي وایي: «هغه کسان چي مجتهدین نه وي او له اجتهاد څه تېښته کوي، دا دوی لپاره جائز نه ده».

همدارنګه مولانا محمد حسین صاحب په یوه بل ځای کي وایي: «زما د ۲۵ کالو تجربه ده. دا خبره ښه راته معلومه سوې ده. کوم کسان چي د بې علمۍ سر بېره د مجتهد مطلق د تقلید پرېښنو دونکی دی، هغوی په اخر کي د اسلام له مبارک دین سره خدای په امان کړېده او کښېښستلي دي.[77]

په دې ډله کي ځیني عیسایان سوي دي، ځیني یې لامذهبه پاته سوي دي او ځیني یې بیا د جماعت لمانځه، د جمعې د لمانځه او روژې نیولو څخه هم سر په لاس سوي دي. تر داسي وخته لا د دې ډلي ځیني کسان رسېدلي دي چي د شرابو له

[77] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۲۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنبلو او د سود له خوړلو څخه هم پرهېز نه کوي... د دغو ټولو بد بختيو لامل دادی چي دوی د خپلي بې علمۍ د پاسه تقليد پرې ينبنی دی ». [78]

هم دا ډول د څلورو مذاهبو په حقانيت باندي او د هغو کسانو په باره کي چي، د تقليد له حقانيت څخه منکر دي، د هغوی په اړه د غېر مقليدينو مجدد نواب صديق حسن خان بهوپالي وايي:

« فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعى انفسها علم الحديث والقران والعمل و العرفان » [79]

ژباړه: يعني په نن وخت کي يوه فرقه پيدا سوې ده چي، د شهرت او ريا کارۍ ځبنتنه ده. د خپلي بې علمۍ سره سره د خپل ځان لپاره د قرآن او حديث او عمل مدعی ثابته وي. سره له دې چي، د قرآن او حديث د عمل بوی هم له دوی سره نسته. بل ځای بيا نواب حسن خان صاحب زياته وي:

« فياللعجب اين يسمون انفسهم الموحدين المخلصين و غېر هم بالمشركين وهم اشدالناس تعصباً و غلواً في الدين » [80]

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده چي غېر مقليدين خپل ځانونه محدين بولي او مقليدين يعني د څلورو مذاهبو پيروان بيا مشرکين بولي. سره له دې چي، غېر

---

[78] - سبيل الرشاد : ١١٠ مخ. کلمة الفصل : ١١٠ مخ. تقليد ائمة : ١٦مخ.
[79] - الحطه في ذكر صحاح الستة : ٦٧ مخ.
[80] - تقليد ائمه : ١٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقلیدین خپله په ټولو خلکو کي ډېر متعصب خلک دي. دی له دې خبرو وروسته بیا وايي:

(**فما هذا دين الافتنته في الارض و فساد كبير**) [81]

ژباړه: يعني دا دين نه دی لکه څنګه چي غېر مقليدين ځانونه موحدين بولي او مقليدين بيا مشركين بولي مګر يوه فتنه ده پر مځکه او دا يو غټ فساد دی. بيا هم زموږ وروستۍ خبره هم دا ده چي مخکي مو وويل او اوس هم وايو چي،

څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو.

[81] - تقليد ائمه : ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو..........

زموږ د افغانستان خلک ټول اهل سنت والجماعت دي. اکثره خلک يې په مذهب د امام ابوحنيفه رحمه الله دي.

هم داسي د هندوستان، پاکستان، ترکيې او همداسي چي هغه مسلمانان چي په ايران، ترکمنستان، ازبکستان، تاجکستان او همداسي نورو هيوادونو کي اوسي. اکثره يې اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام اعظم رحمه الله دي. داچي ولې په دغو هيوادونو کي حنيفي مذهبه خلک ډير دي؟ يا نژدې ټول يې حنيفي مذهبه دي؟.د دې خبري لپاره ښه ځواب د مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله دا وينا ده چي وايي:

(**انسان جاهل في بلاد الهند وبلاد ماوراء النهر وليس هناک عالم شافعي ولا مالکي، ولا حنبلي، ولا کتاب من کتب هذه المذاهب وجب عليه ايقلد لمذهب ابي حنيفه رحمه الله و يحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقةالشريعة و يبقي سدي مهملاً.**[82]

ژباړه: يعني، کوم جاهل يعني په دين کي ناپوه انسانان چي په هندوستان او د ماوراء النهر په ښارونو کي اوسېدل، دلته نه شافعي، مالکي او نه حنبلي عالم و او نه د دغو مذاهبو کتابونه وو. نو په همدې وخت کي پر دوی يعني، د دې هيوادو پر

[82] - انصاف : ۵۳ مخ. انصاف مع ترجمة کساف : ۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدونکو دا واجبه وه چي د امام ابوحنیفه رحمه الله د مذهب تقلید وکړي او پر دوی حرامه ده چي حنیفي مذهب پرېږدي. په داسي وخت کي چي، حنیفي مذهب پرېږدي، دوی به د شریعت رسۍ له غاړي ایستلې وي.

که موږ د افغانستان د علماء کرامو درسي نساب وګورو، دابه راته څرګنده سي چي، دوی اکثر د هندوستان د علماء کرامو پر نقش او قدم دي او بل که موږ د افغانستان د علماء کرامو اسنادو ته وګورو، د دوی اسناد اکثر د هند د علماء کرامو ته رسیږي او د هند علماء کرام ټول حنیفي مذهبه دي. د دې خبري لپاره د شاه صاحب وینا د شاهد په توګه ده چي مخکي یاد سوه. په همدې خاطر زموږ دا خبره به بېځایه نه وي چي موږ وایو: د افغانستان خلک ټوله حنیفي مذهبه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله څلور سره طريقې حقې دي حقې يې بولو.

زما په اند ښه خبره دا راته ښکاره کيږي چي، تر دې متن لاندي يوڅه د طريقت اړوند بحث وکړل سي. که څه هم د طريقت، عرفان لپاره بېشمېره کتابونه، رسالې ليکل سوي دي خو دا ليکنه يوازي د متن په موافقت کووم او بل هر علم او فن ځانګړي آداب او اصطلاحات لري.

صوفيان هم د تدريس او تبليغ په وخت کي د خپلو مخصوصو اصطلاحاتو او طريقو څخه ګټه اخلي چي د دې طريقو تعقيب او تطبيق سالکان او پيروان د مقصود منزل ته رسوي.

په تصوف او عرفان کي ځيني اصطلاحات سته چي مبتدي سالک يې ژر په معنی او تفسير نسي پوهېدلای، همداسي صوفيان هم د خپلي سليقې له مخي د خپل سِر، راز او اسرار تر ډېره وخته پوري هر چاته نه وي ښکاره کړي. مګر هغه سالکانو او صوفيانو ته چي الله تعالی يې په زړه کي دغه ستر امانت ايښی وي، د خپل زړه ټولي غوټي ورته خلاص وي او د خپل طريقت د راز شريک يې ګڼي. صوفيان له خپلي طريقې څخه د باندي کسان د خپلي حلقې نامحروم او ليري بولي، نو ځکه هغوی پخپلو ټولو رازونو نسي پوهولای.

له اکثره صوفيانو څخه که څوک د تصوف په اړوند پوښتنه وکړي، نو يو څه معلومات به ورکړي خو په اخر کي ورته وايي (**بيا که بيبني**) يعني دراز هرڅه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه نسي بيانېدلای تر څو پوري چي ته په تصوف او طريقت کي داخل نه سې. کله چي د تصوف حقيقت داسي وي، نو دابه راته څرګنده سوې وي چي د تصوف هرڅه د قلم په ژبه نه سي ښکاره کېدلای. زه يوازي هغه څه ستاسو مخي ته ږدم چي زما قلم يې طاقت لري او هغه به هم په تفصيل سره نه وي ډېر مختصر بيان به وي.

هرچه ګويم عشق را شرح و بيان

چون به عشق آيم خجل باشم از آن

ګرچه تفسير زبان روشنګرست

نيک عشق بيزبان رو شنترست

چون قلم اندر نوشتن ميشتافت

چون بعشق آمد قلم برخوشګافت

چون سخن در وصف اينجا رسد

هم قلم بشکست و هم کاغذ دريد

عقل در شرحش چو خر در ګل بخفت

شرح عشق وی عاشقي هم عشق لګفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف اصطلاح

د تصوف کلمه د هجرت په لومړۍ پېړۍ کي رامنځ ته سوېده.داله دې امله چي د تصوف د یوه لوی شخص حسن بصري رحمه الله څخه روایت سوی دی چي وایي:

د طواف پر مهال مي یو صوفي سړی ولید ، یو څه شی مي ور کړ خو هغه را څخه وا نه خیست او راته و یې ویل:

(له ما سره څلور دانک سته همدا زما لپاره بس دي). [83] همداسي د تصوف کلمة د سفیان ثوري رحمه الله څخه روایت سوې ده، دی وایي:

(که چیري ابو هاشم صوفي نه وای،مابه د ریا کارۍ باریکي نه وای پېژندلې. [84] په هر صورت د تصوف کلمه یوه نوې کلمه نه ده. بلکي د لومړۍ هجري پېړۍ نه رانقل سوې ده او په را وروسته کي د تصوف د کلمې لپاره بېشمېره تعریفات سوي دي.

شیخ ابو منصور عبدالقادر بغدادي رحمه الله د صوفي او تصوف لپاره (۱۰۰۰) زر تعریفونه کړي دي.

دغه ټوله تعریفونه د الله تعالی جل جلاله پرپېژندنه، او د مسلمانانو پر تقوی او ریاضت اتکاء لري او زیات شمېر اسلامي علماء کرام په دې عقیده دي چي، صوف او تصوف یوه عربي کلمه ده او د وړۍ په معنی کارولکیږي.

[83] - اللمع لابي النصر السراج الطوسي : ٤٢ مخ
[84] - حواله سابقه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوفیانو به د ورع او تقوی په وخت کي ځان معمولاً په وړینو کالو کي ښکاره کاوه، نو ځکه صوفیان (وړین پوښان) وبلل سول . ځیني علماء کرامو بیا دغه کلمه د (صفوة المال) په معنی کارولې ده او ځیني نور يې له (صفة) څخه اخلي په معنی د سایه وان یعني (چترۍ) دا صفه هغه د ناستي او سکون ځای و چي، حضرت محمد مصطفی ﷺ به په نبوي مسجد کي تر لمانځه ادا کولو وروسته دغي صفې ته راته او یو شمېر صحابه کرامو ته به يې چي په (اصحاب صفه) سره مشهور وو د اسلامي ارشاداتو او تبلیغ کاوه..

اصحابي صفه اکثر بې کوره، بې و دوو خلک وو، نو ځکه د غه صحابه کرام به شپه او ورځ په دغه صفه کي د الله تعالی په ذکر او د الله تعالی په عباداتو او د اسلام د دین په ارشاداتو او تبلیغ بوخت وو.

ابوریحان البیروني د صوفي کلمه د (صوفیا) څخه مشتق بولي. په معنی د پوهني او د هجویري رحمه الله بیا دغه کلمه د (صف، صفا ، صفوي) څخه بولي، په معنی د رڼا سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د قران کریم او حدیثو په رڼا کې:

الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ ﴾ [85]

ژباړه: په تفسیر خازن کي د دغه ایات شریف تفسیر داسي کوي.

﴿ المراد بظاهر الاثم افعال الجوارح و باطنه افعال القلوب ﴾

ژباړه: له ظاهري ګناه څخه مطلب دا ندامونو اعمال دي او له باطني ګناه څخه مراد د زړه اعمال دي.

موږ که و ګورو د انسانانو اعمال او عبادت په دوه ډوله دی. یو ظاهري دي او بل باطني دي. کوم عبادات چي له ظاهر سره تعلق لري هغه ته علم فقه ویل کیږي او کوم عبادت چي له باطن سره تعلق لري، هغه ته علم حال ﴿تصوف﴾ ویل کیږي. د دې خبري تصدیق د دغه لاندي حدیث شریف له مفهوم څخه الهام اخلي. ابوهریرة رضي الله عنه وایي:

﴿ حفظت من رسول الله ﷺ و عائین فاما احدهما فبسطتها و ما الا خر فلو بسطته قطع هذا البلعوم﴾. [86]

[85] - سورة الانعام : ۱۲۰ ایات،
[86] - مشکوة کتاپ العلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني ماله نبي عليه‌السلام نه د علم دوه لوښي ياد کړي دي. يو مي خلکو ته و ښود خو که دا بل ور وښيم دا غاړه به پرې سي.

د ابو هريرة رضي‌الله‌عنه له وينا څخه دا معلومه سوه چي، ده مبارک د نبي عليه‌السلام څخه دوه علمه ياد کړي وو. يو علم قال و او بل علم حال و. کله چي حضرت عمر رضي‌الله‌عنه د فن سو. ابن عمر رضي‌الله‌عنه د صحابه کرامو په يو مجلس کي وويل:

(نن د علم له لسو (**۱۰**) برخو څخه نهمه (**۹**) برخه يې دفن سوه . په دې خبره ځيني صحابه کرامو رضي‌الله‌عنهم ناخوښي ښکاره کړه، عبدالله ابن عمر رضي‌الله‌عنه وويل: له دغه علمه زما مراد د حيض او نفاس علم نه دی. بلکي علم بالله يعني د الله تعالی معرفت دی. کله چي صحابه کرامو د ابن عمر رضي‌الله‌عنه دغه وينا واورېدل ټوله پټه خوله سول.

که چيري موږ د دې واقعې اخرينۍ حصې ته وګورو چي صحابه کرام ټوله پټه خوله سول دا به دليل د دې سي چي تصوف په اجماع سکوتي سره هم ثابت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف حکم

عقائد حسنه، اخلاق فاضله، اعمال صالحه،حاصلول پر هر شخص واجب دي. هغه که د کتابو د مطالعې په زریعه وي یا د بزرګانو د مجلس په زریعه وي او یا که د کتابو د ویلو له امله وي. کوم صحابه کرام چي د نبي عليه‌السلام د مجلس مبارک څخه برخمن وو. دوی ته ددغه مجلس په برکت هغه څه حاصل سول چي، د دوی په باطن کي یو نور پیدا کړي. د دغه نور په زریعه به دوی حق او باطل او د حلال او حرام فرق په ښه اسانه سره کولای سوای.

په دې مجلس سره به صحابه کرام دومره تقویه سول چي په عادي حالاتو کي به یې هم نفس او شیطان قابو کولای سوای.

په وروسته کي د نبي عليه‌السلام خلفاء کرامو او د نورو صحابه کرامو د مجلس فیض او برکت نورو ته نقل سو. د دوی په وروسته کي چي کله تغیرات رامنځ ته سول، د اصلي مقصد لپاره د مجاهدې او ریاضت اړیتا پیدا سوه. په هر صورت په دا وروسته وختونو کي حالاتو ته په کتو سره ریاضت او مجاهدې د سنت یت حکم پیدا کړ. دتصوف حکم دسنت دی. د تصوف د سنت د حکم انکار کول بده خبره ده. [87]

[87] - فتاواي محموديه : ٤ جلد، ٤١٥ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهي له کتابونو څخه دا معلومیږي چي د تصوف حکم د علم ظاهري په ډول دی. یعني هر حکم چي د علم ظاهري و دی. هغه حکم د علم تصوف هم دی. لکه څنګه چي العلامة ابن عابدین وايي:

(الطريقة سلوک، طريق الشرعية.[88]

امام رباني مجدد الف ثاني رحمه الله وايي:

(ظاهر را بظاهر شريعت و باطن را بباطن شريعت که عبارت از حقيقت است).[89]

---

[88] - رد المختار المقدمة ۱ جلد: ٦٠ مخ.

[89] - مکتوبات مکتوب ۷۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د امت د مشاهرو په اند.

شیخ ابو طالب مکيرحمه الله د تصوف اړوند وايي:

(هماعلمان اصليان لاستغنياحدهما عن الاخر بمنزلة الاسلام والا يمان مرتبط کل منما بالاخر کالجسم و القلب لاينفک احدهما من صاحبه)

ژباړه: يعني: دواړه علمونه (علم فقه، علم تصوف) يو له بله مستعني او بې پروا نه دي. د اسلام او ايمان په منزله دي. هر يو له بل سره تړلي دي لکه بدن او زړه په هغوی کي يو له بل څخه نه سي جلا کېدای.

شیخ الاسلام زکريا انصاريرحمه اللهد تصوف په اړه وايي:

(الشريعة ظاهري الحقيقة والحقيقة باطن الشريعة و هما متلازمتان لا يتم احدهما الابالاخر)

شريعت د حقيقت ظاهر دی او حقيقت د شريعت باطن دی يو له بله لازم او ملزوم دي له يوه پرته بل تکميل کېدلای نه سي.

امام مالک بن انسرحمه الله وايي:

(من تفقه ولم يتصوف فقد تفسق و من تصوف ولم يتفقه فقه تزندق ومن جمع بينما فقد تحقق)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: چاکه د فقه علم حاصل کړ، دتصوف علم يې حاصل نه کړ، هغه فسق وکړ. او که چا د تصوف علم تر لاسه کړ مګر فقه علم يې حاصل نه کړ، هغه زندق دی.چاکه دواړه علمه سره يو ځای کړل هغه محقق دی .

علامه شامي رحمه الله بيا په دې اړه وايي:

(**الطريقة و الشريعة متلازمان**)

ژباړه: طريقت او شريعت سره لازم او ملزوم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف څه شی دی .

حضرت جنید بغدادي رحمه الله وايي:

(تصوف دادی چي ته له خلکو مخ واړوې او د الله تعالی سره تعلق و نسې.

حضرت ممنون رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي ته ځان داسي و بولې چي، زه د هیڅ شي خاوند نه یم او نه کوم شی زما مالک دی. یوازي الله تعالی د هرشي مالک دی او هم زما مالک دی.

حضرت ابو محمد جریري رحمه الله وايي:

تصوف ویل کیږي د هر ډول ښو اخلاقو مندلو ته او له هررنګه بدو اخلاقو څخه ځان ساتلو ته.

حضرت عمرو بن عثمان مکي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي، بنده هره لحظه په داسي کار اخته وي چي له هغی لحظې سره موافق وي.

حضرت محمد بن علي بن الحسین بن علي رحمه الله وايي:

تصوف د ښو اخلاقو دوهم نوم دی، که په تاکي ښه اخلاق ډېر وي، نو پوه سه چي په تاکي تصوف ډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مرتعش رحمه الله وايي:

تصوف د غوره اخلاقو مجموعه ده.

حضرت ابو علي قزويني رحمه الله وايي:

تصوف داسي اخلاقو ته ويل کيږي په کمو چي الله تعالی جل جلاله خوښ او راضي کيږي .

حضرت ابوالحسن نوري رحمه الله وايي:

تصوف د يو علم فن نوم نه دی، بلکي د اخلاقو د مجموعې نوم دی.

حضرت احمد خضرويه رحمه الله وايي:

د باطن پاکوالی د کرغېړنو اخلاقو څخه او د باطن په ښه اخلاقو د ښايسته کولو نوم تصوف دی.

حضرت اوبو حفص نشاپوري رحمه الله وايي:

تصوف اداب دي. د هروخت ادب، د هر ځای ادب، د هرحال ادب.

حضرت معروف کرخي رحمه الله وايي:

تصوف د هرڅه د حقيقت پېژندل دي او څه چي د خلکو په لاس کي دي، له هغوی څخه د نا هيلي کېدو نوم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ابو حمزة بغدادي رحمه الله وايي:

نېواختيار ول. د ښو اخلاقو او کارو حکم ورکول او له ناپوهانو څخه مخ اړولو ته تصوف ويل کيږي.

حضرت خواجه بهاوالدين نقشبندي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي اجمالي معامله تفصيلي سي، استدلالي معامله کشفي سي.

حضرت مجد الف ثاني رحمه الله وايي:

په اخلاص سره په شريعت عمل کول تصوف دی.

حکيم امت حضرت اشرف علي تهانوي رحمه الله وايي:

تصوف د محوه کولو نوم دی.

حضرت مولانا زکريا رحمه الله وايي:

د تصوف شروع د (**انما الاعمال بالنيات**) څخه ده او پای يې (**ان تعبد الله کانک تراه**)

ژباړه: د تصوف شروع د دې څخه ده چي اعمال په نيت سره دي. اخر و دې نتيجې ته ورسيږي چي، الله تعالی جل جلاله عبادت په داسي ډول سره وکړي لکه: ته چي الله تعالی وينې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا احمد علي لاهوري رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي د الله تعالی په عبادت او د نبي عليه السلام په اطاعت او د الله ﷻ د مخلوق په خدمت سره راضي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرشد ته اړتیا سته:

په هره زمانه او هر وخت کي الله تعالی ﷻ د بشریت دلار ښوونې لپاره کتاب الله او خپل دوستان چي د کتاب الله د هدایاتو تر نورو رسول کوي را استولي دي.

کله کله خو داسي هم سوي دي چي، الله تعالی ﷻ نوی پیغمبر را استولی دی مګر نوی کتاب یې ورکړی نه وي مګر داسي نه دي سوي چي کتاب یې را استولی وي مګر نبي یې نه وي را استولی.

دا رجال الله، تل دا خبره څرګنده وي چي، الله تعالی ﷻ پر یو قوم عذاب نه دی نازل کړی مګر دا چي د دلیل د پوره کولو لپاره یې نبي رالېږلی دی. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴿15﴾[90]

ژباړه:(موږ عذاب ورکړی نه دی تر څو مو کوم رسول ور لېږلی نه وي.)

دا ددې لپاره چي هر انسان ته د خپل ځان د تربیې او روزنې لپاره روزنکی او تزکیې لپاره مزکی اړین دی.

لاندي په دې اړوند دلائل راوړم چي د هغوی په رڼا کي دا څرګنده سي چي په هر وخت کي مرشد ته اړتیا سته او بېله مرشده د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي که څه

[90] - سوره بني اسرائل : ١٥ آیهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د ځینو کسانو او خواصو لپاره ممکن ده مګر د عامو انسانانو لپاره حتمي خبره ده چي ستونځ منه به وي چي ببله مرشده دي لار پيدا کړي ځکه چي، د دوينا ټول امر په خپله هيڅ ثوک نه سي کولای تر څو يو ثوک يې ورته وښيي او بيا خپله لاره ووهي. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ [91]

په جلالين کي د دغه ايت شريف تفسير داسي کوي.

﴿ **واتبع سبيل** ﴿ **طريق** ﴾ **من اناب** ﴿ **رجع** ﴾ **ای بالطاعة** ﴾[92]

ژباړه:تاسو تلۍ وکړی په هغه لاره چي، هغه لاره د عبادت او فرمانبرداری ده.

تفسير عثماني بيا د دغه ايت شريف مطلب داسي بيانوي. د پېغمبرانو او مخلصو بندګانو په لاره ځئ.[93]

په مواهب الرحمن کي بياداسي وايي:

﴿ ته د داسي چا په لاره ځه چي په ټوله بدن زما لورته متوجه وي. هغه لومړی پېغمبران دي او وروسته د هغه د امت صالح کسان دي.

الله تعالی ﷻ بل ځای فرمايي:

---

[91] - سورة القمان : ١٥ مخ.
[92]- جلالين : ٣٤٧ مخ.
[93]- تفسير عثماني: ٥٤٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (35)﴾ [94]

ژباړه: اې مؤمنانو له الله تعالی ﷻ څخه و بېرېږئ او د هغه په لور وسيله ولټوئ او په لاره کې جهاد وکړئ تر څو ستاسو خلاصون او کاميابي په برخه سي. د دغه ايت په تفسر کې علامه ابن کثير رحمه الله داسې وايي:

﴿ **وابتغو اليهالو سيلة ﴾ الوسيلة هي التي يتوصل بهاالي تحصيل المقصود** ﴾ [95]

ژباړه: يعنې وسيله هغه ده چې وصل کېدل او حاصل کېدل د مقصود په راځي.

په جلالين شريف کې بيا داسې وايي:

﴿ **ما يقرّبكم اليه من طاعته** ﴾ [96]

د تفسير د پوهانو خبره ده چې، له وسيلې څخه مراد مرشد (لارښود) دی چې، هغه لارښود چې، الله تعالی ﷻ د قرب او انسانانو د اصلاح لپاره يو ښه سبب جوړيږي. اوله جاهدو في سبيله، نه مراد د نفس سره مجاهده کول په (تصوف کې شغل) ته اشاره ده.

په يوه بل حديث شريف کې راځي:

﴿ **المجاهد من جاهد نفسهٔ في طاعة الله** ﴾

---

[94]- المائده : ۳۵ مخ.
[95]- تفسير ابن كثير : ٥٤ مخ.
[96]- جلالين : ۹۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني، مجاهد هغه څوک دی چي له خپل نفس سره د الله تعالی په اطاعت سره جهاد وکړي.

حضرت مولانا خواجه غلام حبیب رحمه الله د دغه ایات شریف اړوند وایي:

له اسمانه باران څوک را وروي؟ الله تعالی جل جلاله مګر وریځ یې وسیله ده. اولاد څوک ورکوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر مور او پلار یې وسیله ده. د انسانانو په زړو کي انوار څوک اچوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر پیر، مرشد او لار ښود ورته وسیله ده په هم دې خاطر الله تعالی فرمایي:

د هغه په لور وسیله و غواړئ.

همدارنګه الله تعالی جل جلالهفرمایي:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) [97]

ژباړه: اې ایمان والاوو، د الله تعالی جل جلاله څخه و بېرېږئ او د صالحینو سره سئ.

علامة ابن کثیر رحمه الله د دغه ایات شریف په تفسیر کي وایي:

(**قال الضحاک هم ابوبکر، عمر و اصحابهما**) [98]

[97]- التوبة : ۱۱۹ مخ
[98] - ابن کثیر مخ ۴۰۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني،صادقين نه مراد ابوبکر ﷺ او عمر ﷺ دي. دا خبر بايد په ياد ولرو چي د څلورو طريقو سلسله د حضرت علي ﷺ او د حضرت ابوبکر ﷺ په واسطه سره يو ځای کيږي او مفتي محمد شفيع رحمه الله په دې اړوند وايي:

دلته په قرآن کريم کي د علماوو او صحابه کرامو په ځای د صادقين لفظ غوره سوی دی. دعالم او صالح پېژندنه يې کړې ده چي، صالح يوازي هغه څوک کېدلای سي چي ظاهر او باطن يې يو ډول وي. نيت او اراده يې سمه وي، عمل يې هم سم وي.[99]

که چيري موږ د مفسرينو ويناو ته وګورو دا به راته څرګنده سي چي په نن وخت کي مصداق د صادقينو يوازي يوازي هم دغه مشائخ کرام دي.

الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾

د دغه ايات شريف په تفسير کي علامة امام رازي رحمه الله وايي:

(لم يكتف عليه (اهدنا الصراط المستقيم) بل قال صراط الذين انعمت عليهم و هذا يدل على ان المريد لاسبيل له الى الوصول الى مقامات الهداية المكاشفة الا اذا اقتدي بشيخ يهديه الي سواء السبيل و يجنبه عن مواقع الاغا ليط والاضاصيل و ذلك لان النقض غالب عن الخلق و عقولهم غير وافية.

---

99 - معارف القرآن :

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادراک الحق و تميز الصواب عن الغلط فلابد من کامل ي قتدي به الناقص حتی يتقوی عقل ذالک الناقص بزور عقل الی مدارج السعادات و معارج الکمالات. [100]

ژباړه: يعني الله تعالی ﷻ يوازي د (اهدنا صراط المستقيم) د جملې په ويلو سره بسنه و نه کړه، بلکې (صراط الذين انعمت عليهم) يې هم وويل:

دا په دې باندې دلالت کوي چې د مريد لپاره د هدايت او مکاشفې مقاماتو ته د رسېدلو لپاره له دې څخه بله لاره نسته ښېله دې چې د يو شېخ کامل او لارښود پسې اقتدا و کړي. هغه چې په همدې سمه لاره ځي . او له ګمراهۍ او غلطۍ څخه ځانونه وساتي. دا له دې خاطره اړينه ده چې، په ډېرو خلکو کې نيمګړتيا غالبه وي، د دوی عقلونه او ذهنونه حق ته د رسېدلو په لاره کې د سم او ناسم تو پير نسي کولای. نو د داسي يو کامل کس اقتدا ضروري ده چې د نيمګړي او ناقص لارښوونه وکړي تر څو هم د دوی ناقص عقل د کامل له نور څخه قوت تر لاسه کړي.

په داسي ډول نو ناقص (انسان) د نېک مرغيو درجو او کمالاتو ته د رسېدلو په زينو تېرېدلای سي، نو د مرشد او مربي د ضروت لپاره دا دليل د حجت د پوره والي درجه لري.

که موږ د انسان و ژوند او طبعيت ته و ګورو، دا راته معلومېږي چې، انسان په هروخت کې يو مربي او مرشد ته اړتيا لري ځکه چې، انسان اکثره وخت يو عمل

---

100 - تفسير الرازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي مګر دی په دې نه پوهیږي چي زما اعمال د شریعت موافق دي او کنه؟ دغه هغه وخت څرګندیږي چي کله یې یو څوک ورته په ګوته کړي چي، دا سم او صحیح دي او دا بد دي. مثلاً: یو شاګرد د امتحان پارچه حل کوي، شاګرد د هر سوال جواب لاندي یو څه کاږي، هغه که صحیح وي او که غلط مګر کله چي پارچه د استاذ لاس ته ورسیږي، نو استاذ یې غلطۍ ورته په ګوته کوي چي، دا ځواب صحیح دی او دا غلط دی.

همداسي پیر کامل او لاربنود هم دغسي دی. د ناقص انسان اعمال ورته په ګوته کوي چي داسي کول کبر، ریا، بخل دی او داسي کول بیا اخلاص، عجز او سخاده. په هر صورت مرشد ته ضروت سته.

سینه خواهم شــــرحه شرحه ازفراق
تا بـــــــګویم شــــرح درد اشتیاق
هرکسي کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزګـــــار وصل خویش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان:

د حسن بصري رحمه الله د طریقت استاذ حضرت علي کرمه الله وجههُ دی، حسن بصري رحمه الله د اتلس تنو بدري صحابه کرامو څخه علم ظاهر حاصل کړی دی او علم باطني یې له حضرت علي رضي الله عنه څخه حاصل کړی دی.

د سفیان ثوري رحمه الله د طریقت استاذ ابوهاشم الصوفي رحمه الله دی. سفیان ثوري رحمه الله وایي: که چیرې ابوهاشم الصوفي رحمه الله نه وای. نوزه به د ریاکارۍ په باریکو خبرو پوه سوی نه وای.

د امام ابوحنیفه رحمه الله د طریقت استاذ امام جعفر صادق رحمه الله دی.

د امام شافعي رحمه الله د طریقت استاذ امام محمد بن حسن الشیباني رحمه الله نه فیض او برکت حاصل کړی دی. امام شافعي رحمه الله وایي: ما د صوفي کرامو رحمه الله مجلس غوره کړی دی، د هغوی دوو خبرو راته ډېره ګټه وکړه.

۱ - یوه دا چي: وخت یوه توره ده که ته هغه غوڅه نه کړې، هغه به تا غوڅ کړي.

۲ - دوهم دا، که: تا خپل نفس په حق کي مشغول نه کړ، نو هغه به تا په باطل کي اخته کړي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت صوفي بشیر حافي رحمه الله وو. امام احمد بن حنبل رحمه الله هم دغه صوفي مجلس ته ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه شاګردانو پوښتنه وکړه. محترم استاذه! تاسو دوخت ښه عالم یاست او تاسو د هغه چا حضورته ورځئ چي، هغه علم نه لري؟

امام احمد بن حنبل رحمه الله په ځواب کي ورته وویل: زه په کتاب الله عالم یم او هغه یعني بشیر حافي رحمه الله عالم باالله دی او عالم باالله ته په عالم باالکتاب فضلیت حاصل وي.

د امام غزالي رحمه الله د طریقت استاذ او د علم ظاهري استاذ، خواجه ابو علي فارمدي رحمه الله دی. ابوعلي فارمدي رحمه الله د نقشبندیه په سلسله کي خورا شهرت لري.

امام رازي رحمه الله له نجم الدین کبدي رحمه الله څخه د سلوک په اړخ کي فیض او برکت حاصل کړی و.

مولانا جلال الدین بلخي رحمه الله د سلوک په برخه کي د شمس تبریزي رحمه الله مخلص او مریدو.

د مولانا عبدالرحمان جامي رحمه الله د طریقت او سلوک استاذ حضرت عبید الله احرار سمر قندي رحمه الله و.

د علامه سید محمد شریف جرجاني رحمه الله د طریقت استاذ خواجه علاوالدین عطار رحمه الله و.جرجاني رحمه الله وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والله ماعرفت الحق سبحانه و تعالى مالم اصل في خدمة العطار)

د شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په نقشبنديه طريقه کي تعلق له خواجه باقي بالله رحمه الله سره و.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله د طريقت استاذ شيخ مرزا مظهر جان جانان رحمه الله دی. په هم دې خاطر قاضي صاحب دخپل کتاب نوم تفسير مظهري ايښی دی.

حضرت مولانا شاه ولي الله محدث دهلوي رحمه الله په ماشومتوب (۱۵) کلنۍ کي له خپل پلار سره بيعت کړی و.

د مولانا محمد قاسم رحمه الله د طريقت او سلوک استاد حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله و.

د مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله فيض او برکات له حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله څخه و.

همداسي ډېر علماء کرام سته چي د يو پير کامل په سيوري کي يې روحاني ژوند کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کامل شیخ علامې

کامل شیخ په ظاهر کې د عامو انسانانو په څېر وي مګر په باطن کې له عامو انسانانو څخه ډېر توپیر لري لکه: خوړې او تروې اوبه، په ښکاره صورت کې یو ډول دي مګر د ننه یې خوند بېل وي.

نېک او بد یا فاسقان انسانان هم په ښکاره یو ډول وي او کوم توپیر په ظاهر کې نه لري مګر په باطن کې په یوه کې شهوت پیدا کیږي او په بل کې د الله تعالی ﷻ د عبادت کولو قوت.

لکه څرنګه چې په ظاهري ډول مرشد (پیر) د عامو انسانانو څخه توپیر نه لري. په همدې ډول علماء کرامو د ظاهري کامل مرشد د معرفت لپاره دغه لاندي علامې اینښي دي. که چیري په یو شخص کي دغه علامې موجودي وي هغه پیر کامل بللای سو.

په فتاوایي عزیزي کي د مرشد یا کامل پیر لپاره دغه پنځه علامې اینښي دي.

مرید شدن ازان کس درست است که دران پنج شرط متحقق باشد.

شرط اول: علم کتاب او سنت رسول الله داشته باشد. خواه خوانده باشد، خواه از عالم یاد داشته باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرط دوهم: انکه موصوف بعدالت و تقوی باشد و اجتناب از کبائر و عدم اصرار صغائر نماید.

شرط سوم: انکه بې رغبت از دنیا و راغب در آخرت باشد، و برطاعات مؤکده و اذکار منقوله که در حدیث صحیحه آمده اند مداومت نماید.

شرط چارم: امر مروف و نهي از منکر کرده باشد.

شرط پنځم: انکه از مشایخ این امر گرفته باشد و صحبت معتد ب ه ا ایشان نموده باشد، پس هرگاه این شروط درشخص متحقق شوند مرید شدن ازان درست است.[101]

علامه ابن عربي رحمه الله د مرشد کامل لپاره درې صفتونه لیکي.

۱ دین به یې د انبیاو وي.

۲ تدبیر به یې د طبیبانو وي.

۳ سیاست به یې د پاچهانو وي.

په فتاوای محمودیه کي د پورته شرطونو سربېره یو بل شرط هم ایږدي، هغه دا چي، په مریدانو (سالکانو) کي به ورځ تر بلې بهتري او اصلاح راځي.[102]

101- فتاوای عزیزي : ۱ جلد ، ۱۰٤ مخ.

102 - فتاوای محمودیه : ٤ جلد، ۳٥۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم سالک د دې شروطو او اوصافو لرونکی پیر کامل و مومي نو بنه خبره ورته داده چې هغه دي د ځال لپاره بنه لار بنود و بولي. ژر دي لمن ونسي او د هغه صحبت دی د ځان لپاره غمنت وبولي.

هر کرا جامه زعشقي چاک شد

او ز حرص و عیب کلي پاک شد

شاد باش اې عشق خوش سودایي ما

اې طبیب جمله علتها ئي ما

اې دوائي نخوت و ناموس ما

اې افلاطون و جالینوس ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالک لپاره اداب.

ازخدا جویم توفیق ادب
بې ادب محروم ماند از فضل رب
بې ادب تنها نه خود ارداشت بد
بلکي آتش در همه آفاق زد

ادب، ادب دی. هر انسان په ادب سره تر یوه منزله رسېدلای سي، هغه که د نیاوي وي او که آخر وي وي. د ادب لحاظ او مراعات د هر مسلمان لپاره لازمي خبره ده، په ځانګړي ډول د سالک لپاره خو لا اړینه خبره ده.

ابو حفص نیشاپوري رحمه الله وايي. (**التصوف كله ادب**) تصوف ټول ه ادب دی.سالک چي څومره د ادابو خاطر وساتي، هومره ژر ترقي کوي. که سالک د ادابو لحاظ پرېږدي خوا که دی له خپل مرشد سره وي او که له بله چا سره وي، په دې باور سه چي دغه سالک له باطني نعمتونو بې برخي سو.

زه دلته د سالک لپاره یو څو اداب را نقلوم. کوم اداب چي خواجه عبد المالک صدیقي رحمه الله ویلي دي. د ده پر ادابو به زه یو څه اداب نور هم زیات کړم چي ما د خپلو استاذانو څخه اورېدلي دي.او یامي د تصوفو په کتابونو کي لیدلي دي.

۱ د پیر ظاهري حیثیت، قومیت، هشمت، شوکت، کسب او نور څه ته مه ګوره. هغه حقیر او کم مه ګڼه، بلکي هغه احسان او نعمت ته وګوره چي الله تعالی جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ورکړی دی. هغه د الله تعالی ﷻ د معرفت وسیله ګڼه، په صدق او یقین سره یې له صحبت څخه فیض او برکت واخله.

۲ خپل شیخ د خپل ځان لپاره تر ټولو انفع یعني (ډېر ګټور) وبوله او دا باور ولره چې، زما د باطن اصلاح او د معرفت د حصول مطلب له دې شیخ څخه په اسانۍ حاصلیږي. که بل لوري ته توجه وکړم نو له فیض او برکت څخه بې برخې کیږم.

۳ هر ډول چې وي سالک به د مرشد مطیع او امر منونکی وي ځکه؛ د مرشد سره له عقیدې او مینې پرته د فیض او برکت دروازه نه پرانستله کیږي. د مینې او محبت غوښتنه اطاعت او خدمت دی.

۴ له خپل وس سره سم په ځان او مال د خپل مرشد خدمت کول او وربانديې احسان نه بلل، بلکې د شیخ احسان دی پرځان بولې چې ده ته یې د خدمت کولو د شرف اجازه ورکړې ده. د خدمت په مقابل کې دی له شیخ څخه هیڅ ډول طمع او غوښتنه نه لري. څومره خدمت چې یې کوي د الله تعالی لپاره او په اخلاص دې یې کوي تر څو د ایمان په کمال ورسیږي او له دې نعمته برخمن سي.

۵ د مرشد امر سم د ستې منل، د هغه د فعل اقتداء دې د هغه له اجازې پرته نه کوي. ځکه؛ هغه کله کله د خپل حال اومقام په غوښتنه یو کار کوي، هغه بیا مرید ته د استعداد نه لرلو له امله زیان من ثابتیږي خو د قول متابعت دې کوي. تر څو یې له مرشد سره مینه او مناسبت پیدا سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ د مرشد په حضور کي په ټول بدن سره هغه ته متوجه کېدل باید وسي تر هغو چي، له فرض او سنت پرته نوافل یا نوري وظیفې د هغه له اجازې و نه سي. باید د هغه صحبت غنیمت و ګڼي تر څو د شېخ د شفقت نظر حاصل کړي. د هغه له باطني فیض څخه برخه حاصله کړي. د نقشبندیه طریقې مشائخ وایي: د شېخ په موجودیت کي د قلبې وقوف پرځای قلبي رابطه ډېره ګټوره ده.

۷ له شېخ سره په ادب، عاجزۍ او ټیټۀ خوله کښېناتل د هغه غوره وېناوي په غور سره اورېدل. د مرشد په مجلس کي باید سالک و دېخوا اې خوا ته و نه ګوري. د هغه له اجازې پرته خبري نه کول، د اړتیا پرمهال لنډي خبري کول او په توجه سره جواب ته انتظار کول، نرمي خبري کول او خپل اواز د مرشد تر اواز نه لوړول، داسي نوري خبر باید د مرشد په مخ کي و نه سي چي، په هغه سره مرشد په خفه کیږي.

۸ د مرشد په مجلس کي خپل ځان ممتاز نه ښوول، ځان حقیر، اړ، تږی او غوښتونکی څرګندول.

۹ د مرشد د ناستي په ځای نه کښېناستل او د هغه پر مصله پښه نه ایښودل.

۱۰ له اجازې پرته د هغه په وړاندي خوراک نه کول او به نه څښل او دداسي کولو لپاره د مرشد لوښی نه کارول، د مرشد د اوداسه پر ځای اودس نه کول. هغه اداب چي د مرشد په وړاندي مراعتیږي، هغه دي په غیاب کي هم مراعات سي ترڅو یې اخلاص په برخه سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ چيري چي مرشد ناست وي، هغه لورته دي پښې نه غځوي. هغه لوري ته دي ناړې نه توکي که څه هم هغه حاضر نه وي.

۱۲ دمرشد په سيوري دي قدم نږدي. که شونې وي داسي ځای دي نه دريږي چي د سالک سيوری د مرشد پر سيوري ياجامو ولويږي.

۱۳ تر مرشد دي وړاندي نه ځي. وروسته تلل دي شرم نه بولي. د ځان لپاره دې نېکمرغي وبولي او که په مخ کي خطره وي. بيا که مرشد وروسته او سالک مخکي روان وي پروا نه لري.

۱۴ که مرشد ولاړ وي، سالک دي هم ولاړ وي او کله چي مرشد کښېني سالک دي هم کښېني.

۱۵ له شېخ سره مخامخ او يا د شېخ په غياب کي يو ډول اسېدل، ظاهر او باطن يو ډول درلودل، يعني د ژبې او زړه تر منځ توپير نه وي.

۱۶ د مرشد ټولي وينا وي، کړه وړه رښتيني بلل، نيوکه نه کول، شک او شبه نه درلودل، که په کومه خبره ونه پوهيږي نو د موسى عليه‌السلام او خضر عليه‌السلام قيصه دي ور ياد کړي.

۱۷ د شېخ په درد او منت کولو نه خفه کېدل او ورباندي نه بدګمانه کېدل، د شېخ منت د موريد لپاره صيقل کولو کار ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ که د مورید په زړه کي یوه شبهه وي په ښه ډول دي پوښتنه وکړي. که په ځواب د شیخ د مورید شبهه حل نه سوه، دا د مورید د فکر د کموالي نښه ده نه د مرشد. که مرشد د شبهې ځواب ور نه کړ باید پوښتونکی او نور کسان په دې ټکي پوه سي چي مورید د دغه شبهې د ځواب اورېدلو استعداد نه لري.

۱۹ د شیخ سره د مناظرې صورت مه جوړه وئ. د مرشد خبري مه رده وی. که څه هم حق د مورید په لور وي خو دا باور ولري چي د شیخ خطا زما تر سم کار ښه ده.

۲۰ د شیخ په وړاندي عبث خبري نه کول او د یوه مسلمان ورور له غیبت کولو څخه ځان ساتنه سم کار او عمل دی.

۲۱ د مرشد له خپلوانو او دوستانو سره محبت کول، د هغه د دوستانو خپلوانو او طالبانو مراعات کول، په هغوی پسي له بدو ویلو او مخالفت څخه یې ځان ستاتنه ستر ادب دی او باید دا ادبیات پر ځای کړل سي.

۲۲ خپل باطني حال (که ښه وي او که بد) خپل مرشد ته وایاست ځکه مرشد یو روحاني طبیب دی. تر اطلاع وروسته اصلاح کوي. د مرشد په کشف اعتماد وسي او چوپتیا غوره شړی ده.

۲۳ که په خوب کي څه شی ولیدل سي هغه دي مرشد ته وویل سي. که یې کوم تعبیر په ذهن کي راغلی وي هغه دي هم بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴ د کوم ورد او وظیفې چې مرشد تعلیم وکړي، هغه خپل عادت کول له هغه نه پرته نور پرېږدي. که هغه یې له خپل لوري شروع کړی وي یا بل چا ورته ښوولی وی مګر مسنون اعمال له دې څخه مستثنې او وتلی دی.

۲۵ له شېخ سره کښېنستل او بیا په وظیفه مشغولېدل په کار نه دي. که د څه شي د لوستلو ورته لازم وله هغه دې پټ کښیني او ودې لولي.

۲۶ کوم باطني فیض او برکت چې ورته رسیږي، هغه دې د مرشد په طفیل وګڼي. که څه هم په خوب یا مراقبه کې ووینې چې، د بل شېخ ورته فیض رسیږي دا فکر دې وکړي چې، زما د شېخ کومه لطیفه د دې شېخ په صورته ظاهره سوې ده.

۲۷ خپل د مرشد خبري او وینا وي د هغو خلکو سره وکړي چې، هغه په پوهیږي، که په دې پوه سواست چې عام خلک نه په پوهیږي بیا دې یې نه کوي.

۲۸ که کومه مرتبه یا منصب ورته و بخښل سي، د الله تعالی ﷻ د رضا لپاره دې و مني. په زړه کې دې کوم د دنیا خیال نه کوي.

۲۹ د خپل مرشد له اجازې پرته بل شېخ ته د بیعت لپاره مراجع نه کول. تر څو د نېکمرغۍ شتمني ترلاسه سي.

۳۰ کله چې مرشد وفات سي، هغه ته د مغفرت دعا کول، تر څو ور سره تعلق پاته سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ په کومه علاقه کي چي مرشد او سېدی د هغه ځای سره محبت ساتل په کار دی چي دا هم یو ډول اثر پیدا کوي.

۳۲ د مرشد د وفات وروسته هم د مرشد د خپلوانو سره پالل،

۳۳ که د مرشد نه داسي عمل ولیدل سي چي، هغه د شریعت خلاف وي په هغه کي تامل کول، تر څو عقیده دي پر حال پاته سي.

۳۴ خپل مرشد تر نورو شېخانو غوره بلل. تر څو محبت دي وره سره ډېر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله طریقه نقشبندیه شریف...

دغه متن دوه مقصده لري یا مشتمل په دوو مقصدونو دی.

اول: د نقشبند د کلمې وضاحت.

دوهم: د نقشبندیه د طریقې دموسس احوال.

د لومړي خبري اړوند باید دا ووایو چې، دا کلمه نقشبندي ده او که نقشبند ده. ډېر خلکد دغي کلمې په هکله پوښتنه کوي، دانوم (نقشبند) دی، نه نقشبندي. دا یوه فارسي کلمه ده چې، معنې یې انځور لیکونکی دی لکه: د انځورګر په شان او په ډبرو کي یوڅه نقش جوړ کړي. د نقش کلمه عربي کلمه ده.

(**العلم في الصغر كالنقش في الحجر**)

داسي هم ویل سوي دي چي دشیخ بهاوالدین رحمه الله نیکونه انځورګران وو مګر دا خبره صحیح نه ده . که داخبره صحیح وای، نو د شیخ بهاوالدین رحمه الله نوم به نقشبندي وای نه نقشبند او خپله شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله په ټوله ژوند کي پرته له صوفیانه ژوند څخه نور سلوک نه درلوی، نو په دې توګه دا نتیجه په لاس راځي چي، د نقشبند کلمه معنوي اړخ لري، یعني شیخ بهاوالدین رحمه الله د زړونو انځورګر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني کسان وایي: نقشبند په بخارا کي د یوه کلي نوم دی او شیخ بهاوالدین رحمه الله د هغه کلي اوسېدونکي خو دا خبره هم ناسمه ده ځکه؛ په دغه نامه په بخارا کي کوم کلی نسته او د شیخ بهاوالدین رحمه الله د ژوند د اوسېدو ځایونه ټوله روښانه دي.

داسي روایت هم سته چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله د خپل پلار په شان د کېمخا ټوکران اوبدل او پر هغوی باندي د نقشبند (ګل) جوړه ولو په وجه د کسب د نسبت له کبله نقشبند بلل سوی دی او دا چي ده په خپل کسب کي ډېر مهارت درلود، نو په دې خاطر په شاه نقشبند سره مشهور سو.

په اصل کي شاه نقشبند صاحب رحمه الله د زړه نقاش و او کلمه د نقش هم معنوي اړخ لري، هغه دا چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله هم پر خپل زړه او هم د خپلو موریدانو په زړونو باندي د الله جل جلاله نوم مبارک نقش کړی و.

دوهم مقصد:

(د حضرت بهاوالدین شاه نقشبند صاحب رحمه الله ژوند ته لنډه کتنه)

شیخ بهاوالدین محمد، د محمد، هغه د محمد زوی په شاه نقشبند سره مشهور او لقب یې محمد بخاري دی چي په **۷۱۷** هـ کي د محرم الحرام په میاشت کي پیدا سوی دی.

شیخ بهاولدین نقشبند رحمه الله د خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله مورید و. شیخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د خواجګانو د طریقې شیخ و او بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

السماسي رحمه الله په ۷۵۵ هـ کې وفات سوی دی دا چې د پیدا ښنت سنه یې نه ده راته معلومه نو ماهم دلته نه راوړه.

یو وخت خواجه شیخ السماسي بابا رحمه الله د شیخ بهاوالدین نقشبندي رحمه الله دي کلي ته ولاړ. په دې وخت کې، شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د (۳) درو ورځو و. د ده نیکه مبارک خپل دغه لمسی د شیخ خواجه محمد السماسي رحمه الله و حضورته یووړ. شیخ بابا السماسي رحمه الله د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله په لیدلو ډېر خوشاله سو

شیخ بابا السماسي رحمه الله په دې وخت کې دا وویل: دغه ماشوم ما خپل ځوی وبلی او خپلو موریدانو ته یې ژېری ورکړ. دغه ماشوم به په راتلونکي کې د خپل وخت لارښود وي.

د شیخ بهاوالدین رحمه الله پلار دا غوښتل چې زوی یې صوفیانه روزنه تر لاسه کړي. په هم دې خاطر چې کله شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د اتلسو کالو سو، واده یې ورته وکړ. په هم دغه کال یې د وخت د لوی عارف شیخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله خدمت او له هغه ځخه د طریقت د بیعت په خاطر سماس ته بوتلی او د شیخ السماسي رحمه الله تر وفات وروسته په ۷۵۵ هـ کال کې یې نیکه مبارک له ځان سره کړ، تر څو یو داسي صالح لارښود و مومي چې شیخ بها والدین نقشبند رحمه الله ښه و روزلای سي. د همدې مقصد لپاره سمر قند ته ولاړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سمر قند کې د شیخ امیر کلال رحمه الله په حضور کې حاضر سو. شیخ امیر کلال رحمه الله د شیخ محمد السماسي رحمه الله خلیفه و. شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د شیخ امیر کلال رحمه الله سره بیعت وکړ.

امیر کلال رحمه الله ورته وویل: ما ته حضرت شیخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د بهاوالدین رحمه الله په هکله وصیت کړی دی او راته ویلي یې دي چې، زما د زوي بهاوالدین رحمه الله په روزنه او له هغه سره په شفقت او مهربانۍ کې له هیڅ ډول زیار څخه ډډه و نه کړې، نو ځکه یې د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله. شیخ امیر کلال رحمه الله به وړاندي په صوفیانه ذکر او فکر او سلوک او د زړه په صوفیانه روزنه او د نفس په تزکیه شروع وکړه.

د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله استعداد ډېر اوچت و. ده به د یو کال مزل په میاشت او د میاشت مزل په هفته او د هفتې مزل په ورځ او د ورځې مزل په ساعت کې کاوه.

یوه ورځ شیخ امیر کلال رحمه الله خپل مریدان راټول کړل. و محمد بهاوالدین نقشبند رحمه الله ته یې د هغو په مخکې وویل. ماستا د روزنې په هکله د خپل مرشد خواجه بابا السماسي رحمه الله وصیت پرځای کړی دی. ستا په روزنه کې مې له هیڅ ډول زیار او تکلیف څخه ډډه نه ده کړې. بیا شیخ امیر کلال رحمه الله خپل لاس مبارک په سینه ور کښېښوداو ورته وې ویل. ماټولې هغه شیدې چې زما په سینه کې وې په تا و څښلې او په دې و توانېدم چې تا د بشریت له ډلي را وکاږم او له شیطان او نفس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه دي وژغورم اوس ته لوی سړی یې زما مقام ته را رسېدلی یې مګر ستاسو همت ولالوړو مقاماتو وړتیا لري. تر اوسه پوري همدا زما د روزنې په حد کې وه.

له دې پورته تاته اجازه سته او کولای سې چي، تر مابل علاوه صالح شخص د ځان لپاره وګورې کېدای سي هغه تا لالوړ مقام ته ورسه وي. کله چي، شېخ امیر کلال رحمه الله و شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله ته اجازه ورکړه، نو شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د مولانا الدیک کرا یي رحمه الله و حضورته ورغلی. مولانا الدک کرایي رحمه الله د شېخ امیر کلال رحمه الله خلیفه او ملګري و.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د مولانا الدیک کرا یي رحمه الله سره **۷** کاله تېر کړل او بیا د شېخ ترکي رحمه الله په حضور کي حاضر سو. د شېخ ترکي رحمه الله سره یې **۱۲** کاله تېر کړل. په هم دا ډول یې د خپل ژوند اصلي مقصد و مونداو تر لوړو مقاماتو یې ځان ورساوه.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله سربېره پر سلوک د علماء کرامو د درسي حلقو په منځ کي هم شاملېده.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله دوه ځله د بیت الله شریفي د زیارت لپاره تللی دی او ډېرو مختلفو علاقوته یې سفرونه کړي دي. په یوه سفر کي د افغانستان د هرات ولایت ته هم راغلی دی. په دې وخت کي د هرات ولایت د واکمن ملک معزالدین په لاس کي و. د ده له خوا د شاه نقشبند رحمه الله خورا ډېر درناوی و سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د سفرونو په لړ کي د دغه علاقو څخه لیدنه کړې ده.
سمر قند، سمنان، وایورتون، مرو، طوس، مشهد، افغانستان، هم داسي نور.

شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د (۷۹۱) هـ کال د ربیع الاول د میاشتي په دریمه، د دوشنبې په شپه د (۷۴) کلنۍ په عمر وفات سو. په خپل باغ کي د خپل وصیت له مخي خاورو ته وسپارل سو.

(انا لله و انا الیه راجعون)

وروسته د هغه پیروانو د هغه پر قبر یوه لویه ګنبده جوړه کړه چي تل د خلکو خصوصاً د عارفانو او د حق د لاري تلونکو او د سلوک د مینه والو زیارت سو. په دې کي هیڅ شک نسته چي شاه نقشبند رحمه الله په لس هاوو زره مریدان وروزل چي، ځینو یې مطلقه اجازه تر لاسه کړه او د بقا بعد الفنا درجې یې تر لاسه کړې او د هغه په فیض او برکت یې خلیفه ګانو او نایبانو د خپلو مریدانو قدرت لوړول او هدف ته رسول حاصل کړل چي یو له هغو نایبانو څخه یې خواجه محمد پارسل رحمه الله و چي په بخارا کي په ۷۴۹ هـ کال زېږېدلی دی او په ۸۴۵ هـ کي په بلخ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طریقه قادریه شریفه...

د دې طریقې باني یا مؤسس شیخ حضرت محي الدین عبدالقادر ګیلان رحمه الله دی چې په **۴۷۰** هـ کې یې دې فاني دنیا ته سترګې روښې کړې دي او په **۵۴۱** هـ کال په بغداد کې وفات سوی دی.

داراشکوه چې د شاه جهان مغول پاچاه زوی و او په (دارا) سره مشهور و، د دغې طریقې مرید او مخلص و. هغه په خپل کتاب (سکینت الاولیا) کې وایي:

(بنای سلسله متبرکه قادریه بر طریقه (صحو) یعني هوشیاري است و کثرت فتوح و عدم تفرس است و صحو عبارت است از حصول مراد و صحبت حال).

د دغې طریقې پیروان په عراق، مراکش، اندلس، افغانستان، پاکستان، هند او منځنۍ اسیا کې خورا ډیر دي.

د قادریه د طریقې سالکان پر ریاضت، خلوت او د مشائخو په مزاراتو باندې دخپل سلوک خاص او غوره اداب چلوی.

شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله چې په غوث الاعظم دستګیر سره هم شهرت لري، دی حنفي مذهبه و مګر د فتوا په وخت کې به د امام شافعي رحمه الله او احمد بن حنبل رحمه الله د مذاهبو څخه یې هم ګټه کوله.

د شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله مشهور تالیفات دادی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفتح الرباني والفيض الرحماني، فتوح الغيب، ملفوظات، غنية الطالبين ،مكتوبات ،حزف نشا، الخيرات، الوهاب الرحمانيه، و الفتوحات الرحمانيه، جلاءالخاطر، سرالاسرار، ردالرافضه، تفسير القران.

شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله دخپل وخت صوفي او عالم و. پر دې سر بېره په شعر او شاعرۍ کې هم برلاسی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ طريقه چشتيه شريفه:

ددې طريقې باني يا موسس خواجه معين الدين حسن سکجزي چشتي رحمه الله دی چي د غياث الدين حسن زوی دی.

چشتي صاحب په **۵۳۷** هـ کي د افغانستان په سکجزي نومي کلي کی زېږېدلی دی او په **۶۳۲** هـ کي د هندو ستان په اجمير کي خاوروته سپارل سوی دی.

چشتي يې ځکه بولي چي، د ده د طريقې او ارادت سلسله په اوم پښت کي و حضرت ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله ته رسيږي او ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله د شيخ علود بنوري رحمه الله مريد و.

چشت د افغانستان د هرات ولايت يوه مشهوره ولسوالي هم ده. په دې ولسوالي کي ډېر صوفيان او بزرگان پيدا سوي دي.

د (فرشتې تاريخ) (اخبارالاخيار) (تاريخ مشائخ) د ده د نسب سلسله په **۱۴** پښت کي حضرت علي رضي الله عنه ته رسولې ده.

حضرت خواجه معين الدين چشتي رحمه الله په افغانستان کي د لوېديځو سيمو د مدرسو تر ليدلو وروسته په شپاړس کلني عمر کي سمرقند او بخارا ته ولاړ او هلته يې ددين علم پوره زده کړ.وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ببرته را ګرځېدلو په وخت کي يې له خواجه عثمان هاروني رحمه الله سره په نشاپور کي وليدل او د هغه په مريدانو کي شامل سو.

د قطب الدين ايبک په زمانه کي اجمير ته ولاړ او هلته يې د هند د حکومت د استازي له لوري خورا تود هرکلی وسو. ده په دهلي کي د وعظ او ارشاد له لاري ډېر موريدان پيدا کړل. مرحوم غلام سرور رحمه الله او هم داسي نورو بزرګانو وينا ده چي په هند کي د اسلام ډېروه د چشتي د کورنۍ له خوا بله سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طریقه سهر ور دیه شریفه...

دغه طريقه شيخ بهاولدين سهروردي رحمه الله څخه را شروع سوېده .

شيخ بهاوالدين سهرور دي رحمه الله د شيخ محمد عمر رحمه الله زوی او په **۵۳۶** هـ کي د زنجان په سهر ورد کي زېږېدلی دی او په **۶۲۲** هـ کي په بغداد کي وفات سوی دی او هلته په بغداد کي خاوروته سپارل سوی دی.

شيخ بهاوالدين سهروردي رحمه الله د منبع الاسرار، مطلع الانوار، عالم رباني، او استاد الشيوخ په نومانو سره هم ياد سوی دی.

د دې طريقې په تاسيس کي روايات مختلف دي. ځيني اشخاص د دې طريقې موسس شيخ عبدالقادر چي په (شيخ ابو نجيب عبدالقادر سهروردي) سره مشهور دی بولي.

د شيخ شهاب الدين رحمه الله نوم ځکه زيات دې طريقې ته منصوبېږي چي د ده خليفه ګانو په هند کي او هم دارنګه د منځنۍ اسيا په سيمو کي د دې طريقې په رواج کولو کي ډېر کوښښ کړی دی.

پر پورتنيو څلورو مشهورو طريقو سر بېره نوري طريقې هم سته چي هغه طريقې و يو خاص شيخ ته منسوب سوي دي. په دغو طريقو کي ځيني په اوس وخت کي لمنځه تللي دي او يوازي نوم يې پاته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت مولانا عبدالرحمن جامي رحمه الله د تاليف (نفحات الانس) او د (سکينة الاولياء) د محمد دارا شکوه د تاليف او د الفاخوري او خليل صبر تاليف (تاريخ فلسفه عربيه) د روايتاتو له مخي هغه طريقې دادي.

طريقه جنيديه: د حضرت شيخ جنيد بغدادي رحمه الله طريقه ده چي د هجرت په دريمه پېړۍ کي پيدا سوې ده.

طريقه زېديه: دا د حضرت خواجه عبدالواحد زيديه رحمه الله طريقه ده . و دې طريقې ته واحديه هم وايل کيږي.

طريقه نورية: دا طريقه د حضرت شيخ ابو الحسن نوري رحمه الله نامه ته څانګړې سوې ده او د ده طريقه ياديږي

طريقه طيفورية:دا طريقه د حضرت شيخ بايزيد بسطامي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه ادهمية: دا طريقه د حضرت شيخ ابراهيم بن ادهم رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه محاسبية: دا طريقه د حضرت شيخ ابو عبدالله حارث بن اسد المحاسبي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه حکمية: دا طريقه د حضرت شيخ محمد بن علي حکيم ترمذي رحمه الله په نامه ياده سوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه خزارية: دا طريقه د حضرت شېخ ابو سعيد خرازي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه سهيلية: دا طريقه د حضرت شېخ سهيل بن عبد الله تستري رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

طريقه خفيفية: دا طريقه د حضرت شېخ ابو عبد الله خفيف رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه سيارية: دا طريقه د حضرت شېخ ابو العباس سيار رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه اويسية: دا طريقه د حضرت شېخ او ويس قرني رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه كبروية: دا طريقه د حضرت شېخ نجم الدين كبرا رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه احمد ية: دا طريقه د حضرت شېخ سيد احمد بدوي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه شاذليه: دا طريقه د حضرت شېخ ابو الحسن شاذلي رحمه الله په نامه ياده سوې ده او دا طريقه د حضرت شېخ ابو مدين تلمساني رحمه الله چي په **۵۹۳ هـ** کي وفات سوی دی جوړه کړې ده. دا طريقه په شمالي افريقا خصوصاً په مصر کي ډېر پيروان لري.

طريقه جزولية : دا طريقه د شاذلي رحمه الله د طريقې يوه مشهوره څانګه ده چي په مراکش کي يې رواج پيدا کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طریقه مولویه: دا طریقه د حضرت شیخ مولانا جلال الدین بلخي رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

طریقه ملامتیه: دا طریقه د حضرت شیخ حمدون بن احمد قصار رحمه الله طریقه ده چي بل نوم یې قصاریه ده.

طریقه شطاریة: دا طریقه د حضرت شیخ عبدالله حشطار رحمه الله په نامه یاده سوې ده. دا طریقه په اندونزیا او هندوستان کي ډېر پیروان لري.

طریقه سنوسیة: دا طریقه د سید محمد سنوسي ادریس رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه خلوتیه: دا طریقه د سهر وردي او کبریه طریقې د څانګو څخه یوه څانګه بلل کیږي.

طریقه غزالیه: دا طریقه د حضرت شیخ امام محمد غزالي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه رفاعیة: دا طریقه د حضرت شیخ سید احمد بن ابوالحسن رفاعي رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

طریقه حلاجیة: دا طریقه د حضرت شیخ حسین بن منصور حلاج رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه حيدرية: دا طريقه د حضرت شېخ حيدر رحمه الله په نامه ياد سوې ده. له دې امله ورته حيدريه طريقه وويل سوه. دا طريقه د هجرت په اومه (۷) پېړۍ کي په خراسان او شاو خوا سيمو کي زيات پيروان درلودل. د اسلامي نړۍ مشهوره سياح ابن بصوطه رحمه الله ددې طريقې په اړه وايي: د حيدري طريقې سالکان په زهد کي خوار ډېر مشهور وو او سالکانو يې د ډېر زهد له کبله ودونه نه کول.

طريقه نعمت اللهية : دا طريقه د حضرت شېخ شاه نعت الله ولي رحمه الله په نامه ياده سوې ده. د دې طريقې اساسات زياتره د حضرت شېخ ابن العربي رحمه الله د طريقې سره ورته دي.

په اصل کي دغه ټولي طريقې د مخکنيو څلورو مشهورو طريقو څخه الهام اخلي مګر د لاربنودني ډول يې سره بېل دی. د ټولو طريقو مشايخو شجره او احوال که وکتل سي، دا به څرګنده سي چي د ټولو مصداق او هدف يو دی. څوک پر يوه لاره ورځي او څوک پر بله لاره ورځي.الله تعالی جل جلاله دې موږ او تاسو ته هغه لاره رانصيب کړي چي حدف ته ژر رسېدونکې وي

آمين ثم آمين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ زيارتونه كه ليري وي او كه نژدې وي ورتګ يې جائز بولو......

د محترم حاجي اغا صاحب مبارک د عبارت نه دلته درې خبرې معلوميږي.

۱ زيارت ته تلګ.

۲ نژدې زيارت.

۳ ليري زيارت.

اول : د قبرونو زيارت كول. د قبرونو زيارت كول د انسان لپاره يو مهم درس دی. د قبرونو زيارت و انسان ته خپل اصل ور معلوموي چې، له كوم لوري څخه را غلی يم، زما ابتدا څه وه او پر كوم ځای زما انتهاده او دا ورته په ګوته كوي چې ای انسانه ستا د ژوندانه په دې سفر كې مقصد څه و او آخرنی منزل دې كوم يو دی.

د دغې آرامي بيديا چې، د ټولو شتمنو، زورواكو او كمزورو د ژوندانه ځراغ په كښې مړ كېدونكی دی د قبرونو زيارت انسان ته دا فكر ور پيدا كوي چې، دا هغه د وحشت او خوف او يوازې والې كور دی چې، استوګن يې د ظاهري شتمنۍ نه فقط دوه سفين ټوكران لري او هغه هم د بل د لوري ور كول سوي دي. كه انسان د عبرت سترګې ولري، دقبرونو كتنه زړونه لړزوي، تمه او حرص ختمه وي. په لږ فكر سره و انسان ته دا خبره ښه ځرګنديږي چې، دا لاره د عبرت ده. دوخت شتمن او ږېسرتمن شاه او ګدا دلته د دنيا د لږ ژوندون څخه دغه اوږده ژوندون ته راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی و دغه نوي ژوندانه ته په کتو سره د انسان ړندې سترګې بينا کيږي. کاږه غوږونه يې بيداروي. د غفلت په خوب بيده په خپل مسؤليت خبره وي. انسان ودې ته اړباسي چې پر تېر ژوند بيا کتنه وکړي او دآينده ژوند پلان و نسي تر څو د ژوند په مقصد او په خپل مسوليت پوه سي. **رحما بابا** خومره ښه وايي:

هر زنده چې د مرده پر قبر ورسي

بس دی دومره نصحت په دا دنياد

په هر صورت د قبرو زيارت کول د مسلمان لپاره ښه درس دی. و دغه درس ته ورتلګ د اسلام له نظره يو غوره کار دی مګر د بلې خوا ځيني عناصر سته چې، د هر مسلمان په غوږ کي دا ور کوي چې، زيارت ته ورتلګ شرک دی مګر ښه خبره داده چې، زيارت ته تلګ څه و څېړو چې، د اسلا م له نظره څنګه دی.

ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې، نبي عليه السلام وويل:

(**زوروا القبور فانها تذكرالاخرة**) [103]

يعني زيارت د قبرونو کوئ. دا تاسو ته اخيرت درياد وي او بي بي عائشه رضي الله عنها وايي:

(**ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور**) [104]

103 - ابن ماجة : ١ جلد ، ١١٢ مخ.
104 - ابن ماجة : ١ جلد ، ١١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني رسول الله ﷺ د زيارت کولو اجازه کړې ده.

عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه وايي:

(ان رسول الله ﷺ قال كنت نهيتكه عن زيارت القبور فزوروهافانها تزهدفي الدينا د تزكرالاخرة)[105]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام وفرمايل: ما تاسو د زيارت د ورتلو څخه منع کړي واست. اوس تاسو د قبرونو زيارت کوی. دا تاسي د دنيا نه بې پروا کوي او آخيرت در ياده وي.

د دغه اخرني حديث شريف څخه په ښکاره او د مخکنيو دوو حديثونو څخه په ضمني ډول او له هغه ټولو احاديثو څخه چي په صحاح سته کي رانقل سوي دي، د دې ټولو څخه دا خبره معلوميږي چي، نبي عليه السلام د څه وخت لپاره صحابه کرام رضي الله عنهم د قبرونو د زيارت کولو څخه منع کړي وو خو څه وخت وروسته يې بيا اجازه ورکړه چي زيارت د قبرونو ته ورځئ.

ښايي نبي عليه السلام د يوې وجهي له امله د زيارتونو له ورتلو څخه منع کړې وي او وروسته يې بيا اجازه ور کړې وي. د نبي عليه السلام د منع وجه ځيني علماء کرام داسي بيانه کړې ده.

105- ابن ماجه: ١ جلد، ١١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: پخواني مړه اکثره مشرکين او بت پرست وو. اسلام د مشرکينو له نړۍ سره د مسلمانانو د هر راز اړيکو پرېکول غوښتل.

دوهمه وجه: يابه مسلمانانو د قبرونو د زيارت په وخت کي هغه اعمال او اقوال کول کوم چي د اسلام د قانون څخه وتلي وو.

دريمه وجه: کېداى سي، داله دې وجهي وي چي، کفري نړۍ ته دا معلومه سي چي دمسلمان او کافر هيڅ تعلق نسته هغه که په ژوند کي وي او که وروسته تر ژوند وي.

همداسي نوري وجهي هم لري مګر کله چي د مسلمانانو په زړونو کي د ايمان رڼښې محکمه سوې او د اسلامي ادابو اقوالو اعمالو څخه خبر سول، نو بيا نبي عليه السلام د قبرو د زيارت کولو عامه اجازه وکړه چي، تاسو د قبرونو زيارت کوئ. دا تاسي د دنيا څخه بې پروا کوي او اخيرت درياد وي.

داسي نه ده چي نبي عليه السلام يوازي امت ته دا وينا کړېده چي، تاسو د قبرونو زيارت کوئ بلکي نبي عليه السلام خپله هم د قبرونو زيارت کړى دى. نبي عليه السلام د خپلي مور د قبرو زيارت کړى دى.

په دې اړه ابوهرېرة رضي الله عنه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زار النبي ﷺ قبر امه فبكي وابكى من حوله فقال استاذنت ربي في ان استغفر لهافلم ياذن لي و استاذنت ربي في ان ازور قبرها فاذن لي فز وروا القبور فانها تذكر كم الموت) [106]

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام د خپلي مور د قبر زيارت وکړ او د قبر څنګ ته يې وژړل او ورته را تاو خلک يې هم وژړول او وې ويل: له الله تعالى ﷻ څخه مي اجازه اخيستې ده چي د خپلي مور د قبر زيارت وکړم. تاسي هم د قبرونو زيارت وکړئ، ځکه؛ د قبرونو زيارت د مرګ، آخيرت د يادولو سبب دی.

نبي عليه‌السلام يواځي هم تللی دی د قبرونو زيارت کولو ته او کله به د صحابه کرامو په ملګرتيا تلی، کله چي به صحابه کرام رضي‌الله‌عنهم ور سره ملګري وو، هغوی ته به يې د قبرونو د زيارت کولو اداب ور ښودل لکه څنګه چي دا خبره د مسلم شريف له دغه حديث څخه معلوميږي.

(کان رسول الله يعلمهم اذا خرجو الي المقابر) [107]

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام به صحابه کرامو ته د هديرې اداب ور ښودل چي، کله به هديرې ته ولاړل. هم داسي مخکني علماء کرام هم د قبرونو په زيارت کولو قائل دي.

106- ابن ماجة : ١ جلد، ١١٣ مخ.
107- صحيح مسلم : ٦٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله د امام اعظم صاحب ډېر احترام کاوه. د ردالمختار ملاصاحب په دې هکله داسي وايي:

(انه قال انی لاتبرک بابي حنيفه و اجئ الی قبره فاذا عرضت لي حاجة صليت رکعتين وساء لت الله تعال عنډقبره فتقضی سريعاً)[108]

ژباړه: وايي امام شافعي رحمه الله به ويل: زه په امام صاحب رحمه الله تبرک حاصلوم کله چي به ماته يوه سخته را پېښه سوه. ما به د امام صاحب دقبر سره دوه رکعته نفل لمونځ وکړ او د الله تعالی جل جلاله څخه به مي د خپل مشکل په اړه سوال وکړ. زما حاجت به ډېر ژر پوره سو.

امام الغزالي رحمه الله وايي:

(و کل من يتبرک بمشاهدته في حياته يتبرک بزيارته و فاته)[109]

يعني کوم څوک چي په ژوندونکي د هغه په ليدو سره تبرک حاصله وي. هم دغسي تبرک په زيارت د وفات وروسته هم حاصلولای سي لکه: څنګه چي څوک په ژوند کي چاته د تبرک په خاطر ورځي لکه: ورتلګ د اولياووالله، مجلس ته د علماء کرامو، درسي حلقوته، هم داسي و قبرونو ته هم ورتلای سي ترڅو تبرک په حاصل کړي. په

[108]- رد المختار: ١جلد، ٣٨ مخ. طبع بيروت
[109] - احيا العلوم ٢جلد ٢٤٧ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر صورت که د مذهب کتابو نو او حدیثونو ته ځوک نظر وکړي او بېله تعصبه فکر په کښي وکړي دا خبره ورته ځرګندېږي چي، د قبرونو زیارت ته تګ جائز دی.

که څني کسان د قبرونو د زیارت څخه منکر دي، دا د هغوی سؤء فهامي ده که څه هم دوی و ځان ته اهل حدیث هم وایي او وایي چي، موږ په حدیثو عمل کوو. مګر د دوی دا خبره سراسر غلطه ده چي موږ په احادیثو عمل کوو ځکه د حدیثو کتابونه د زیارت القبور په نامه ځانګړي بابونه ایښي دي.

زه نه پوهېږم، دغه مخکني احادیث چي ما ذکر کړل دوی لیدلي نه دي او که پر دغه ځای یې شخصي ګټه مدي نظر نولې ده چي مازي د عوامو په سترګو کي خاور ي اچوي.

په دا اوس وخت کي چي کوم غېر مقلدین دي، دوی د احادیثو سربېره د خپل پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي خبره هم نه مني. محمد بن عبدالوهاب نجدي هم د مطلق زیارت څخه نه دی منکر دی وایي:

(د پېغمبر ﷺ د قبر زیارت کول مستحب کار دی) [110]

افسوس د دې خلکو پر حال دی چي، کله دوی د حج فرضیي لپاره ولاړسي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته نه ځي او حال دا دی چي د دوی مشر په دې اقرار کوي چي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته تلل مستحب کار دی.

[110]- الهداية السنية رسالة : نمبر ٢.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام د زيارت مبارک پوري يوه قصه را ياد سوه.

زموږ په علاقه کي يو غېر مقل يږ و. هغه حج ته ولاړی. کله چي راغلی يوه کس پوښتنه څيني وکړه. حاجي صاحب تاسو د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته هم ولاړاست. دې غېر مقلږ ور ته وويل: هو زه مديني منورې ته ولاړم مګر د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره نه بلکي د مديني منورې د تعميراتو دليدلو لپاره تر څو د هغو ننداره وکړم.

درنو لوستونکو دغه غېرمقلږ زموږ په وطن کي د غېر مقل يږينو په مابين کي خورا د شهرت او عزت وړ کس دی

ماته د ده په دې خبره يوه پوښتنه را ياد سوه. هغه داچي تاسو دغه حديث شريف د ځان لپاره قوي دليل بولي.

(لا تشد الرحال الا الى ثلاثه مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصى و مسجدي).

له دې حديث شريف څخه خو دتعميراتو ننداري لپاره هم سفر کول حرام دی. که موږ د غېر مقلدينو عمل او وينا سره وګورو ډېر فرق لري . په هر صورت موږ اهل سنت والجماعت د قبرونو زيارت منو او پر دې خبره وياړ هم کوو.

دوهم : نژدې زيارتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نژدې زيارتونو اړوند خبره که څه هم د مخکني بحث څخه معلومه سوه بيا هم دې ته اړتيا سته چې په احاديثو راته معلومه سي چې، نبي عليه‌السلام ايا د هغو صاحبه کرامو او شهيدانو و زيارتونو ته تللی دی کوم چې، په مدينه منوره کې موجود وو.

له بي بي عائشة رضي الله عنها څخه روايت دی.

(قالت کان رسول الله ﷺ کلما کان ليلتها من رسول الله ﷺ يخرج من اخراللیل الی البقيع الحديث)[111]

ژباړه: يعني کله چې به نبي عليه‌السلام زما په نوبت کې و. د شپې په اخره حصه کې به بقيع (جنت بقيع) ته تلی. جنت بقعيه هغه هديره ده چې، په مدينه منوره کې ده. په دې هديره کې ځيني صحابه کرام او شهيدان ارام کوي. هم داسې د نبي عليه‌السلام چې به کله دې هديرې ته ولاړی، د مسلمانانو د مړو لپاره به يې دعا وي کولې او د دوی لپاره به يې د الله تعالی جل جلاله نه مغفرت غوښتنه کول.

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي:

(قالت کنت ادخل بيت الذي فيه رسول الله ﷺ و اني واضع ثوبی الحديث) [112]

ژباړه: يعني زه به داخليدلم د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره و خپلي خوني ته، هغه (خونه) چې، نبي عليه‌السلام مبارک په کښې پروت دی.

---

[111]- مشکوة : ۱جلد، ۱۵٤ مخ.
[112]- مشکواة ۱جلد، ۱۵٤ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې څخه دا ښه معلومه سوه چې هم زيارت ته ورتلل جائز دي او هم د کور او کلي سره نژدې زيارت ته ورتلل جائز دي، يوازي دا نه چې ورتلل جائز دی بلکي دا يوه ښه عمل هم دی. له پورته حديث شريف څخه دا خبره هم معلومه سوه چې. زيارت ته ورتلل وخت هم نه لري چې، هروخت دي فراغت پيدا کړ ورځه. هغه که د قريبانو زيارت وي او که د صلحاؤ او شهيدانو او که دعامو مسلمانانو وي.

دريم: ليري زيارتونه:

موږ اهل سنت والجماعت دا خبره منو که د يو صالح، ولي، اونبي او همداسي نورو معتبرو کسانو د زيارتونو لپاره څوک سفر وکړي جائز او روا عمل دی او په دې سره به ثواب هم وي.

د بل لوري، زموږ سره غېر مقليدين په دې خبره مخالف دی چې، دوی دا عقيده لري چې، د زيارت لپاره سفر کول حرام دی که څه هم د نبي عليه السلام د زيارت لپاره وي.

غېر مقليدين د خپلي دعوې لپاره دا حديث شريف دليل ګرځوي.

(عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال لاتشدالرحال الاالی ثلاثة مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصی و مسجدی)[113]

[113]- بخاري شريف: ۱جلد، ۱۵۸مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني د سفر تابيا او پېټې نه تړل کيږي بېله دغه درې مساجدو. زما خپل مسجد (مسجد نبوي) مسجد الحرام او مسجد اقصى.

دغه حديث صحاح سته وو رانقل کړى دى. موږ مقليدين د حديث د صحت اړوند خبره نه کوو ځکه زموږ په وړاندي دغه حديث يو معتبر حديث دى.

غېر مقليدين د حديث و ظاهر عبارت او متن ته ګوري مګر موږ مقليدين د حديث د عبارت ځېړنه کوو.

که موږ و ګورو د حديث متن ته (**لاتشدالرحال الاالى ثلاثة مساجد** ...) دا معلومه خبره ده چي په حديث شريف کي لفظ د (**الا**) حرف استثناء ده.

(**الى ثلاثة مساجد**) مستثنا ده. د عربي د ګرامر او قانون له مخي بايد په داسي ځاى کي درې شيان موجود وي، مستثنى، مستثنى منه او حرف استثناء. په دې حديث شريف کي مستثنى او حرف استثناء سته مګر مستثنى منه نسته په کوم ځاى کي چي داسي جمله راسي د عربي د قانون له مخي بايد موږ هلته مستثنى منه مقدره و منو. نو موږ هم دلته مستثنى منه مقدوره ايږدو. کله چي موږ مستثنى منه مق دو ره و منو د حديث عبارت به داسي وويل سي.

اول مثال:

(**لاتشد الى مسجد من المساجد الاالى ثلاثه مساجد**...)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم مثال:

(**لا تشد الی مکان من الامنکنة الا الی ثلاثه مساجد**...)

د حدیث د مفهوم درک په دې پوري دی چې، له دې دوو مقدرو مستثنی منه څخه یو مراد کړو.

که د حدیث مفهوم اول فرض کړو، نو د حدیث مفهوم به دا کیږي چې، هیڅ یوه مسجد ته د سفر پېټې نه تړل کیږي. بېله له دې درو مساجدو څخه. په دې صورت کې د حدیث شریف هغه معنا نه کیږي کوم چې غېر مقلدین یې کوي.اوس نو که څوک د پیغمبرانوو امامانو او صالحانو د زیارت لپاره عزم د سفر وکړي، هیڅکله د حدیث په منع کې نه راځي ځکه؛ د حدیث موضوع مساجدو ته د سفر د عزم ده نه د زیارتونو لپاره د سفر کولو.

په دې صورت کې به دا خبره د حدیث شریف څخه مقصد وي چې، د دنیا ټوله مساجد یو شان دي. د نړۍ یو مسجد ته په بل مسجد فضلیت نسته ماسوا د هغه درو مساجدو څخه کوم چې نبي علیه‌السلام ذکر کړي دي. دې خبري ته په لاندې حدیث شریف کې هم اشاره سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن شهر بن خوشب قال سمعت اباسعيد ﷺ و ذكرت عنده الصلواة في الطور فقال: قال رسول الله ﷺ لاينبغي للمصلي ان يشد رحاله الى مسجد تبتغي فيه الصلوة غير المسجد الحرام و المسجد الاقصي و مسجدي)[114]

له دې حديث څخه دا خبره ښه معلوميږي چي، د لمانځه لپاره شدرحال منع دی. د زيارت او بل شي لپاره شد رحال کي داخل نه دی او بل چي موږ کومه مستثنی منه منلې وه د دغه حديث شريف چي، موږ کوم مفهوم را ويستی دی دغه مفهوم ډېرو کتابونو ذکر کړی دی لکه: النوی، عمدة القاري، عيني شرح بخاري و فتح الباري، اعلاالسنن، اشعة اللمعات، مرقات، رد المختار، امدادالفتاوی، احسن فتوی. د دغه ټولو کتابو عبارت رانقل کول راته ګرانه خبره وه يوازي مي نومان ياد کړل.

که د چا د ښه معلوماتو لپاره زړه وي، د دغه حديث شريف اړوند دغه کتابونه دي مطالعه کړي.

دوهم: تقدير چي کله موږ لفظ د مکان و منو چي مستثنی منه ده، په دې صورت کي به له دې درې ځايونو پرته ټول سفرونه ممنوع وي. د جومات د زيارت لپاره سفر وي او بيا که د نورو ځايونو لپاره وي مګر د قطعي او پرېکنده قرائنو له مخي به دا روښانه سي چي د سند د صحت په فرضولو کي د حديث مفهوم هم هغه لومړنی دی.

114- فتح الباري: ۳ جلدو ۵۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: مستثنی درې ګوني مساجد دي. څرنګه چې، استثناء متصل استثناء ده نو ښکاره ده چې مستثنی منه به مساجد کلمه وي نه مکان او ځای.

که څوک ووايي، ماجاء ني الا زيد، بايد وويل سي. مستثنی منه د انسان لفظ او يا هغه ته ورته مشابه لکه: قوم او نور دي. نه سي او موجود انسان وي يا غېر انسان په وسيع او جامع معنی.

دوهم: که هدف ټول معنوي سفرونه منع کول وي. نو محدودول به سم نه وي. ځکه؛ حج په مناسکو کښي انسان، عرفات، مشعر، او منی ته شدالرحال کوي او د سفر کولو قصد کوي. که مذهبي سفر له دې درو ځايونو پرته جائز نه واى، نو بيا دې دريوته ولي جائز سوی دی.

دريم: د الله تعالی په لاره کي جهاد کولو ته سفر کول. د علم د زده کړي او د صله رحمي او د مور او پلار د زيارت لپاره سفر له هغه سفرونو څخه دی چي، په آيتونو او حديثونو کي تصريح سوی دی لکه الله تعال ﷻ چي فرمايي:

(وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ) [115]

ژباړه: ولي له هري قبيلې څخه يوه ډله له کوره نه وځ ئ چي، دين زده کړي او خپلي قبيلې ته تر را ستنېدو وروسته ووېروي دوی، ښايي هغوی ووېرېږي.)

[115] - سورة توبه : ۱۲۲ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله سترو څېړنګیو حدیث داسي تفسیر کړی دی لکه چي و مو ویل: امام غزالي رحمه الله په خپل کتاب احیاء العلوم کي داسي وایي:

دویم ډول مسافرت دادی چي، د عبادت لپاره وي لکه: جهاد، حج، د پېغمبرانو، صحابه کرامو، تابعانو، او لیاو کرامو، د قبرونو زیارت لپاره مسافرت کولو ته تلل وي.

د چاچي په ژوندون کي زیارتونه معتبر وي، په مړیني یې هم بختور وي او شد الرحال د دغو اهدافو لپاره څه خبره نه ده او له حدیث سره ټکر نه لري چي (شد الرحال) بېله دریو مساجدو جائز نه ګڼي ځکه؛ په هغوی کښي موضوع مساجد دي او څرنګه چي، ټول مساجد د فضلیت له پلوه سره یو شان دي، ویل سوي دي چي، مسافرت ورته جائز نه دی او که له مساجدو تېر سو، د اولیاء او انبیاء زیارت فضلیت لري. که څه هم په درجه او مرتبه کښي بېل بېل دي.[116] نو هغه څه چي د نهي وړ دي، له دې درې ګونو مساجدو پرته ځمسجد ته شد الرحال دی نه دزیارت او نورو معنوي چارو لپاره شد الرحال.

دلته دیوه ټکي یادونه ضروري ده چي، که پېغمبر ﷺ فرمایي، بېله دې درو مساجدو نورو ته د سفر پېټېی نه تړل ضروریده چي شد الرحال له دریو پرته حرام دی بلکي مقصد دادی چي، هغه نور د دې وړ نه دي چي ځوک ورته د سفر قصد شد

[116]- احیاء العلوم: ۷ جلد، ۲٤۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرحال وکړي او کړاو وګالي او ليدو ته يې ولاړسي. ځکه؛ د کلي، ښار، د خپل وطن، د بل وطن، جامع، جوماتونه او مساجدټوله سره يو شان دي.

داسي هم نه ده که څوک د يو مسجد نه بل مسجد ته ولاړ سي، نو حرام کار يې وکړی او سفر يې ګناه ده ځکه د دې خبري شاهدي دا ده

(**ان النبي ﷺ کان ياتي مسجد قبا کل سبت ماشياوراکباً و ابن عمر کان يفعل کذالک**)[117]

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام هره شنبه د مسجد قبا دزيارت لپاره پياده او سپور راته او عبدالله ابن عمر هم داسي کول.

د دغه حديث چي شدِ الرحال دی، د دې په تائيد چي د حديث څخه زيارت د قبرو نه دی مراد، يو بل بحث ايږدم چي، د نبي عليه‌السلام دروضې مبارکي زيارت دی ځکه؛ د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته سفر کول حتمي دی. خاصبياده حاجي لپاره. دا خبره به معلوه سي چي، زيارتونوته سفر کول کوم حرام کار نه دی.

[117]- بخاري شريف : ۲جلد، ۷٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مقبرې زيارت کول. د حضرت محمدﷺ

د نبي علیه‌السلام د روضې مبارکي زيارت د اهل سنت والجماعت په نزد يو په زړه پوري سفر دی او د ټولو پر يقين دی چي، د نبي علیه‌السلام د قبر زيارت کول يو ښه او نېک عمل دی ځکه؛ د حديثو کتابونه په دې اړه يې ډېر احاديث رانقل کړي دي مګر زه دوومره وس نه لرم چي، هغه ټول رانقل کړم خو زه به يو څو احاديث رانقل کړم او هم داسي به د حنيفي مذهب د کتابونو عبارات او اقوال درته بيان کړم.

(**عن ابن عمر** رضي‌الله‌عنه **قال: قال رسول الله** ﷺ **من زار قبري و جبت له شفاعتي**).[118]

ژباړه: د عبدالله ابن عمر رضي‌الله‌عنه څخه روايت دی چي، نبي علیه‌السلام وفرمايل: هر چاچي زما د قبر زيارت وکړ پر مايې شفاعت لازم دی.

د اهل سنت والجماعت څلورو مذاهبو علماء کرام د دغه حديث شريف له مخي فتوی ورکړېده.

د ښه معلوماتو لپاره د تقي الدين علي بن عبدالکافي سبکي رحمه‌الله د (شفاء السقام) کتاب ۳ او ۱۱ مخونه وګورئ.

شفاء السقام يو ډېر ښه کتاب دی چي د اهل تسنن ليکوالو د نبي علیه‌السلام د قبر د زيارت لپاره دسفر د منعي په باب د شيخ ابن تيمه د فتوی په ځواب کي ليکلی دی.

---

[118]- شفاء السقام : ۳، ۱۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من جاء زائرا لاتعمله حاجة الا زيارتي كان حقاً على ان اكون له شفيعايوم القيامة)

ژباړه: څوک چي ماته د زيارت په نيت راغلی، په مايې حق سو چي د قيامت په ورځ يې شفاعت وکړم.

دغه حديث شريف (**۱۶**) حافظانو او محدثينو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په **۱۳** مخ کي يې د دغه حديث شريف ښه څېړنه کړې ده هغه وګورئ او (الوفاء الوفاء) کي په **۴**جلد او **۱۳۴** مخ کي يې مطالعه کړئ.

(من حج وزار قبرئ بعد موتي كان ممن زارني في حياتي)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او بيا زما زيارت وکړي لکه: په ژوند کي چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث شريف **۲۵** لوړ رتبه محدثينو او حافظانو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په ۱۲ مخ کي د دغه حديث شريف ډېره ښه څېړنه سوې ده هغه وګورئ او د (الوفاء الوفاء) نومي کتاب د **۴** جلد په **۱۳۴** مخ کي هم در سره وګورئ.

(من حج البيت فلم يزرني فقد جفاني)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او زما زيارت ونه کړي له ما سره يې جفا وکړه. دا حديث شريف (**۹**) مشائخو کرامو او حافظان و رانقل کړی دی (الوفاء الوفا) **۴** جلد، **۱۳۴۳** مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من زارني بعد موتي فكانما زارني في حياتي)

ژباړه: چاچي زما تر وفات وروسته زما زيارت وکړ لکه: په ژوندوني چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث **١٣** محدیثینو او حافظان رانقل کړی دی. (وفاء الوفاء) **۴** جلد، **١٣۴٧** مخ.

داد نبي عليه‌السلام د پرېمانه احاديثو هغه بېلگي دي چي خلک يې په کښي خپل زيارت ته رابللي دي او د (الغدير) د معلوماتو له مخي د دغسي حديثونو شمېر **٢٢** ته رسيږي او دوفاء الوفاء) مصنف **١٧** راجمع کړي دي.

ملا علي القاري رحمه‌الله وايي: ځيني کسان چي مخالف دي (د نبي عليه‌السلام) د زيارت کولو سره په هغو باک نسته او په اجماع (اتفاق) د مسلمانانو زيارت د نبي عليه‌السلام د اعظم القربات، افضل الطاعات، وانحج المساعي ځخه دی بلکي رژدې ده و درجې ته د واجب حتې ځيني علماء کرام د نبي عليه‌السلام زيارت د واجباتو د درجې بللی دی بلکي څنگه چي، دا خبره په (الدرة المضئةفي الزيارة المصطفوية) کي سوېده که د چا طاقت و د زيارت کولو بيا يې هم د نبي عليه‌السلام زيارت پرې ښودی دا يو لوی غفلت او غتېه جفا ده.

دغه بيان ما د ملاعلی القاري رحمه‌الله د مناسک نه را خلاصه کړی دی.[119]

صاحب الدر المختار وايي:

---

[119]- مناسک ملا علي القاري: ٣٣٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و مكة افضل منها علي الراجع الاضم اعضاء ه عليه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتى من الكعبة والعرش والكرسي و زيارت قبرهٔ مندوبة بل قيل واجبة لمن له سعة اه)[120]

ژباړه: يعني له كومي مځكي سره چي د نبي عليه‌السلام بدن مبارك موښتى وي، يعني په كومه حصه د مځكي چي نبي عليه‌السلام پر پروت دى دغه مځكه تر مكي، عرش او كرسي بهتره ده او زيارت د نبي عليه‌السلام مستحب دى ځيني كسانو ويلي دي چي د نبي عليه‌السلام زيارت واجب دى په هغه چا باندي چي طاقت يې ولري.

اعلاء السنن په حواله د العلامة الشوكاني وايي:

(و قد اختلف اقوال اهل العلم فذهب الجمهور الى انها مندوبة و ذهب بعض المالكية و بعض الظاهرية الى انها واجبة و قال الحنيفة انها قريبة من الواجبات)[121]

ژباړه: او د نبي عليه‌السلام د زيارت اړوند د علماء كرامو رايي مختلفي دي. د جمهورو علماء كرامو په نزد مستحب دى. ځيني مالكي او ځيني اهل ظواهر بيا وايي: واجب دى او احناف وايي: د نبي عليه‌السلام د قبر زيارت نز دې واجب ته دى. تر اوږده بيا ن وروسته د علاء السنن ليكوال وايي:

---

[120]- د رد المختار بمامش رد المختار: ٢ جلد، ٢٥٧ مخ. بيروت.
[121]- اعلاء السنن ٤ جلد، ٣٢٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قلت و قوله ﷺ من زار قبري عام لكل زائر سواء كان من اهل المدينة او من غير هم ولا دليل على كونه خاصاً لمن كان قريباً من المدينة اومن اهلها كما لايخفي فثبت جواز شد الرحال لزيارة قبره ﷺ) [122]

ژباړه: وايي: زه وايم د نبي عليه السلام دا وينا (**من زار قبري**) عامه ده د هر زيارت كوونكي لپاره هغه كه د مديني منورې استوګن وي او كه د بل ځاى وي. په دې كي هيڅ دليل نسته چي دا وينا دي خاصه سي چي، هغه به مديني منورې ته نژدې وي او يا به د اهل مدينه څخه وي لكه څنګه چي دا خبره پټه نه ده، نو دا خبره ثابته سوه چي (**شدالرحال**) د نبي عليه السلام د زيارت لپاره سته او په دې اړه علامه عسقلاني رحمه الله وايي:

(ومن اتعقد غير هذا فقد انخلع من ربقة الاسلام و خالف الله ورسوله. ﷺ و جماعت العلماء الا علام و قد اطلق بعض المالكية، انها واجبة وقال عياض انها سنة من سنن المسلمين مجمع عليها و فضلية مرغب فيها) [123]

ژباړه: يعني كه چا د دې عقيدې سوا بله عقيده درلوده. ده كړ ى د اسلام له غاړي څخه وكښل او مخالفت د الله تعالى جل جلاله او دهغه د رسول ﷺ او د تولي د علماء كرامو څخه وكړ. ځكه؛ ځيني علماء كرام د امام مالك رحمه الله د مذهب د نبي عليه السلام د

[122]- اعلاء السنن: ١٠ جلد، ٣٣٠ مخ.
[123] مواهب الرحمان : ٢ جلد، ٣٨٣ مخ.-

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبر زيارت واجب بللي دی او عياض رحمه الله وايي: دا سنت دی په اجماع د مسلمانانو په دې کي ډېر فضليت ستـه.

که څوک دا خبره کوي چي، نبي عليه السلام خپل امت ته فرمايي:

(**لاتتخذو اقبري عيداً**)

ژباړه: يعني زما زيارت مه نيسئ د اختر په څېر .د دې خبري لپاره علماء کرامو دوه ځوابه کړي دي.

اول : د اختر په څېر زما د قبر د زيارت لپاره يو خاص تاريخ مه معلومه وئ .

دوهم : زما پر قبر مبارک د اختر په څېر زېب او زينت او د لهو لعب لپاره مه جمع کېږئ بلکي زيارت د دعا ، سلام او استغفار لپاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو لپاره د قبرونو زيارت:

د قبرونو د زيارت په مسائلو کي يوه مسئله د ښځو لپاره زيارت ته تلښ دی چي ايا جائز دی او که نه.

په دې اړوند بايد موږ اول د حديثو په رڼا کي دا مسئله و څېړو او دا خبره هم بايد واضح کړو چي ولي ځيني علماء کرام په دې مسئله کي دومره سختي کوي چي ښځي دي د قبرونو زيارت ته نه ځي.

ښه خبره داده چي دحديث شريف په حضور کي د خپلي رايي څخه لاس پر سر سو ځکه؛ دحديثو له مخ ه دا خبره معلوميږ چي، په ځينو او قاتو کي احوال تغير کوي او يا يو حکم د منع او جواز پر شرائطو بنا وي. په هر صورت.

(ثابت عن ابيه قال لعن رسول الله ﷺزوارات القبور)[124]

ثابت ﷺد خپل پلار څخه روايت کوي چي نبي عليه السلام لعنت ويلی دی پر هغه ښځوباندي چي د قبرونو زيارت ته ځي.

دغه حديث شريف هغه علماء کرامو د ځان لپاره دليل ګرځولی دی چي وايي: ښځي دي زيارت ته نه ځي خو بايد وکتل سي چي، د دغه حديث شريف له مخي او استدلال سره بايد پرښځو باندي د زيارت پرتلښ بنديزونه ولګول سي هغه د څو وجهو په خاطر.

---

[124]- ابن ماجة ۱۱۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : ډېر علماء کرام دغه نهي کراهتي بولي او د کاراهت وجه يې هم هغه خاص شرائط وو چي په هغه وخت کي حاکم وو. و دغي خبري ته اشاره د (مفتاح الحاجة) مصنف د دغه حديث شريف لاندي په حاشية کي هم کړېده دی وايي:

علماء کرام د نبي عليه السلام د نهي په باب دوې ډلي دي چي ايا دا نهي تحريمي دي او که کراهتي مګر زياتره پر دې معتقد دي چي که ښځي له فتنې نه مطئينه وي د قبرونو زيارت ته تلای سي. [125]

دوهم: (**عن عائشه ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور**)[126]

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه السلام د قبرونو د زيارت کولو اجازه وکړه. په دغه حديث شريف کي عامه اجازه د قبرونو د زيارت ده. هم نارينه ته او هم ښځينه ته. نو که چيري ښځه له دې حکم څخه بېله وای، نو په کار ده چي، ويل سوي وای چي دا حکم يوازي د نارينه ؤ لپاره دی نه د ښځو لپاره.

بل د دغه حديث شريف روايت کوونکې ښځه د.د دې څخه دا معلوميږي چي، نبي عليه السلام دغه حکم په هغه وخت کي کړی دی چي په مجلس کي ښځينه هم موجودي وې. دا خبره طبعي ده چي کله څوک په مجلس کي ناست وي. که چيري متکليم دا قصد وي زما خبره دي تر هغه معلوم مخاطب پوري ورسيږي، نو هغه د نور اشخاصونه ممتاز کړي او که دا قصد يې وي چي، ټولو ته دي زما دا خبره ورسيږي

[125]. ١ جلد، ١٦٤ مخ. - مفتاح الحاجة شرح ابن ماجة ددغه حديثلږوند

[126]- ابن ماجه : ١١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو خپله خبره عامه کړي. دلت موږ يوه داسي کرښه نه وينو چي هغه تخصيص دي د يو چا په کښني وي بلکي په دې حديث شريف کي خبره عامه سوېده.

دريم: په ځينو احاديثو کي راځي چي، نبي عليه‌السلام و بي بي عائشة ته د زيارت کولو طريقه ور وښودله ځکه؛ بي بي عائشته رضي الله عنها وايي چي نبي عليه‌السلام راته وويل:

د دې ځای پر مؤمنانو، مسلمانانو زموږ تېر او راتلونکو سلام ووايه، الله تعالی جل جلاله دې پر دوی رحم وکړي. موږ هم ژر له تاسي سره يو ځای کېږو. [127]

څلورم: امام ترمذي رحمه الله نقل کوي چي، د بي بي عائشة رضي الله عنها ورور عبدالرحمن بن بکر رضي الله عنه په حبشي کي وفات سو. جنازه يې مکې مکرمې ته يووړه او هلته په مکه کي دفن سو. کله چي بي بي عائشة رضي الله عنها و مکې ته راغله د مدينې څخه د خپل ورور د قبر زيارت ته ورغله او د قبر سره يې دغه دوه بيتة هم وويل:

(**و كناكزلا ماني جذيمة حتبه – من الدهر حتى قيل لن يتصدعا.**

(**فلماتفرقنا كاني ومالكا- لطول اجتماع لم نبت ليلة معا.**

وروسته په دغه حديث شريف کي داسي راځي.

(**ثم قالت والله لو حضرتک مادفنت الاحيث مت و لوشهد تک ما زرتک**) [128]

---

[127]- ابن ماجه : ١١١ مخ.
[128]- ترمذي :١ جلد، ٢٠٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديث شريف په دغه اخرنۍ جمله باندي ځيني خلک اعتراض کوي.

۱ په دې حديث کي خو بې بې عائشة رضي الله عنها خپل عذر بيان کړی؟

۲ نبي عليه السلام په زيارت کوونکو ښځو باندي لعنت ويلی کڅه هم بې بې عايشة رضي الله عنها عذر بيانه وي؟

د دې خبرو جواب په ترمذي کي د دغه حديث اړوند حاشيې کړي.

(و يمکن ان يجاب عند ان النهي مح مول على تکثرالزيارة لانه صيغة مبالغه ولزاقالت لو شهد تک ما زرتک لان التکرار ينبي الاکثار)[129]

د ترمذي شارح امام حافظ ابن العربي په خپلو تعليقا تو کي ليکي. صحيح داده چي، نبي عليه السلام ښځي او نارينه دواړوته د زيارت ته اجازه ورکړې ده که ځني خلک يې زيارت ته تلل مکرو ګڼي هغه پر قبر باندي د تلوسې بې صبرۍ او يا د پوره ستر د نشتوالي له امله دي.

پنځم: پر دې سربېره نور احاديث او واقعات هم راغلي دي چي په هغو کي ښځي د قبرونو د زيارت کولو څخه نه دي منع سوي. (وفاء الوفاء) کي ويل سوي دي چي بې بې فاطمة رضي الله عنها به د هري جمعې په ورځ د حضرت حمزه رضي الله عنه و زيارت ته تلل او هلته به يې ژړل او هم به يې لمونځ نفلي وکړ.[130]

---

[129]- د ترمذي حاشيه : ۱ جلد،۲۰۳ مخ.
[130]- وفاء الوفاء : ۱۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمه الله وايي: نبي عليه السلام پر هري زيارت کونکي ښځي لعنت نه دی ويلی بلکي: هغه ښځي يې يادکړي دي چي، ډېري زيارتونو ته ځي دا ځکه په حديث کي د (**زيارت القبور**) لفظ راغلی دی. دغه لفظ د مبالغې صيغه ده او بل کېدای سي په ډېر تلۍ سره وزيارتونو ته د ښځي څخه د خاوند حقوق پاته سي او يا هغه واجب کارونه ځيني پاته سي کوم چي د دې پر ذمه دي او په وخت او ناوخته تلۍ باندي زيارت ته کمه ستونزه نسته ځکه، د نبي عليه السلام په ډېرو احاديثو کي عام خطاب سوی دی. هغه هم نارينه ته او هم ښځينه ته متوجه دی.

په هر صورت د حديثو څخه دامعلومېږي چي ښځه زيارت ته تللای سي مګر حالتوته په کتو سره چي په نن وخت کي د فتنو باران دی، په هرلوري شيطاني دروازې راخلاصي دي. په انسانانو کي د الله تعالی ﷻ څخه بېره ورځ تر بلي په کمېدو ده. په هم دې خاطر علماء کرام رحمهم الله دا فتوی ورکوي چي د ښځي لپاره و زيارت ته تلۍ مکروه دی او له دې کراهته د نبي عليه السلام زيارت مبارک و تلی دی يعني د نبي عليه السلام زيارت مبارک ته هم ښځينه او هم نارينه تللای سي.

زه دلته د هغه علماء کرامو اقوال را نقل کوم چي د ښځي لپاره زيارت ته تلۍ مکروه بولي.په فتح ابوداؤد حاشية ابوداؤ کي وايي:

(**قيل كان ذالك حين النهي ثم اذن الهن حين نسخ النهی و قيل لبقين تحت النهي لقلة صبر هن و كثرة جز عهن و هوالا قرب الی تخصيصهن بالذكر**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ملا علي قاري رحمه الله په شرح مشکوة کي وایي:

(في الشرح السنة قيل هذا قبل الترخيص فلما رخص د خل في الرخصة الرجال و النساء و قيل بل نهي انساء باق لقلة صبر هن و كثرة جز عهن)

او د قاضي عياض رحمه الله نه د ښځو اړوند پوښتنه وسوه چي ايا د قبر و زيارت ته تلای سي او که یا؟

ده ورته وویل: اې سوال کوونکې! د دې جواز او فساد پوښتنه له مانه مه کوه بلکي د دې د ګناه د اندازې پوښتنه وکړه او د لعنت اړوند پوښتنه وکړه. پوسه چي کله ښځه د زيارت لپاره ووځي. پر دې د الله تعالی جل جلاله او ملائکو لعنت وي او له هر طرفه شیطان ور سره ملګری سي او د قبر مړي پر دې لعنت وايي تر هغه وخت چي بېرته کورته راستنه کیږي.

له حضرت سلمان رضي الله عنه او ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی. یوه ورځ نبي علیه السلام د مسجد څخه د کور پر طرف راغلی که ګوري په دې وخت کي بې بې فاطمه رضي الله عنها راغله. نبي علیه السلام پوښتنه ځني وکړه. لوري له کوم ځای څخه راغلې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: فلانکی ښځه وفات سوې وه د هغې کورته تللې وم. نبي علیه السلام ورته وويل: د هغی قبر ته هم ولاړې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: د الله تعالی جل جلاله نه پنا غواړم. زه به هغه کار څنګه کوم چي له تا څخه مي د هغه په اړوند کي څه نه وي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي عليه‌السلام ورته وويل: که چيري ته د هغې قبر ته تللې واى نوبه د جنت بوى هم نه واى ليدلى.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه‌الله په مالابد منه کي وايي: زيارت د قبر د نارينه وو لپاره جائز دى، نه د ښځو لپاره .

په هر صورت موږ چي و احاديثو ته و ګورو او د علماء کرامو اقوالته وګورو دا خبره څني معلوميږي چي د قبر زيارت کولو حکم په وخت او زمان، طبيعت او شرائطو پوري اړه لري. که موږ دا موضوع ښه په تحقيق او په عميق نظر و څېړو هم دغه دري خبري څيني راته څرګنديږي او بل په دې ټوله بيان کي چي نهي ذکر سوې، هغه هم په دې خبرو پوري اړه لي لکه وخت او زمان، طبيعت او شرائط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعا کول

زموږ د اهل سنت و الجماعت دا عقیده ده چې، په کوم ځای کې چې د الله تعالی پیغمبر، اولیاء الله، شهیدان، علماء کرام پراته وي، هغه ځای د فیض او برکت څخه برخمن دی. د دوی د قبرونو سره دعا کول، هم داسي نفلي لمونځ کول او د صوفیه کرامو په اصطلاح و ظیفه کول جائز او روا کار دی.

دالدر المختار مصنف رحمه الله وایي:

(**الاماضم اعضاء ه علیه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتی من الکعبة والعرش والکرسي**) [131]

ژباړه: یعني له کومي حصې د مځکي سره چې دنبي علیه السلام بدن مبارک موښتی دی، هغه مځکه تر مکې مکرمې، عرش او کرسي هم بهتره ده.

دا ځکه چې دغي مځکي چې کوم شرافت پیدا کړی دی داله وجهي د دغه شریف او صالح انسان. هم داسي ددنیا په هر کنج کي چې د الله تعالی جل جلاله صالح بنده وي، هغه ځای به خامخا له برکت او فیض څخه برخمن وي.

د اصحاب کهف د مدفن اړوند ویل سوي دي.

(لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا) سورة الکهف ایات- ۲۱-

131- الدر المختار بهامش ردالمختار ۲جلد، ۲۵۷ مخ.بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني موږ پر دوی باندي مسجد جوړه و. د اصحاب کهف پر مدفن باندي مسجد جوړول کوم بل غرض لپاره نه جوړیږي، بلکي د لمانځه او عبادت لپاره او همدارنګه د دعا او استغفار لپاره ځکه؛ دا د هغه وخت د انسانانو چي موحدین وو، دا عقیده وه چي دلته د الله تعالی ﷻ صالح بندګان مدفن دي، دا ځای خامخا د فضلیت او برکت څخه برخمن دی. دوی د تبرک حاصلو لو لپاره دا کار کاوه. د مسجد جوړونه د اصحاب کهف پر مدفن دا کار په هغه وخت کي هغه چا تې وړاندیز وکړ چي هغوی محدین وو. که چیري د موحدین دغه کار الله تعالی ﷻ ته ناخوښه وای. ارو مرو به د الله تعالی ﷻ له لوري دغه عمل بد بلل سوی وای مګر د دوی دغه عمل ته په سپکه ونه کتل سوه.

امام زمخشري رحمه الله د دې ایات په تفسیر کي وایي:

(**یصلي فیه المسلمون و یتبرکون بمکانهم**)

ژباړه: یعني په دغه مسجد کي به مسلمانان لمونځ کوي او تبرک به کوي په دغه ځای کي هم. د غسي تفسیر په تفسیر نشاپوري کي هم سوی دی. الله تعالی ﷻ د بیت الله شریفي زیارت کوونکو ته وایي.

(وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) سورة البقره ۱۲۴ ایة.

ژباړه: په کوم ځای کي چي ابراهیم علیه السلام د عبادت لپاره دربده.هغه ځای مخصوص د لمانځه لپاره کړئ. ښایي هلته ابراهیم علیه السلام د الله تعالی عبادت کړی وي. د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت له خاطره دغه ځای تبرک پیدا کړی وي، نو کله چي یو ځای د ابراهیم علیه السلام له درېدلو څخه د شرافت او تبرک وړ ګرځي نو د الله تعالی ﷻ نورو پېغمبرانو، اولیاو الله کرامو، د حق د لاري دشهیدانو، صالحو بندګانو او بزرګانو د ښخېدو ځای به تبرک او فضلیت ونه لري؟

خامخا به د دوی مزارات تر نورو ځایو نو تبرک او فضلیت ولري او لمونځ او دعا به ښه قبلیږي. داسمه ده چي ایت یوازي د ابراهیم علیه السلام په باب نازل سوی دی، ایا موږ له هغه نه کلي حکم نه سورا ایستلای؟

په مسجد نبوي کي منصور د وانقي له امام مالک رحمه الله نه پوښتنه کوي. د دعا په وخت کي د قبلې په لور مخ کړم او که د نبي علیه السلام د قبر مبارک په لور.؟

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ولي د نبي علیه السلام نه مخ اړوې. په داسي حال کي چي هغه مبارک ستاسو او ستاسو د پلار ادم علیه السلام وسیله دی. د نبي علیه السلام قبر ته مخ کړه او له هغه مبارک څخه و غواړه چي ستاسو په حق کښي شفاعت وکړي.[132]

له دې واقعې نه دا خبره معلومه سوه چي، د نبي علیه السلام د قبر سره دعا منعه نه ده او په دې واقعې کي دې خبري ته اشاره ده چي د دعا په وخت کي بهتره داده چي د نبي علیه السلام و قبر ته مخ سي او که قبلې ته؟ امام مالک رحمه الله په دې نظر دی چي د نبي علیه السلام قبر ته مخ کول بهتره خبره ده په نسبت قبلې ته او یا دواړو ته فرق نه لري.

[132]- وفاء الوفاء ٤ جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني کسان په دې نظر او عقیده دي چي د قبرو سره نفلي لمونځ کول او دعا کول روا نه دي لکه څنګه چي دغه خبره د غېر مقلیدینو په کتابونو کي ذکر سوې ده.

د غېر مقلیدینو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي په زیارت القبور کتاب کي لیکلي دي.

(**لم یذکر احد من ائمة السلف ان الصلاة عند القبور وفي مشاهد ها مستحبة ولا ان الصلاة و الدعا هناک افضل**).

ژباړه: یعني مخکنیو یوه هم نه دي ویلي چي، د قبرونو د اولیاوو او مشائخو سره لمونځ کول مستحب کار دی او نه تر نورو ځایونو هلته لمونځ او دعا ښه کار دی. په را وروسته کي غېر مقلیدنو دغه مسئلې ته ښه زرو ورکړی دی چي داسي کول شرک دی او هغه کسان چي داسي عمل کوي هغه مشرکین دي.

موږ مقلیدین یعني اهل سنت والجماعت وایو څوک چي له قبرو سره لمونځ کوي او دا عقیده ولري چي لمونځ خاص د قبر د خاوند لپاره کوم او کومه دعا چي په هغه کي خپله غوښتنه د قبر له خاوند څخه کوي او قبر د قبلې په څېر ګڼي بېشکه داسي وینا کول او عقېده درلودل شرک دی او عمل کوونکی یې مشرک دی.

مګر د مځکي پر مخ به یو څوک داسي مسلمان پیدا نه کړي چي هغه قبر دانبیاء، صالحانو او اولیاوو کرامو د قبلې په څېر مني او خپل عبادت دي د قبر د څښتن

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره کوي او يا خپلي غوښتني دي د قبر له خاوند څخه و غواړي چي ، کله داسي نه وي نو بيا مسلمانانو ته مشرک ويل ډېره بې ځايه خبره ده.

اهل سنت والجماعت چي کومه دعا او لمونځ کوي، د قبرو سره دا په دې نيت کوي چي دوی د الله تعالی ﷻ پاک صالح بندګان وو چي دلته مدفن سوي دي او دا ځای د خاص شرافت نه برخمن دی او د تبرک په سترګه ورته ګوري، نو ځکه دلته به لمونځ او دعا کول ډېر ثواب ولري.

مخکښي يو څه دلايل د دې مسئلې اړوند ذکر سول. د هغوی په رڼا کي دا خبره واضح سوه. د ښه وضاحت لپاره يو څه دلايل نور هم ذکر کوم تر څو دا خبره نوره هم ښه روښانه سي.

د معراج په باب چي کوم روايت راغلي دي چي نبي عليه السلام طيبه، طور سينا او بيت الحم په څېر ځايونو کښي لمونځ وکړ. جبرائيل عليه السلام ورته وويل: اې د الله تعالی رسوله! ته پوهېږې چي، په کوم ځای کي دي لمونځ وکړ؟ تا د عيسی ﷻ د زېږېدو په ځای کي لمونځ وکړ.[133]

موږ چي دې خبري ته وګورو بل مطلب په لاس نه راځي بېله دې چي د غه ځاي تبروک حاصل کړی دی په سبب د عيسې عليه السلام د زېږدو.

133- الخصائص الکبري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي هاجرې ا رضي الله عنها و اسماعيل عليه السلام چې د الله تعالی جل جلاله په لاره کې زغم او غربت و ګاله نو الله تعالی جل جلاله هم دوی د قدمونو نخښې د عبادت ځایونه و ټاکل یعنې د صفا او مروا مابین.[134]

که حقيقت ته وګورو دا خبره راته معلوميږي چې، د بي بي هاجرې رضي الله عنها او اسماعيل عليه السلام زغم، صبر او اخيستې قدمونه دوندې مبارک سول چې د مسلمانانو د عبادت يوه حصه وګرځېدل. په همدې خاطر چې نبي عليه السلام د ټولنې د اصلاح او سمون لپاره کوم کړاونه ګاللي دي او ډېر صبر يې کړی دی، نو د ده مبارک قبر به څنګه مبارک نه سي او څنګه به دلته لمونځ او دعا منع سي او بل که چيرې د نبي عليه السلام او اولياؤ قبرونو ته د دوی په خاطر فضيلت نه حاصليږي نو بيا ولې که موږ د سيرت کتابونه مطالعه کوو، دا خبره راته مخکې کيږي چې، شېخينو مبارکانو لکه: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه د دې خبرې اسرار کړی دی يا يې کوي چې، موږ د نبي عليه السلام د مبارک قبر سره او د نبي عليه السلام و اړخ ته ښخ کړئ. دوی مبارکانو دا کار د دې لپاره کاوه چې دوی د دې ځای د فيض او برکت څخه برخمن سي.

که څوک دا پوښتنه وکړي چې، نبي عليه السلام خپله پر مايي: (**اللهم لاتجعل قبري وثنا، الحديث**)

ژباړه: يعني يا الله! زما قبر د بت غوندې مه ګرځوه چې راته عبادت وسي.

134- جلاء الافهام ک ۲۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په نورو احادیثو کي راغلي دي چي نبي عليه‌السلام فرمایي: الله تعالی جل‌جلاله دي پر یهودو او نصاراوو لعنت وکړ چي دوی د خپلو پیغمبرانو له قبرونو څخه جوماتونه جوړ کړي وو. هم داسي نور. که چیري و دغو حدیثونو ته وګورو نو بیا ولي اهل سنت د قبرونو سره لمونځ او دعا جائز بولي؟ د دې خبري ځواب موږ داسي کوو.

که په رښتیا د قبر تر څنګ لمونځ او دعا روانه وای نو بیا ولي ام المؤ منین حضرت عائشة رضي‌الله‌عنها په خپل خونه کي د نبي عليه‌السلام د قبر تر څنګ لمونځونه کول؟

که د دې حدیث چي وایي: (خدای جل‌جلاله دي پر یهودو او انصارو لعنت وکړي ځکه چي د پیغمبرانو له قبرونو یې جوماتونه جوړ کړي وو.) معنی همداسي وي لکه غیر مقلدین چي وایي: نو بیا ولي د همدې حدیث راوي حضرت بې بې عائشة رضي‌الله‌عنها نژدې ۵۰ کاله په هماغه خونه کښي لمونځ کاوه او د خدای تعالی په عبادت بوخته وه او له بلي خوا یهودو او نصاراوو خو د خپلو پیغمبرانو قبرونه قبلې ګرځولي وو او هغوی یې لمانځل. په داسي حال کي چي مسلمانان داسي نه کوي نو ځکه نبي عليه‌السلام ویلي دي (**اللهم لاتجعل قبري وثنا**)[135]

ژباړه: خدایه زما قبر د بت غوندي نه کړې چي راته عبادت وکړل سي)

[135]- مسند احمد بن حنبل : ۳ جلد، ۲٤۸ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاوو کرامو وسیله کول

یا ایهاالذین امنوا اتقوالله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون. فان خیر الحدیث کلام الله و خیر الهدي هدي محمد، وشرالامور محدثاتها و کل محدثة بدعة و کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار.

په مسئله د توسل کي ډېر اختلاف دی. د حلال او حرام درول او ناروا، د الله تعالی د دربار د دوستانو و سیله کول د نړۍ په مسلمانانو کښي ډېر زیات دود دی. د احادیثو له لاري یې مشروعیت هم په ډاګه سوی دی.

یوازي په اتمه هجري پېړۍ کي د شېخ ابن تېمه له خوا ترې انکار و سو او تر هغه دوې پېړۍ وروسته، محمد بن عبدالوهاب چي د غېر مقلدینو بنسټ ایښودونکی بلل کیږي له خوا یې ډېر زور واخیست او د الله تعالی د اولیاوو وسیله کېدل ناروا او بدعت وګڼل سو او کله هم ور ته د اولیاوو عبادت او شرک وویل سو او په دې کي شک نسته چي بېله الله تعالی عبادت د بل چا کول بېله شکه حرام دی.

مګر د اولیاوو وسیله کول، د ډېرو پخوانیو د جمهور علماء کرامو عادت دی. څکه د دوی په اکثره اقوالو کي داسي راغلي.

(**اللهم بحق نبیک او بجاهه او یقدره عندک عافني وعف عني. و اللهم اني اسالک بحق البیت الحرام ان تغفرلي. و اللهم بجاه الاولیاء والصالحین و مثل فلان و فلان**) او یا داسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اللهم بكرامة رجال الله عندك، و بجاه من نحن في حضرته و تحت مدده فرج اللهم عناو عن المهمومين. و اللهم اناقدبسطناالیک اکف الضراعة . متوسلين اليک بصاحب الوسيلة و الشفاعة ان تنصر الاسلام والمسلمين الخ) (التوصل الی حقيقه التوسل ۱۲ مخ بيروت چاپ.

هم داسي نور اقوال. و دغه ته توسل وا يي. په دې مسئلې کې ځينې کسانو ډېره لاره خلاصه کړې ده چې، عوامو د درختو او ډبرو توسل شروع کړی دی او ځينې بيا دوندې سختي کړې ده چې، هغه څوک چې مشروع توسل هم کوي هغه ته مشرک وايي.

ښه خبره داده چې، اصله مسئله د ايات او احاديثو په رڼا کې ښکاره سي او زموږ اهل سنت والجماعت مسلک څرګندسي، نو په دې اساس زه اول دا خبره کوم چې، دا موضوع ډېره پېراخه ده پر دې موضوع ډېر کتابونه ليکل سوي دي خو زه صرف په مختصره طريقه يو څه بيان کوم. د الله تعالی په فضل سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل په لغت کي.

التوسل (وسيله) عربي لغت دی. دغه لغت په قرآن او حديث او په کلام عرب کي په شعر او نثر کي ذکر سوی دی.

ابن الاثير رحمه الله په النهاية کي وايي:

الواسل. الراغب والوسيلة القربة والواسطة و مايتوسل به الی الشیء و يتقرب به و جمعها وسائل)

فيروز ابادي په قاموس کي وايي:

(وصل الي الله تعالی توسيلاً عمل عملاً تقرب به اليه کتوسل)

يو بل معنا هم ورته سته.

(المنزلة عند الملک والدرجة والقربة)

لکه څنګه چي دا معنا له حديث شريف څخه هم معلوميږي چي نبي ع فرمايي:

(اذا سمعتم المؤ ذن فقولوا مثل مايقول. ثم صلوا علی فانه من صلي علی صلاة صلي الله عليه بها عشراً. ثم سلوا الله اي الوسيلة فانها منزلة في الجنة لاتنبغي الا

(c) ketabton.com: The Digital Library

العبد من عباد الله و ارجو ان اکون انا هو فمن سال لي الوسيلة حلت له الشفاعة .

[136](

مخکنيو عباراتو ته په کتو سره موږ ته د توسل دري معناوي په لاس راځي.

اول: واسطة . دوهم: هغه عمل چي په هغه سره و الله تعالی ﷻ ته څوک په نږدي کيږي يعني مقبول عبادت . دريم: درجة او مرتبه .

اول مثال:

اللهم انی اتوسل اليک نبيک محمد ﷺ انتقضي حاجتي)

ژباړه: يعني يا الله ﷻ زه درته ستانبي ﷺ واسطه کوم چي زما اړتيا تر سره کړه.

دوهم مثال:

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا.)(البقرة أية **57**)

د دغه ايات شريف به تفسير کي الحافظ ابن کثير رحمه الله د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه نقل کوي.

(ان امعنی الوسيلة فيها القربة)

[136]- سنن ابوداؤد حديث نمبر ٥٢٣.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسي د مجاهد، ابي وائل، الحسن، عبدالله بن كثير، اسدي، ابن زيد هم داسي له نورو نه چي، هغوی نقل کوي له قتاده ﷺ څخه.

(اي تقربوا اليه بطاعته،العمل بما يرضيه)

وروسته ابن کثير رحمه الله وايي: دا هغه معناده چي په دې کي هيڅ اختلاف نسته.

دريم مثال:

(ثم سلوا الله لي الوسيلة فانها منزلة في الجنة: الحديث) [137]

کله چي مورډ د توسل معنا وي و پېژندلې چي په معنی د واسطه، عمل مقبول، منزلة، (مرتبه او درجة) ده اوس نو تقسيم د وسيلې کوو.

د توسل اقسام:

په اول تقسيم کي وسيله يا توسل پر دوه ډوله دی.

وسيلة **کونية** ، وسيلة **شرعية**

سيلة کونية ، هري هغي واسطې ته ويل کيږي چي طبعي وي، هغه که د انسان په خلقت وي او که د الله تعالی په خلقت وي.يوازي په دې واسطه سره د مقصود موندل

---

[137] - حواله سابقه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دغه ډول وسیله په مسلمان او کافر پوري تخصیص نه لري بېله فرقه ده. د دې قسم د مثاله ، اوبه واسطه او سیله د تندي لپاره د انسان ، خوراک وسیله د مړتیاده، کالي وسیله د ساتني د ګرمي او له یخنۍ څخه، موټر وسیله ده د انتقال د یوه ځایه بل ځای ته،

وسیله شرعیة:

هغه واسطه ، مرتبه، منزلت او عمل صالح دی چې، په طریقه شرعیه سره ګرځول د ي کوم چې د کتاب الله او سنت نبوي ﷺ بېي څرګندوي، دغه طریقه د وسیلې خاص ده په مسلمان پوري.

دغه ډول وسیله خپل ډولونه لري چې په لاندې ډول دي.

(**التوسل باسماء الله تعالیٰ و صفاته**)

(**التوسل بعمل صالح قام به الداعی**)

(**التوسل بالانبیاء ع**)

(**التوسل بدعاء الرجل الصالح**)

(**التوسل بالانبیاء من قبل نبینا**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالاولیاء کرام)

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل باسماء الله تعالی و صفاته

التوسل په اسماء الله او صفاتو سره يو جائز عمل دی، لکه څرنګه چي موږ د غه توسل په عام او قاتو او خاصو حالاتو کي کوو دمثال په توګه:

(اللهم اني اسالک بانک الرحمن الرحیم اللطیف الخبیران تعافیني)

(اللهم اسالک برحمتک التي وسعت کل شیء ان تر حمني و تغفر لي)

د دغه ډول لپاره دلیل دروا والي دغه ایت کریمه دی.

(وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا) سورة الاعراف ۱۸۰

تاسي له الله تعالی ﷻ غوښتنه وکړئ او هغه ته وسیله ږنکي سئ په اسماء حسنی سره هم داسي نور ایاتونه هم سته چي پر جواز او روا والي د توسل د الله تعالی د اسماء حسنی او په حدیثو کي هم د دې لپاره ډېر دلا ئل سته. زه دلته له هغي جملې څخه یو څو حدیثونه رانقلوم.

یوه صحابي ﷺ په لمانځه کي د ناستي په وخت کي داسي وویل:

(اللهم اني اسالک یا الله الواحد الاحد الصمد الذي لم یلد ولم یولد، و لم یکن له کفواً احد. ان تغفرلي ذنوبي انک انت الغفور الرحیم.)

کله چي نبي علیه السلام له هغه صحابي څخه دغه وینا واورېدل نو نبي علیه السلام وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قد غفرله قد غفرله)[138]

يو بل صحابي بيا په اتحيات كي داسي وويل:

(اللهم اني اسالک بان لک الحمد لااله الانت و حدک لا شريک لک المنان يابديع السماوات ولارض يا ذاالجلال والاكرام ياحي يا قيوم اني اسالک الجنة و اعوذبک من النار).

كله چي نبي عليه‌السلام له صحابي رضي‌الله‌عنه څخه دغه وينا واورېدل. نو يې نورو صاحبه كرامو ته وويل: تاسي پوهېږئ چي ، ده په څه شي باندي غوښتنه وكړه؟ صحابه كرامو ورته وويل: الله تعالى جل‌جلاله او د هغه رسول صلى‌الله‌عليه‌وسلم په خبر دی. نبي عليه‌السلام ورته وفرمايل:

(والذي نفسي بيده لقد دعا الله به اسمه العظيم.)

په بل روايت كي بيا داسي راغلي دي:

(الاعظم الذي اذا دعي به اجاب و اذا سئل به اعطى)

په يوه بل حديث شريف كي راځي كه پر چاغم ډېر سو دغه دعا دي وه وايي:

الهم اني عبدک و ابن عبدک او ابن امتک، ناصيتي بيدک، ماضى في حكمک، عدل في قضاؤک، اسالک بكل اسم هولک سميت به نفسک او علمته احدمن خلقک او انزلته في كتابک او استاثرت به في علم الغيب عندک ان تجعل القران

[138] - التوسول الى حقيقة التوسل بحواله ابوداؤد و ترمزي : ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربیع قلبي، و نور صدري، وجلاء حزني. و ذهاب همي الاذهب الله همه و حزنه و اجد له مکانه فرجا.[139]

دغه احادیثو ته په کتو او هغه احادیثوته په کتو چي د دې مشابه وي د ټولو څخه دا معلومیږي چي، توسل د الله تعالی ﷻ په اسماالحسنی او صفاتو سره کول یو امر مشروع دی او په داسي توسل سره الله تعالی ﷻ راضي کیږي هم ځکه، دغه مخکنی توسل چي، ذکر سوی، د نبي علیه السلام له لوري خپل امت ته درس کول سوی دی او نبي علیه السلام د دې لپاره راستول سوی دی چي د الله تعالی ﷻ بندګان یو داسي عمل وکړي چي هغه د الله تعالی ﷻ د رضا سبب وګرځي او د نبي علیه السلام اقوال او اعمال ټوله زموږ لپاره زریعه د هدایت دي. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ﴾ سورة الحشر ٨

139 التوصل الی حقیقة التوسل مخ ۳۱ په حواله ابوداود،ترمیذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بعمل صالح قام به الداعي

دا ډول توسل هغه توسل دی چې یو بنده خپل نېک عمل او عبادت و الله تعالی ﷻ ته وسیلة کړي. هغه اعمال او عبادات چې د شریعت له لوري مشروع بلل سوي وي لکه: یو صالح بنده چې وايي.

(**اللهم بایماني بک، و محبتیک، و اتباعي لرسولک اغفرلي**)

(**اللهم اني اسالک بحبي محمد و ایماني به ان تفرج عني**)

د غسې توسل یو مشروع توسل او الله تعالی ﷻ هم په راضي کیږي. په د غه توسل باندي موږ ډېر دلائل لرو. هغه هم د قرآن او حدیث دواړو څخه .

(الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) سورة ال عمران ١٦)

(رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ..

(رَّبَّنَاإِنَّنَاسَمِعْنَامُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۚ رَبَّنَافَاغْفِرْلَنَاذُنُوبَنَاوَكَفِّرْعَنَّاسَيِّئَاتِنَاوَتَوَفَّنَامَعَالْأَبْرَارِ)

(إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ)

د غه درې دلائل د کتاب الله تعالی څخه ما رانقل کړل مګر که موږ په کتاب الله کې و ګورو د غسې ډېر ایاتونه په لاس راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه ډول توسل لپاره ډېر احاديث سته چي يو بنده خپل نېک عمل و الله تعالی ﷻته وسيله کړی دی. د هغه نېک عمل په خاطر د الله تعالی ﷻځخه د خپل مشکل د خلاصون غوښتنه وکړي او دا داسي توسل دی چي وسيله کوونکی يې دالله تعالی ﷻ مخلص بنده ګڼل کيږي او کومو کسانو چي په خپلو صالحو اعمالو وسيله نيولې هغه کسان الله تعالی ﷻ کاميابه کړي دي او خپل مقصد ته رسېدلي دي. دا حديث صحاح رانقل کوي.

(عبدالله ابن عمر ﷺ قال، سمعت رسول الله يقول انطلق ثلاثة رهط ممن كان قبلكم حتى او واالمبيت الى غار فدخلوه فانحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار. فقالوا، انه لاينجيكم من هذه الصخرة الا ان تدعوا الله بصالح اعمالكم. الحديث رواه البخاري.

عبدالله ابن عمر ﷺ وايي: ماله نبي ﷺ نه اورېدلي دي چي، درې نفره هغه ترتاسو مخکي وو. يعني په پخوا وخت کي دوی ولاړل د خوب يا استراحت لپاره يو غار ته. د غره نه يوه لويه ډېره د غار خولې ته را ولوېده . د غار خوله بنده سوه دوی په خپل مابين کي سره وويل:له دې ډبري څخه نه خلاصيږو مګر نه هغه وخت چي الله تعالی ﷻته خپل نېک عمل او عبادت وسيله نه کړو.

دغه حديث شريف ډېر اوږد دی ما نور پرېښودځکه؛ دا قصه ډېره مشهوره ده. په هر صورت توسل په عمل صالح او عبادت سره هغه توسل دی چي الله تعالی ﷻ او د هغه رسول خوښ بللی دی. الله تعالی ﷻموږ ته د داسي عمل او عبادت توفيق را

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصیب کړې چې موږ یې هم الله تعالی ته وسیله کړو او د هغه په خاطر زموږ نه دغه فتنې او عذابونه لیرې کړې

امین ثم امین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالانبياء

په مخکني بيانونو کي د توسل کوم حکم چي ذکر سو زما په اند په هغه کي به څوک اختلاف و نه لري ځکه؛ هغه اقسام په ښکاره د ايات او حديث څخه معلومېدل مګر توسل په دې نورو قسمو نو کي لږ غوندي کسان سته چي اختلاف لري خو دغه اختلاف هم د ناپوهۍ له امله دی. که چيري موږ په احاديثو کي ښه پلټنه وکړو حق به خامخا راته څرګندېږي مګر نه هغه کسانو ته چي سترګي له حق څخه پټوي.

په هر صورت دغه بيان دی په بيان د توسل بالانبياء. يعني د الله تعالی ﷻ انبياء وسيلة کول. دا مسئله زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب يو جائز عمل دی مګر ځيني کسان داسي توسل نه منع کوي. دوی و دغه ډول توسل ته عبادت د عبادو وايي او حرام يې بولي. موږ اهل سنت والجماعت چي دغه ډول توصل جائز بولو ښه واضح دلائل لرو هغه دلائل زه اوس ستاسو په مخ کي ايږدم . انشاء الله

دغه توسل پر دوه ډوله دی.

اول: د انبياء کرامو په ذات توسل لکه چي وايي:

(**اللهم اني اتوسل اليک نبييک محمدﷺ ان تقضي حاجتي.**)

ژباړه: يا الله! زه درته ستا پېغمبر وسيله کوم چي ته زما مقصد پوره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د انبیاء کرامو مقام، مرتبه، منزلت او درجه، الله تعالی ﷻ ته وسیله کول لکه چي وایو.

(**اللهم اني اتوسل الیک بجاه محمدﷺ و حرمته وحقه ان تقضی حاجتي**)

ژباړه: اې الله ! زه د پېغمبر علیه السلام هغه مقام چي له تا سره یې لري درته وسیله کوم چي ته زما اړتیا تر سره کړه.

د غېر مقلدینو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي او غېر مقلدین ټول دغه دواړه ډوله د توسل منع بولي.

که موږ د نبي علیه السلام احادیث او اسلامي سیرت ته په کتو سره د ژوند فیصله وکړو دا به راته معلومه سي چي دغه دواړه ډوله توسل جائز دی.

(**ان رجلا ضریراً اتي الی النبي ﷺ فقال ، ان یعافني فقال ان شئت دعوت و ان شئت صبرت و هو خیر قال فادعه فامره ان یتوضأ فیحسن و ضوه و یصلي رکعتین و ید عو بهذا الدعاء اللهم اني اساء لک والتوجه الیک بنبیک محمد نبي الرحمة یا محمد اني اتوجه بک الی ربي في حاجتي تقضی. اللهم شفعه في قال ابن حنیف فوالله ما تفرقنا و طال بنا الحدیث حتی دخل علینا کان لم یکن به ضر(التوصل الی حقیقة التوسل ۱۵۸ مخ طبع بیروت.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني یو ړوند کس و نبي عليه‌السلام ته راغی او ورته و یې ویل: اې د الله تعالی ﷻ رسوله! د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چې ماته صحت او بینایي راکړي. نبي عليه‌السلام ورته وفرمایل: که ته غواړې چې دعا راته وکړم، دعا درته کوم او که ته صبر وکړې، صبر ستا لپاره ډېر ښه دی.دغه ړانده کس ورته وویل: یا صبر نه سم کولای، دعا راته وکړه. نبي عليه‌السلام ورته و فرمایل: ورسه ښه اودس تازه کړه، بیا دوه رکعته لمونځ وکړه وروسته دا دعا وکړه.

(اې پر ور دیګاره ز ه درنه غواړم او ستا د پېغمبر محمد ﷺ درحمت د پېغمبر په وسیلة تاته مخامخ کېږم چې، الله تعالي ﷻ زما حاجت تر سره کړي. یا الله تعالی! ﷻ زما اړوند د هغه شفاعت ومنه.

ددې حدیث شریف څخه د توسل بالانبیاء لپاره ښکاره جواز معلومیږي. هم دغه حدیث د توسل بالانبیاء لپاره ښه دلیل دی.

کېدای سي ځیني کسان دا ووایي چې: دا توسل د نبي عليه‌السلام په ژوند کي سوی دی موږ اهل سنت والجماعت تل دا وایو چې، توسل په نبي ﷺ هغه، که وفات وي او که ژوندی وي جائز بولو او عبادت د نبي لپاره کول، هغه که ژوندی وي او که وفات شرک او حرام یې بولو.

د دې حدیث شریف په سند کي هیڅ شک نسته چې، دا حدیث صحیح دی. د دې حدیث شریف د سند اړوند محترم مولوي سید محمود حکمي په خپل کتاب (

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهابيت د قرآن او سنتو په رڼا کي، ډېرښه معلومات راجمع کړي دي. د هغو معلوماتو څخه يو را نقل کوم تر څو تاسو ته هم ښه واضح سي. دی محترم وايي:

د دې حديث د سند او صحت په باب څه خبره نسته. ان چي شيخ ابن تيمه يې هم سند صحيح بولي او ويلي يې دي. له ابوجعفر څخه چي د حديث په سند کي دی مراد. هغه ابو جعفر خطمي دی او هغه د منلو وړ دی. د امام احمد رحمه الله په مسند کي (ابو جعفر) د خطمي په لفظ ستايل سوی دی خو په صحيح ابن ماجه کي مطلق ابو جعفر راغلی دی.

د محمد ابن عبدالوهاب دځلي معاصر رفاعي د دې حديث په باب وايي:

ولا شک ان هذا الحديث صحيح و مشهور و قد ثبت فيه بلا شک و لاريب ارتداد بصرالاعمى بدعاء ر سول الله ﷺ. [140]

ژباړه: يعني شک نسته چي، دا حديث صحيح او مشهور دی او په دې کي هم شک نسته چي يوه ړانده سړي د نبي عليه السلام په دعا سترګي و غړولې.

رفاعي په خپل کتاب التوصل کي وايي: دا حديث نسائي، طبراني، ترمذي او حاکم په خپل مستدرک کي را وړی دی او دی وروستيو دووکسانو د (وشفعه في) پرځای (اللهم شفعني فيه) را وړي. [141]

[140] - التوصل لی حقيقة التوسل : ۱۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکونکی دا حدیث له لاندنیو مدارکو څخه را نقلوي.

سنن ابن ماجه ۱جلد، **۴۴۱** مخ د دار احیاء چاپ. د محمد فواد عبد الباقي څېړنه **۱۳۸۵** حدیث. ابن ماجه له ابو اسحاق څخه نقل کوي چي (هذا حدیث صحیح) بیا زیاته وي. دا حدیث ترمذي هم (ابواب الادعیه) کي را اخیستی دی او وایي:

(**هذا حدیث حق صحیح غریب**) مسند بن حنبل. **۴**جلد **۱۳۸** مخ چاپ المکتب الاسلامي بیروت. په درو طریقو را نقل کړی دی. مستدرک حاکم **۱** جلد: **۳۱۳** مخ چاپ حیدر آباد افست.

د دغه حدیث شریف د نقل وروسته وایي:

(**هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین و الم یخرجا**)

الجامع الصغیر. سیوطي. له ترمذي. مستدرک او د حاکم څخه رانقل کړی دی. هم دغسي التاج په ۱جلد (**۲۸۶**)مخ کي رانقل کړی دی هم داسي نورو کتابونو را وړی دی.

که موږ و دغو کتابونو ته وګورو. ایا د حدیث په سند کي به د شک خبره پیدا سي؟ په هر صورت تاسي دا حدیث له عربي ژبي سره یو بلد سړي ته ورکړئ، داسي یو سړي ته چي، د (توسل بالانبیاء) په مسئله کي یې د وهابیانو یا غیر مقلدینو له

---

[141] - مخکنی حواله:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناندریو نه ذهن ببخي پاک وي او پوښتنه ځني وکړئ چي، د پېغمبر ﷺ په هغه دعا کي چي راغلي ده ته يې وښودل څه امر کړی دی؟ او هغه ته يې د دعا په قبلېدو کي څه لار ښوونه وکړه؟ له واره به درته ووايي چي، پېغمبر ﷺ ورته وويل چي، د رحمت پېغمبر ﷺ وسيله کړه او له الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي حاجت دي پوره سي.

دا خبره له لاندنيو جملو څخه ښه معلوميږي.

الف: (اللهم اني اساءلک واتوجه اليک بنبيک)

ژباړه: اې الله! له تا نه غوښتنه کوم او تا ته ستا د پېغمبر ﷺ په مخ- مخ در اړوم. د (نبيک) ټکي په مخکني دوو جملو پوري اړوند دی. يو (اساءلک) او بل (الوجة اليک) په ښکاره وينا هم د نبي عليه السلام په وسيله له الله ﷻ څخه سوال کوي.او هم د هغه ﷺ په وسيله الله تعالی ﷻ ته مخ کوي او له نبي څخه مراد خپله نبي عليه السلام دی نه د نبي عليه السلام دعا، او غرض دادی چي، د هغه ﷺ په دعا سره تا ته مخ در اړوم. (متوجه کېږم) او په تنيجه کي د دعا غوښتنه له پېغمر ﷺ څخه ده ځکه د دعاء د کلمې نه شتوالی او تقدير پر دې سر بېره چي بې ځايه او بې دليله ده. د بلاغت پر خلاف هم ده. د (توجه) منظور د پېغمبر ﷺ دعا ده نه د هغه ﷺ خپل ذات او دا فرادو دعا ته توجه څه خبره نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د دې لپاره چې څرګنده سي چې له الله تعالی ﷻ څخه د سوال مقصد د پیغمبر ﷺ لاره او د هغه په وسیله خدای تعالی ﷻ ته توجه ده. د (نبیک) لفظ یې له (**محمد نبي الرحمة**) جملې سره توصیف کړی دی چې حقیقت څرګند او روښانه دی.

ج: د (**یا محمد اني اتوجه بک الی ربي**) جمله دانبیې چې نبي علیه السلام دعا لپاره وجه ګرځوي نه د خپلې وجهي (**توجه**) لپاره د هغه دعا.

د: د (**وشفعه في**) جملې مطلب دادی چې، پرور دګاره. هغه ﷺ زما شفیع وګرځوې او زما په باب د هغه شفاعت ومنې.

په دغو ټولو جملو کې چې څه د څېړنې او خبرو وړ وي، هغه په خپله پیغمبر اکرم ﷺ او د هغوی ﷺ ستر مقام دی او د پیغمبر ﷺ د دعا خبره نه ده او توسل بالانبیاء څه نوې خبره نه ده. دا مسئله د حضرت ادم علیه السلام له واقعې څخه ښه څرګندیږي.په هغه واقعه کې راځي چې، ادم علیه السلام ته الله تعال ﷻ مخصوص کلمات ور وښودل چې د هغه کلماتو د ویلو په خاطر یې د الله تعالی رضا حاصله کړه. الله تعالی ﷻ فرمایي.

﴿ فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُ هُوَالتَّوَّابُالرَّحِيمُ﴾ [142]

ژباړه: آدم علیه السلام له خپل رب ﷻ څخه ځینې خبرې (کلمې) په خضوع او اطاعت سره زده کړ ي دي او په هغه سره یې توبه وکړه. ربښتیا چې هغه الله تعالی ﷻ توبه قبلوونکی او مهربانه دی.

[142]- سورة البقره : ۳۸ اية،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي امت مفسرينو او محدثينو د هغه کلمو په اړوند چي آدم عليه‌السلام ته د الله تعالى جل‌جلاله لوري ورښودل سوي دي، داسي په خپلو کتابونو کي ليکي لکه: المعجم الصغير، مستدرک صحاح، دلائل النبوه، الدرمنثور، روح المعاني، هم داسي نور.

دغه ټولو مفسرينو د (کلمات) په تفسير کي د حضرت عمر رضي‌الله‌عنه هغه قول رانقل کوي کوم چي ده د نبي عليه‌السلام نه اورېدلی دی.

(لما اذنب ادم بالذنب الذي اذنبه رفع راسه الى السماء فقال اساء لک بحق محمد الاعفرت لي؟ فاو حى الله اليه و من محمد ﷺ؟ فقال تبارک اسمک. لماخلقتني رفعت راسي الى عرشک فاذا فيه مکتوب لا اله الا الله محمد رسول الله. فقلت انه ليس احد اعظم عندک قدر ممن جعلت اسمه مع اسمک فاو حى الله اليه يا ادم انه اخر النبيين من ذريتک ولولا هو لما خلقتک) [143]

ژباړه: يعني کله چي ادم عليه‌السلام خطا وکړه مخ يې اسمان ته کړ. ويې ويل: اې الله! جل‌جلاله تاته د محمد ﷺ په خاطر سوال کوم چي، ما و بخښه. الله تعالى جل‌جلاله ورته په وحي وويل: محمد ﷺ څوک دی؟ آدم عليه‌السلام ځواب ورکړ. زه چي دې څه وخت پيدا کړم عرش ته مې وکتل ومي ليد چي پر ليکلي سوي و.

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

[143]- الدرالمنثور : ۱ جلد، ۱٤۲ مخ.طبع بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ځان سره مي وويل: محمد ﷺ د هغه الله ﷻ ستر مخلوق دی چي الله تعالی ﷻ يې نوم له خپل نامه سره يو ځای کړی دی، نو بيا و آدم علیه السلام ته وحي وسوې چي، هغه ﷺ ستا د زامنو څخه ورستنی پيغمبر دی او که هغه نه وای ته مي نه پيدا کولې.

د دغه حديث شريف متن په ذکر سوي کتابونو کي يو شان نه دی مګر مضمون د ټولو يو دی او له دې حديث شريف څخه دا څرګندېږي سوه چي، په ايات کښي چي کوم لفظ (کلمات) ذکر سوی دی له هغه څخه نبي علیه السلام مراد دی. هم داسي په قرآن کريم کي ډېر ځايونه سته چي د کلمې لفظ ذکر سو ی او مراد ځني ستر شخصيتونه دي.

الله تعالی ﷻ فرمايي:

(يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ آل عمران **۴۵** آيه

هم داسي نور اياتونه . په ټولو کي له کلمات څخه مراد ستر شخصيتونه دي او همدارنګه د تاريخ ، سيرت، احاديثو کتابو څخه دا خبره ښه معلومه ده چي ادم علیه السلام د دعا په وخت کي نبي علیه السلام وسيله کړی دی. دا خبره مخکي هم تېره سوه چي امام مالک رحمه الله منصور دوانقي ته وويل:

(هو وسليتک ووسيلة ابيک ادم) [144]

[144]وفاء الوفاء ٤جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني نبي عليه السلام ستا او ستا د پلار ادم عليه السلام وسيله ده. د دې مخکنۍ خبرو څخه موږ ته دوه مطلبه په لاس راغله اول وسيلة جائز عمل دی او دوهم: توسل بالانبياء هم روا دی.

که چيري غير مقلدين د مطلق توسل څخه منکر سي او که د توسل بالانبياء څخه دواړي خبري يې باطلي دي. که دوی موږ ته په دې عمل کولو سره مشرک وايي او يا بدعات پسنده راته وايي دا اعتراض پر موږ نه دی ځکه؛ هغه دي زموږ په وړاندي د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ ويناوي پرتې دي. موږ د هغه د قول موافق عمل کوو.

په اصل کي د غير مقلدينو څخه خطا سوې ده چي، ځان ته د اهل حديث نوم ورکوي مګر نور مسلمانان يې تر سترګو بد ايسي. بې دريغه د مشرک الزام پر لګوي.

قد اجاب الله آدم اذدعا   ونجا في بطن السفينة نوح

قوم بهم غفرت خطيئه آدم   و هم الوسيلة و النجوم الطلع

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بدعاء الرجل صالح

دغه ډول توسل هم يو مشروع او روا توسل دی. دا توسل هغه دی چي، يو مسلمان ته يو تکليف او مصيبت ورسيږي نو دغه مسلمان يو داسي صالح او تقوا درلودونکي ته ورسي چي، هغه په کتاب الله او د هغه د رسول ﷺ په اقوالو خبر وي. يعني عالم وي يا ولي وي، يا سيدوي، يا زوي مور او پلار ته ورسي، يا شاګرد خپل استاذ ته ورسي چي، ته زما په حق کي دعا وکړه چي، زه ددې تکليف او مصيبت څخه خلاصون پيدا کړم او د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي، زما کاميابي په برخه سي.

دغه ډول توسل يو مشروع عمل دی. د دې پرصحت باندي په حديثونو او شريعت کي خورا ډېر دلايل سته چي، زه له هغو څخه يو څو حديث د نمونې لپاره را اخلم.

(عن عائشة قالت شكاالناس الى رسول الله ﷺ قحوط المطر فامر بمنبر فوضع له في المصلي الحديث) [145]

ژباړه: بي بي عايشة ﵂ وايي: نبي عليه السلام ته خلکو د وچکالی (د باران د نه اورېدو) شکايت وکړ ويل يې. اې د الله ﷻ رسوله! ته دعا وکړه چي، الله تعالی ﷻ پر موږ باران وکړي. د الله ﷻ پېغمبر ﷺ هم دعا وکړه په دې وخت کي باران وسو.

---

[145]- مشکواة ١جلد: ١٣٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو محدیثینو را اخیستي دي چي یو صحرایي عرب پیغمبر ﷺ ته راغی او داسي یې وویل:

(**لقد اتیناک ومالنا بغیریط والا صبي یغط**)

ژباړه: موږ تا ته په داسي حال کښې راغلي یو چي، نه مو اوښ سته چي، فریاد وکړي او نه مو کوچنی چي ویده سي او دا شعرونه یې وویل:

(**اتیناک والعذراء بدمي لبانها**

و قد شغلت ام الصبي عن الطفل

ولاشیئ هما یاکل الناس عرنا

سوی الحنظل العامي و العلهزالغسل

ولیس لنا الا الیک فرارنا

و این فرار الناس الا الی الرسل.

ژباړه: یعني موږ تاته راغلي یو په داسي حال کي چي، داسونو له سینو ویني ځاځي، مور له خپل کوچني نه جلاکړای سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره څه را سره نسته چي، څوک يې و خوري (هن) هغه ترخه مړه غونې سته چې د لوږي په کال خوړل کيږي او د وينو او کارغانو له غذا پرته نور څه نه لرو او د خلکو پنا ځای له پيغمبرانو پرته بل کوم ځای کيدای سي.

وروسته بيا:

(فقال رسول الله ﷺيجر ردائه حتى صعدالمنبر، فرفع يديه. اللهم اسقنا غيثاً .... فمارد النبي ﷺ يديه حتي القت السماء ....ثم قال الله درابي طالب لوكان حيالقرت عيناه. من ينشدنا قوله؟ فقام علي بن ابي طالب و قال وكانك تريد يا رسول الله قوله.

و ابيض يستسقي الغمام بوجهه

تمال اليتامي عصمه للارامل

يطوف به الهلاك من ال هاشم

فهم عنده في نعمه و فواضل

ژباړه: هغه سپين مخ چي په خاطر يې له وريځو څخه باران غوښتل کيږي او د يتيمانو پنا ځای او د بيوسو کونډو مرستندوی دی. د ب ني هاشم محتاجان تر ې راټول وي او د ده له برکته په نعمتونو او بخششونو کي ډوب دي.

نبي عليه‌السلام وفرمايل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو زما مقصد همدا دی چي، و مولوست. بیا حضرت علي ﷺ د هغه د قصیدې یوه برخه ولوستله. بیا د بني کنانه قبیلې یو سړی ولاړ سو، یو څو بیته یې وویل چي، د اول بیت مضمون یې دادی.

ژباړه: الله تعالی ﷻ ستاینه تالره ده. ستا شکر کوونکي بندګان ستاینه کوي. موږ د پېغمبر ﷺ له مخه په باران او به سوو.[146]

حافظ ابن عساکر ﷫ وايي: د معاویة بن ابو سفیان په وخت کي وچکالي راغله. د دعا لپاره یې یزید بن الاسود الجرشي.را وغوښت ورته و یې ویل:

(**یا یزید ارفع یدیک الي الله . فرفع یدیه ورفع الناس ایدیهم الحدیث**)

ژباړه : یعني اې یزیده د الله تعالی ﷻ و لورته لاس پورته کړه او دهغه ﷻ نه باران وغواړه او خلکو هم لاسونه د دعا لپاره پورته کړل.

په هر صورت. توسل د صالح سړي په دعاسره یو مشرع عمل دی. که څوک یو چاته ورسي چي دعا راته وکړه ډېر ښه کار دی. د دې م وضوع لپاره په شریعت او په حدیثو کي ډېر مثالونه سته خو زموږ لپاره دومره بس دي

انشا ء الله تعالی.

[146]- عمدة القاري : ۷ جلد، ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالانبیاء من قبل نبیناء)

موږ اهل سنت والجماعت دا وایو ،توسل په انبیاء کرامو باندي جائز دی. هغه که ژوندی وي او که د وفات وروسته وي. یعني که زموږ نبي وي او که مخکني انبیاء کرام وي. د دې توسل د جواز لپاره موږ دغه حدیث راوړو.

فاطمه د اسد لور چي، څه وخت وفات سوه. رسول الله ﷺ یې د مرګ په خبرېدو سره راغلی او سر ته یې کښېنوست او وې فرمایل:

(له مور څخه مي وروسته مور یې. یا الله ﷻ ته باندي ورحمېږه. بیا یې اسامه، رضي الله عنه ابوایوب رضي الله عنه او عمر بن الخطاب رضي الله عنه او یو تور مریي یې را وغوښتل چي قبر جوړ کړي. قبر جوړ سو. لحد یې پېغمبر ﷺ په خپل لاس جوړ کړ اوخاوره یې په لاس کي را واخیسته او په قبر یعني په لحد کي په اړخ سو او دا دعا یې وکړه.

ژباړه: یا الله ﷻ چي ژوندي کول او مړه کول کوې او ته ژوندی یې او نه مرې. مور مي فاطمه د اسد لور و بخښه او کور یې پراخه کړه. دخپل پېغمبر او له ماڼه د مخکنیو پېغمبرانو په خاطر. د (خلاصة الکلام) مؤلف وایي:

رواه الطبراني في الکبیر والاسط و ابن حبان والحاکم صحیح و صححوه....) [147]

[147]- کشف الاستیاب. ۳۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبراني في الكبير والاوسط کښې روایات کړی او ابن حبان او الحاکم صحیح کړی او تصدیق کړی یې دی. سید احمد ذیني د حلان په خپل کتاب (الرد السنیة في الرد علی الوهابیة) کښې وایي:

مشهور محدیث ابن ابي شیبه له جابر رضي الله عنه څخه دا احدیث رانقل کړی دی او همدارنګه ابن عبدالبر له ابن عباس رضي او ابو نعیم له انس رضي څخه رااخیستی دی او جلال الدین سیوطي بیا دا ټولي خبري په جامع کبیر کي راوړي دي.[148]

همداسي (الاستیعاب) ۴ جلد، ۳۸۲ مخ. مسندرک حاکم: ۱ جلد. ۱۰۸ مخ. اصول کافي: ۱ جلد، ۴۵۳ مخ. حلیة الاولیاء: ۳ جلد، ۱۲۱ مخ. د توسل پر مشرعیت دا حدیث شریف ډېر ښه دلالت کوي او ددغه حدیث د بیان د صحت لپاره دغه کابونه وګورئ. که تاسي دغه کتابونه مطالعه کړئ اورومرو به دا درته څرګنده سي چي توسل په مخکنیو انبیاء کرامو باندي هم جائز دی.

148- الدرر السنية : ۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالاولياء کرام

داسي نه ده چي توسل يوائحي د اوس وخت د امت عمل دی بلکي د پېغمبرانو او تر هغه په راوروسته زمانه کي د مسلمانانو چلند تل دا و چي، د الله تعالی ﷻ او اولياء کرامو ذات، مقام او منزل به يې وسيله کاوه چي، دلته يې يو څو بيلگي رااخلو.

ابن اثير عزالدين علي بن محمد عبدالکريم رحمه الله په (اسد الغابة في معرفة الصحابه) کي ليکي، کله چي د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کي وچ کالي سوه نو حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسيله د باران غوښتنه وکړه. د لله تعالی ﷻ د هغه په وسيله هغوی په باران خړوب کړل سول او ځمکي يې سمسوري کړې.

حضرت عمر رضي الله عنه خلکو ته مخ کړ او وې ويل: په الله تعالی ﷻ قسم چي عباس رضي الله عنه، الله تعال ﷻ ته زموږ وسيله دی او د الله تعالی ﷻ په وړاندي يو مقام او مرتبه لري. [149]

همداسي پر دغه واقعه باندي احسان بن ثابت رضي الله عنه څو اشعار هم وويل.

سال الامام و قدتتابع جدبنا　　فسحقنی الغمام بغراة العباس

عم النبي و صووالده الذي　　ورث النبي بذاک دون الناس

---

[149]- اسدالغابة: ۳ جلد، ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احیا الاله به البلاد فاصبحت مخضر ة الاجناب بعد الیاس

ژباړه: امام داسي وخت د باران غوښتنه وکړه چي، قحطي پر ځای خپره وه او د اسمان وریځي د عباس ﷛ په نورانیت خلک خړوب کړل. عباس ﷛ د پیغمبر علیه‌السلام اکا او د پیغمبر ﷺ د پلار سیال دی.

مقام او منزلت ورته له هغه نه په میراث پاته دی الله تعالی ﷻ هغه له مخه ځمکي ژوندی کړي او هر ځای تر نا امیدی وروسته سمسور سوی دی.

په اسد الغابة کي وایي:

﴿ **و لما سقي الناس طفقوا یتمسحو بالعباس و یقولون، هنیاً لک ساقي الحرمین** ﴾ [150]

ژباړه: کله چي باران هر ځای ته ورسېد، خلکو به تبروکاً د عباس ﷛ پر بدن ځانونه مښل او ورته ویل به یې. اې د دواړو حرمینو ساقي! آفرین.

د دغي واقعې یوه برخه یې په صحیح البخاري کي هم راغلې ده. داسي چي دوسیلة کول یو مصداق هم د عزتمنو اشخاصو او د منزلت د خاوندانو وسیلة کول چي په خپله د داعي او متوسل تر منځ د نژدېکت او وړتیا سبب ګرځي.

تر دې به بل روښانه تعبیر د وسیلة کولو لپاره څه وي.

---

[150]- خواله سابقه ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هذا والله الوسيلة الى الله والمكان منه)

جلال الدين سيوطي رحمه الله په خپل کتاب (المواهب اللدينه بالمنح المحمديه في السيرة النبوية) کي وايي: کله چي حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسيلة د باران غوښتنه وکړه ويې ويل:

خلکو رسول الله صلی الله علیه وسلم به عباس رضي الله عنه ته د پلار په سترگه کتل، په ده پسي ولاړسئ او الله جل جلاله ته يې خپله وسيلة وگرځوئ.په همدې څرگندونو کي د توسل (وسيلة کول) جواز پروت دی او د هغو کسانو نظر چي، بيخي او ياله پېغمبر صلی الله علیه وسلم څخه پرته توسل نه مني باطل سوی دی.[151]

امام حسين رضي الله عنه بهد روژې د مياشتي په راتلو سره داسي دعا کول.

ژباړه: اې الله جل جلاله تا څخه د دې مياشتي او د هغه چا پر مخ دعا غواړم چي، د دې مياشتي له اولي شپې څخه تر پايه پوري ستا نمانځنه کوي. هغه که ستا ملائيکه وي، که نبي مرسل دي او يا ستا کوم گران نېک بندگان دي.

امام شافعي رحمه الله به ويل: د نبي عليه السلام کورنۍ الله جل جلاله ته زما وسيله ده او د همدوی په وسيله اميد لرم چي، ماته به زما عمل نامه په راسته لاس کي راکړي.[152]

[151]- المواهب ٣ جلد، ٣٨٠ مخ. فتح الباري ٢ جلد، ٤١٣ مخ.
[152]- الصواعق المحرقة: ١٧٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت دا عقیده ده چي، توسل (وسیلة کول) په هغه مخکني ټولو اقسامو جائز ده پر دې اقسامو سر بېره زموږ دا هم عقیده ده چي، د نبي علیه‌السلام په وربښتانو، نوکانو، کالو، هم داسي نورو باندي توسل کول جائز دی.

دغه د توسل په مسئلة کي غېر مقلدین زموږ سره مخالف دي. ځیني بیا دا وایي: توسل په ژوندوني کي سته یعني د نبي په ژوند کي په نبي توسل، د ولي په ژوند کي په ولي توسل کول جائز دي اګر که وفات سي بیا توسل نسته.

د توسل بیان خورا پیراخه بیان دی مګر ما ستاسو حضورته یوائي خپله د اهل سنت والجماعت عقید لږ قدري روښانه کړه، که د چا شوق وي چي په دې مسئله ښه ځان پوه- کړي د دغه لاندي کتابونو مطالعه دي وکړي. په دې کتابونو کي د مخالفینو د لائل هم ورسره ذکر سوي دي. په ځینو کي دومره وضاحت سوی وي چي د دغي مسئلې لپاره یې ځانګړی باب ایښی دی او ځینو بیا اشاره ورته کړې ده.

ردالمختار بهامش: ۱ جلد، ۳۸ مخ.

احیاء العلوم: ۲ جلد، ۲۴۷ مخ.

فیض الباري: ۲ جلد ۴۵ مخ.

امدادالفتاوه: ۲ جلد، ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقائد د يوبند: ۲۲۰ مخ.

شواهدالحق: ۸۲ مخ.

اشعة اللمعات: ۱ جلد ، ۷۱۲ مخ.

شرح الصدور: ۱۲۹ مخ.

البصائر : ۳۳ مخ.

هم داسي نور کتابونه هم سته چي د توسل د وضاحت لپاره ډیر ښه بیان کوي.

اولیاء راهست قدرت ازاله

تیر جسته بازیگر داند زراه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: خوردې او مالګې له زيارته را اخيستل جائز بولو....

د خوردو را اخيستل له زيارتونو څخه مسلمانان د دې لپاره کوي چې، دوی په دې سره تبرک حاصله وي. په خوردو سره د امراضو دفع کول داسې نه ده چې، دا شرک دی او يا مسلمانان په خورده سره قضاء الهي باطله وي بلکې داله دې امله ده چې مسلمانان ورته درناوی لري. د نبي عليه السلام د قبر مبارک خاورې او د اولياء کرامو د زيارتونو خاورې هم داسې نورې ټولې يورقم خاورې دي. ټولې يو رقم مالګې دي مګر کله چې د دې خاورې او مالګې نسبت و نبي عليه السلام ته يا يو ولي ته وسي د هغه په خاطر يې موږ مبارکې بولو.

بګفتنا من ګلي ناچيز بودم   وليکن مدتي باګل نشستم

جمال همنشين درمن اثر کرد   وګر نه من خاکم که هستم

تبرک حاصلول په داسې شيانو سره چې، د هغو نسبت د الله تعالی ﷻ و سترو دوستانو ته سوی وي. موږ اهل سنت والجماعت يې جائز بولو.

ځيني کسان و دغسې عمل ته شرک وايي لکه: د محمد بن عبدالوهاب نجدي پيروان. ښه خبره به دا وي چې موږ دا مسئله د ايات او حديث په رڼا کې روښانه کړو تر څو دا معلومه سي چې هغه مسلمانان چې د اولياء کرامو د اثارو تبرک کوي چې، ايا دا عمل د دوی شرک دی او که د نبي عليه السلام او د الله تعالی ﷻ د دوستانو سره مينه او محبت دی. په دې اړه الله تعالی ﷻ په قرآن کريم کې فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ... ﴾

ژباړه: زما دغه قميس در سره يو سئ او زما د پلار پر مخ باندي يې و غورځوئ، د هغه د ستر ګو بينايي به بيرته ورکړل سي او خپله ټوله کورنۍ ماته راولئ.

نو که اوس يو مسلمان د نبي عليه‌السلام د قبر خاوره د نور اولياو کرامو د قبرونو خاوري د تبروک لپاره و کاروي او په هغه کي تبرک ولټوي او ووايي چي، الله تعالی په دې خاورو او مالګه کي داسي تاثيرات او برکات ايښي دي. د وخت د پېغمبر حضرت يعقوب عليه‌السلام پيروي وکړي نو ولي ورته مشرک وويل سي.

او که موږ د نبي عليه‌السلام و تاريخ ته وګورو. صحابه کرامو به دنبي عليه‌السلام په حضور کي د ده په نارو، د اوداسه په ابو، وربښتانو تبروک کاوه. که چيري دغه تبرک حرام وای، نبي عليه‌السلام به دوی منعه کړي وای. زه د دې خبري د اثبات لپاره يو څو احاديث مبارکان درته را اخلم.

﴿ عن انس بن مالک رضي‌الله‌عنه قال: کان النبي صلی‌الله‌علیه‌وسلم يدخل بيت ام سليم فينام علي فراشها وليست فيه قال: فجاء ذات يوم فنام على فراشها فاتت فقيل لها هذا النبي صلی‌الله‌علیه‌وسلم نائم في بيتک على فراشک قال فجاءت وق د عرق واستنقع عرقه على قطعة اديم على الفراشف فتحت عتيدتها فجعلت تنشف ذالک العرق فتعصره في

(c) ketabton.com: The Digital Library

قواريرها ففزع النبي ﷺ فقال ما تصنعين يا ام سليم فقالت يا رسول الله نر جو بركته لصبياننا قال اصبت .[153]

د دې حديث شريف خلاصه داده چې نبي عليه السلام بيده و. د ده مبارک بدن خوله کړې وه. ام سليم رضي الله عنها دغه خوله په ښيښه کې اچول. نبي عليه السلام چې کله پوه سو پوښتنه يې وکړه. ام سلم دا څه په کوې؟ ام سليم رضي الله عنها ورته وويل: زه اراده لرم چې په دې سره تبرک حاصل کړم د خپلوماشومانو لپاره (يعني ستا سو دغه مبارکه خوله خپلو ماشومانو ته د خور دې او تبرک په خاطر ورکړم.

(**عن انس رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ لما حلق راسه، كان ابو طلحه اول من اخذمن شعره**) .[154]

ژباړه: حضرت انس رضي الله عنه وايي: کله چې نبي عليه السلام خپل سر مبارک وخرايه، ابوطلحه رضي الله عنه اول کس و چې، د نبي عليه السلام وربښنان يې واخيستل.

(**عن ابن سيرين قال: قلت لعبيدة عندنا من شعر النبي ﷺ اصبناه من قبل انس او من اهل انس فقال لان تكون عندي شعرة احب الى من الدنياو مافيها**). 155

153- صحيح مسلم: ۲ جلد، ۲۵۷ مخ.
154- صحيح البخاري : ۱ جلد. ۲۹ مخ.
155- صحيح البخاري : ۱ جلد، ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: ابن سيرين وايي: ما وعبيدة ﷺ ته وويل: زما څخه د نبي عليه السلام وريښتان سته، هغه ماته د انس ﷺ يا د انس ﷺ د کورنۍ له خوارا کول سوي دي. دغه وريښتان ماته تر دواړو جهانونو ارزښتناک او غوره دي.

تا سو فکر وکړئ چي، د نبي عليه السلام وريښتان دوی د څه لپاره ساتل؟ او ولي دومره په خوشحاله وو؟ داد دي لپاره چي دوی به تبرک په حاصلا وه او د خور دې کار به يې ځيني اخيسته.

(**ابا حجيفة يقول خرج علينا النبي ﷺ بالهاجرة فاتي بوضوء فتوضاء فجعل الناس يا خذون من فضل و ضوء فيتمسحون به، الحديث**). [156]

ژباړه: يعني د نبي عليه السلام د اوداسه له ابو څخه يو څه پاته سوي. صحابه کرامو دغه اوبه پر بدن و موښلې، لاسونه او مخونه يې په مسح کول، لپاره د تبروک.

هم داسي په بل حديث شريف کي راځي:

(**ثم توضاء فشربت من وضوئه**)

ژباړه: يعني نبي عليه السلام ماته دعا وکړه. زما تر سر يې لاس را تېرکړ، بيا نبي عليه السلام او دس وکړ. ما هغه پاته سوی اوبه د اوداسه و څښلې.

[156]- صحيح البخاري: ۱ جلد، ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابه کرامو د نبي عليه‌السلام په اثارو دومري تبرک حاصلاوه چي کله به دوی ته د نبي عليه‌السلام د اوداسه اوبه ورسېدې. د تبرک او خور دې په نيت به يې څښلې او کله کله به، د دغه اوبو پر سر خبره جنجال ته ورسېده. لکه په حاشيه کي چي وايي:

(**كادو يقتلون على وضوئه**)

هم داسي ډېر احاديث سته چي د نبي عليه‌السلام په ناړو مبارکو، وربېښتيانو او هم دغسي نورو باندي صحابه کرامو تبرک کاوه. او د خوردې لپاره يې خوړل.

موږ چي کوم احاديث رانقل کړل، په دې ټولو کي د صحابه کرامو مينه او محبت و د نبي عليه‌السلام سره چي، د نبي عليه‌السلام په اثارو کي به يې تبرکات لټول.

د محمد بن عبدالوهاب پيروان چي خلک د انبياوو او اولياوو د اثارو له تبرکاتو منع کوي. داسي فکر کوي چي، د مړي احترام د هغه عبادت دی. په داسي حال کي چي په اسلام کي د عبادت لپاره ټاک لی حد او پولي سته او داسي نه ده چي، هر احترام به عبادت وي.

موږ اهل سنت د ا وايو ايا احترام عبادت دی که احترام عبا دت وي نو تاسو د دې ايات او احاديث په اړوند څه واياست.

(إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ..)

د دغه ايات شريف په تفسير کي ابن کثير رحمه‌الله وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان الاحد عشر كوكبا عبارة عن اخوته و كانوا احد عشر رجلا سواه و الشمس والقمر عبارة عن ابيه و امه، روي هذا عن ابن عباس والضحاك)

ژباړه: يعني يو ولس ستوري عبارت د يو ولس ورو ڼو څخه دي، ماسېوا د ده عليه‌السلام څخه او د لمر او سپوږمۍ څخه مراد د يوسف عليه‌السلام پلار او مور دي.

هم داسي د نبي عليه‌السلام په معجزاتو كي راځي چي، درختي و نبي عليه‌السلام ته سجده وكړه. اوس زموږ پوښتنه داده ، ايا دا سجده كول د يوسف عليه‌السلام په قصه كي او د درختي سجده و نبي عليه‌السلام ته د احترام په خاطر وه او كه د عبادت په خاطر؟. ارو مرو به تاسي واياست چي دا د احترام په خاطر وه، نو كله چي احترام يو امر مشروع د ى، نو موږ هم د انبياء كرامو او اولياء كرامو و اثارو ته د احترام په سترګه ګورو او په هغه كي د ځان لپاره تبرک لټوو.

(عثمان بن عبدالله بن موهب رضي‌الله‌عنه قال: ارسلني اهلي الى ام سلمة بقدح من ماء وكان اذا اصاب الانسان عين او شى بعث اليها مخضبة فاخرجت من شعر رسول الله صلى‌الله‌عليه‌وسلم و كانت تمسكه في جلجل من فضة فخضحضته له فشرب منه قال فاطلعت في الجحل فرايت شعرات حمراء) . [157]

عثمان بن عبد الله وايي: زه واستولم خپل اهل يعني كورنۍ د ابو په يوه كاسه سره. ام سلمة رضي‌الله‌عنها ته. داسي عادت وو چي، كله به يو انسان ته د سترګو ناجوړي او يا نظر

---

[157] - مشكواة : ٢ جلد، ٣٩٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا يو بل مرض ورسېدى هغه به يې ام سلمة ﷺ ته استوى. په يوه پياله د اوبو سره. ام سلمة ﷺ د نبي عليه‌السلام ورېښتان مبارک را و ايستل. دې دغه ورېښتان د زرو په لوښي کي ساتلي وو. دغه ورېښتان به دې په اوبو کي وښورول بيا به وڅښل سول.

موږ اهل سنت والجماعت و دغو ټولو احادثو ته په کتلو سره دا حکم کوو چي د خوردې څښل په نيت د تبرک جائز دي.

که څوک دا پوښتنه کوي چي، دا خو د نبي عليه‌السلام د اثارو خصوصيت دى مګر په نورو مخلوقاتو کي دا خصوصيت نسته.

موږ يې په دې اړوند داسي ځواب کوو. ايا يعقوب عليه‌السلام د يوسف عليه‌السلام قميص د بترک په خاطر پر مخ نه و اچولی. او بل د نبي عليه‌السلام د اثارو بر سېره هغه دي د بيت الله شريفي خاوري د خوردې لپاره په نيت د تبرک وړل جائز دى . لکه په ردالمختار کي چي وايي:

(لاباس باخراج التراب والا حجار التي في الحرام و كذا قيل في تراب البيت المعظم اذاكان يسير اللتبرك) [158]

په دې کي هيڅ باک نسته (يعني جائزده) خاوري شګي د حرم شريف را ايستل هم داسي خوردې د بيت الله شريفي خاوري د تبرک او خوردې لپاره. هم داسي (الحموي على الاشباه والنظائر) کي وايي:

---

[158]- ردالمختار ٢ جلد. ٣٧٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اما ان اخزه للتبرک فجائز کما قالوا في تراب الکعبة)[159]

ژباړه: د مسجدو خاوري اخیستل د تبرک لپاره جائز دي لکه څرنګه چي، د مکې شریفي خاوري د تبرک لپاره اخیستل جائز دي.

هم داسي پیر طریقت صاحب شریعت محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله متن هم د خوردې د جائز والي لپاره ځینو کتابونو ته اشاره کړې ده.

دی مبارک وایي: کله چي امام بخاري رحمه الله وفات سو، د امام بخاري رحمه الله د قبر د خاورو بوی د مشکو و. خلکو ببد امام بخاري رحمه الله د قبر خاوري د تبرک او خور دې لپاره وړلې. حاجي اغا صاحب رحمه الله و دغو کتابونو ته حواله کړې ده.[160]

د دې مخکنیو ټولو عباراتو څخه دا خبره ښکاره سوه چي، د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو، د کعبې شریفي او مساجدو څخه خاوري، مالګي، لرګي، شګي او داسي نور د تبرک او خوردې لپاره وړل جائز دي.

---

[159]- حموي ٤ جلد، ٥٤ مخ.
[160]- مرقات ١ جلد، ١٥ مخ. تیسرالقاري : ١جلد، ٦مخ. شیخ الاسلام برهامش تیسرالقاري : ١جلد، ٩ممخ. رحمت بیان : ١جلد، ١٧٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ دور اسقاط جائز بولو.......................

دور اسقاط یا د اسقاط د دورې په مسئله کې د نن وخت م تعصب کسان ډېر مقلدين ډېر سخت مخالفت کوي. و دور اسقاط ته د بدعات او حرام په سترګه ګوري. د دور اسقاط د ابطال لپاره ډول ډول دلائل راوړاندي کوي آن چي دا خپل بې مفهومه اواز يې د عوامو تر غوږ او ذهنونو پوري هم رسولی دی. امت مسلمه يې په تشويش کي اچولی دی. د دې مسئلې اړوند دوخت علماء کرامو د خپل مسئوليت له مخي پر دې موضوع ډېري ښې رسالې ليکلي دي او هر يوه يې ډېر واضح او قناعت کونکي دلائل وړاندي کړي دي. کوم اشخاص چي په ځان کي د ادراک ماده ولري. هغوی ډېر ژر دغه د لائل قبول کړ ي.مګر نه هغه اشخاس چي منکر او معاند دی.زه به ددې موضوع اړوند يو څه بحث نور هم اضافه کړم. الله تعالی ﷻ امید لرم چي قناعت وړ به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیلة الاسقاط

حیلة الاسقاط یو مرکب اضافي دی. د حیلة اضافه و اسقاط ته سو ی د ی. کله چي جمله مرکبه سي. هلته ضروري ده چي، د مضاف او مضاف الیه جلاجلا تشریح وسي ځکه؛ د مرکب پېژندل موقوف پر اجازاوو دی.

(حیلة) د بخاري په حاشیه کي وایي: (حیل جمع ده او مفرد یې حیلة ده او حیلة ویل کیږي. هغه مباح کار یا خبري ته چي په هغه سره یو مقصد ته په پټه او خفیه توګه ځوک ورسیږي.[161]

دې ته ورته نورو علماء کارمو هم د حیلې تعریف کړی دی. فتح الباري کي وایي:

(الحیلة مایتوصل به الی مقصود بطریق خفي مباح)[162]

په مفردات کي وایي:

(الحیلة مایتوصل به الی حالتٍ مافي خفیة)[163]

په الاشباه والنظائر کي واي:

(الحیلة هی تقلیب المنکر حتی یهتدي الی المقصود)[164]

---

[161]- بخاري : ۲ جلد، ۱۰۲۸ مخ.
[162]- فتح الباري : ۱۲ جلد، ۲۷٤ مخ.
[163]- مفردات ۱۳۸ مخ.
[164]- الاشباه والنظائر : ٤۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الاسقاط) اسقاط مصدر دی د باب الافعال څخه د سقط، یسقط څخه دی مذکر دی په معنا د ذمه فارغولو دي هغه چي د چاپر ذمه وي.

کله چي حیلة الاسقاط سره مرکب سي، بیا ویل کیږي ساقطول یا فارغول د ذم ي ده د لمانځه، روژې هم داسي له نورو څخه، کوم چي په خپل وخت کي لازم سوي وو پر مکلف باندي.

کله چي موږ معنی د حیلة الاسقاط و پېژندل اول به اثبات د نفسی حیلې په ایت او حدیث سره وکړو،

انشاء الله تعالی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثبات د نفسي حیلې

د نفسي حیلې د اثبات لپاره په قرآن کریم کي واضح دلائل موندل کیږي. فکر نه کوم چي له دغسي واضح دلایلو څخه یو عاقل ان کار وکړي. الله تعالی ﷻ د یوسف علیه السلام په واقعه کي وایي:

(كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ) سورة یوسف ۷۶ .)

ژباړه: همدا رنګه موږ یو سف علیه السلام ته حیله و رزده کړه لپاره د ورور خپل (بنیامین) چي ځان سره یې را وګرځوي.

(**کما احتال یوسف** علیه السلام **لاخیه**) **منهاج السنن لمفتي فرید**) **۴** جلد **۲۲** مخ.

ژباړه: لکه څنګه چي حیلة جوړه کړه یوسف علیه السلام د خپل ورور لپاره.

الله تعالی ﷻ د ایوب علیه السلام په اړوند فرمایي:

(**وخذ بیدک ضغثا فاضرب به ولا تحنث**)

ژباړه: او ونیسه په لاس خپل یو متې خاشې، نارې، وروسته ووهه په دغو سره خپله ښځه او ځان مه حانث کوه.

(**هذه رخصة من الله تعالی لعبده ورسوله ایوب** علیه السلام **فیما کان من حلفه لیضربن امراته مائة سوط فقیل حلفه ذالک لبیعها ضفایرها وقیل لانه عرضها الشیطن في**

(c) ketabton.com: The Digital Library

صورة طبيب يصف لها الدواء لايوب عليه‌السلام **فاتته و اخبرته فعرف انه الشيطن فحلف ه) البدايه والنهاية. 1**جلد، **210** مخ.

ژباړه: يعني حضرت ايوب عليه‌السلام ته الله تعالى ﷻ د خپل قسم څخه د حانث کېدو يعني خلاص والي لاره ور ونښودله چي، قسم يې کړی و چي، خپله بي بي به سل لښتي وهي ځکه چي، هغې خپلې کوځې لپاره د نفقې د ايوب عليه‌السلام بېله اجازې د ده خرڅې کړې وې او يا داچي، شيطان په شکل د يوه طبيب دې ته د يوې دوا مشوره ور کړې وه حال داچي دې شيطان نه پېژانده او د ايوب عليه‌السلام اجازه هم نه وه.

(**فقال الله تعالى و خذبيدك ضغثا فاضرب به ولاتحنث الاية و قد استعمل كثير من الفقهاء هذه الرخصة في الاحكام من الايمان والنذر و توسع اخرون حتى و ضعوا هذه . الاية في كتاب الحيل**) **البداية والنهاية**: ۱ جلد: **220** مخ.

د اقول د الله ﷻ چي (**وخذ بيدك**) په تحقيق سره ډېرو فقهاو د اقول رخصت لره استعمال کړی دی. په ځينو احکامو لکه د قسمونو او نذرونو کي او ځينو نورو بيا وسعت ورکړی دی تر دې چي دا ايت شريف يې په کتاب د حيلو کي اېښی دی.

(**و في المحيط باب مشروعية الحيل د ليلها قصة ايوب**عليه‌السلام)

ژباړه: او په محيط کي په باب د روا والي د حيلو کي يې هم د ايوب عليه‌السلام قصه دليل ګرځولې ده او بل د ابراهيم عليه‌السلام د واقعې څخه د حيلې ثبوت معلو ميږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و کما روي ابراهيم عليه‌السلام **في ثلاثه مواضع الاول: ماقال في شان امراته هذه اختی و الثاني: بل فعله کبير هم ولثالث قوله اني سقيم والتشريح في الکتب و هذ اليس موضع التفصل) منهاج السنن. ۴ جلد ۲۲** مخ.

ژباړه: او لکه څرنګه چي خبره پته کړه ابراهيم عليه‌السلام په دريو ځايونو کي. لومړی هغه چي د خپلي بي بي په شان کي يې وويل چي، دامي خور ده. دوهم هغه چي د بتانو د ماتولو په اړوند يې وويل چي، دا کار دغه لوی بت کړی دی او دريم هغه چي، نمرود يانو ته يې وويل چي، زه مريض يم. تشريح يې په نورو کتابو کي وګورئ. دا ځای د تفصيل نه دی. د حيلي جواز د دې واقعې نه هم ثابتيږي، هغه واقعه کومه چي رسول الله ﷺ د يوه مريض سړي چي واده يې هم نه و کړی د حد زنا په باره کي يې حيله جوړه کړه چي تفصيل يې په لاندي ډول دی.

(قالوا مارايناباحد من الناس من الضر مثل الذي هو به لو حملنا اليک لتفسخت عظمامه ما هوالاجلد علی عظم فامر سول الله ﷺ ان ياخذوا له مائة شمراخ فاضربوه بها ضربة واحدة) [165]

ژباړه: رسول ﷺ ته صحابه کرام راغله چي، د دغه سړي غوندي مريض موږ په خلکو کي نه دی ليدلی، که يې موږ تاته راوړو نو هډونه يې ماتيږي او په بدن يې خالص پستوکی پاته دی. وروسته رسول الله ﷺ خپلو اصحابو کرامو ته وفرمايل چي، سل ښاخه وږي د خرما راوړئ او په يو واريې پرې ووهئ.

[165] - ابوداؤد: ۲جلد، ۶۱۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اذا احدث احد کم في الصلوة فلياء خذ بانفه حتى يظن الناس انه رعف)

ژباړه: کله چي له تاسونه څوک په لمانځه کي بې اودسه سي، نو خپله پزه دي ونسي تر څو نور خلک دا فکر وکړي چي پزه يې ويني سوې ده.

د دې مخکي بيان څخه دا ثابته سوه چي، مطلق حيلة هغه حيلة چي د شريعت سره موافقه وي روا او جائز ده او که د شريعت خلاف حيلة وي بيا حرامه ده لکه څنګه چي دې خبري ته عيني شرح بخاري کتاب الحيل کي اشاره کړې ده.

(الحيل للفرارعن الحرام و التباعد عن الوقوع في الاثام لاباس به بل هو مندوب اليه و امالاحتيال لابطال حق المسلم فاثم و عدوان وقال النسفي في الكافي عن محمد بن الحسن قال ليس من اخلاق المسلمين الفرار عن احكام الله بالحيل الموصلة الي ابطال الحق)

ژباړه: هغه حيلې چي لپاره د تښتي وي، له حرامو څخه او يا لپاره دلري والي وي له پرېوتو څخه په ګناهونو کي. نو مباح دي بلکي غوره سو ي دي او کومه حيله چي د مسلمان د حق د باطلولو لپاره وي پس هغه ګناه ده او ظلم دی او نسفي صاحب په کافي کي، د محمد بن حسن څخه روايت کوي چي، وايي: دا د مؤمنانو له اخلاقو څخه نه ده چي، څوک تېښته وکړي له حکمونو د الله تعالی ﷻ څخه په سبب د هغو حيلو کوم چي انسان حق باطلولو ته رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي نفس حیله ثابته سوه فکر نه کوم چي یو متعصب شخص دي هم د حیلې
څخه منکر سي. مګر زموږ او د غیر مقلدینو د اختلاف مسئله (حیلة الاسقاط) ده.
و دغي حیلې ته غیر مقلدین بدعات وایي او دا وایي چي، د دې حیلې لپاره
شرعي دلیل نسته موږ اهل سنت والجماعت وایو:

(ما راه المؤمنين حسن فهو عند الله حسن)

کوم شی چي مسلمانان یې خوښ و بولي هغه د الله تعالی په وړاندي هم خوښ دی.
موږ هم دا وایو چي دغه حیله د امت علماء کرامو خوښه کړې او په دې حیلې کولو
باندي یې اسرار هم کړی دی او کوم شی او کار چي د امت علماء کرامو خوښ بللی
وي و هغه کار ته بدعت او حرام ویل راته سخته ګناه معلومیږي. د شواهدو په خاطر
د امت د علماء کرامو د کتابونو یو څه عبارات درته رانقلوم.

په رد المختار کي وایي:

(ولو لم يكن له مال اي اصلاً او كان ما اوصي به لا يفي زاد في الامداد او لم يوصي بشى يستقرض ورثه نصف صاع مثلاً ويد فعه لفقير ثم يدفعه الفقير للموارث ثم و ثم حتى يتم . [166]

په فتوای هندیة کي وایي:

[166] - ردالمختار : ١ جلد، ٤٩٢ مخ.طبع بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و ان لم يترک مال يستقرض ورثتهُ نصف صاع و يدفع الی مسکين ثم يتصدق المسکين علی بعض ورثته ثم يتصدق ثم وثم حتی يتم لکل صلوة ماذکرنا کذافي الخلاصة)[167]

په نورالايضاح کي وايي:

(و ان لم يف ما اوصی به عما عليه يدفع ذالک للفقير فيسقط عن الميت بقدره ثم يهبه الفقير للولی و يقبضه ثم يدفعه للفقير فيسقط بقدره ثم يهبه الفقير للولي و يقبضه ثم يدفعه الولي للفقير و هکذا حتی يسقط ماکان علی الميت من صيام و صلاة و يجوز اعطاء فدية صلوات لواحد جملة بخلاف کفارة اليمين والله سبحانه و تعالی اعلم. [168]

په مراقي الفلاح کي وايي:

قوله و ان لم يف ما اوصی به بالميت عما وجب عليه من الفدية او لم يکف ثلث ماله او لم يوصی بشیء و اراد احدالتبرع بقليل لايکفی فحيلة لابراء ذمة الميت عن جميع ماعليه ان يدفع ذالک المقدار السيربعد تقريره بشیء من صيام او صلاة او نحو هما ..... للفقير بجهة الاسقاط متبرعاً به عن الميت اهـ) [169]

---

[167] - فتوی هندية ۱ جلد ، ۱۲۵ مخ.
[168] - نورالايضاح : ۱۰۱ مخ.
[169] - مرافي الفلاح:

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداسي نورو كتابونو ته په كتو سره دا خبره جوته كيږي چي، دورة الاسقاط يوه شرعي حيله ده او د ټولو علماء كرامو په دې خبره اتفاق سته. كه موږ د اهل سنت والجماعت اقوال او عبارات وګورو ډېر ژر به دا معلومه سي چي، حيله د اسقاط يوه شرعي حيلة ده او دا حيلة د مړي لپاره منفعت ده او د ژوندو له خوا ور سره تبروع او نيكي ده. داسي نه ده چي، موږ دغه حيله پر ژوندو باندي د مړي لپاره واجب بولو مګر دا فسوس خبره خو داده چي. ځيني كسان دغه حيله له سره نه مني او ځيني خو بيا په ظاهره دغه حيله مني مګر په باطن كي لږ شک موجود وي. د دې كسانو پر حال افسوس دی. دوی د خپل امامت او شخصي منفعت په خاطر دا كار كوي.

يو وخت له يوه ملا امام سره مخامخ سوم راته وايي: په څه بوخت يې؟ ما ورته وويل د پير حاجي اغا صاحب رحمه الله پر رسالة شرح ليكم. ده راته وويل: په دې رساله كي د دورة الاسقاط مسئله هم سته، هغه به څنګه كړې. دا مسئله خو يو رقم بل رقم نه ده؟

ما ورته وويل: محترم مول وي صاحب! دورة الاسقاط هغه مسئله ده چي د امت محمدي پر اتفاق سته، موږ هم دا مسئله منو او موږ د دې مسئلې د جواز لپاره ښه دلائل هم لرو هغه داچي، په كوم شي باندي چي د امت محمدي د علماء كرامو اتفاق وي هغه موږ ته قبوله ده څكه چي نبي عليه السلام فرمايي:

(وعن ابن عمر رضي الله عنه قال، قال: رسول الله ﷺ ان الله لايجمع امتي او قال امة محمد علي ضلالة و يدالله على الجماعة و من شز شز في النار رواه الترمذي و عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال قال: رسول الله ﷺ اتبعو السواد الاعظم فانه من شز شز في النار. رواه ابن ماجة من حديث انس ﵁ مشكوة . ٣٠ مخ.

ژباړه: يعني عبد الله ابن عمر ﵁ وايي: نبي ﵇ وفرمايل: الله تعالى ﷻ زما امت پر ګمراهۍ نه سره جمع کوي او د الله تعالى ﷻ ملګرتيا او مرسته له جماعت (ټولۍ) سره ده. او که څوک د دې ټولۍ څخه بېل سو، هغه به په اور کې وي او نبي ﵇ وايي: دغسي وويل: تاسي له سواد اعظم سره سئ. سواد اعظم يعني د مسلمانانو لويه ډله.

محترمو لوستونکو تاسو فکر وکړئ دورة الاسقاط له کوم وخته راشروع سوی دی؟ او لږ علماء کرام په دې مسئله باندي با ور لري که ډېر؟ خامخا به دا ورته معلومه سي چي د پيړۍ نه تر پيړۍ دا مسئله را روانه ده او په هر وطن کي لږ اشخاص د دې مسئلې څخه اعراض کوي او اکثره علماء کرام د دې مسئلې په جواز اعتراف کوي.

موږ تل دا دعا کړې او کوو يې چي، يا الله تعالى ﷻ موږ ته د سواد اعظم اتباع رانصيب کړه

امين ثم امين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو سوالونه

غیر مقلدین د دورة الاسقاط پر حیلة یو ځو اعتراضونه او سوالات کوي. د دوی دغه سوالات سطحي دي. په اصل کي د دوی مقصد دادی چي په داسي سوالاتو سره د عوامو ذهنونه خراب کړي. حقیقت دوی ته هم معلوم دی. مازي سترګي پټوي تر ځو د مسلمانانو په سترګو کي خاوري واچوي.

اول سوال: د اسقاط په حیله کي خو رجوع په صدقه او هبې باندي راځي ځکه چي، یو وار یې فقیر ته ورکړي او بیا یې بیرته ځني غواړي. دغسي کول خو په حدیث شریف کي ډېر بد مثال لري لکه نبي علیه السلام چي فرمایي:

(العائد في هیبه کالکلب العائد في قیئه)

ژباړه: یعني خپلي هبې ته بیرته رجوع کول داسي ده لکه سپی چي قی وکړي او بیا بیرته یې وخوري او دا خو حرام کار دی.

ځواب: د غیرمقلدینو د داسي سوالاتو څخه داسي معلومیږي چي، دوی تش په نامه اهل احادیث دي، یعني داسي نه دي چي د حدیثو په مطلب پوهیږي او نه د عربي ژبي له عباراتو سره ښه بلد تیالري چي په مقصد پوهه سي. موږ به د دوی دغه سوال په ځو وجوهو سره ځواب کړو د الله جل جلاله په مرسته سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: په دور اسقاط کي مطالبه (غوښتنه) د هبه ورکونکي د لوري نسته بلکي هبه اخيستونکی په خپله رضا سره يې ورکوي لپاره د مړي د ګټې.

دوهمه وجه: تاسي د غسي کار حرام بولئ او موږ دا وايو چي، سپی کله مکلف وچي تاسو د سپي فعل او کار حرام بولی او موږ دا منو چي د سپي دغه کار مکروه طبعي دی حرام نه دی.

دريمه وجه: په حديث شريف کي راځي (**الواهب احق بهيبة مالم يثب**). له دې څخه دا معلوميږي چي، هبه کوونکی د هبې په اخيستلو کي حقداره دی تر هغه چي د هبې عوض يې نوي اخيستی.

څلورمه وجه: اوله هبة خو پوره سوه، په ايجاب ، قبول او قبض سره. دويم، دريم وار هبه، دا بله هبه ده په ايجاب او قبول کي نوی قبض غواړي.

پنځمه وجه: رجوع پر هبه خو صحيح ده تر څو چي موانع د رجوع نه وي موجود سوی. هغه موانع چي فقهاوو ياد کړی دي.

شپږمه وجه: په اصل کي غېر مقل يږين د (العائد) رجوع معنی نه پېژني، ځکه؛ رجوع د اقالې او فسخې د صدقې او د هبې ته وايي لاکن دلته خو غوښتنه ده رجوع نه بلل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم سوال: غېرمقلدېن وايي: تاسي مقلدين خو د هر چا لپاره دوره اسقات حيله کوئ هغه که يو چا په ژوند کي د لمانځه، روژې او نورو عباداتو ښه احتمام هم کړی وي. نو د ده لپاره د حيلی څه اړتيا سته؟.

ځواب: موږ مقلدين د هر چا لپاره د اسقاط حيله جوړه و. دا په دې خاطر چي انسان عاجز دی کېدای سي له ده څخه په عباداتو کي يو خلل راغلی وي او دی په خبر نه وي او بل موږ دا حيله د عباداتو د ساتني او پوره والي په خاطر احتياطاً کوو په عباداتو کي احتياط واجب دی. په رساله ابن عابدين کي وايي:

(**هکذا ينبغي ان يفعل و ان کان الشخص محافظا على صلوته احتياط خشية ان يکون وقع خلل ولم يشعربه اهه منة الجليل**)[170]

ژباړه: دغسي ښايي چي، داکار (دوره اسقاط) وسي که څه هم (مړ ي) احتيمام د لمونځونو کړی وي. احتياطاً پر دې بېره ده چي کېداسي له ده څخه يو خلل واقع سوی وي دی په خبر نه وي.

په دې اړه د ردالمختار ملاصاحب وايي:

(**من الاخذ بالاحتياط في باب العبادات واجب**)[171]

---

[170] - رسالة ابن عابدين : ۱ جلد، ۱۲۱ مخ.

[171] - ردالمختار : ۲ جلد، ۷۷ مخ.طبع بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: احتیاط په عباداتو کي واجب دی. دلته د اسقاط په حیله کي موږ د دغسي کس لپاره د دغه حیلې احتیاطاً عملي کوو.

بل ځای د ردالمختار ملاصاحب صراحتاً وایي.

(**صلوة عمره مع انه لم یفته منها شئٍ لایکره لانه اخذ بالاحتیاط**) .[172]

ژباړه: چي په ټول عمر کي یې لمونځ نه وي قضا کړی، د داسي کس په حق کي د اسقاط دوره هم نه ده مکروه ځکه؛ دا عمل په احتیاط سره دی.

دریم سوال: تاسي مقلدین خو دا وایاست چي، د اسقاط دوره حیله یو ښه کار دی. ښه کارونه خو نور هم ډېر دي، ولې پر دغه ښه کار دومره ټینګار کوئ؟.

ځواب : الحمد لله موږ مقلدین یو. مقلدین تل د خپلو مشرانو په اقوالو عمل کوي. زموږ د مذهب دا پرېکړه ده چي، د اسقاط په دوره باندي خلکو ته ترغیب ورکول په کار دی مګر د هغه شرائطو سره کوم چي، په وروسته کي به انشاء الله راسي ځکه چي، په دې حیلې سره انسان د الله تعالی ﷻ له عذابه نجات پیدا کوي او نه ښایي چي په دې کار کي څوک سستي وکړي.

(**کما قال الفقهاء ولا ینبغي ان یساهل في هذا الامر فان به نجات الانسان من عذاب الله و غضبه. فاسئلوا هل الذکران کنتم لا تعلمون**)[173]

---

[172] - ردالمختار : ۱ جلد، ۵٤۲ مخ.طبع بیروت

[173] - مجموع الرسائل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم سوال: تاسي مقلدين چي، د اسقاط په دوره دومره ټينګار کوئ دا خو ستاسو ملايانو او طالبانو ته يو څه ورکول کيږي. د خپلي ګټي لپاره دومره ټينګار کوئ.

ځواب: موږ مقلدين اول دا وايو چي د (اسقاط په دوره) کي ګټه د مسلمانانو د مړو ده. ځکه؛ مړي ډېر احتياج در لودونکي دي نسبت و ژونديو ته او بل موږ کله دا وايو چي، د اسقاط دوره د حيلې وروسته ده. خامخا يو څه ملايانو او طالبانو ته ورکړئ بلکي فقيرانو ته دي يې ورکړي او موږ دانه وايو چي خامخا دي يو څه طالبانو ته ورکړي ځکه؛ که مړي وصيت نه وي کړی او ورثه يې کوچنيان وي، په داسي وخت کي ډېر ځله د اسقاط دوره وسي، مګر ټوله مال بيرته وارث ته حواله سي، تاسي زموږ د مذهب کتابونه وګورئ تاسي ناخبره ياست.

(**فان كنت لاتدري فتلك مصيبة، و ان كنت تدري فالمصيبة اعظم**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الاسقاط د دورې شرطونه.

د اسقاط دوره يوه حيله ده. موږ مقلدين دغه حيله جائز او ښه کار بولو. داسي هم نه ده چي د اسقاط دوره جائز سوه، نو چي هر چا هر ډول کول، کوي به يې، بلکي موږ د دې حيلې لپاره ځانګړي شرائط وضع کړي دي. که چيري دغه شرائط په کښې موجود وو، نو دا هغه حيله ده کومه چي موږ مقلدينو جواز ورکړی دی او ستائلې موده او که دغه شرائط په کښې نه وه بيا دا حيله و مړي ته هيڅ کله ګټه نه رسوي، بلکي يو رسم او رواج دی.

اول شرط: د اسقاط په دوره کي به غني، غلام، وصي، لېونی، ماشوم، بېعقل، کافر، د مړي وارث او مدبر مريی نه وي، که چيري د اسقاط په دوره کي کښېناستل نو اسقاط په هغه صورت کي نه صحيح کيږي.

(والمنصوص عليه في المذهب و عليه العمل ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً ليس فيهم غني، ولا عبد، و لا وصي، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا كافر، ولا وارث، ولامدبر).[174]

دويم شرط په اسقاط کي چي کوم شی ورکوي، هغه به خالص مسکينانو او فقيرانو ته ورکوي ځکه چي، دا د دوی حق دی.

(منها الدفع الى الفقير او المسكين) منهاج السنن ۴ جلد، **۲۵** مخ.

[174] - مجموع الرسائل لابن عابدين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم شرط: فقیرانو ته به یې د مسخرو په توګه نه ورکوي او نه به یې د خلکو د شرم او رواج په خاطر ورکوي بلکې دا به یو شرعي کار بولي.

(و منها الا جتناب عن الدفع الی الفقیر هذلاً) [175]

څلورم شرط : په وارثانو کې به غائب سړی او یتیم کوچنی نه وي. که چیرې یې وصیت و نه کړ او که یې وصیت وکړو ، نو بیا به یې د دریمې برخې مال څخه خامخا ورکوي که څه هم په وارثانو کې یتیم او یا څوک غائب وي.

(و منها ان لایکون في الورثة یتیم یعني صغیر ولاغائب اذالم یوصی کما صرح به ابن عابدین في رسائله) [176]

پنځم شرط: د مړي وارث به له داسې خلکو څخه رو ي او یا نور شیان نه راټولوي کوم چې، هغه یې په خپله مالک نه وي او نه به له داسې چا څخه پور قرض اخلي چې له هغه سره بل څوک شریک وي اود شریک اجازه یې نه وي او که د شریک اجازه وه بیا پر وا نه لري.

(ویجب ان یخترزعن جمع الصرة و استها بها و استقراضهامن غیر مالک او من احد الشریکین بدون اذن الاخر) [177]

---

175 - حواله سابقه.
176 - حواله سابقه.
177 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم شرط: که چیري د اسقاط دوره داسي سرې ګرځوله چي، د وارث او یا د وصي له طرفه وکیل و، نو بیا به یې په طریقه د وکالت له مؤکل (یعني هغه سړي چي، دی یې وکیل جوړ کړی دی) څخه ورکوي او چي کله یې بیرته له فقیر څخه هبه غواړي نو دا غوښتنه به یې په طریقه درسالت لپاره د مؤکل وي. په نیت کي به هم دغه نیسي او په خوله به هم چي کله یې له فقیر څخه اخلي دا وایي چي، زه یې قبلوم خو دا قبلول مي لپاره د مؤکل دی چي، دوارث او یا وصي دی او که چیري دغه ګرځوونکی چي، په دې علم و نه لري نو بیا په دغې دورې باندي د مړي غاړې نه خلاصیږي، بلکي یوازي یې ثواب ورسیږي. ښه خبره دا ده چي د اسقاط دوره په خپله د مړي ولي یعني وارث یا وصي وګرځوي او که دا وارث یا وصي نه پوهېده بیا دي یو عالم وکیل و نیسي تر څو د اسقاط دوره په پورتني ډول سره وګرځول سي او که دغه وکیل بیا بل وکیل و نیسي هغه به پوهوي چي داسي به وایي چي ځما قبول ده د مؤکل د مؤکل لپاره په طریقه د رسالت سره. دا خبره ډېره ضروري ده د مساجدو امامانو ته چي خلکو ته یې ورسوي تر څو اسقاط په صحیح طریقه سره اداسي او دمړو غاړې خلاصي سي .

(والا حسن لا داره الصرة ان یدروها الولي ای المتصرف في ماله بالوراثة او الوصیة و اذاکان جاهلاً لا یدر بطریق دورة الاسقاط فلابد من یعلم و یدرک ذالک کله من اهل العلم و الصلاح فیکون وکیلا في الدفع الی الفقیر ورسولاً في الاستهاب منه یعني یخرج الکلام من مخرج الرسالة هکذه استو هبت منک لمن و کلني فلو لم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يخرج الكلام مخرج الرسالة فقد ملك الوكيل الذالك المال و قبض النفسه لا للتوكل ثم اذا وقع الوكيل الى الفقير يكون دفع الاجنبي عن الميت و هو لايصح من الاسقاط لانه تبرع من الاجنبي و ان وصل الى الميت ثوابه لكن لايفرغ ذمته من الواجبات لحديث انسايي يطعم عند وليه)[178]

اوم شرط: په وخت د ورکولو کي و فقير ته به نيت د هزل، مسخرو او د حيلې نه کوي بلکي په دې نيت به يې فقير ته ورکوي چي په حقيقت کي هم فقير د دغو روپو او يا نورو شيانو مالک ګرځي او په بيرته ورکولو کي به فقير مجبوره کيږي نه.

(و يجب ان يحترز في الدورة الدفع الى الفقير بطريق الهزل او الحيلة سواء كان الدافع الولي او وكيله بل يجب ان يدفع عازما على تمليكها اليه حقيقة لاتحيلاً ملا حظا ان الفقير اذا ابي عن هبتها كان له ذالك و لايجير على الهيبة)[179]

اتم شرط: فقير به په دې پوه وي او يا به يې څوک پوهوي او ورته به وايي چي دا درکول سوی شی ستا ملک دی، کوم چي ته يې قبض کوې.

(و يجب ان يعلم الفقيران ماقبضه ملكه)[180]

نهم شرط: د اسقاط د دورې وروسته به د فقير د زړه له بدولو څخه به ځان ساتې او دومره شی به د خيرات په شکل ورکوې چي، د فقير زړه په خوشاله سي.

---

[178] - حواله سابقه.
[179] - حواله سابقه.
[180] - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و يجب ان يحترز عن كسر خاطر الفقير بعد ذالك بل يرضيه بما طيب به نفسه و يتصدق بشیءٍ من ذالك المال على الفقيرا ء) [181]

لسم شرط: اسقاط که د دورې په شکل وي یا د حقیقت په شکل وي (**حقیقت** لکه فقیرانو ته یو څه ورکول بېله دورې) غوره خبره دا ده چې تر دفن کولو نه مخکې ورکړل سي. هغه که تر لمانځه مخته وي یا وروسته او که عذر وي بیا په هروخت کې جائز دی.

(و ينبغي ان يفدي قبل الدفن و ان جاز بعده كما في القهستا) رسائل ابن عابدين.

181 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسقاط د دورې کفیت او ترتیب

اول به تر هر څه مخکي د مړي عمر معلوم کړي.مثلاً: که مړی نارینه وي او عمر یې **۶۰** کاله وي **۱۲** کاله به یې تر بلوغ مخکي عمر ځیني وباسي، نو **۴۸** کاله پاته سوه او که ښځه وه عمر یې **۶۰** کاله و نو **۹** کاله ځیني وباسئ نو **۵۱** کاله پاته سول. د یوې ورځي له وترو سره شپږ لمنځونه کیږي په ورځ کي **۱۲** رکعة سنت دی چي د هغو قضاء نسته یوازي د مړي پر زمه فرض او واجب پاته دي چي هغه د ورځي شپږ لمنځونه دي.چي د میاشتي **۱۸۰** او د کاله **۲۱۶۰** او د اته څلویشت **۴۸** کلونو کي (**۱۰۳۶۸۰**) لمنځونه کیږي چي، د اسقاط په دوره کي به د هرلمانځه پر سر نصف صاع (نیم من) غنم او یا د غنمو او یا د غنمو قیمت ورکوي.

که چیري د مړي عمر معلوم نه و بیابه په غالب ګمان سره د مړي عمر په تخمین سره معلوموي، لیکن د زیاتوالي طرفته به ترجیح ورکوي ځکه چي فقهاء کرامو غالب ګومان په ډیرو ځایونو کي معتبر ګڼلی دی او احتیاط یې هم خوښ کړی دی.

(ثم یحسب سن المیت فطرح منه اثنی عشرة سنة یعني ادنی مدة البلوغ في الذکر وتسع سنین ان کان انثی و ان لم یعلم سنه فیقدر عمره بغلبة الظن فان یوقف قصد الی الزیادة لان ذالک احوط ثم بعد تخمین علی عمره یخرج الکفارة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چي د مړي عمر معلوم سو او دولس کاله د نارينه او نه کاله د ښځي ځني وباسئ بيا به نو ټولو روپوته حساب وکړئ چي، څومره غنم په کيږي. د يوه لمانځه په فديه کي به نيم من غنم حساب کړئ.

مثلاً: که ټوله يو لک (۱۰۰۰۰۰) افغانۍ وي او غنم يو من په سل افغانۍ و چي دغه افغانۍ يوه فقير ته ورکړ ئ نو د ۲۰۰ سوو لمنځونو فديه پرې ادا کيږي او تر هغو پوري به يې فقيرانو ته ورکوي ترڅو چي ټوله لمنځونه پرې پوره سي.

کله چي د لمنځونو فديه پوره سي بيابه د روژو فديه وګرځه وي. د يوې روژې فديه هم نيم من غنم ده. بيابه يې د روژو د کفارې په فديه کي وګرځوي او بيابه يې د کفاره ظهار په فديه کي وګرځوي. که مړی نارينه و او که مړی ښځينه و. بيابه يې د ظهار په فديه کي نه ګرځوي. کفاره د ظهار شپېته ۶۰ قبضې غواړي يعني ۶۰ فقيرانو ته به يې ورکوي بيابه يې په کفاره د ايمان (قسمونو) کي وګرځوي خو دلته ۱۰ قبضې غواړي، يعني ۱۰ فقيرانو ته به يې ورکوي. ټوله فديه يوه مسکين ته نه سي ورکول کېدای. بيابه يې د قتل خطا د کفارې په فديه کي وګرځوي داهم ۶۰ قبضې غواړي. بيابه يې د واجب اخترې په فديه کي وګرځوي او وروسته به يې د ټولو شرعي حقوقو په فديه کي وګرځوي. دغه ټولو ډولونو ته د فقهي عامو کتابونو په داسي عبارت اشاره کړې ده.

(قال الفقهاء يعطي في فدية الصلوة والرمضان و كفارة الرمضان والاضحية و الايمان و كفارة القتل الخطاء وكفارة الظهار ان كان الميت ذكر او جميع الحقوق الشرعيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: فقهاء کرام داسي فدیه ورکوي. د لمانځه، روژې، کفاره د روژې، اختري، قسمونو، کفاره د قتل خطاء، د ظهار، که چیري مړی نارینه و او د ټولو حقوقو شریعه وو چي ټوله اته دورې کیږي، ماد هر ډول دورې سره خپل تعداد د قبضې هم ذکر کړ. د احتیاط خبره داده. په هر ډول کي خامخا هغومره تعداد به لحاظ کوي نه، بلکي هم یو څو کسان دي زیات په نظر کي و نسي د اسقاط دوره دي په ترتیب سره وکړي. په دې کي دوې فایدې دي. یوه به د فقهاؤ د عبارت سره سمه راغلی وي او بله نباسانه هم وي. که چیري بیا هم ترتیب غلط سي کوم باک نه کوي.

اول اسقاط نماز است عیان	ثاني اسقاط روزه رمضان
دورثالث کفاره رمـــــضان	شد کفاره ظهار رابع دان
شصت قبض شرط است درین دوجا	اگر خواهي گردن میت رها
باپنجم گردن ایمـــــــــــان را	شرط درین ده قبض شد ای جانما
بارششم گردن اســـقا ط را	از حقوق جمـــلها شاید رها

در راالفرائد ۱۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دورة الاسقاط اړوند مسائل)

اوله مسئله: که چیري د مړي خپل مال و او وصیت یې هم کړی و ، نو په ولي باندي واجب ده چي، د مال له دریمي حصې به اسقاط ورکوي چي، ذمه یې پرې فارغه سي او که وارث نه و او داسي وصیت یې چاته کړی و چي زما به ټول مال مسکینانو ته ورکوئ په دغه وصي باندي واجب ده چي ټول مال به یې مسکینانو ته ورکوي.

که چیري مړي مال نه درلود. یا یې وصیت نه و کړی نو وارث ته مستحب ده چي له خپل ماله اسقاط ورکړي او که وارث هم مال نه درلود ، نو بیا دي له بل چا څخه ور ته قرض کړي او د اسقاط دوره دي پرې وکړي. الله تعالی ﷻ به مړي او وصي، وارث دواړو ته ثواب نصیب کړي.

(ویلزم اي یجب اطعام الوارث عن المیت من الثلث ان کان له وارث والا فمن الکل ان اوصی المورث اي المیت والا اي و ان لم یوصی فلا لزوم علی الورثه عند نا لانها عبادة لا لزوم لعبادة الغیر علیه و ان تبرع الوصي بالاطعام من عنده من غیر وصیة صح و یکون له ثواب ذالک)[182]

دویمه مسئله: د اسقاط په دوره کي دا ضروري نه ده چي، خامخا به پ یسې ګرځي، بلکي هر هغه شی چي قیمت ولري لکه ساعت، جواهرات، سره زر، سپین زر او همداسي نور. و دغو شیانو ته به حساب وکړي او بیابه د غنمو اندازه ورته معلومه

[182] - رسائل ابن عابدین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي چي څومنه غنم په کيږي. هر څومنه غنم چي په وسول په مخکني حساب او ترتيب به دورة الاسقاط وکړي.

په ردالمختار کي وايي:

(**ثم مما تعارفه الناس و نص عيل المذهب ان الواجب اذا كثر اداروا صرة مشتملة على نقد او غيرها كالجواهر او الحلى او الساعة و بنوا للامر على اعتبار القيمة**)

دريمه مسئلة: د اسقاط دوره د فقيرانو په تعداد پوري نه ده منحصره چي هر څومره وي صحيح ده تر دې پوري که يو فقير هم وي. د مړي ولي کولای سي چي دغه يوه فقير ته يې ورکړي او بيرته يې ځني وغواړي تر هغه پوري چي دوره پوره کړ ي بيا به دغه فقير ته څه صدقه ورکړي چي زړه يې په خوشحاله سي.

(**قال الفقهاء ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً اه : مجموع الرسائل**. (**يدفع الولي ذالك المقدار للفقير ثم يهبه ذالك الفقير للولي و يقبضه ثم يدفع الولي الى الفقير ثانياً و هكذا حتى يستوفي ماكان على الميت من الواجبات : رد المختار**.

خلورمه مسئله: د اسقاط په دوره کي به مالداره، وصی، لېونی، کوچنی، بېعقل، د مړي وارث او مدبر مريي نه کښيني هم داسي کافر.

(**ليس فيهم غني ولا عبد و لا وصى، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا صغير، ولا كافر، ولا وارث ولا مدبر. مجموع الرسائل ابن عابدين**) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه مسئله: د اسقاط په دوره کي که پیسي ډیري وي مکمل نصاب و، نو دا پیسي دي پر حصو تقسیم کړي ترڅو پر فقیر حج، اختری، سرسایه. لاژمه نسي په خپل وخت کي تر نصاب کم ورکړل سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ مولد شریف.

و نشهد ان سيدنا محمدا عبد ه ورسوله ماولدت امراة مثيله ولا تلد نظيره والدة عبادالله لقد اظلكم هذا الشهر شهر ربيع الاول شهر ولد فيه الحبيب الشفيع الا كمل على اصح الاقوال الراضية فاكثر وافيه الصلوة والسلام علي سيدنا محمد و على اله و اصحابه الكرام البررة)

(**میلاد نبوي**ﷺ)

مولد په لغت کې و ولادت وخت او د ولادت ځای ته ویل کیږي او په اصطلاح کې د امت یا دخلکو یو ځای یا جمع کېدل دي. د قرآن کریم تلاوت او هغه روایات بیانول چې رانقل سوي دي په اړوند د انبیاء کرامو او الیاء کرامو د پیدایښت وخت، افعالو او اقوالو اړوند داخبره اعانة الطالبین کړې ده.

(**في اصطلاح الامة فهو اجتماع الناس و قراة ما تيسر من القران الكريم و رواية الاخبار الواردة في ولادة نبي من الانبياء او ولي من الاولياء و م دحهم بافعالهم و اقوالهم** .[183]

په دې اړه د اردو فیروز اللغات وایي: میلاد ، د پیدایښت وخت ته وایي او میلاد النبي. د نبي علیه‌السلام د پیدایښت ورځې ته وویل کیږي.

[183] - اعانة الطالبين : ٣ جلد، ٣٦١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ)

د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ يو د هغه بحثونو څخه دی چې علماء کرام ډول ډول اقوال په کښې لري. د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ په اړوند به زه هغه اقوال رانقل کړم چې د جمهورو علماء کرامو په وړاندې معتبر وي خو د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ څو اړخه لري.

اول: هغه چې په کوم کال کې پيدا سوی دی.

دوهم: هغه چې په کومه مياشت او تاريخ کې پيا سوی دی.

دريم: هغه چې په کومه ورځ پيدا سوی دی.

اول: نبي عليه السلام په هغه کال و دې نړۍ ته تشريف راوړ ، په کوم کال چې د فيل واقعه پېښه سوې ده. د فيل د واقعې څخه وروسته نبي عليه السلام زېږېدلی دی. په دې اړوند الحافظ ابن کثير الدمشقي رحمه الله په خپل کتاب البداية والنهايه کې ډېر اقوال رانقل کړي دي خو زه يو څو اقوال ځني رانقل کوم.

اول قول: (**قال ابن اسحاق و کان مولده ـ عليه السلام عام الفيل، و هذا هوالمشهور عند الجمهور**)

دوهم قول: (**قال ابراهيم بن المنذر الخزامي. و هوالذي لايشک فيه احدمن علمائنا انه عليه السلام ولد عام الفيل وبعث على راء س اربعين سنة من الفيل**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم قول: (**وروي الحافظ البيهقي من حديث عبدالعزيز بن ابي ثابت المديني. حدثنا الزبير بن موسى عن ابي الحويرث قال سمعت عبدالملک بن مروان يقول لقباث بن اشيم الكتاني ثم الليثى. ياقباث انت اكبر ام رسول لله ﷺ قال: رسول ﷺ اكبر مني، و ان اسن ولد رسول الله ﷺ عام الفيل ووقفت بي امي على روث الفيل محيلاً اعقله. و تنبأ رسول الله ﷺ على راس اربعين سنة**)

هم داسي نور اقوال هم الحافظ ابن کثير رانقل کړي دي. په دې ټولو کي په اتفاق سره دا خبره معلوميږي چي نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال زېږېدلی دی مګر په دې خبره کي اختلاف دی چي ايا نبي عليه السلام د فيل له واقعې څخه څومره وروسته زېږېدلی دی او داسي اقوال هم سته چي، نبي عليه السلام د فيل د واقعې مخکي زېږېدلی دی. په هر صورت و دغه اختلاف ته په کتو سره دا راته څرګندېږي چي، نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال پيداسوی دی او د فيل د واقعې څخه چي، څومره ورځي وروسته نبي عليه السلام زېږېدلی دی په هغه اړوند کره دليل نه تر سترګو کيږي لکه ابن کثير رحمه الله چي وايي:

(**والمجتمع عليه انه عليه السلام ولد عام الفيل**)[184]

دوهم: نبي عليه السلام چي په کومه مياشت کي زېږېدلی دی، په دې خبره کي هم اختلاف سته او په دې کي هم اختلاف سته چي د دغي مياشتي په څوومه ورځ نبي عليه السلام زېږېدلی دی. د دې دواړو خبرو اړوند الحافظ ابن کثير رحمه الله ډېر اقوال رانقل کړي

[184] - البداية و لانهاية : ۲جلد، ۵۹۰ او ۵۹۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو زه يوازي په دې اړوند هغه اقوال را نقلوم چي ده د جمهورو علماء کرامو اقوال بللي دي.

اول قول: (**عن ابي قتاده ان اعرابيا قال: يا رسول الله، ما تقولو في صوم يوم الاثنين ؟ فقال (ذالک يوم ولدت فيه و انزل علی فيه**)

دوهم قول: (**عن عباس قال ولد رسول الله ﷺ يوم الاثنين الحديث**)

دريم قول: (**عن جابرو ابن عباس انهما قالا. ولد رسول الله ص عام الفيل يوم الاثنين الثاني عشرمن شهر ربيع الاول..... و هذا هوالمشهور عند المجهور**) [185]

د حافظ ابن کثير رحمه الله له عبارت څخه دا معلوميږي چي، د جمهورو علماء کرامو په نزد دغه خبره معتبره ده چي، نبي عليه السلام د ربيع الاول په مياشت کي پر دولسم تاريخ زېږېدلی دی. که څه هم د نبي عليه السلام د زېږېدني د تاريخ اړوند بېل اقوال راغلي دي خو په ټولو کي د جمهورو علماء کرامو قول دا دی چي،نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال د ربيع الاول پر دولسمه د دوشنبې په ورځ ودې نړۍ ته تشريف راوړی دی.

ملک دنيا را بسامانش ببين ملک عقبی را بآن شانش ببين

خطبه اينها بگو برنام کيست؟ اين همه تزيين پئ اکرام کيست؟

---

185 - البداية والنهاية : ٢جلد، ٥٨٩ ، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

این دوکشور راشد کشور کدام — دولت دارین را سرور کدام
ان شد مسند نشین اصطفا — آن امین حق امام انبیاء
خاک را از مولدش گوهر بلند — اسمان ازخاک پایش سربلند
عزوتو قبر بني آدم ازو — روشني دیده عـــــالم ازو
بارگاه هش مشرق انوار غیب — درس گاه دفتر اسرار غیب
آن شد کشورستان و تاج گیر — فخر فقرش از سلاطین باج گیر
مدتي بابینوائي ساذ کرد — تا در دولت ید امت باز کرد
بر فلک ازوی مقام خاکیان — خاک کویش سرمه افلاکیان
دست او بحر عطای عالم نواز — تیغ او ظلمت زد باطل گداز
پیش لطفش دوست و دوشمن یکي — نزد قهرش فوج باطل اندکي
روز محشر د ستگیر ماست — او شافع ما و نصیر ماست او
گر خرد داري دلا دیوانه باش — گرد شمع نام او پروانه باش

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدعت

د بدعت په نامه بحث او عنوان مي ځکه دلته کښښود چي، په راتونکي بيان کي لوستونکي له مشکل سره مخامخ نه سي. تر څو چي موږ بدعت نه وي پېژندلی دا به ګرانه وي چي، د مولد شريف د ثبوت په بيان کي په دلائلو سم پوه سو. په دې بيان کي به دا خبره واضح او ښکاره سي چي، ايا هر بدعت حرام دی؟ او د بدعت اقسام به و پېژنو.

د بدعت لغوي تحقيق

د لغتو مشهور امام ابوالفتح ناصر بن عبدالسيد المطرازي الحنفي وايي:

(البدعة اسم من ابتداع الامرا ذبتداه و احدثه، كالرفعه اسم من الارتفاع والخلفة اسم من الاختلاف ثم غلب على ماهو زيادة في الدين او نقصان منه)[186]

ژباړه: بدعت د ابتداع اسم دی. معنی يې دا ده چي د يو شي ايجادول، لکه رفعت د ارتفاع او خلفت د اختلاف اسم دی، ليکن د بدعت لفظ غلبه حاصله کړې ده په استعمال کي په هغه شيانو چي سبب د زياتي او کمي کيږي.

علامه مجدالدين فيروز ابادي وايي:

---

[186] - مقرب : ۱جلد، ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(بدعة بالکسر الحدث في الدين بعدالاکمال او ما ستحدث النبي ﷺ من الاهواء ولاعمال)[187]

ژباړه: بدعت په حرکت د زېر د بې د لفظ داسي شي ته ويل کيږ چي، د دين د پوره والي وروسته پيدا سوي دي. هغه شيان چي، د نبي عليه‌السلام د وفات وروسته د خواهشاتو پر بنا عبادت او اعمالو په بڼه ښکاره سوي دي.

امام راغب اصفهاني رحمه‌الله وايي:

(البدعة في المذهب ايراد قول لم يستن قائما او فا علها فيه بصاحب الشريعة و اماثلها المتقدمة و اصولها المتقنة)[188]

ژباړه: په مذهب کي بدعت ويل کيږي و هغه شي ته چي، ويونکی او کوونکی د صاحب شرع پر طريقه نه وي او د شريعت په مثالو کي نه ورته مثال وي او نه د شريعت په اصولو وي.

علامه محمد بن ابوبکر بن عبدالقادر الرازي رحمه‌الله وايي:

(والبدعة الحدث في الدين بعدالا کمال)[189]

[187] - قاموس ۲جلد، ٤او ۳ مخونه.
[188] - مفردات قرآن کريم : ۳۷ مخ.
[189] - مختار الصحاح : ۲۸۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: بدعت په دين کي د نوي شي پيدا کولو نوم دی چي، د دين د پوره کېدو وروسته پيدا شي.

امام نوي رحمه الله په شرح د مسلم شريف کي وايي:

(**كل شئٍ عمل على غير مثال سابق**) [190]

ژباړه: هر هغه شی چي، د هغه لپاره مخکي مثال نه وي.

[190] - شرح مسلم ۱جلد، ۲۸۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت شرعي تحقيق

په شريعت كي د بدعت معنا علماء كرام داسي كوي. و دغي شرعي معنا ته اصطلاحي معنى هم ويله سوېده.

حافظ بدرالدين عيني الحنفي رحمه الله وايي:

(**البدعة ي اصل احداث امر لم يكن في زمن رسول الله ﷺ**) [191]

ژباړه: بدعت په اصل كي ويل كيږي و هغه شي ته چي، پيداسي او هغه د نبي عليه السلام په زما نه كښي نه وي.

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله وايي:

(**و البداعة اصلها ما احدث على غير مثال سابق و تطلق في الشرع في مقابل السنة فتكون مذمومة**) [192]

ژباړه: بدعت په اصل كي ويل كيږي و هغه شي ته چي مخكي ورته مثال نه وي او په شريعت كي بدعت ويل كيږي و هغه څه ته چي په مقابل كي يې سنت وي، نو بدعت بد دی.

علامه مرتضى الذبيدي الحنفي رحمه الله وايي:

---

[191] - عمدة القاري : ١جلد، ٣٥٦ مخ .
[192] - فتح الباري: ٤جلد، ٢٧١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(كل محدثة بدعة انما يريد ما خالف اصول الشريعة ولم يوافق السنة)[193]

ژباړه: كل محدثة بدعة (د حديث معنا) دا ده چي، هر شی د شريعت د اصولو مخالف وي او د سنت نبوي سره موافق نه وي بدعت دی.

حافظ ابن رجب رحمه الله وايي:

(المراد بالبدعة ما احدث ممالا اصل له في الشريعة يدل عليه و اماما كان له اصل من الشرع يدل عليه فليس بدعة شرعا و ان بدعة لغة)[194]

ژباړه: د بدعت څخه مراد هغه شی دی چي، په شريعت کي ورته اصل نه وي چي، دلالت پر وکړل سي او که په شريعت کي ورته اصل وي چي، دلالت پرو کړل سي، بيا بدعت نه دی. شرعاً که څه هم په لغت کي بدعت ورته ويل کيږي.

علامه ابو اسحاق غرناطي رحمه الله وايي:

(طريقة في الدين مخترعة تضاهي الشريعة يقصد بالسلوک عليها المبالغة في التعبد الله سبحانه)[195]

---

[193] - تاج العروس : ٥جلد، ٢٧١ مخ.
[194] - جامع العلوم والحكم : ١٩٣ مخ.
[195] - الاعتصام ١جلد، ٣٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دین کي داسي طریقه پیدا کول چي، د شریعت سره مشابه وي. پر دې عمل کول او پیروي د دې لپاره وي چي د الله تعالی په عبادت کولو کي مبالغة مقصود وي

او په درالمختار کي وایي:

(**هي اعتقاد خلاف المعروف عن رسول الله ﷺ لابمعاندة بل بنوع شبهه**)

ژباړه: کوم شی چي له نبي علیه السلام څخه په ښکاره را نقل سوی وي، د هغه خلاف عقیده درلودل د ضد او عناد له امله نه بلکي د شبهې له وجهي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت اقسام

د بدعت تقسيم په اعتبار د لغت سره دی، په اصل کي بدعت يو ډول دی د لغت په اعتبار سره. بدعت پر دوه ډوله دی.

اول ډول: بدعت اعتقادي دی.

دوهم ډول: بدعت عملي دی.

اعتقادي بدعت: هغه دی چي يو کس يا يوه ډله داسي عقائد او فکر څرګند کړي چي، د نبي عليه‌السلام او صحابه کرامو او تابعينو د اقوالو او افعالو په پوره ډول سره مخالف وي. دغه ډول بدعت ډېر ډولونه لري. ځيني يې داسي دي چي. ښکاره کفر دی لکه: عقيده د خوارجو او يا په اوس وخت کي عقيده د قاديانيانو چي وايي: اوس هم د نبوت دروازه خلاصه ده، يعني دنبي عليه‌السلام وروسته هم بل نبي راځي او ځيني بيا داسي بدعات او اعتقادات دي چي، مرتکب يې کافر نه بلل کيږي بلکي ګمراه بلل کيږي لکه: معتزله غېرغالي، وهابيان او سلفيان هم داسي نور.

بدعت عملي: هغه دی چي په عقيده کي يې کوم تغير نه وي. عقيده يې هغه عقيده وي چي د اسلام مبارک دين او د دين له اصولو سره برابره وي. مګر ځيني اعمال او کارونه يې دا وي چي، په خېرالقرون کي نه وي تر سره سوي. دا بدعت عملي په خپل ځان کي پر دوه ډوله دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بدعت حسنه:

۲ - بدعت سیئه:

بدعت حسنه: چي معلوم سي، بدعت سیئه په خپله ځیني معلومیږي. هغه بدعت سیئه چي مرتکب یې ګمراه بلل سوی دی لکه: په حدیث شریف کي چي د بدعت سیئه اړوند راغلي.

(کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار)

بدعت حسنة: په خپل ځان کي پر پنځه ډوله دی. (**واجب**) (**حرام**) (**مندوب**) (**مباح**) **مکروه**)

د بدعت پنځه ډوله دپېژندلو طریقه ډېره اسانه ده چي، ته بدعت د شریعت پر اصولو او قانون باندي عرض کړې، که په هر حکم کي داخل سو، هغه حکم د بدعت هم دی. د مثال په توګه:

واجب بدعت،لکه: زده کړه د علم نحوي د قرآن او احادیثو د پېژندلو لپاره.

حرام بدعت، لکه: مذهب د قادیاني، قدریة او ټوله ګمراه فرقې.

مندوب بدعت، لکه: جوړول د مدرسو، قواعدو صوفیه، خانقا او رباط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مباح بدعت، لکه: تر لمانځه وروسته مصافحه ، ښار ابادول، خوراکونه او څښاک او کالي.

مکروه بدعت، لکه: د مساجدو رنګول، د کتابو ښایسته کول.

کوم بدعت چي حرام بلل سوی دی هغه بدعت حرام (او بدعت اعتقادي) دی چي دغه پنځو ډولونو ته فتواحدثیه او ردالمختار اشاره کړې ده.

(**و تنقسم الی خمسة احکام**[196]

فقد تکون (ای البدعة) و اجیبة الخ)[197]

(**البداعة منقسمة الی واجبة و محرمة و مندبة و مکروهة و مباح**)

198

[196] - فتوا حدشیة : ۲۰۳ مخ.
[197] - ردالمختار : ۵۳۰ مخ.
[198] - و هکذا في الحاوي للفتاوي ، ۲۰۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مېلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول .

د مولود شريف په نامه جلسه او محفل جوړول قطع نظر د بدعتونو او محرماتو څخه يو مشروع عمل او نېک کار دی. د مولود شريف محفل جوړول که څه هم بدعت دی ځکه چي د صحابه کرامو په وخت کي نوو ليکن ډېر داسي بدعتونه سته چي هغه حسنة بدعتونه دي او ټولو علماء کرامو د هغوی پر حسن اتفاق کړی دی. لکه مدرسې، خانقاګاني او داسي نور، نو مولود شريف محفل هم بدعة حسنه دی. کله چي موږ د مولود شريف محفل مسئله د شريعت پر احکامو عرض کړو، هغه احکام چي پنځه دي او بيان يې د بدعت په بيان کي ذکر سو، نو حکم د مندوب ځيني څرګندېږي، نو ځکه وايو چي د مولود شريف محفل جوړول يو مندوب کار دی.

په دې جلسه کي اهل سنت والجماعت د نبي عليه‌السلام اخلاق، عدالت، طريقه، معجزات هم داسي نور خبري او کارونه بيانوي، تر څو د راغلو اشخاصو و جلسې ته په زړه کي د محبت نبوي ﷺ ولوله بيا تازه کړي.

اهل سنت والجماعت په مسلک کي او په څلورو مذهبو کي يو داسي څوک به و نه ليدل سي چي د نبي عليه‌السلام د سيرت د بيانولو سره مخالف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د وخت په تېرېدو سره کېدای سي په ځينو شيانو کي تغير راسي اويو د هغوی له جملې څخه د مولود شريف اړوند محفلونه دي. په دې خاطر د وخت علماء کرام د نظريو له مخي پر دوو برخي وېشل سوي دي.

ځيني علماء کرامو د مولود اړوند ډېره نرمي کړې ده او ځينو بيا ډېره سختي کړې ده. هغه کسان چي د دې محفل او جلسې په ورځ کوم نامشروع عمل کوي، لکه رقص، ډول، اسراف، فرض عبادت م عطل کېدل، هم داسي نور دغسي مولود شريف په نامه جلسه جوړول، موږ اهل سنت والجماعت دغسي کول په مطلق ډول سره حرام بولو او د دغه سي کسانو مخ نيول د هر مسلمان فرضي او واجب ه زمه واري بولو او هغه علماء کرام چي د مولود شريف د جلسو، په دغه ورځ د خيرات او نورو کارونو سره مخالف دی او دا وايي چي، دا يو بدعت دی. د نبي عليه‌السلام او صحابه کرامو او تابعينو په وخت کي يې وجود نه درلود. د دې په څنګ کي د خپلو اهدافو د تقويې په خاطر د جاهلو عوامو افعال هم د ځان لپاره د منع دليل و ګرځوي خو موږ اهل سنت والجماعت تل دا اقرار کړی دی او اقرار کوي چي، موږ مذهب خوښي يو او په مذهب عمل کول د ځان لپاره ستره لاسته رواوړنه بولو او کوم کسان چي په دې ورځ نا مشروع عمل کوي هغه موږ غندو. هغه که د مولود شريف په ورځ وي او که بل وخت وي. بد بد دي ښه ښه دي. زموږ د مذهب علماء کرامو او هم داسي د څلورو مذاهبو عمده علماء کرام و په دې مسئله اقرار کړی دی چي، د مولود شريف لمانځنه يو ښه عمل دی. جلسه جوړول د نبي عليه‌السلام سيرت په کښي بيانول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر عمل دی هم دغو علماء کرامو پر دغه موضوع باندي ډېري ليکنې کړي دي خو زه د عجز په خاطر هغه ټولي نه سم کولای چي را نقل يې کړم بلکي يواځي به د هغو کتابونو نومونه رانقل کړم چ ي، دغه ټول کتابونه په دې خبره دي چي د مولود شريف په ورځ جلسه جوړول، د نبي عليه‌السلام سيرت بيانول، د نبي عليه‌السلام په زېږېدلو خوشحالي کول او دغه ورځ لمانځل، خيراتونه کول، روا او مشروع عمل دی خو په دې شرط سره چي دا هرڅه د شريعت سره موافق وي بايد له هغه کارون و او عقائدوڅخه ځانونه و ساتل سي چي هغه د شريعت له خوا منع سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه چي د مولود په جواز اقرار کوي.

١ ميلاد النبي ﷺ ٢١٣ مخ،العلامة محمد طاهري اللاهوري رحمه الله.

٢ عرف التعريف باالمولدشريف ٨٢مخ، العلامة الحافظ شمس الدين ابن الجزري رحمه الله.

٣ اللفظ الجميل في مولد النبوي ﷺ ٤٥مخ،العلامة الامام محمد المدني، رحمه الله. مړينه په ٨٥٠ کي.

٤ الدر المنظم في مولد النبوي ﷺ ٢٥مخ، العلامة الامام محمد بن عثمان رحمه الله، مړينه په ٨٥٠ کي.

٥ السنته والبدعة ٨٨مخ، شيخ عبدالله الحداد رحمه الله.

٦ الاعلام باعلام بيت الله الحرام ١٩٢مخ، العلامة قطب الدين الحنفي رحمه الله.

٧ فتاوى مظهري ٢٣٥مخ،العلامة المفتي محمد مظهر الله الدهلوي رحمه الله.

٨ حول الاحتفال بذكر المولدالنبوي ﷺ ٢٢مخ،العلامة محمد بن علوی المالكي رحمه الله.

٩ اقوال الاخيار في تشرح مولد ٤٩مخ، العلامة عبدالله الذاكري الحنفي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ المولدالنبوي ﷺ ۵۸مخ، العلامة الامام ابن الجوزي، رحمه الله. مړينه په ۵۷۹ کي.

۱۱ الباعث على انكار البدع والحوادث ۱۳مخ، العلامة الامام ابو شامة شيخ نووي رحمه الله.، مړينه په ۵۹۹ کي.

۱۲ المولد الجسماني والروحاني ۳۵مخ، العلامة الامام محي الدين، رحمه الله. مړينه په ۲۳۸ کي.

۱۳موعدالكرام لمولد النبي ﷺ ۴۰مخ، العلامة الامام برهان الدين براهيم رحمه الله. .مړينه په ۷۳۲ کي.

۱۴ سير اعلام النبلاء ۲۴۵مخ ۱۲جلد: العلامة الحافظ الامام الذهبي. رحمه الله . مړينه په ۷۴۸ کي.

۱۵البداية ولنهاية ۱۲۰مخ ۷ جلد. ۱۲۱مخ ۱۳ العلامة الامام ابن كثير رحمه الله. ،مړينه په ۷۷۴ کي.

۱۲ المولد النبوي ۵۰ﷺمخ، العلامة الامام ابن كثير رحمه الله.، مړينه په ۷۷۴ کي.

۱۷ مولود مولدالنبي ۲۵مخ، العلامة الامام سليمان البرسوي رحمه الله.، مړينه په ۸۰۰ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸المورد الهني في مولد النبي ﷺ ۲۵مخ، العلامة الحافظ عبد الرحيم العراقي رحمه الله. مړینه په ۸۰۸ کي.

۱۹ تواريخ حبيب الله ۵۵مخ، العلامة المفتي عنايت الله كاكوروي رحمه الله.. مړینه په ۸۱۳ کي.

۲۰ تشنيف الاذان ۱۳۲مخ، العلامة الامام ابوزرعة العراقي رحمه الله.. مړینه په ۸۲۲ کي.

۲۱ جامع الاثار في مولد النبي المختار ﷺ ۷۵مخ، العلامة الحافظ محمد الدمشقي رحمه الله . مړینه په ۸۴۲ کي.

۲۲ اللفظ الرائق في مولد خير الخلائق ﷺ ۲۹مخ، العلامة محمد بن ابي بكر. رحمه الله.مړینه په ۸۴۳کي.

۲۳ المورد الصادي في مولد الهادي ۳۹مخ، العلامة الحافظ بن ابي بكر. مړینه په ۸۴۲ کي.

۲۴ التنوير في مولد البشير النذير ۳۰ﷺمخ، العلامة الامام ابو الخطاب ابن دحية رحمه الله.. مړینه په ۲۷۳ کي.

۲۵ المولد الشريف ۱۵مخ، العلامة الامام السخاوي رحمه الله.. مړینه په ۹۰۲ کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶حسن المقصد في عمل المولد ۷۵ مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين لاسيوطي رحمه الله ، مړينه په ۹۱۱کي.

۲۷ الحاوي الفتاوى ۱۸۱مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين السيوطي رحمه الله ، مړينه په ۹۱۱ کي.

۲۸المواهب اللدنيه ۱۴۵مخ، العلامة القطلاني شارح بخاري رحمه الله. ، مړينه په ۹۲۳ کي

۲۹سبيل الهدى والرشاد ۳۲۲مخ، العلامة الامام محمد الصالحي رحمه الله، مړينه په ۹۴۲ کي.

۳۰مولداً نبوياً ﷺ۲۹مخ، العلامة الحافظ عبدالرحمن رحمه الله.. مړينه په ۹۴۴ کي.

۳۲التفاوى الحديثية ۲۰۲مخ، العلامة الامام ابن حجر المكي، رحمه الله. مړينه په ۹۷۳ کي.

۳۳النعمة الكبرى على العالم ۱۲۲مخ، العلامة الامام ابن حجر الهيشي المكي. رحمه الله.مړينه په ۹۷۳ کي.

۳۴الجامع اللطيف في فضل نباء البيت ۳۰۱مخ، العلامة الامام محمد ابن ظهيره القريشي. رحمه الله . مړينه په ۱۰۱۰ کي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ المورد الروي في مولد النبي ﷺ ۱۳مخ، العلامة الفقيه الملاعلی القاري رحمه الله.. مړینه په ۱۰۱۴ کي.

۳۶ ماثبت بالسنة ۲۰مخ، العلامة الفقيه عبدالحق المحدث الدهلوي. رحمه الله.مړینه په ۱۰۵۲ کي.

۳۷ الدرالثمين ۴۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړینه په ۱۱۷۴ کي.

۳۸ حجة الله على العلمن ۲۳۳مخ، العلامة اللنبهاني رحمه الله . مړینه په ۱۳۵۰ کي.

۳۹ الانوار المحمدية ۲۰ﷺمخ، العلامة يوسف بن اسماعيل النبهاني رحمه الله، مړینه په ۱۳۵۰ کي.

۴۰ فيوضات الحرمين ۸۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړینه په ۱۱۷۴ کي.

۴۱ شمائم امداديه ۹۲۱مخ، مرشد کامل حاجي امدادالله المهاجر المکي رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۳کي.

۴۲ شرع الزرقاني على المواهب ۲۵۸مخ، العلامة الامام محمد الزرقاني رحمه الله.. مړینه په ۱۱۲۲ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳ تفسیر روح البیان ۲۸مخ ۹ جلد العلامة مفسر اسماعیل صفی البروسوي. رحمه الله. مړینه په ۱۱۳۷ کي.

۴۴ اثباد المولد النبوی ﷺ ۲۴۸مخ، العلامة حضرت شاه احمد سعید. رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۷ کي.

۴۵ مجموعة الفتوی ۳۳۵مخ ۴ جلد العلامة الامام عبدالحی لکنوی. رحمه الله. مړینه په ۱۳۱۷ کي.

۴۶الحقائق في قرائة المولد النبي ﷺ ۲۰مخ، العلامة الامام السید عبدالخالق الاسکندراني. رحمه الله. مړینه په ۱۳۲۸ کي.

۴۷فتاوای کاملة ۲۲۳مخ، العلامة الفقیه محمد کامل الحنفي الطرابلسي. رحمه الله.

۴۸ محمد رسول الله ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد رضا المصری. رحمه الله.

۴۹المهند علی الم فند ۷۸ مخ،العلامة خلیل احمد سهارنپوري. رحمه الله. په کي وفات سوی دی. ۱۳۴۶.

۵۰حول الاحتفال بزکرالمولد النبوي ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد بن علوي المالکي. رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱ فصل الخطاب بین الصواب والخطا ۲۱۷مخ، العلامة شاه محي الدین قادري دیلوري رحمه الله .

۵۲ امداد الفتاوی ۲۴۹ مخ ۵جلد حکیم الامت مولانا اشرف علي تهانوی رحمه الله .

۵۳ احسن الفتاوی ۳۴۷ مخ ۱جلد فقیه العصر مفتي رشید احمد رحمه الله.

۵۴ روح المعاني ۲۱۳مخ ۳جلد العلامة شهاب الدین محمد ابن عبدالله رحمه الله..

۵۵ البصائر ۲۰۱مخ، العلامة مولانا حمدالله جان الداجوی رحمه الله .

دغه پورته ذکر سوي کتابونه ټول پر دې خبره دي چي، د نبي علیه السلام د پیدا ایښت په ورځ خوشالي کول، د نبي علیه السلام د یاد تازه کولو لپاره جلسې جوړول، په جلسو کي د نبي علیه السلام اخلاق، معجزات اوسیرت بیانول یو روا او مشروع عمل دی. په دغه ورځ خیرات کول هم نېک کار دی خو دغه ټول کتابونه د مولد شریف غونډي جوړول بدعت عمل بولي مګر بدعت حسنه یې بولي نه بدعت قبحه.

په دغه ورځ چي ځیني کسان هغه اعمال کوي چي هغه د شریعت د دائرې څخه وتلي وي هغه موږ هم حرام بولو، په هروخت کي چي د حلال سره حرام ګډ سي حلال، حلال دي او حرام حرام دی او که د حرامو سره حلال یو ځای سي، بیا هم حرام حرام دي حلال حلال دي. موږ هم د مولد شریف ورځ لمانځل روا بولو مګر ځیني کسان چي په دغه ورځ حرام افعال کوي موږ هغه په سختنه سره غندو. د هغوی د بدو افعالو په خاطر موږ خپله عقیده نسو پرېښودلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه يادونه: دغه کتابونه چې مايې نومان ذکر کړل دغه ټوله مانه دي مطالعه کړې مګر ډېرى يې ما لوستلي دي خو ما ټولو ته حواله ورکړل څکه؛ زما دا يقين دى چې دا کتابونه د کندهار د مشهوري دارالافتاء (دارالافتاء مدرسة الاحناف کندهار) له خوا په ښه دقت سره مطالعه سوي دي.

زما په اند د يوه مقالې لپاره دغه لاندي عبارت څلېدونکې توره ده.

(اعلم انه اى ان عمل المولدبدعة..... لكنها بدعة حسنة لما اشتملت عليه من الاحسان الكثير للفقراء و من قرائت القران واكثار الذكر و الصلوة والسلام على النبي ﷺ و اظهار السرور الفرح به ﷺ محبته و اغاظة اهل الزيع والعناد من الزنادقة والملحدين والكفرة والمشركين ... و لولم يكن في ذالك الا ارغام الشيطان و سرور اهل الايمان لكفي و قال اذاكان اهل الصليب اتخذ واليلة مولد نبيهم عيدا اكبر فاهل الاسلا اولى و اجدر ... وروئي ابولهب عمه ﷺ في النوم فقيل ماحالك قال في النار الا انه خفف عني كل ليلة اثنين و امص من بين اصبعي هاتين ماء وان ذلك عند اعتاقي لثويبة عند مابشرتني بولادة النبي ﷺ قال ابن الجزري و اذاكان ابولهب الكافر الذي نزل القران بزمه الذي لاذم فوقه جوزي في النار بفر جه ليلة مولده فما حال المسلم الموحد من امته يسر بمولده و يبذل مايقدرعليه في محبة ﷺ لعمري انما يكون جزاءه من الله الكريم ايدخله بفضله العميم في جنات النعيم انتهت عبارت الهيتمي بلفظه) فصل الخطاب ۶۷ مخ.

و ذکرک للمشتاق خير شراب　　　و کل شراب دونه کسراب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي د نبي عليه السلام وفات نه لمانځو؟

که څوک دا پوښتنه وکړي چې، تاسو د نبي عليه السلام د پيدا ايښت ورځ لمانځئ او په دغه ورځ جلسې جوړه وي. د نبي عليه السلام راتلل و دې نړۍ ته د الله تعالى ﷻ له لوري يو ستر نعمت بولئ او دا ورځ د خپل ژوند تر ټولو نېک بختـه ورځ بولئ. نو بيا په دغه ورځ خو نبي عليه السلام له دينا څخه رحلت هم کړی دی ولي دغه ورځ د خپل ژوند توره ورځ نه بولئ. بايد تاسو په دغه ورځ خوابدي سئ.

زه د دې پرځای چې لومړی د دې پورته پوښتنې ځواب وکړم غواړم چې، اول بايد د نبي عليه السلام د وفات تاريخ واضح سي او بيا به د دې خبرې ځواب وکړو چې، ولې موږ د نبي عليه السلام د پيدا ايښت ورځ لمانځو او د وفات ورځ يې نه لمانځو.

علامه صفي الرحمن المبارکپوري رحمه الله د نبي ﷺ د وفات د تاريخ اړوند وايي:

(وقع هذا الحادث حين اشتدت الضحى من يوم الاثنين ۱۲ ربيع الاول سنة ۱۱ ه)[199]

ژباړه: دا واقعه يعني د نبي عليه السلام د وفات واقع سو په هغه وخت کي چي غټ څاښت سو. يعني د غرمې خوا وه په ورځ د دوشنبې د ربيع الاول دولسمه او د هجرت يوولسم کال و.

علامه ابن کثير رحمه الله په البداية والنهاية کي وايي:

[199] - رحيق مختوم : ٤٤٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والمشهور قول ابن اسحاق والواقدي، ورواه المواقدي عن ابن عباس و حدثني محمد بن عبدالله عن الزهري عن عروة، عن عائشه،قالا: توفي رسول الله ﷺ يوم الاثنين لثنتي عشرة لية خلت من ربيع الاول) [200]

ژباړه: مشهوره خبره (د نبي عليه‌السلام د وفات اړوند د اسحاق او واقدي ده. بي بي عائشة رضي‌الله‌عنها وايي: نبي عليه‌السلام د دوشنبې په ورځ د ربيع الاول د مياشتي پر دوولسمه وفات سو.

مخکي موږ دا خبره کړې وه چي، د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ نبي عليه‌السلام زېږېدلی دی اوس دا هم معلوه سوه چي د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ هم وفات سوی دی. اوس دا خبره چي، موږ اهل سنت والجماعت د ربيع الاول په دولسمه ورځ ولي مولد شريف لمانځو او وفات د نبي عليه‌السلام نه لمانځو؟.

دا ځکه؛ موږ شريعت امر کړي يو په دې سره چي که يو ماشوم و زېږېدی، تاسو عقيقه وکړئ لپاره د شکر او خوشالی او که بيا يو انسان وفات سي بيا شريعت امر د صبر راته کړی دی او دا موږ منو چي د شکر او د خوشالۍ ورځ زموږ لپاره د نبي عليه‌السلام د مولود ورځ ده او د ټول امت مسلمه لپاره لويه د خفګان ورځ د نبي عليه‌السلام د وفات ورځ ده او نبي عليه‌السلام په خپله موږ امر کړي يو چي، تاسو پر مړي غم تر درو ورځو بلا مه کوئ او نه خفګان په اسلام کي تر درو ورځو وروسته په دې خبره باندي د حديثو کتابونه شاهدان دی چي، د نبي عليه‌السلام له دغسي اقوالو ډکه برخمن

[200] - البداية والنهاية : ٤ جلد، ١٧٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. هم داسي دې خبرې ته علامه الامام جلال الدين سيوطي رحمه الله په الحاوي للفتاوی کې هم اشاره کړې ده چې وايي: د الفاکهاني په ځواب کې.

(و قوله (مع ان الشهر الذي ولد فيه) الى اخره جوابه ان يقال. اولاً ان ولادته ﷺ اعظم النعم علیناه ووفاته اعظم المصائب لنا. والشريعة(حثت)على اظهار شكرالنعم والصبر والسكون والكتم عند المصائب. وقد امر الشرع بالعقيقة عند الوالادة وهي اظهار شكر و فرح بالمولود. ولم يامر عندالموت بذبح ولا بغيره. بل نهي عن النياحة والظهار الجزع فدلت قواعد الشريعة على انه يحسن في هذالشهر اظهار الفرح بولادته ﷺ دون اظهار الحزن فيه بوفاته. [201]

لنډه دا چې، د نبي عليه السلام زیږېدل يو لوی نعمت دی چې، موږ ته راکول سوی دی او وفات یې يو لوی غم دی زموږ لپاره خو چې کله يو ماشوم و زیږي شریعت امر په عقیقه سره کوي لپاره د ښکاره کولو د شکر او خوشالي په ماشوم سره او موږ شريعت امر کړی نه يو د انسان په وفات کې په حلالېدو سره د پسه او نه بل شي. بلکي منع کړي یې يو له چیغو او خفګان ښخه او د شريعت قواعدي پر دې دلالت کوي چې، موږ د دغي مياشتي چې، ربيع الاول ده او د نبي عليه السلام مولود دی چې موږ خوشالي وکړو او نه غم او خفګان په وفات د نبي عليه السلام.

ماذا عالى من شم تربه احمد	ان لايشم مدي الزما ن غواليا
صبت على مصائب لوانها	صبت على الايام صرن لياليا

[201] - الحاوي للفتاوی: ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولود شریف اول چا ولمانځی

د نبي علیه السلام د میلاد زېږېدنه او په دې اړوند جلسه او محفل جوړول د نبي علیه السلام او د صحابه کرامو او تابعینو په وخت کي وراج نه و. د مولود اړوند غونډې جوړول د ۶ پېړۍ په اخر کي او د ۷ پېړۍ په پیل کي د مسلمانانو په منځ کي مشروعیت و موند. دتاریخ له کتابو څخه دا څرګندېږي چي په لومړي وار د میېلاد نبوي ﷺ په نامه جلسه او محفل دمظهرالدین ابوسعید کوکبوی بن زین الدین علی بن بکتګین چي د موصل پادشاه و په وخت جوړه سوه.

د دغه پاچا اړوند ډول ډول اقوال راغلي دي. ځیني کسانو په ډېرو سپکو او بې باکو نومونو نومولی دی او ځینو علماء کرامو دغه پادشاه په ډېرو ښایستو نومونو یاد کړی دی خو زه دا فکرکوم چي تاریخ د تېر وخت هنداره ده. په هنداره کي ک له ښه ، بد معلوم سي او کله بد ، ښه معلوم سي .ګنې تاسو یې تجربه کړئ خو موږ په اوس وخت کي هم مولود شریف لمانځنه یو روا عمل بولو اول چاچي دغه کار کړی دی هغه هم د ستاینې وړ بولو او بل موږ یې هم ښه شخص بولو او د ده په حق کي دا دعا کوو چي، الله تعالی ﷻ دي رحمت باندي وکړي.

علامه ابن کثیر الدمشقي ددې اړوند واي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(له اثار حسنة و قد عمر الجامع المظفري بسفح قاسيون و كان مع ذالک شهماً شجاعاً فاتكاً بطلاً عاقلاً عالماً عادلاً رحمه الله و اكرم مثواه)[202]

علامة جلال الدين سيوطي رحمه الله وايي:

(صاحب اربل الملک المظفري ابو سعيد كوكيري... احدالملوک الامجاد والكبراء الا جواد، وكان له اثار حسنة و هوالذين عمرالجامع الظفري بسفح قاسيون)[203]

حال دا چي د الحافظ ابن كثير الدمشقي او د جلال الدين سيوتي رحمه الله غوندي علماء كرامو و دغه پاچا ته په درنه سترگه كوري، نو موږ ته هيڅ ضرورت نسته او نه دا حق لرو چي سپكاوی يې وكړو. الله تعالی جل جلاله دي پر دغه پاچا رحمت وكړي او د مولد شريف د محبت او رواجولو په خاطر دي الله جل جلاله اجر او خير وركړي

امين ثم امين.

(من سن في الاسلام سنة حسنة فله اجرها و اجرمن عمل بها)

[202] - البداية والنهاية : ۷ جلد، ۳۸۷۵ مخ.
[203] - الحاوي الفتاوی : ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مولود شریف کي له لاندي شیانو څخه ځان ساتنه اړینه ده.

اول: د ټولو څخه عظیم او ډېر خطرناک دادی چي، واعظان په دې محفل او جلسه کي موضوعي احادیث، روایات او د درواغو قصې خلکو ته بیانوي، یعني خلکوته یې وایي چي، هغه اکثره د اسلام د دین د دښمنانو له خوا څخه جوړي سوي وي او د خلکو د عقیدو او افکارو د خرابولو باعث ګرځي او باید واعظان ښه علماء کرام وي چي احکام او قصې سمي او غلطي سره بیلي کړي.

بل داچي، په وعظ کي دي له هغه کتابونو څخه ګټه وسي چي، په هغو کي ضعیفه او موضوعي قصې او روایات نه وي او په دې هکله پوره اهتمام وسي لکه: په حدیث شریف کي چي راغلي دي.

(**من کذب علی فلیبوء مقعده من النار**) بخاري **۱**جلد، **۲۱** مخ.

دوهم: زائد او بې ضرورته مصارف کول لکه: د ډیرو قالینو او د اعلی درجه نالیو او بالښتانو اهتمام کول او کله په بعضي ځایونو کي د منبرونو او چوکیو اهتمام په ډېره اعلی درجه سوی وي. د داسي فعلو نو څخه باید اجتناب وسي. ولي چي په ایت مبارک کي راځي:

(ولاتبذر تبزیرا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام سره په محبت کي هغه ځوک صادق دی چي، دده د اخلاقو، اقوالو او اعمالو زيات متابعت کوي او دده مبارک په داسي شيانو سره اهتمام نه کاوه، بلکي ساده او بې تکلف ژوند يې خوښا وه.

دريم: ډېر شاعران او نعت ويونکي داسي شعرونه وايي چي، که څه هم په ظاهره نعت وي خو په باطن کي د نبي عليه‌السلام په حق کي کستاخي او بې ادبي وي. د مثال په ډول: ډېر شعرونه داسي سته چي، په هغوی کي دده مبارک عليه‌السلام ته په خپل محضه نوم سره خطاب کوي او وايي: (اې محمده) ببله ذکر څخه د درود شريف چي دلته منظور يوازي د خپل شعري وزن برابرول وي او دې ټکي ته فکر نه کوي چي، که موږ يو ځوک چاته دغسي ساده خطاب وکړو ببله ضميمې څخه د حاجي ملاصاحب. اغا صاحب. نو دا بې ادبي بلل کيږي، نو د نبي عليه‌السلام په حق کي به څنګه بې ادبي نه وي. تاسو فکر وکړئ چي الله تعالی جل‌جلاله په قرآن کريم کي خطاب په خپل محضه نوم نه ورته کوي بلکي وايي : (يا ايها النبي. يا ايها الرسول) هم داسي نور.

از خدا جويـــــــــم توفيق ادب

بې ادب محروم ماند از فضل رب

څلورم: د نبي عليه‌السلام په هکله داسي قصې کول چي، مستلزم وي دې لره چي، د بعضي عوامو د نورو انبياء عليه السلام يا ملائکة کرامو په ه کله اعتقاد ضعيف سي يا د هغوی د توهين واسطه وګرځي نعوذبالله تعالی، نبي عليه‌السلام فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**لاتطروني كما اطرت النصارى الحديث**) (**لاتخيروني علي موسى و قال ماينبغني لعبد ان يقول اني خير من يونس بن متى**) (**لا تفضلوا بين انبياء الله الحديث**) **اى تفضيلاً يوءدي الى تحقير بعض**) **امدادالفتاوى** ، **۵**- جلد ، **۲۴۹** مخ.

پنځم: دا عقيده ساتل چي، نبي عليه‌السلام دې محفل او جلسې ته تشريف راوړ ى دى دا خبره ثبوت نه لري.

شپږم: څوک چي په دې محفل او جلسه کي شرکت نه کوي په دې شرط چي، عقيده سالمه وي، هغه ته به بد نه وايي نه به يې ملامته وې ځکه چي الله تعالی فرمايي:

(وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ)

اووم: په ځينو ځايونو کي، په دغسي محفلونو کي عکسونه هم اخيستل کيږي او فلمبرداري کيږي چي، دا قطعي حرام دي او په دغسي مجالسو کي شرکت حرام دی. د عکسونو اخيستل اړوند د شريعت حکم ډېر روښانه دی.

اتم: اول خو بايد داسي مجالس او محافل په مساجدو کي نه وي او که په مساجدو کي وي هم بايد د ډوډۍ انتظام له مساجدو څخه دباندي بل ځای وي. د مساجدو احترام په پوره ډول بايد وساتل سي.

نهم: که اړتيا نه وي، نو د ګويا څخه بايد ګټه و نه سي او که اړتيا وي بايد په مسجد کي د دننه ګوياوو څخه ګټه واخيستل سي چي، ږغ يې د اړتيا په اندازه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي، د نورو خلکو د تکليف باعث ونه ګرځي او له خوبه و نوزي او که د داخلي ګويا اسانتيا نه وي نو بايد د شپې تر نا وخته پوري پروګرام جوړ نه کړل سي چي، خلق له خوبه څخه و زي که داسي وسي په هغه صورت کي به يې تر ثواب عذاب ډېر سي.

لسم: ډول وهل، چک چکي کول، نارې وهل او داسي نور غ ېږي مشروع کارو نو څخه بايد په کلکه ځان و ساتل سي ځکه؛ دغه ناوړه اعمال په نور وخت کي هم حرام دي. په داسي يو مبارک مجلس کي خو بيخي حرام دي.

(و اما الالات فيحرم في المشهور من المذاهب الاربعة الحنيفه رحمهم الله والمالكية، و الشافعية والحنابلة) ۳ جلد، ۵۷۴ مخ الفقه الاسلامي.

يوولسم: اکثر د دغسي محافلو د جوړولو په وجه او بيا په دغه محفلونو کي د ډيري ستړيا ، يا ډيرو ويلو او اورېدلو په وجه په ځينو عباداتو کي تغير راځي لکه: د جماعت لمونځ چي، د دې خبرې زياته پاملرنه په کار ده. بلکي پر واعظانو دا لازمه ده چي، د دغسي محفلونو څخه په ګټه اخيستني سره خلکو ته د فرائضو او واجباتو خصوصاً د جماعت د لمانځه په هکله ډېري توصيې وکړي او خلک دي د جماعت لمانځه ته تشويق کړي.

دوولسم: دا به اړينه نه بولي چي، خاص د ربيع الاول دوولسمه د مولد شريف د غونډې، جلسې او وعظ لپاره مناسب ده بلکي د ربيع الاول د مياشتي په هره روځ کي د نبي عليه السلام د سيرت د بيانولو لپاره يو مجلس جوړ سي هغه ثواب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم: د مولد شریف په ورځ که چا دوکان نه وي بند کړی یا و جلسې ته نه وي راغلی یا یې خیرات نه وي کړی باید بد پر ونه ویل سي.

مولد شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی.

زموږ په ټولنه کې ځیني داسي کسان سته چي په ظاهره دا دعوه کوي چي، موږ د دارالعلوم دیوبند د علماء کرامو پر مسلک او عقیده یو مګر که د دوی و کارونو ته وګورو، هغه د دیو بند د علماء کرامو له عقائدو څخه خلاف وي.

د دې خبري د اثبات لپاره یو ښه مثال د مولود شریف لمانځنه ده. دا کسان تل د مولد شریف لمانځني ته بدعت سیئه په سترګه ګوري او یا د ځینو ناخبره عوامو افعال پر موږ تفي او حال دا چي، موږ د مولد شریف لمانځنه یو روا او مستحب عمل بولو خو سره د خپلو شرائطو او کوم څوک چي، په دې ورځ ناروا عمل کوي هغه موږ هم بد بولو. هغه ناروا که په هر وخت کي وي لکه: څنګه چي و دغي خبري ته په (المهند علی المفتد) کي اشاره ورته سوې ده. هغه داسي لیکي.

د نبي علیه السلام د ولادت ذکر د اعلی درجې مستحب دی. موږ خو څه، یو مسلمان هم هیڅ کله داسي نه دی چي، د انحضرت ﷺ د ذکر ولادت شریف بلکي د هغه ﷺ د چمپلانو د ګرد او د هغه د سپرلۍ، د خره د بولو بیانولو ته بد او بدعت سیئه یا حرام ووایي، هغه ټول حالات له کوموسره چي د نبي علیه السلام یو څه تعلق دی د هغه ذکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيان زمونږ په نزد ډېر خوښ او د اعلى درجې مستحب دی. هغه که د ولادت شريف ذکر وي يا د هغه ﷺ د ناستي ولاړي، بيداری، خوب يا بل څه ذکر وي لکه: څنګه چي زمونږ په رساله براهين قاطعه کي په بې حسابه ځايونو کي په وضاحت سره ذکر سوی دی او زمونږ د مشايخو په فتوی کښي مسطور دی، څرنګه چي د شاه محمد اسحاق صاحب د هلوی مهاجر مکي رحمه الله شاګرد مولانا احمد على سهارنپوري رحمه الله فتوی په عربي کي ترجمه کړل سوې ده رانقل کوو، لپاره د دې چي، د ټولو د تحريرونو مجموعه زمونږ څخه جوړه سي.

(استفتاء)

د مولانا صاحب څخه چا پوښتنه کړې وه چي، مجلس شريف څنګه جائز دی او څنګه ناجائز دی؟

د ولادت د ذکر په فضليت کي د مولانا احمد على سهانپوري رحمه الله فتوی.

فتوی

مولانا صاحب د هغه دا ځواب وليکه چي، د سيدنا رسول الله ﷺ د ولادت شريفه ذکر له صحيح رواياتو څخه دی. په هغه وختونو کي چي د واجب عباداتو څخه خالي وي. په هغه کيفياتو سره چي، د صحابه کرامو او د اهل قرون ثلثه د طريقې څخه خلاف نه وي د کوم د خبر کېدلو چي، حضرت محمد ﷺ خبرو ورکړی دی. د هغه عقيدو څخه چي، د شرک او بدعت وهم، هم په کښي نه وي. په هغه ادابو سره چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهٔ کرامو، د هغه سیرت څخه مخالف نه وي کوم چي، د نبي علیه‌السلام د ارشاد (**مانا علیه و اصحابي**) مصداق دی.هغه مجلسونه چي، د منکرات شرعیه څخه خالي وي د خیر او برکت سبب د ي په شرط د دې چي په رښتني نیت او اخلاص او په دې عقیده سره وسي چي داهم د نورو ټولو ښو ذکرونو څخه یو ښه ذکر دی او له هیڅ یوه وخت سره خاص نه دی، نو هر کله چي داسي وسي، نوز موږ په علم کي به هیڅ یو مسلمان هم د ناجائز یا بدعت کېدو حکم نه ورکوي.

له دې څخه معلومیږي چي، موږ د ذکر ولادت شریف منکر نه یو بلکي د هغه ناجائز کارونو منکر یو کوم چي، له دې سره یو ځای سوي دي لکه څرنګه چي، د هندوستان د مولود په مجلسونو کي تاسو لیدلي دي چي، د موضوعي روایات بیانیږي، د ښځو او سړو اختلاط کیږي. په شمعو بلولو او نورو سینګارونو باندي فضول خرڅي کیږي او دا مجلس واجب ګڼي. ځوک چي په کښې ګډون ونه کړي، په هغه ملامتیا او تکفیر کیږي. د دې څخه علاوه نور هم څه منکرات شرعیه دي چي، د هغه څخه به شاید چي، کوم یو مجلس میلاد خالي وي. که چیري د مولود مجلس له ناروا وو څخه خالي وي، نو خدای مکړه چي، موږ به دا ووایو چي، د ولادت شریفهٔ ذکر نا جائز او بدعت و ي او د داسي خرابي وینا د یو مسلمان طرف څخه چیري ګومان کېدای سي، نو په موږ دا بهتان د دروغجنو بې دینو او دجالانو یو الزام دی چي، خدای ﷻ دي دوی و شرموي او لعنت دي پر وکړي په وچه او لنده، نرمه او سخته مځکه کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(السوال الواحد والعشرون)

اتقولون ان ذكر ولادته ﷺ مستقبح شرعاً من البدعات السيئه المحرمة ام غير ذالك ؟

الجواب : حاشا ان يقول احد من المسلمين فضلا ان نقول نحن ان ذكر ولادته الشريفة عليه الصلواة والسلام بل و ذكر غبار نعاله و بول حماره ﷺ مستقبح من البدعاتالسيئه المحرمة فالا حوال لتي لها ادنى تعلق برسول ﷺ ذكر ها من احب المندوبات و اعلى المستحبات عند نا الخ .[204]

محترمو لوستونكو اوس تاسو فكر وكړ ئ چي، ايا دغه مولود شريف لمانځنه چي منكرات په كښي نه وي په هغه شرائطو برابره وي كوم چي مخكي موږ ذكر كړل. ايا دا د ديو بند د علماء كرامو خلاف كار دى؟ نه هيڅ كله نه دى. بلكي لكه څنګه چي موږ ځان ته اهل سنت والجماعت وايو اوپه مذهب حنيفي كي د ديو بند په مسلك يو نو زموږ اقوال او افعال هم د هغوى سره سم دي خو افسوس د هغه چا پر حال چي، ځان ته هم داپورته خطاب كوي مګر د همدې مسلک خلاف دى.

[204] - المهند على المفتد : ۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولد شریف شپه بهتره ده او که د قدر شپه .

په اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي المختار کي په حواله د مجموع الفتاوی کي دا خبره رانقل کوي چي، ایا د نبي عليه‌السلام د زیږیدني شپه بهتره ده او که د قدر شپه. البته په هغه کتاب کي دا خبره په عربي سره سوې ده خو زه یې وتاسو ته دلته یوازي ژباړه راوړم.

اولسوال:

د قدر د شپې فضیلت د قرآن کریم په ایاتونو سره ثابت دی او له ځینو محدثینو څخه روایت سوی دی چي، د مولد شریف شپه د قدر تر شپې بهتره ده. نو کومه یوه افضله ده؟.

الجواب :

د قدر شپه تر ټولو شپو بهتره ده ځکه؛ د قدر د شپې ثبوت په ایاتو نو سره سوی دی او د دغي شپې شرف له وجهو څخه دی.

اول: د ملائکه وو راکښته کېدل مځکي ته.

دوهم : د الله تعالی جل‌جلاله انوار او فیوضات د دنیا اسمان ته راکښته کېدل له ماښام څخه بیا تر سهار پوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : د قرآن کريم نزول په دغه شپه کي. يعني په دغه شپه کي قرآن کريم نازل سوی دی له لوحي محفوظ څخه د دنيا و اسمان ته .

د دې شپې د عبادت برکات او ثواب تر نورو زرو شپو څخه ډېر زيات دي د مسلمان د زړه د تسکين او تسلا لپاره. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرماي:

﴿ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

او په احاديثي نبوي کي په دې تاکيد سوی دی چي، دا شپه تاسو په عبادت سره رڼه کړئ. او ځينو محدثينو چي ويلي دي چي، د مولد شريف شپه د قدر تر شپې افضله ده. دا په دې حيثيت نه ده چي، د مولد شريف د شپې عبادت تر زرو شپو تر عبادت زيات دی. ځکه؛ د ثواب او عذاب حکم ثابتيږي. د شارع له لوري په کوم شي کي چي، د شارع له لوري څه نه وي ويل سوي، هلته به څنګه ثابته سي چي، ثواب يې دومره دي. هو دا خبره سته چي، د مولد شريف د شپې فضليت عبارت دی د لوړوالي د مرتبې په حضور کي د الله تعالی ﷻ د مولد شريف شپه په ذات کي د قدر تر شپې افضله ده.

په **القصدة العربية في الحوال خيرالبرية** ﷺ کي راغلي دي ﴿**تتباهي بک العصور** ﴾ او شيخ عبدالحق دهلوي رحمه الله ويلي دي په ﴿ ماثبت بالسنة ﴾ کي وايي: چي موږ کله دا وايو چي د مولد شريف شپه د قدر تر شپې افضله ده . بېله شکه ده ځکه چي، د مولد شريف شپه، شپه ده د نبي عليه السلام د زېږېدني او د قدر شپه و نبي عليه السلام ته ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل سوې ده، نو هغه شپه چې مشرفه ده په ظهور د نبي ﷺ دا افضله ده پر هغه شپه چې و ده مبارک ﷺ ته ورکړل سوې ده او بل د قدر شپه په راکښته کېدو د ملائکو افضله ده او د مولد شپه په ظهور د نبي علیه‌السلام افضله ده.

بل د قدر شپه بهتره او افضله یوازې د دنبي علیه‌السلام پر امت ده او د مولد شریف شپه تر ټولو موجوداتو افضله ده.

شیخ الحدیث حافظ ابن حجر رحمه‌الله وایي:

وخت او ځای شرافت پیدا کوي په شرافت د هغه کس یا شي چې، په هغه وخت یا ځای کې وي، د هغه کس یا شي د زیات کمال او شراف له امله، نو له همدې امله ځینو کسانو ویلي دي چې (**ان لیلة مولد ﷺ افضل من لیلة القدر انتهي**) ۴۴مخ اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي ﷺ المختار بحواله مجموعة الفتاوی ۳جلد، ۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ او نور د ښو شپو خيراتونه جائز او روا بولو...........................

له دې عبارت څخه دوې خبرې معلومېږي.

اول: وخت لره فضيلت سته، يعني ځيني وختونه، شپې او ورځې پر نورو افضل دي.

دوهم: په دغو خاصو شپو، ورځو او وختونو کې خيراتونه عبادات د نورو عامو شپو، ورځو او وختونو تر خيراتونو او عباداتو بهترې لري.

زموږ اهل سنت والجاعت دا عقيده ده چې، په اسلام کې بد پالې نسته او ورځې او شپې، وختونه ټول مبارک دي، په ټولو وختونو او شپو کې خيراتونه کول، عبادات کول د الله تعالى ﷻ درضا سبب ګرځي خو الله تعالى ﷻ په ځينو ورځو کې خير او برکت ډېر اېښى وي. حضرت مجدد الف ثاني رحمه الله وايي:

ددې امت، يعني امت محمدي ﷺ په هيڅ يوه وخت کې بد فالې نسته مګر په ځينو ورځو او تاريخونو کې خير او برکت ډېر وي.[205]

ملا علي قاري صاحب د مشکاة شريف په شرح مرقات کې وايي:

(**والوقت اذاکان افضل کان العمل الصالح فيه افضل**)[206]

[205] - فتاوى محمودية : ١جلد، ٢٣٤ مخ.
[206] - مرقات : ٣ جلد، ٥١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: کله چي وخت بهتر سي، نو عمل صالح، یعني عبادات، ذکر، خیراتونه) هم په دې وخت کي بهتر دي.

امام غزالي رحمه الله په ډېر وضاحت سره وايي چي، وخت لره هم فضلت سته او افضله وخت کي خیرات او عبادات کول ډېر ثواب لري پر نورو وختونو باندي. زه د ده وینا مکمله رانقل کوم انشاء الله ډېره ګټوره ده لپاره دوخت د فضلت او په خاصو ورځو کي خیرات او عبادت هم ډېر ثواب لري تر نورو عامو ورځو، دی وايي:

(علم ان استجاب الصوم بتاكد في الايام الفاضلة، و فواضل الايام بعضها يوجد في كل سنة. و بعضها يوجد في كل شهر، و بعضها في كل اسبوع، اما في السنة بعد ايام رمضان فيوم عرفة و يوم عاشورا، و العشر الاول من ذي الحجة، والعشر الاول من المحرم، و جميع الاشهر الحرم، رمضان الصوم، وهي اوقات فاضلة، وكان رسول الله ﷺ يكثر صوم شعبان حتى كان يظن انه في رمضان و في الخبر، افضل الصيام بعد شهر رمضان شهر الله المحرم. لانه ابتداء السنة فبناؤها على الخيراحب و ارجي لدوام بركته. وقال ﷺ صوم يوم من شهر حرام افضل من ثلاثين من غيره. و صوم يوم من رمضان افضل من ثلاثين من شهر حرام وفي الحديث من صام ثلاثة ايام من شهر حرام الخمس والجمعة والسبت كتب الله له بكل يوم عبادة تسعمائة عام و في الخبر، اذ كان النصف من شعبان فلاصوم حتى رمضان، ولهذا يستحب ان يفطر قبل رمضان اياماً، فان وصل شعبان برمضان فجائز فعل ذالك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ مرة و فصل مرارا كثيرة، ولايجوزان يقصد استقبال رمضان بيومين او ثلاثة الا ان يوافق ورداله، و كره بعض الصحابة ان يصام رجب كله حتى لايضاهي بشهر رمضان، فالاشهر الفاضلة، ذولحجة و المحرم ورجب، وشعبان، ولاشهر الحرم، ذولقعدة و ذلحجة والمحرم ورجب، و احد فردو ثلاثة سود، و افضلها ذولحجة لان فيه الحج والايام المعلومات والمعدودات و ذوالقعدة من الاشهرو الحرام و هو من اشهرو الحج. وشوال من اشهر الحج وليس من الحرم ، ورجب ليامن اشهر الحج و في الخبر. مامن ايام العمل فيهن افضل واحب الى الله وعزوجل من ايام عشرذي الحجة ان صوم يوم منه يعدل صيام ستة و قيام ليلة منه تعدل قيام ليلة القدر قيل ولا الجهاد في سبيل الله تعالى قال: ولا الجهاد في سبيل الله عزوجل الامن عقرجواده و اهريق دمه. و اماما بتكررفي الشهر. فاول الشهر و اوسط و اخره، ووسطه الايام البيض و هي الثالث عشر والرابع عشر، والخامس عشر، و اما في الاسبوع، فالاثنين والخميس والجمعة فهذه هي الايام الفاضلةفيستحب فيها الصيام و تكثير الخيرات لتضاحف اجورها ببركة هذه الاوقات الخ.[207]

د امام غزالي رحمه الله له دغه عبارت څخه دا خبره معلومه سوه چي، ښې ورځي په کال کي هم سته، په مياشت کي هم سته او په هفته کي هم سته. په کال کي د رمضان مبارک له مياشتي سېوا د عرفات، عاشورا اولس ورځي اولى د ذى الحجة، لس ورځي اولى د محرم او ټوله مياشت د حرم، دا ټوله اوقات فاضله دي..... او په

[207] - احياالعلوم الدين : ١ جلد، ٣٠٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي اوله حصه، مابین او اخر دی او په مابین کي د میاشتي، دیارلسم، څوارلسم، پنځه لسم دي او په هفته کي دوشنبه، پنځشنبه او جمعه ده. دغه ټول ي ښې او د نیکۍ ورځي دي.

په دې ورځو کي روژه نیول ډېر خیراتونه کول مستحب دي او ثواب یې دوه برابره دی په برکت د دغه وختونو.

هم داسي شیخ عبدالقادر جیلاني رحمه الله په الغنیة کي د ښو ورځو اړوند ځانګړی باب ایښی دی چي وایي: په ځینو وختونو او شپو کي عبادت ډېر فضیلت لري نسبت نورو ورځو ته.[208]

علامه سیوطي رحمه الله وایي:

(کان ﷺ **یخص الاوقات الفاضلة بزیادة فعل البر فیها و کثرة الخیرات**)[209]

ژباړه: یعني نبي علیه السلام خاص والی، ښې ورځي او بهتره اوقات په ښه کولو لکه: عبادت، تلاوت او په ډېرښت د خیراتونو سره.

په هر صورت موږ دا منو چي هم ښه وخت سته او هم ښه شپه او ورځ سته، په دې کي خیرات او نور عبادات ډېر فضلت لري نسبت نورو ورځو ته.

[208] - الغنیة : ۲ جلد، ۳۳۸ مخ.
[209] - الحاوي للفتاوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ دمونه، تعویذونه او څاښتونه جایز او روا بولو.................

موږ اهل سنت والجماعت دمونه، تعویذونه او څاښتونه روااو جائز بولو. موږ دا عقیده لرو چي، په دې کي الله تعالی ﷻ هغه تاثیرات ایښي دي چي، د ډیرو پوهانو عقلونه یې ادراک نسي کولای. ډیر پوهانو طبیبانو د ښه فکر کولو وروسته دا فکر کړی دی چي، د دې حکمت او تاثیر په وجود اقرار وکړئ.

د مونه، تعویذونه او څاښتونه منل عقیده ورته درلودل، یو مشروع عمل دی. منونکي ته یې مشرک ویل راته سخته ګناه معلومیږي. زه به په دې اړوند اول د امراضو تقسیم او بیان وکړم او بیابه دا خبره معلومه کړو چي ایا دا زموږ په اسلام دین کي مشروعیت لري او کنه.

د مرض اقسام.

د مرض اړوند بحث د طیب په کتابونو کي په ښه وضاحت سره سوی دی مګر زه د خپل بیان د وضاحت په خاطر یو څو اقسام بیانوم تر څو مقصد اصلي واضح سي.

په اول کي مرض پر دوه ډوله دی. (مرض قلبي) دوهم (مرض ابدان) که د زړه مرض دی او که د بدن، د دغو دواړو اړوند په قرآن کریم کي بیان سوی دی.

د مرض قلبي یا د زړه د مرض اړوند الله تعالی ﷻ وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾[210]

﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ (48) وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ (49) أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (50)﴾[211]

﴿وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا (31)﴾[212]

کله چي موږ دغه ایاتونه د مذهب د تفسیرونو په رڼا کي و ګورو دا به راته معلومه سي، چي په دې کي د زړه و امراضوته اشاره ده، هغه حسد، شبهه، او شک وي او که د کافرانو د مسلمانانو او اسلام اړوند وي.

هم داسي شهوت، نفسي غوښتني هم د زړه په ناروغي کي یادیږي و دې ډول ته هم په قرآن کریم کي اشاره سوې ده. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾[213]

او د مرض ابدان په اړه الله تعالی ﷻ فر مائلي دي.

﴿ لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ﴾[214]

[210] - البقره : ۱- اية.
[211] - سورة النور : ۵۰-۴۸ اية.
[212] - المدثر : ۳۱ اية
[213] - الحزاب :۳۱ اية.
[214] - النور : ٤١ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (184))[215]

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ) [216]

(وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ) الية[217]

په دې اياتونو کې و هغه امراضوته اشاره سوې ده چې د بدن سره تعلق لري. د بدن امراض پر دوه ډوله دي.

اول: ډول هغه امراض دي چې طبيب او دوا ته اړتيا نه لري لکه: تنده، ، لوږه، ګرمي، يخني او داسي نور.

دوهم: ډول هغه ناروغۍ دي چې طيب او د واته اړتيا لري. دا خبره معلومه ده چې الله تعالی ﷻ چي هره ناروغي پيدا کړې ده، د هغي ناروغۍ لپاره يې دوا هم پيدا کړې ده، نو څکه نبي عليه‌السلام فرمايي:

(**لکل داءٍ دواء فاذا اصيب دواء برا باذن الله عزوجل**)[218]

الله تعالی ﷻ د زړه د مرضونو لپاره دوا، خپل اتباع يعني د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د حکم منل ورته دوا ګرځولې ده او د بدن د امراضو لپاره يې هم دوا پيدا کړې ده خو د بدن امراض کله په ظاهري دواسره ښه کيږي. د ظاهري دواو څينو

[215] - البقره : ١٨٤ اية.
[216] - البقره : ١٩٦ اية.
[217] - المائدة : ٦ اية .
[218] - مسلم : حديث نمبر ٢٢٠٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکو ته په احاديثو کي هم اشاره سوې ده لکه عسل، خرما ، سيه دانه، هم داسي نور.

کلهٔ ظاهري امراض يعني د بدن امراض په ظاهري دوا سره شفاء نسي موندلای. د هغوی لپاره هغه دوا ده چي، ډېر ژر تاثير وکړي خو په دې شرط سره يې کوي لکه د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پر اقوالو باور کول او دا يقين کول چي په دې اسماء الله تعالی ﷻ او قرآني آيتونو کي، الله تعالی ﷻ زما د مرض شفا ايښېده. که چيري اخلاص او رښتونولي نه وی فکر نه کوم چي تاثير يې کړي وای. دا هغه دوا ده چي د طبيب او حکمت پوهانو نه ده کشف کړي بلکي دا هغه دواده چي الله تعالی ﷻ له لوري و خپل رسول ﷺ ته الهام سوې ده چي، موږ تعبير په دم تعويذ او څابنت څني کوو.

زه به د هر يوه لپاره په خپل ځای کي دلائل را نقل کوم چي، دا داسي دوا ده چي، په سند رسيدلي ده شرک بلکي د شرک له بوی هم پاکه ده خو کوښښ به کوم چي اول به د احاديثونو د جواز دلائل رانقل کړم خو که ما د خپل علم د نشتون له خاطره په احاديثو کي دليل نه کی پيدا بيا په کوښښ کوم چي د مذهب د کتابونو څخه به يو څه را اخلم او دا ټول دا الله تعالی ﷻ په توفيق سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دم د جواز دلائل.

دم هغه موثر علاج دی چي، د انسان په عقل پوري ارتباط نه لري او نه په عقل کشف سوی دی. په ظاهري دواکي چي کوم اثرات پراته دي، هغه داسي نه دي چي، دوا خپله تاثير کوونکې ده. بلکي په دواکي تاثير د دوا خالق الله تعالی ﷻ اېښی دی. دا د الله تعالی ﷻ حکمت دی چي، د ځينو امراضو لپاره يې دفع په ظاهري بوټو کي اېښې ده خو ځيني بيا داسي دي چي په ظاهري د واسره هم جوړېږي مګر کله کله کار و نه کړي ځکه؛ د الله تعالی ﷻ اراده نه وي سوې خو په هم داسي حالاتو کي الله ﷻ خپلو بنده ګانو ته نور علاجونه هم د خپل نبي په زريعه وربښوولي دي هغه لکه دم (رقيه).

زموږ اهل سنت والجماعت دا عقيده ده هغه دمونه چي، د شرک الفاظ په کي نه وي، د جهالت د وخت نه وي، يوازي هغه دم چي د الله تعالی ﷻ په کلام او د نبي عليه السلام نه رانقل سوي وي، هغه خامخا مؤثر دي.که موږ د احاديثو کتابونه و ګورو خامخا به داسي باب راته مخکي سي چي هغه به خاص سوی د نبي عليه السلام د دمونو لپاره وي چي، هم به نبي عليه السلام دم کړی وي او هم به يې نورو ته د دم لار ښونه کړې وي خو زه د دم اړوند يو څو احاديث را نقلوم د نومونې لپاره.

(**عن انس رضي الله عنه ان النبي ﷺ رخص في الرقية من الحمه والعين والنملة**.[219]

[219] - مسلم : حديث نمبر ٢١٩٦ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن عائشة قالت امرني النبي ﷺ اوامران نسترقي من العين)[220]

(عن ام سلمة ان النبي ﷺ راى في بيتها جارية في وجهها سفعة فقال استرقوالها فان بها النظرة)[221]

(من حديث علي قال، قال رسول الله ﷺ خيرالدواء القران)[222]

(عن عبيدالله بن مسعود قال بينا رسول الله ﷺيصلي اذا سجد فلدعته عقرب في اصبعه فانصرف رسول الله ﷺ و قال لعن الله لعقرب ماتدع نبيا ولا غيره قال ثم دعا باناء فيه ماء وملح فجعل يضع موضع اللدغة في الماء والملح و يقراء قل هوالله احد، والمعوذ تين حتى سكنت)[223]

هم داسي نور احاديث سته چي ټوله د دم د جواز لپاره دليل جوړېدای سي. دغه اړوند احاديث په دين اسلام کي خورا ډېر دي. فکر نه کوم چي يو مسلم د مسلمانانو دي، د دم له جواز څخه منکر سي. بلکي ټوله مسلمانان دم مني او د دم پر موثريت باندي اقرار کوي خو د اختلاف ټکی د تعويذ او ځابنت موضوع ده. د دوی اړوند به دا ووايو چي ځابنت او تعويذ دواړه مشروع عمل دی. د اثبات لپاره يې زموږ په مذهب کي شواهد موجود دی

220 - بخاري : حديث نمبر ۵۷۳۸.
221 - بخاري : حديث نمبر ۵۷۳۹ .
222 - ابن ماجه : حديث نمبر ۳۵۰۱.
223 - ابن ابي شيبه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعویذ او څابست د جواز دلایل

دا خبره ټولوته معلوه ده چي، دم (رقیه) جائز دی مګر د تعویذ اړوند ځیني کسان خبري کوي چي، تعویذ ثبوت نه لري بلکي تعویذ شرک دی. داسي خبري کول لوی جهالت دی.زموږ په اسلام او دین کي هره هغه خبره او کار د جواز حکم لري چي، صحابه کرامو کړی وي. دا خبره و هر هغه چاته معلومه ده چي لږ غوندي په احادیثو پوهیږي.

(عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان رسول الله ﷺ قال اذا فزغ احد کم في النوم فلیقل اعوذ بکلمات الله التامات من غضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشیاطین و ان یحضرون فانمالن تضره و کان عبدالله ابن عمر یعلمها من بلغ من ولده و من لم یبلغ منهم کتبها في صک ثم علقها في عنقه. رواه ابوداؤد و الترمذي. [224]

عمرو د شعیب زوی د خپل پلار څخه روایت کوي چي نبي علیه السلام و فرمایل: که له تاسو څخه یو څوک په خوب کي و ببریږي دغه کلمات دي ووایي: (**اعوذ بکلمات الله التامات من عضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشیاطین**)

عبدالله ابن عمرو به دغه کلمیات و غټانو ته وربنول چي پیاد یې کړي او که ماشوم و، وه هغه ته یې پر یوه کاغذ ولیکئ هغه ته یې ورپه غاړ کړئ.

[224] - مشکوة شریف : ۲۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان قیصر ملک الروم کتب الی عمر بن الخطاب ﷺ ان بي صداعافاﷲه الی شیاء من لدواء فانفذالیه قلنسوة فکان اذا وضعها علی راسه سکن مابه من الصداع و اذا رفعها عن راسه عادالصداع الیه فتعجب من ذالک فامر بفتحهاففشت فاذافیها رقعة مکتوب فیما (بسم الله الرحمن الرحیم) فقال ما اکرم هذا الدین و اعذه حیث شفافي الله تعالی بایة واحدة فاسلم و حسن السلام)[225]

ژباړه: قیصر دروم پاچا حضرت عمر ﷺ ته یو خط واستاوه چي، زما پر سر درد کیږي که ستاسو سره یوه دوا وي هغه را واسته وه. حضرت عمر ﷺ یوه رخچینه ور واستول. پاچا دروم به چي کله دغه رخچینه پر سر کړل درد به یې ارام سو او چي ایسته به یې کړل بیرته به یې درد را وګرځېده. پاچا په تعجب کي سو چي په دې کي بیا څه راز دی. پاچا د معلوماتو د حاصلولو لپاره رخچینه څیري کړه، که ګوري په رخچینه کي یوه د کاغذ ټوټه ده . په هغه لیک سو ی دی. (بسم الله الرحمن الرحیم) پاچا چي دا ولیدل نو وې ویل: څو نه ښه او عزت مند دین دی چي، په یوه ایات سره الله تعالی ﷻ ماته صحت راکړ. نو اسلام یې قبول کړ مسلمان سو.

په (بذل المجهود) کي وایي(**و من لطائف هذه الاسماء ما صرح به جماعة من شراح الصحیحین و غیر هما من ارباب الطبقات بان هذه الاسماء اذا کتبت و علقت علی**

225 - المواهب اللدنیة : ٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموم كانت من انفع الرقي و جربت فكانت كذالک و قال عاصم انها رقية العقرب اى مع البسملة)[226]

په سنن الكبرى للبهيقي كي وايي:

(**ان سعيد بن جبير كان يكتب لابنه المعاذة**)[227]

په تيسر العزيز الحميد د توحيد په شرح کي وايي:

(**اعلم ان العلماء من الصحابة والتابعين فمن بعد هم اختلفوافي جواز تعليق التمائم التي من القران و اسمائه الله و صفاته فقال طائفة يجوز ذالک و هو قول عبدالله بن عمروبن العاص و غيره و هو ظاهر ماروي عن عائشة وبه قال ابو جعفر الباقر و احمد في رواية و حملواالحديث على التمائم الشركية اماالتي فيما القران و اسماء الله و صفاته فكالرقية بذالک قلت و هوظاهر اختيار ابن القيم اه**)[228]

په تفسير روح البيان کي وايي:

(**و اما تعليق التعويذ و هوالدعاء المجرب او الاية المجربة او بعض اسماء الله لدفع البلاء فلاباس به**)[229]

په فتواى عالمگيري کي وايي:

---

[226] - بذالمجهود : ۱ جلد، ۲ مخ.
[227] - تيسيرالعزيز ۱۳۷ مخ.
[228] - روح البيان : ٤ جلد، ۲۹٥ مخ.
[229] - عالمگيري : ٥ جلد، ۳٥٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ولاباس بتعليق التعويذ و لكن ينزعه عندالخلا والقربان كذا في الغرائب)[230]

او په ردالمختار کي وايي:

(الظاهران المراد بها مايسمونه الان بالهيكل والحمائلي المشتمل على الايات القرانية فاذا كان غلافه منفصلا عنه كالمشمع و نحوه جاز د خول الخلاء به و مسه و حمله للجنب و يستفاد منه ان ماكتب من الايات بنية الدعاء والثناء لايخرج عن كونه قرانا بخلاف قراءته بهذه النية فالنية تعمل في تغير المنطوق) (لا المكتوب)
[231]

دغه ټوله احاديث مبارکان اومذهب کتابونه په دې اقرار کوي چي تعويذ يو مشروع او رواشي دی خو هغه تعويذونه چي، د اسلام د دائرې څخه وتلي نه وي او هغه چي د اسلام په شرائطو نه وي برابر. هغه مورږ هم حرام او ناروا بولو خو مطلق تعويذ حرام او شرک بلل ډېر لوی جهالت دی. ستاسو د معلوماتو لپاره د يو څو کتابونو نومان ذکر کوم چي، دغه ټولو کتابونو تعويذ روا بللی دی، تاسو کولای سئ چي، هغه کتابونه هم مطالعه کړئ.

(معين الحكام: ۲۳۰ مخ).(فتاوی رشيديه : ۲۱۵ مخ)الفتاوی الحديثية: ۸۸ مخ

(فتاوای عزيزية : ۹ مخ)(فيض الباري : ۳ جلد ، ۲۷۷مخ)(عرف شزي : ۱۱۳ مخ

[230] - ردالمختار : ۱ جلد، ۱۱۹ مخ. بيروت چاپ.
[231] - سنن الكبرى : ۹ جلد، ۳۵۱ مخ. بيروت چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احسن الفتاوی: ۸ جلد، ۲۵۵مخ.

هم دغسي د مذهب د پر نور کتابونه سته چي، تعويذ يو مشروع او روا عمل بولي خو په دغه مخکنی بيان کي نه يوازي دا خبره واضح سوه چي، تعويذ جائز دی. په دې وروسته بيان کي به دا خبره هم واضح سي چي، د ځاښت څښل هم يو جائز کار دی. په دې خبره باندي د مذهب په کتابونو کي ښه په وضاحت بيان سوی دی خو زه دلته يو څه بيان را نقل کوم.

علامه شاه عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په اشعة اللمعات کي وايي:

(آز مجاهد آمده که باک نیست که نوشته شود قرآن و ششته شود نوشاهیده شود آب آن بمریض.)[232]

حضرت مولانا مفتي سيد عبدالرحيم لاجپوري رحمه الله په فتاو ای رحمیه کي وایي: دغه ځاښت او تعويذ د سحر لپاره دی. دی مبارک اول داسي وايي وروسته ځاښت او تعويذ ورښيي.

(آيات ذيل لکهه کر مريض کي ګلې مين ډال دين اور پاني پر پړه کر اس کو پلادين)[233]

[232] - اشعة اللمعات : ۳جلد، ٦۰٤ مخ.
[233] - فتاوی رحیمة : ۱۰ جلد، ۱۰۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني دغه وروسته ايات نوشته که، په غاړه يې که او يا پر ابو يې ووايه په وې ښبه. هم دغسي زموږ د مذهب ټوله کتابونه په دې قائل دي چي، تعويذ، ځابنت او دمونه ټوله جائز دي . په دې کي چي کوم تاثيرات پراته دي، د هغو پېژندل و انسان ته ستونځمنه خبره ده ځکه؛ دا يو داسي طيب او دوا ده چي، د انسان د لوري نه ده کشف سوې بلکي د مونه، ځابنتونه او تعويذونه ټوله يا د قرآن په ايا تونو سره دي او يا په هغه دعاګانو سره وي چي، نبي عليه‌السلام خپل امت ته وربنودلي دي. داسي هم نه ده چي موږ هر تعويذ، ځابنت او دم منو بلکي موږ هغه منو چي د اسلام د قانون سره سم وي. په مذهب د اهل سنت والجماعت کي ورته ځانګړي شرائط ايښودل سوي وي. که هغه شرائط په کښي نه وي، هغه زموږ د عقيدې مخالف دي او سحر ورته وايي.

اول: **شرط**، د الله تعالی ﷻ په نومونو او صفاتو به وي.

دوهم: **شرط**، په عربي خط به وي او که په بل خط وي، په معنی بې ځوک پوهيږي.

دريم: **شرط**، تعويذ ورکونکی او اخيستونکی به دا عقيده لري چي، دا يو سبب دی، په اصل کي الله تعالی ﷻ نفع رسوونکی دی.

څلروم: **شرط**، د قرآن کريم الفاظ به چپه نه کاږي.

پنځم: **شرط**، په تعويذ، ځابنت او دم کي به داسي کلمات نه وي چي، هغه د شرک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعویذ یا څابښت کي د ابجد ، یا حساب توري راسي هغه پروا نه لري څکه، دا هم هر یو لفظ یې ځان ته معنی لري.[234]

یادونه: د څابښت، تعویذ لپاره ډېر ښکاره دلا ئل په کتاب د (مصنف ابن ابي شیبه) کي راغلي دي. د ښه معلوماتو لپاره د دغه کتاب **۳۹** مخ وګورئ.

234 - احسن الفتاوی : ۸ جلد، ۲۵۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو..................

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د رسالې پوره متن داسي دی.

(او دا خبره دي معلومه وي چي، منکر او بدکار چي، له هره ښکه او ښه کاره سره ملکری سي هغه ښه نه دی خو لیکن ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو. ښه کار به کوو او بد کار به نه کوو.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دغه عبارت د هغه سوالونو جواب دی کوم چي، نن ورځ ځیني کسانو د ځان د دفاع په خاطر په لاس کي نولی دی. دغه کسان غواړي په دې فلمه خپل ځان هدف ته ورسوي خو الحمد لله په هر وخت کي الله تعالی جل جلاله د دې امت په مابین کي داسي شېخان مبارکان پیدا کړي دي لکه محترم حاجي اغا صاحب مبارک رحمه الله، تر څو د دې بدبخته انسانانو د کلو، کلو خواری په یوه خبره سره په ابو لاهو کړي. دغه کسان وایي:

موږ ځکه زیارت نه منو چي خلک په زیارتونو کي شرک کوي. موږ ځکه مولد شریف نه منو چي، داخو بدعات دي او خلک ډولونه په کښي وهي. نور ګناهونه هم په کښي کوي یا د اسقاط دور نه منو ځکه؛ داحیله ده خو په شرائطو نه ده برابره او د ښو شپو خیراتونه نه منو ځکه؛ په دې کي تعین راځي هم داسي نور ي ډول ډول خبري کوي چي، په دې خبرو سره له اصله منکر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د دوی د ټولو سوالونو او شبهو جواب په یوه خوږه کړی دی، هغه دا چي، ښه ښه دي او بد بدي، موږ یې ښه منو او له بدو څخه مخ اړوو. موږ کله دا ویلي دي چي، ځیني جهال کسان چي دغه بد کارونه کوي هغه که په زیارت کي وي، که په مولدشریف کي وي، که د اسقاط په دور کي وي او یا په نورو ښو شپو کي وي دا ښه عملونه دي. بلکي موږ یې هر وخت د مخنیوي کوښښ کړی دی او کوو یې.

که په حقیقت باندي سترګي پټي نه کړو، داسي وګورو چي، داکوم عقائد چي په دې رساله کي ذکر سوي دي بېله دې چي ځیني جهالو څه کارونه قصداً یا رسماً ورسره یوځای کړي دي. دا یوه خبره د شریعت خلاف ده او که نه ده.

الحمد لله موږ ټوله په دې عقیده یو چي، اسلام سپېڅلی دین دی، د یو څو جهالو په افعالو سره نه سي ورکېدای او په هروخت کي چي د الله تعالی جل جلاله له لوري حکم انسان ته سوی دی، هغه انسان ته سوی دی چي عقل ولري. کوم څوک چي عقل و لري هغه ښه او بد سره بېلولای سي، نو موږ هم الحمدلله انسانان یو، عقلونه لرو د ښه او بد توپیر کولای سو. په دغه ټولو کي ښه، ښه بولو او بد، بد بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هيئت اجتماعي سره مستحب ده بدعت نه ده.

دعا کول وروسته تر لمانځه هغه فرض لمونځ وي او که سنت وي، په هيات اجتماعي سره مستحب کار دی. دغه دعا زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب کي د فرض، واجب او سنت حکم نه لري بلکي د فرض لمانځه وروسته سنت ده او د سنت لمانځه وروسته مستحب کار دی.

که چا وکړه موږ يې ښه بولو او که يې ونه کړه بد پر نه وايو. داسي هم نه ده لکه دا ځيني کسان چي، و دغسي دعا وو ته د بدعت په سترګه ګوري ځکه؛ بدعت نه ده. د دې ډول دعاګانو لپاره دلائل سته. اصل ور لره سته د مذهب ډېرو علماء کرامو داسي دعا مستحب بللې ده.

او کوم احاديث خاص د داسي دعا اړوند نه دی راغلی خو که سته، په هغه احاديثکي د سند اړوند خبري سوي دي مګر موږ داوايو، که په يو حديث کي خبري وسي په هغه حديث سره د شي استحباب ثابتيږي. که چيري دغه حديث موضوعي نه و. په فتح القدير کي وايي:

(**والاستحباب يثبت بالضعيف غير الموضوعي**)

ژباړه: يعني په ضعيف حديث سره د شي استحباب ثابتې د ای سي که چيري موضوعي نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځینو حدیثونو کې داسې راغلي دي چې، نبي علیه‌السلام لمونځ وکړ او بیا یې په هیات اجتماعي سره دعا وکړه. په فتوای رحیمیه کې په حواله د ابن ابي شیبه وایي:

(عن اسودالعامري عن ابیه قال صلیت مع رسول الله ﷺ الفجر فلما سلم انحرف ورفع یدیه و دعا الحدیث)[235]

ژباړه: یعني اسود العامري د خپل پلار څخه روایت کوی. ما د نبي علیه‌السلام سره د سهار لمونځ وکړ. کله چې یې مخ راواړاوه لاسونه یې پورته کړل دعا یې وکړه.

هم داسې نور احادیث سته چې، د فرضي لمانځه وروسته نبي علیه‌السلام دعا کړې او یا صحابه کرام یې و داسې دعا کولو ته متوجه کړي و و. البته دا خبره چې، هغه لمونځ چې، تر فرض وروسته سنت ولري او یا د فرضي لمانځه وروسته په هیات اجتماعي سره امام او مقتدیان دعا کوي دا موږ مستحب بولو او که څوک التزام پر کوي (یعني تاریک یې ګناه ګار بولي) بیا موږ هم د بدعت په سترګه ورته ګورو په داسې صورت کې بیا پرېښودل ښه دي. خو زموږ د افغانستا علماء کرام ټوله په دې عقیده دي چې، دا دعا مستحب کار دی ځکه؛ زموږ د مذهب ستر علماء کرامو دا دعا مستحب بللې ده. په فیض الباري شرح د بخاري کې وایي:

(و اعلم ان الادعیة بهذا الهیئته الکذائیة لم تثبت عن النبي ﷺ ولم یثبت عند رفع الایدی دبر الصلوات في الدعوات الا اقل قلیل و مع ذالک وردت فیه تر

---

[235] - فتاوی رحمیة : ٦ جلد، ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غيبات قولية والافي مثله ان لايحكم عليه بالبدعة فهذه الادعية في زما ننا اليست بسنة بمعنى ثبوتها عن النبي ﷺ وليست ببدعة بمعزي عدم اصلها في الدين. [236]

په هم دغه کتاب کي په باب الدعا کي وايي:

(لاريب ان الادعية دبر الصلوات قد تواترت تواترلا ينكر. اما رفع الايدي فثبت بعد النافلة مرة او مرتين فالحق بها الفقهاء المكتوبة ايضاً و ذهب ابن تيمة ، و ابن القيم الى كونه بدعة. بمعنى ان المواظبة على امر لم يثبت عن النبي ﷺ الامرة او مرتين كيف هى ؟ فتلك هى الشاكلة في جميع المستحبات فانها تثبت طوراً فطوراً ثم الامة تواظب عليها نعم نحكم بكونها بدعة اذا افضى الامر الى النكير على من تركها.

علامة يوصف البنوري رحمه الله په معارف السنن کي وايي:

(الدعاء للامام والماموم و المنفرد ، مستحب عقب كل صلواة بلاخلاف و يقول و يستحب ان يقبل على الناس فيدعوا) [237]

په هر صورت دعا کول په هيئت اجتماعيه سره زموږ په مذهب کي وروسته تر فرضو او سنتو مستحب کار دی او په دې اړوند د مذهب حنفي په معتبره کتابونو کي د

[236] - فيض الباري : ٢ جلد، ١٦٧ مخ.
[237] - معرف السنن : ٣جلد، ١٢٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استحباب لپاره د لائل موجود د ي خو افسوس دی نن ورځ د هغه کسانو پر حال چي، پر یو داسي مستحب کار باندي يې د مسلمانانو پر لويه حصه انسانانو باندي د مشرک او بد عت تور لګوي. د مسلمانانو د طرقي او د خلاصون لپاره دغه فرعي مسائلو څېړنه نه ده بلکي طرقي او خلاصون لپاره نوري اصلي لاري سته چي هغه پر مخ بوزي.

اه! موږ که د دې فرعي مسائلو لپاره دلائل راوړي او تشريح کړي مو دي، دا په دې معنی چي، زموږ د عامو مسلمانانو ورونو څخه اصلي لاره ورکه نه سي. تش په نامه صوفيان او ملايان نن ورځ په ټولنه کي خورا ډیر تر سترګو کیږي. که چیري د حقیقي صوفيانو او ملايانو له لوري دغسي بیانونه او وضاحت د مذهب نه وي. دا لیري نه ده چي، په یوه کور کي به مقلید او غېر مقلید پر یوې کاسه سره ناست وي. په دې بیانونو کي کېدای سي په ټولنه کي اصلاح راسي او د الله تعالی ﷻ څخه د اصلاح امید لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک نه وهابيان دي، نه سلفيان دي او نه اهل احاديث او نه پنج پيريان دي او نه بريلويان دي. بلکي ټول اهل سنت والجماعت دي پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمه الله باندي دي.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله له دې وينا څخه مقصد دا دی چي، د افغانستان اکثره مسلمانان اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام عظم ابو حنيفه رحمه الله باندي دي. دا خبره لير نه ده کېدای سي ځيني کسان وهابي، سلفي، بر ېلوي مذهبه او يا نوري عقيدې ولري خو هغه کسان چي دا عقائد ولري په دومره لويه ټولنه کي پر نيست حساب دي

که موږ د افغانستان د علماء کرامو او مشايخو کرامو سوانح وګورو، دابه راته څرګنده سي چي، د افغانستان په هيواد يا ټولنه کي اهل سنت والجماعت او احناف تېر سوي دي.

پر دې سر بېره په ټوله بر صغير کي مسلمانان د امام اعظم صاحب رحمه الله پر مذهب باندي وو او د ټولو عقيده د اهل سنت والجماعت وه خو په برصغير کي د دغه اختلافاتو فتنه هغه وخت پيدا سوه کوم وخت چي په هندوستان کي د انګريز جنګ د ماتي سره مامخ سو او په افغانستان کي ټوله احناف وه خو هغه وخت چي روس پر افغانستان ناروا يرغل وکړ، په دې وخت کي د اختلاف مذهب لپاره دو ې لاري خلاصي سوې. يوه د ځينو عربي ممالکو خيريه مؤسساتو او ټولنو وه او بله د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانانو هجرت بهر ته و. په دې وخت کې د ګوتو په شمېر کسان د نورو د عقيدو تر تاثير لاندي راغلل.

دا طبعي خبره ده هر څوک چي په کوم مذهب وي هغه د خپل مذهب لپاره تبليغ کوي خو د دې فرقو لپاره هم دا مهم ه وه چي خپل پيروان ډېر کړي . دغه فرقو و خپلو اهدافو ته د رسېدو لپاره مالي سرچينې په د باندنيو هيوادونو کي اينبي وې. د دغو هيوادو لپاره دا مهمه وه چي مسلمانان هيڅ کله هم په ظاهري جنګ کي ماته نه مني او نه ماتيږي خو که په فکري جنګ اخته سي کېداى سي مونږ خپلو اهدافو ته ورسېږو. په هم دې خاطر دغو هيوادو و دغو فرقوته فوراً ډېر مالي امکانات برابر کړل.

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دا فرقې جلاجلا په نامه يادي کړي دي. په هم دې خاطر زه هم د هري فرقې اړوند جلا جلا بحث ايږدم تر څو د دوى عقائد او مؤسس تېوله واضح سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فریقه وهابیه یا وهابیت:

دغه ډله منسوب ده، شیخ محمد بن عبدالوهاب نجدي ته. په همدې خاطر دغه ډله د وهابیه په نامه یاده سوه ځکه؛ د دې ډلې اول مؤسس هم دغه محمد بن عبدالوهاب نجدي دی.

د محمدبن عبدالوهاب لنډه پېژندنه:

محمد بن عبدالوهاب نجدي په **۱۱۱۱** یا **۱۱۱۵** ه. کې د عینة په ښار کې زېږېدلی دی. عینة ښار د ریاض په شمال کې پر **۱۵** کیلومترۍ فاصله باندي پروت دی او نجدي په دې خاطر ورته وایي چي د ده دغه نوي عقائد د نجد په ښار کې ښکاره سول او د محمد بن عبدالوهاب پلار په عینة کې قاضي و.

محمد له کوچنی والي څخه د تفسیر، حدیث او عقائدو د کتابونو له مطالعاتو سره مینه درلوده. حنبلي فقه یې پر پلار او نورو علماؤ وویل:

محمد بن عبدالوهاب له نجد څخه بصرې ته تللی و او هلته یې په بصره کې د خلکو له ډیرو اعمالو سره مخالفت پیل کړ خو بصریانو له خپله ښاره وشاړه

له بصرې څخه یې قصد د (زبیر) د ښار په لوري وکړ. په لاره کې د لوږې، ګرمۍ او تندې سره مخامخ سو. نژدې و چي ومري خو د (زبیر) یو استوګن یې مرسته وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه او خوراک يې ورکړ. د ځان سره يې پر آس سپور کړ و (زبير) ته يې ورساوه او له دې ښاره (احساء) ته او بيا (حريمله) ته ولاړ.

دا مهال **۱۱۳۹** ه.يا **۱۱۴۹** ه.کال و. او پلار يې (شېخ عبدالوهاب) له عينيه ښخه (حريملة) ته راغلى و. (محمد) پر پلار سبقان شروع کړل. په دې دوران کې، محمد د نجد د خلکو پر عقائدو اعتراضونه شروع کړل. د ده او د پلار تر مابين په دې مسائلو سره سخت اختلاف واقع سو. دغه اختلاف څو کاله دوام پيدا کړ تر هغه دا اختلاف و چې، پلاري يې په **۱۱۵۳** هـ کال کې وفات سو.[238]

محمد د پلار تر وفات وروسته د خپلو عقائدو په خپرولو او دخلکو د مذهبي اعمالو د يوې برخې په انتقاد لاس پورې کړ او د حريملة يو شمېر خلکو يې ملاتړ وکړ او دعوت يې مشهور سو. نوموړى له دې ښاره (عينة) ته ولاړ. په هغه وخت کې د (عينة) حکيم او امير عثمان بن حمد و.

عثمان بن حمد د محمد بن عبدالوهاب په راتلو ډېر خوښ سو. د ده يې ډېر احترام وکړ. د عثمان په زړه کې دا خبره ګرځېده چې د ده سره به کومک کوي. کله چې دى د عثمان په اراده پوه سو.په مقابل کې يې دا ورته وويل: چې ټوله (نجد) به د (عثمان) اطاعت ته راوبولم.

[238] - الوسي د نجد تاريخ : ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد د دعوت خبره د (احساء) امیر ته ورسېده. امیر احساء (عثمان) ته لیک واستاوه چي، محمد د ځان سره مه ساته . د هغه عقائد سم نه دي. کله چي عثمان ته د امیر لیک ورسېده، عثمان محمد را وغوښت دایې ورته وویل: زه نسم کولای چي ستاسو همکاري وکړم. محمد په ځواب کي ورته وویل: ایاته دانه خوښه وې چي ټوله (نجد) ستاسو اطاعت وکړي.؟ خو عثمان دا خبره نه منل. له (عنیة) څخه یې وشاړه.

محمد په ۱۱۶۰ ه. کي له (عینة) څخه وروسته (درعیة) ته ولاړی. درعیة د نجد یو مشهور ښار دی. په درعیة کي امیر محمد بن سعود و. هغه د محمد په لیدو خوشحاله سو. خپله محمد بن سعود د محمد ډېر اعزاز وکړ او د همکارۍ ژېرۍ یې ورکړ. په همدې توګه د محمد او محمد بن سعود تر مابین خورا کلکې اړیکي پیدا سوې .

محمد له وخت څخه په استفاده خپل دعوت شروع کړ. چاچي به یې دعوت نه مانه، نو د کفر او شرک فتوای به یې پرلګول او د جنګي کافر په حیث به یې ور سره چلند کاوه. د دوی مال یې غنیمت باله او ښځو یې ورته د مینځو حیثیت درلود . په نجد ، یمن، حجاز او د عراق او سوریې په شاوخوا کي یې ډېري عملي جګړې وکړې. ډېر مسلمانان یې په شهادتونو ورسول. د مسلمانانو مالونه یې لوټ کړل. محمدبن عبدالوهاب په ۱۲۰۶ ه. کي یا په ۱۲۱۰ هـ کي وفات سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده تر وفات وروسته د ده پيروانو د ده دعقائدو د ترويج لپاره فعاليت شروع کړ. په دې فعاليت سره په اسلامي ټولنه کې يوه نوې فريقه يا ډله رامنځ ته سوه. د دې ډلې مشرانو د نړۍ د سترو قدرتونو لکه: انګلستان، په څير د مسلمانانو ضد او دښمن غربي هيواد سره د مسلمانانو د ټکولو په نيت، (هغه چې د دوی عقائد يې نه منل) د دوستۍ لاس يو کړ او د مسلمانانو مرکزي خلافت (خلافت عثماني) يې له منځه يو وړ او ټول عربي هيوادونه يې د وخت د سترو غربي اوشرقي کفري طاقتونو تر منځ وويشل او کله چې، دا فرقه پر مکه مکرمه او مدينه منوره برلاسې سوه، په دې وخت کې ټول اسلامي اثار يې له منځه يوووړل. د هغو له جملې څخه دغه مبارک اثاروو.

۱ د حضرت محمد ﷺ د پيدا ينبت ځای.

۲ د حضرت بي بي خديجې رضي الله عنها کور.

۳ د مکې دحجر په کوڅه کې د حضرت فاطمې رضي الله عنها د زېږېدلو ځای.

۴د مکې په مسفله کې د حضرت حمزه رضي الله عنه کور.

۵ په احد کښې د حضرت حمزه رضي الله عنه قبر.

۶ د صفا غره سره د ارقم رضي الله عنه کور.

۷ د بدر د غزا د شهيدانو قبرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ د احد د شهیدانو قبرونه.

۹ د نبي علیه السلام د پلار عبدالله قبر.

۱۰ د امام حسین او امام حسن رضی الله عنهما د زېږدلو ځایونه.

۱۱ د عامه صحابه کرامو قبرونه اوارول.

۱۲ د نبي علیه السلام د مور او نورو ښځو قبرونه اوارول.

۱۳ د امام زین العابدین، امام باقر. امام جعفر صادق، امام مالک رحم الله علیه اجمعین د قبرونو اوارول.

۱۴ په مکه مکرمه کي د اسلامي کتابخانې سوځول.

۱۵ په مدینه منوره کي اسلامي کتابخانه سوځول.

په دې کتابخانو کي پخواني او وروستني کتابونه موجود وو. دمکې معظمې په کتابخانه کي (۶۰۰۰۰) زره کتابونه موجود وو. یوازي ۴۰ زره قلمي نسخې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غېر مقلدین په هندوستان کي.

غېر مقلدین یا وهابیان په عربو کي موجود وو. د مسلمانانو په مابین کي دا یوه داسي فرقه وه چي، په ظاهره مسلمانان وو خو باطني مرض یې ډېر بد او له اضرارو ډک و، هغه داچي تل به دوی د مسلمانانو سره په مذهبي اختلافاتو اخته وو.
مسلمانانو به د دې اختلافاتو له امله وخت نه سوای پیدا کولای چي، په اتفاق سي خپل اصلي دوښمن انګلستان ته ماته ورکړي او یا بیرته خپل اسلامي خلافت جوړ کړي. کفري نړۍ تل دا کوښښ کوي چي، دا اختلافات، یعني د مسلمانانو تر منځ اختلافات تازه وساتي ځکه؛ دوی ته دا معلومه سوې وه چي، پر مسلمانانو د بریالیتوب وسیله هم دغه لار ده.

کله چي، په هندوستان کي د انګریزانو په مقابل کي جهاد پیل سو. په لږ وخت کي انګرېزان له سختي ماتي سره مخ سول. مسلمانان ورځ تر بلي مخ په طرقي تلل. دوی اخر مجبور سول چي، دا فیصله وکړي چي، باید د مسلمانانو اتحاد له منځه یوسي. د دې مقصد لپاره یې ځیني کسان په مالي مرسته د ځان تابع کړل. هغه مسلمانانو هم خورا په اخلاص سره د خپلو بادارانو خدمت وکړ. په لږ وخت کي مسلمانان تیت او فرق سول.

په هندوستان کي د علماء کرامو لپاره دوه نومونه وو. (اهل القرآن) (اهل حدث) د اهل القرآن و مفسرینو ته او حافظانو ته و یل کېدل او له اهل حدیثو څخه محدثین مراد دېدل. خو کله چي، د انګریزانو له خوا د غېرمقلدینو فتنه جوړه سوه، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کي د اهل القران څخه منکرين اهل حديث او اهل احديث څخه منکرين فقه مراد بډل.

په هر صورت، هغه کسان چي په تاريخ هند کي په علماء سوء سره ياد بډل او ياد سوي دي. هغه غير مقلډين دي. د دوی مشرانو د حديث په نامه د فقه څخه انکار وکړ او د ائمه اربعه په مابين کي په اختلافي مسائلو باندي يا په هغه مسائلو باندي چي، هغه ترک سوي وي، دعمل کولو او د هغو د مروج کولو کوښښ يې وکړ او هغه مسائلي يې تخته مشق جوړي کړې چي، هغه د خېرالقرون څخه بيا تر هغه وخته پوري اتفاقي وې او د دې ثمره دا سوه چي، خلک د سلفو څخه بد ګمانه سوه. په دې سره د مسلمانانو په مابين کي خورا ډېر اختلافات راغلل. مخکي به مسلمانان د انګرېزانو د حکومت محاکمو ته نه تلل. کله چي دا اختلافات جوړ سول، نو خلک به د خپلو فيصلو لپاره د انګرېزانو محاکمو ته تلل او دا د انګرېزاانو لپاره لويه لاسته را وړنه وه. کله چي انګرېزانو د دغه تش په نامه مسلمانانو خدمات وليدل نو مالي کومکونه يې خورا ډېر ورسره وکړل. ښه ښه القاب يې ورته ورکړل. د انګرېزانو مخلصينو چي په دې دور کي اوسېدل خپله ښکمرغي بلل او د حنفي مذهب ختمول يې د برطانيې لپاره د حکومت بقابلل.

دا بيان خورا اوږد دی ما صرف دخلاصې په ډول له (کتاب، علماء هند کي شاندار ماضي) څخه راواخيست، نو راځئ چي نوري خبري د دوی يعني د غېر مقليدينو له مشرانو واورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نواب صديق حسن خان وايي:

(د ټولو مسلمانانو لپاره د انګرېز د حکومت مخالفت کول نا جائز کار دی) [239]

بل ځای بیا داسي لیکي:

(فساد ته د جهاد نوم ورکول او د برطانیې د حکومت ختمول او دغه امن چي اوس سته ختمول دا ډېره د ناداني ورځ خبره ده. [240]

مولوي حسین بټالوي د برطانوي حکومت په وفاداري کي د جهاد په منسوخه کېدو کي یوه رساله (الاقتصاد في مسائل الجهاد) لیکلې ده. په دې رساله کي دی واي:

(د دغه مسئلې او دلائلو څخه دا ښکاره معلومېږي چي په هندوستان باندي که څه هم د عیسایانو حکومت دی مګر بیا هم دغه هندوستان دارالاسلام دی. د دې حکومت سره هیڅ‌ته روانه ده چي جنګ وکړي. هغه که د عربو وي او که د عجمو وي، که حضرت سلطان شاه ایران وي او که امیرخراسان وي. [241]

مولوي عبدالمجید خادم، د مولوي حسین بټالوي اړوند وايي:

---

[239] - ترجمان وهابية : ٤٨ مخ.
[240] - ترجمان وهابية : ٨ مخ.
[241] - اقتصاد في الاجهاد : ٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(مولوي حسين بټالوي د اشاعة السنت په ذريعه سره د اهل حديث ډېر خدمت کړی دی او د ده په خاطر د دغه ډلي نوم اهل حديث سو او ده د انګرېز د حکومت ډېر خدمت کړی دی په هم دې خاطر يې لوی انعامات هم تر لاسه کړی دي.[242]

مولوي حسين بټالوي بل ځای ليکي:

(د بر طانوي انګرېز حکومت خلاف جنګ کول هيڅ روا نه دی)[243]

مولوي حسين بټالوي ليکي:

(د اهل ا حديث په دې خبره باندي دليل دادی چي، دوی د انګرېز (برطانوي) حکومت خېر خواهان دي چي، اهل حديث د انګرېز حکومت بقا په دې خاطر غواړي، تر څو دوی د يو اسلامي حکومت په سايه کي ژوند وکړي.[244]

که موږ د هندوستان تاريخ وګورو، دا به ضرور معلومه سي چي، په هندوستان کي اول جنګ د جهاد په نامه عامه مسلمانانو شروع کړ او د مسلمانانو په څنګ کي د هندوستان هغه اوسېدونکي چي هندوان وو (بودايان، بت پرسته) هغوی جنګ د وطن د دفاع په خاطر کاوه خو کله چي، انګرېز ته دا معلومه سول چي، نور پر مختګ په دې ملک کي راته ګران دی، نو د خپل شيطانت او مفکورې پر بنياد يې په مسلمانانو کي فرقې او ډلي پيدا کړې.

242 - اهل حديث اور انگريز ۸۷ مخ بحواله سريرت تنائي، ۳۷۲ مخ.
243 - الاقتصاد : ۱۹ مخ.
244 - اشاعت السنة : ۸ جلد، ۲٦۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کسان چي د انګرېز په لومه کي ګير نه سول او نه يې د انګرېز و ظاهري عېش او عشرت ته سرنګون سول، په خپل جهاد او مبارزه يې لاس پوري کړ او دوام يې ورکړ، هغه د ځيني مسلمانانو او انګرېزانو له خوا په باغيانو و نومول سول لکه:
نواب حسن خان په خپله فتوا کي وايي:

(جهاد او مذهبي جنګ کول د شريعت په اعتبار سره منع دی او کوم خلک چي د دوی په خلاف اسلحه را اخلي او مذهبي جنګ کول غواړي، دغه ټوله باغيان دي او په دغه باندي د اهل حديث د علماء کرامو اتفاق دی.[245]

او کوم کسان چي د انګرېز په همايت کي ولاړ وو، هغه ته به د انګرېزي حکومت له خوا تحفې او نوري مرستي ورکول کېدلې او ډول ډول القاب به ورته کارول کېدل.

د غېر مقلدينو مشهور عالم ، مولانا مسعود عالم ندوی ليکي:

(معتبر راويانو بيان دی چي، د (رسالة الاقتصاد في الاجهاد) په بدله کي مولوي حسين بټالوي ته د انګرېز له خوا ډيري جائزې ورکول سوې)[246]

د نواب حسن خان واده د (بهوپال) دواليه سره د انګرېزانو په خوښه وکړل سو. دی خپله وايي: (کله چي دريم کال تېر سو نو ماته درئسي معظمې سره په واده کول سره عزت ورسېدی او دغه کار د لوړ حکومت په اطلاع او د انګرېزي حکومت په خوښه

[245] - ترجمان و هابية : ٦١ مخ.
[246] - دهلي اسلامي تحريک : ٢٩ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره تر سره سو او دغه کار او علاقه غزت منده او ګټوره وه او کالنی ځلرویشت زره روپۍ او خطابونه را کول سول.[247]

په هر صورت په هندوستان کي د غیر مقلدینو پیدا کېدل د انګرېز د حکومت پیدا وار دی تر څو مسلمانان په یوه او بل نامه او مختلفو عقیدو په نامه یو په بل سره و جنګوي تر څو مسلمانان خپل د کور د ننه هم په کراره نه سي.

د ښه معلوماتو لپاره په تفصیل سره د بیان دغه کتابونه وګورئ.

۱ علماء هند کي شاندرا ماضي. اردو.

۲ علماء حق کي مجاهدانه کارنامې. اردو.

۳ نقش حیات. اردو.

۴ غیرمقلدین د احادیثو په رڼا کي. پښتو.

[247] - ترجمان و هابية : ۸۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو عقائد.

۱ مولوي شهود الحق وايي:

(د الله ﷻ څخه درواغ ممکن دي (العياذ بالله) صيانت الايمان. ۲مخ

۲ مولوي حسين خان وايي:

(د انبياء عليهم السلام څخه په د يني احکامو ښو ولو کي هېره راځي) ردالتقليد بکتاب المجيد. ۱۲مخ.

۳ اخند صديق پشاوري د مولوي نذير حسين شاګرد وايي:

په خاتم النبين کي الف ولام عهدي دي، معنی يې دا جوړيږي چي نبي عليه السلام د بعضو انبياء خاتم دی نه د ټولو) نصرالمؤ منين. **۲۱۶** مخ.

۴(هغه اجماع د ټولو امت چي موږ ته يې سند معلوم نه وي شرعي حجت نه ده) معيار حق. **۱۲۱** مخ.

۵ (د مجتهد د شرعي قياس اعتبار نسته) معيار حق. **۷۹** مخ.

۶ هغه کسان چي د حضرت مهدي سره محبت لري، که د مهدي تر ظهور له مخه مړه سي. چي کله مهدي ظهور وکړي، دغه کسان به بير ته را ژوندي کيږي تر څو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهدي د فیض څخه برخمن سي. وروسته به بیا مړه کیږي) دراسات اللبیب. **۲۱۹** مخ.

۷ (د نبي علیه‌السلام عصمت عقلي دی او د مهدي عصمت نقلي دی) دراسات اللبیب. **۲۱۳** مخ.

۸ (څلور سره امامان تقلید کونکي مشرکین دي. اعتصام السنة. **۸** مخ.

۹ په اسلام کي د غلطۍ او بدۍ ریښه فقهه ده) ترجمان وهابیه) **۳۵** مخ.

۱۰ شل رکعته تراویح کول بدعت او ګمراهي ده او حضرت عمر رضي‌الله‌عنه په دغه کي بدعت کوونکی دی (العیاذ بالله) کتاب الانتقاد الرجیح. **۶۲** مخ.

۱۱ (په عالم برزخ کي د نبي علیه‌السلام د امت په اعمالو باندي علم راتلل بدهي البطلان او په دغه عقیده درلودل موجب د ښکاره شرک دی) منجي المؤمنین. **۱۲۶** مخ.

۱۲ د نبي علیه‌السلام ټوله اعمال ښه نه وه او د ده لپاره عصمت مطلق ثابت نه دی) کتاب تحقیق الکلام في مسئلة البیعة والالهام. **۴۵** مخ.

محترمو دغه مخکنی عقیدې د غېر مقل ېډینو زموږ په مذهب کي حرام ي دي. د دغه ټولو عقیدو اړوند زموږ په مذهب کي ښه کره کره دلائل موجود دي. ان تر دې چي په ځینو خبر و یې کتابونه لیکل سوي دي. که یو لوستونکي ته په دغه عقیده کي چي د غېر مقل ېډینو دي ښه تحقیق ته زړه کېدی هغه دي ژر ورسي د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسجد له امام څخه دي په دې اړه پوښتنه وکړي او خبره دي له هغه سره شريکه کړي
تر څو تاسو ته خپله اسلامي عقيده او خپله مذهبي عقيده هغه عقيده چې زموږ
پلار او نيکه پر روان وو در وښيي تر څو په زړه کي مو شبهه پيدا نه سي. د غېر
مقلدينو يو اځي دغه عقايد نه دي بلکي د دوی په عقيدو کي داسي خراپات سته
چي د هغو په رانقل کولو سړي ته شرم دريږي چي، دوی ځان ته مسلمانان هم وايي
خو بيا همدغسي عقيدې لري. دا صرف يو نمونه د دوی د عقيدو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وهابيانو نومان او ډلي.

لکه څرنګه چي زمونږ د عوامو په منځ کي يوازي په وهابي سره شهرت لري نو همدارنګه، زمونږ د ځينو علماء کرامو په منځ کي بيا په غير مقلد يډينو سره شهرت لري خو اصلي خبره دا ده چي، دوی لکه غله خپل نوم د وخت سره بدلوي، په کوم نامه سره چي، دوی خپل پر مخ تلۍ ګټور وبولي هغه نوم پرځان ږدي.

همداسي دوی په خپل منځ کي څو فرقې دي چي، يوه فرقه د بلي فرقې نه داسي بد وړي چي، هيڅ کله خپل لمونځ يو په بل پسي جائز نه بولي.

د دوی اولني نوم (موحد) و. نورو خلکو دوی ته (واهبي) وويل: وروسته دوی خپل موحد نوم پرېښود، نوم يې (محمدي) کښېښود.[248]

بيا د هغه وروسته دوی خپل نوم اهل حديث کښېښود. دغه نوم يې د انګرېزي حکومت څخه منظور کړی. کله چي په هندوستان کي د انګرېزانو حکم راني وه، زه د هغي عاريضې يو څو کرښي رانقل کوم، کوم چي دوی د انګرېز حکومت ته د دغه نامه اړوند ليکلې وه. عاريضه دا وه.

جناب سيکريټري حکومت په خدمت کي:

[248] - الارشاد الهي سبيل الرشاد : ۱۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ستاسو په خدمت کي د ليکولو اجازت او معافي غوښتونکی يم. ماپه ۱۸۸۶ م کي په خپله ماهانه (مياشتنۍ) رساله کي اشاعت السنه کي ليکلي وه چي وهابي چي، عموماً د باغي او د نمک حرامه په معنی کي کارول کيږي.

د هغه اسلامي فرقې د نامه په توګه کار ول کيږي چي هغه تل د انګريزيانو د حکومت خېر خواه او نمک حلاله پاته سوي ده او دغه خبره هم ثابته سوې ده.په سر کاري خطونو کي دغه خبريه هم منل سوي ده چي، مورږ په پوره احترام سره د حکومت څخه عاريضه کونکي يو چي، هغه په سرکاري سطحه دغه نوم منسوخه کړي او د دغه نوم د نه کارولو حکم صادر کړي او دوی د اهل حديث په نامه سره د نومولو حکم صادر کړي.

څه وخت چي دغه عريضه د انګرېز حکومت ومنله دوی په جواب کي د شکريه په خاطر داسي جواب ورواستاوه.

سر چارلس ايجي سن لارډ ډفرن. ليډي ډفرن.

وهابي نوم منسوخه کولو او د اهل حديث په نوم سره نومولو سره ستاسو نه يو جهان مننه.[249]

بلکي په دې کي مختلفي ډلي سته د هغو نومانو څخه ځيني داسي دي.

---

[249] - اشاعة السنة ۹ جلد، ۲۵۳ مخ. نمبر ۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفي، غرباء اهل حديث، جماعت عرباء اهل حديث، تنظيم روپړ، کانګريس اهل حديث او په (رساله اهل حديث) کي چي د مولوي عبدالوهاب په نامه ده ليکي، په **۱۹۷۲** سنه کي غېر مقلدېن په شپاړس **۱۶** فرقو کي تقسيم سوي دي چي يو څو يې دغه فرقې دي.

اول: جماعت غرباء اهل حديث، دا په ۱۳۱۳ هـ کي جوړه سوه.

دوهم: کانفرس اهل حديث. دا په ۱۳۲۸ هـ سنه کي جوړه سوه.

دريمه: فرقه ثنائيه: دا په ۱۳۳۸ هـ کي جوړه سوه.

څلورم: اميرشريعت صوبه بهار. دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

پنځم: فرقه حنفيه عطائيه دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

شپږم: فرقه شريفه: دا په ۱۳۴۹ سنه کي جوړه سوه.

اووم: جمعيت اهل حديث: دا په ۱۳۷۰ هـ کي جوړه سوه.

اتم: د محي الدين لکنوي فرقه: دا په ۱۳۷۸ سنه کي جوړه سوه.

د دې وروسته نوري هم په کښې پيدا سوي دي خو دغه يې تر يو حده مشهوري دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي.

هر هغه کس چي دغه ډول عقائد یې وي هغه بدعتي فاسق ، فاجر ، گمراه او بعضي کفري عقائدو درلودونکی او د زنادقو دي. تنبیه الوهابین ، **۴۹۹** مخ چاپ امیر محمد کتب خانه.

دغه کسان په مځکه کي فساد خپروونکي دي او دوخت په امام باندي واجب ده چي، د دغه فتنې څخه خلک وژغوري او دغه مفسدين او زنادقه دي پوه کړي که چيري نه پوهيږي نو له دوی څخه دي مځکه پاکه کړي.

(فيجب على ولاة الامور ضاعف الله لهم الا جور ردع هذالضال المضل بشديد النكال و لو بالقتل ،مفتي عبدالرحمن بن عبدالله الحنفي المفتي في المكة المكرمة) تنبيع الوهابين ۵۰۰ مخ .

د اهل السنت والجماعت څخه خارج دي. د دغه سړي سره ولاړه او ناسته کول د هغو سره نکاح کول یا په نکاح کي ورکول او د هغوی مسجدونو ته تلل او هغه وخپلو مسجدونو ته پرېښنول ممنوع دی او دغه باندي اجماع د اهل السنت والجماعت ده. یو څه حوالې زه ذکر کوم نوله اقوال په تنبیه الوهابین په **۴۵۹** مخ کي وګورئ.

په یوه حدیث شریف کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**عن انس ان الله اختارني و اختارلي اصحابي و اصهاري و سياءتي قوم يسبوهم و ينقصونهم فلاتجالسو هم والاتشاربو هم ولا تواكلهم و لاتناكحو هم** .) **الجامع الكبير للسيوطي**).

علامه شاه عبدالعزيز د دې ايت، (**و دوالوتد هن فيد هنون**) کي فرمايي:

(در حقائق تنزيل مذکور است که سهل بن عبدالله تسري فرموده اند که، **من صح ايمانه و اخلص توحيده فانه لايو النس الى المبتدع و لايجا لسه ولايو اکله ولايشاربه و يظهر من نفسه العداوة و من واهن بمبتدع سلبه الله حلاوة ايمان و من تحبب الى مبتدع نزع الله نور ايمانه من قلبه**)فتح الرحمن .

او په دوی پسي ګر سره لمونځ نه دی صحيح.

(**و اماالاقتداء بالشافعي فلاباس به اذالم يعتصب اى لم يبغض للحنفي**) **فتاوى عالمګير**.

دوی دي اهل سنت والجماعت و خپولو مساجدو ته نه پرېږدي. که چيري راسي نو باسي دې.

په مؤطا امام محمد کي راغلي دي چي، عمر ﷺ الله عنه يوه ښځه چي په جزام ناروغي سره اخته وه، په مکه باندي د طواف کولو څخه منعه کړه او ورته وې ويل په کور کي کښېنه او خلکو ته تکليف مه رسوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قال النوی: قوله ﷺ من اکل هذه الشجره یعنی الثوم فلا یقربن المساجد هذا تصریح بهي من اکل و نحوه عن دخول کل مسجد و هذا مذهب العلماء الکافة)
شرح النووي للمسلم.

شاه عبدالعزیز رحمه الله د دې ایت (**واصبرعلی مایقولون**) په تفسیر کې وایي:

په سلفو باندې بد او رد ویل ډېر بد او د حد څخه زیات لساني تکلیف رسول دی.
په اشباه کې لیکلي دي. اذیت رسوونکی د ي و مسجد ته د راتګ څخه منعه کړل سي که څه هم دغه اذیت لساني وي.

نوټ: په دغه فتوی باندي **۴۶۶** اشخاصو علماء کرامو د عربو او اعجمو او څلورو مذاهبو علماءکرامو او مفسیرینو او پوهانو د دین او مذهب لاسلیک کړی دی چې د هغوی نومان په لا.ندي ډول دي

ګڼه	نوم	ګڼه	نوم
۱	وصي احمد السني الحنفي رحمه الله	۹۸	محمد عبدالرشید رحمه الله
۲	السورقي دهلي رحمه الله	۹۹	محمد کریم الله رحمه الله
۳	محمد عبید الله الحسیني کانپوري رحمه الله	۱۰۰	احمد رحمه الله
۴	محمدشاه فتح پوري رحمه الله	۱۰۱	قاضي شیخ احمد دهلي رحمه الله
۵	محمد ګوهر علي رحمه الله	۱۰۲	محمد عبدالحق فتحپوري رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶	عبدالله خان رحمه الله	۱۰۳	فقیر محمد حسین رحمه الله
۷	محمد یعقوب رحمه الله	۱۰۴	نظام الدین افغان رحمه الله
۸	محمد حبیب رحمه الله	۱۰۵	محمد علي مدریس مسجد بنوي رحمه الله
۹	محمد محمود رحمه الله	۱۰۶	عبدالجلیل افندي مدرس رحمه الله
۱۰	حضرت محمد شاه جهان رحمه الله	۱۰۷	عبدالله بن احمد مدرس رحمه الله
۱۱	سید عبدالحق رحمه الله	۱۰۸	محمد بن عبدالله مفتي الحنابله بمکه رحمه الله
۱۲	احمد شفیع رحمه الله	۱۰۹	فصیح الدین رحمه الله
۱۳	محمد عابدحسین رحمه الله	۱۱۰	محمد هدایت الله رحمه الله
۱۴	سید محمد الحنفي مدرس بالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۱	امیر محمد رحمه الله
۱۵	عبدالرحمن المدرس باالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۲	محمد مصطفی الیاس مفتي المدینة المنورة رحمه الله
۱۶	عبدالرحمن بن حامد المکي المدرس رحمه الله	۱۱۳	جعفر بن اسماعیل مفتي الشافعیه بالمدینة رحمه الله
۱۷	سید عبدالرحمن رحمه الله	۱۱۴	محمد جلال الدین قاضي مدینه رحمه الله
۱۸	رحمت الله مکي رحمه الله	۱۱۵	حسن بن حسین مدرس مسجد نبوي رحمه الله
۱۹	مصطفی بن محمد المدرس بمکه رحمه الله	۱۱۶	السید یوسف الغزي مدرس مدرسه محمودیة رحمه الله
۲۰	محمد قطب الدین هندي رحمه الله	۱۱۷	فقیر محمد حسین دهلوي رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢١		١١٨	محمد لطف الله رحمه الله
٢٢	محمد عادل حاكم محكمه شرع دهلي رحمه الله	١١٩	حسين شاه رحمه الله
٢٣	منصور احمد علي امام مسجدحوض رحمه الله	١٢٠	محمد شفيع رحمه الله
٢٤	قاضي احمد نصيرالدين رحمه الله	١٢١	عثمان خان رحمه الله
٢٥	محمد ابراهيم بن خيار مدرس رحمه الله	١٢٢	ولي النبي رحمه الله
٢٦	محمد علي دهلي رحمه الله	١٢٣	محمدحسن رامپوري رحمه الله
٢٧	محمد عمر ابن كريم الله رحمه الله	١٢٤	عنايت الله رحمه الله
٢٨	محمد عبدالحق رحمه الله	١٢٥	قادر بخش رحمه الله
٢٩	سيد محمد نذير رحمه الله	١٢٦	محمد اعجاز حسين رحمه الله
٣٠	محمد اسماعيل دهلوي رحمه الله	١٢٧	محمد عبدالحق خان رحمه الله
٣١	محمد عبدالغفورخان رحمه الله	١٢٨	سيد محمد رحمه الله
٣٢	محمد قاسم رحمه الله	١٢٩	محمد فضل الرحمن رحمه الله
٣٣	الهي بخش دهلوي رحمه الله	١٣٠	عبدالقادر خان رحمه الله
٣٤	محمد عبدالنبي رحمه الله	١٣١	عبدالقادر رحمه الله
٣٥	محمد عبدالورؤف رحمه الله	١٣٢	محمد عبدالكريم رحمه الله
٣٦	فتح الدين رحمه الله	١٣٣	عبدالرحمن حنفي مفتي بمكه رحمه الله
٣٧	عبدالعزيز رحمه الله	١٣٤	احمد دهلان مفتي رحمه الله
٣٨	عبدالرحمن رحمه الله	١٣٥	عبدالغفار رحمه الله
٣٩	احمد علي رحمه الله	١٣٦	غلام حسين رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰	محمد عبدالعزیز رحمه الله	۱۳۷	حاجي دوست محمد رحمه الله
۴۱	سعیدالرحمن رحمه الله	۱۳۸	محمد عطاء رحمه الله
۴۲	سعید احمد رحمه الله	۱۳۹	محمد عبدالرب رحمه الله
۴۳	عبدالحمید انصاري رحمه الله	۱۴۰	الهي بخش رحمه الله
۴۴	فخرالدین نورعلي رحمه الله	۱۴۱	محمد تراب علي رحمه الله
۴۵	شهاب الدین رحمه الله	۱۴۲	محمد نور الحسن رحمه الله
۴۶	قاضي سعدالدین کندهاري رحمه الله	۱۴۳	احمد علي سهارنپوري رحمه الله
۴۷	مفتي محمد سعید کندهار ي رحمه الله	۱۴۴	وحید محمد رحمه الله
۴۸	مفتي غلام محمد امین افغاني رحمه الله	۱۴۵	قادر بخش رحمه الله
۴۹	ادریس محمد رحمه الله	۱۴۶	عبدالرب پنجابي رحمه الله
۵۰	فیض احمد رحمه الله	۱۴۷	عبدالرحمن ملتاني رحمه الله
۵۱	عبدالرحمان کابل رحمه الله	۱۴۸	غلام نبي ملتاني رحمه الله
۵۲	انشاء الله افغاني رحمه الله	۱۴۹	قادر بخش ملتاني رحمه الله
۵۳	محمد علي دهلوي رحمه الله	۱۵۰	فتح محمد ملتاني رحمه الله
۵۴	محمد کریم الله رحمه الله	۱۵۱	غلام غوث رحمه الله
۵۵	محمد عاثم رحمه الله	۱۵۲	نور احمد لاهوري رحمه الله
۵۶	میر محبوب علي رحمه الله	۱۵۳	نور محمد ملتاني رحمه الله
۵۷	محمد مسعود رحمه الله	۱۵۴	خدابخش ملتاني رحمه الله
۵۸	محمدیوسف دهلوي رحمه الله	۱۵۵	محمد عبدالرحمن رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۹	خواجه ضياءالدين هندي رحمه الله	۱۵۶	مولانا عبدالعزيز رحمه الله
۶۰	احمد الدين رحمه الله	۱۵۷	عبدالواحد رحمه الله
۶۱	محمود سلطان رحمه الله	۱۵۸	غياث الدين رحمه الله
۶۲	عبدالله مسكين رحمه الله	۱۵۹	محمد علاء الدين رحمه الله
۶۳	خان محمد رحمه الله	۱۶۰	محمد اميرالدين رحمه الله
۶۴	فتح محمد رحمه الله	۱۶۱	محمد اميرالدين رحمه الله
۶۵	سيد محمد اسماعيل رحمه الله	۱۶۲	فخر محمد محسن رحمه الله
۶۶	محمدمحمدامين گلاب رحمه الله	۱۶۳	احمد المكي مدرسه سليمانيه رحمه الله
۶۷	محسن علي رحمه الله	۱۶۴	حسين بن ابراهيم المالكيه ببلدالله المجيد رحمه الله
۶۸	محمدپسهدار خان رحمه الله	۱۶۵	عبدالرحمن بن محمد مراد رحمه الله
۶۹	حافظ محمد عبدالحق رحمه الله	۱۶۶	محمد بركات الشامعي رحمه الله
۷۰	محمد عبدالكريم رحمه الله	۱۶۷	عبدالله رحمه الله
۷۱	حاجي محمد رحمه الله	۱۶۸	فقير ضياء الدين رحمه الله
۷۲	محمد غريب الدين رحمه الله	۱۶۹	لطف الرحمن رحمه الله
۷۳	احمد رحمه الله	۱۷۰	ضياء الله رحمه الله
۷۴	عبدالحكيم رحمه الله	۱۷۱	احمد يار رحمه الله
۷۵	محمد فيض الله رحمه الله	۱۷۲	عبدالحكيم صديقي رحمه الله
۷۶	عبدالرشيد رحمه الله	۱۷۳	محمد مهدي الفرنجي رحمه الله
۷۷	احمد حسين رحمه الله	۱۷۴	علامة الله رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۸	مجددالدين رحمه الله	۱۷۵	نورغلي رضوي رحمه الله
۷۹	نورالنبي رحمه الله	۱۷۶	عبدالرحمن رحمه الله
۸۰	عبدالجبار مفتي حنابلة بمدينة رحمه الله	۱۷۷	محمد ارشاد حسين رحمه الله
۸۱	حافظ فتح محمد الفاروقي دهلوي رحمه الله	۱۷۸	عبدالعلي رحمه الله
۸۲	فضل الله رحمه الله	۱۷۹	محمد عبداللطيف رحمه الله
۸۳	عمادلاسلام رحمه الله	۱۸۰	محمد علي رحمه الله
۸۴	قاضي احمد رحمه الله	۱۸۱	محمد عبدالواحد رحمه الله
۸۵	محمد عبدالصمد رحمه الله	۱۸۲	سيف الدين خان رحمه الله
۸۶	حافظ محمد كشميري رحمه الله	۱۸۳	سيد حسن علي رحمه الله
۸۷	حسن شاه بتهالوي رحمه الله	۱۸۴	محمد عبدالمجيد رحمه الله
۸۸	حافظ عزيزالله رحمه الله	۱۸۵	محمد انعام الله احمد خان رحمه الله
۸۹	رحيم بخش رحمه الله	۱۸۶	سيد محمد يعقوب پنجابي رحمه الله
۹۰	ابرار علي رحمه الله	۱۸۷	محمد حسين خان رحمه الله
۹۱	محمد اكرم رحمه الله	۱۸۸	حبيب الله قاضي الندوة رحمه الله
۹۲	محمد فضل الرحمن رحمه الله	۱۸۹	رضي الدين رحمه الله
۹۳	محمد عبدالرحمن رحمه الله	۱۹۰	برهان الحق رحمه الله
۹۴	شيخ لعل محمد رحمه الله	۱۹۱	محمد سليم الزمان رحمه الله
۹۵	فقير عبدالله رحمه الله	۱۹۲	نصيرالدين احمد رحمه الله
۹۶	محمد ابوسعيد رحمه الله.	۱۹۳	قاسم علي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷	سکندر علي خان رحمه الله		

د هم دغه علماء کرامو سر بیره دوخت او زمان د ام ت محمدي مشهوره علماء کرام چې، په عربو او اعجمو کې پېژندل سوي ځېرې دي، دهغو لاسلیکونه هم پرسته لکه:

د حضرت علامة مولانا یعقوب نانوتوي رحمه الله.

❁حضرت مفتي علامة رشید احمد گنگوهي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شیخ سید احمد رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد الحسن رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد محمود رحمه الله.

❁حضرت مولانا شیخ عبدالحکیم رحمه الله ولد حضرت مولانا علامة شیخ عبدالحی الکنوي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شیخ فقه العصر صاحب تحقیق و تدقیق عبدالحی لکنوی رحمه الله.

❁حضرت مولاناشیخ خلیل احمد سهارنپوري رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه فتوی په کتاب (تنبیة الوهابین) کي موجود ده. په صفحه ۴۶۶ کي. د دې کتاب (تنبیة الوهابین) لیکوال حضرت مولانا عبدالعلي رحمه الله دی چي په دارالعلوم د یوبند کي مدرس دی او حنفي فقه پر مشهوره کتاب شرح الوقایة باندي حاشیة هم کړې ده. د ښه معلوماتو لپاره تنبیة الوهابین کتاب وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غېر مقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیوبند نظر

د اسلامي نړۍ د مشهوره د ېنيي مرکز (مدرسه دارالعلوم دیو بند) له لوري یوه رساله د (خطیبه صدارت) په نامه په دې روان کلونو کي خپره سوه. په دې رساله کي د موجوده غېرمقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیو بند نظر څرګند سوی دی. دا رساله په اصل کي د دیوبند د مدرسې د مشر د هغي وینا لیکلی متن دی چي د يادي فتنې (غېر مقلدينو) په اړه يې يوه رابلل سوي کنفرانس ته کړې وه چي، د يادي فتنې (د غېرمقلدينو) په اړه يې يو رابلل سوي کنفرانس ته کړی وه. د همدې رسالې په يوه برخه کي داسي يوه د فهم وړ وينا موجوده ده چي، زه به هغه ستاسو حضور ته وړاندي کړم.

د لوړ عزت ددلودونکو درنو علماء کرامو، د دغي ناستي غرض ، هدف، ضرورت او اهميت تاسو ټولو ته ښه معلوم دی لکه څرنګه چي، په بلنليک کي ورته اشاره سوې وه چي، دغه ناسته په دغه هدف او موخه جوړه سوې ده چي، زموږ غېرمقلدين ورو ڼه چي، ځانونو ته اهل حديث وايي، په بېلابېلو سيمو کي د دوی له لوري څخه چي کوم حالت منځ ته راځي پر هغه باندي غور او فکروسي او د راکابو کولو تدارک لاري چاري يې بايد تنظيم سي.

صورت حال د ادی چي د تيرو څو کلونو راهيسي غېر مقل ېدينو د خپلو هڅو د لېوندیتوب تر څنګ جارحانه رويه هم غوره کړې ده. دوی په ب ېلا بېلو سيمو کي په حديث باندي د عمل کولو په نامه د ساده عوامو يا د هغه عصري زده کړو زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو مسلمانان څخه لاره ورکوي یا ورکه کړې ده چي، د دیني علومو څخه ناخبره او هغوی ته داسي تاثر ورکوي چي، ګواکي په حدیث ولاړ ټلبندي د عمل کولو ویاړ یوازي او یوازي د دوی په برخه دی او پاته نورو ټولو خلکو احادیث پرې ایښي دي.

دا په دې معنی چي ټول هغه مسلمانان چي په دین باندي د عمل کولو یا قرآن کریم او احادیثو باندي د پوهېدلو لپاره د حضرات آئمه کرامو څخه لارښوونه تر لاسه کوي او په هغوی کي د یوه امام تقلید کوي، دغو ټولو ګواکي احادیث پرېښي دي ګمراهان دي او باطل پرست دي.

اوس خو خبره تر دې اندازې رارسېدلې ده چي غېرمقلدېن ببله تکلیفه پر امامانو مبارکانو د تهمت ژبه اوږدوي په خاص ډول امام ابوحنیفه رحمه الله د دوی د بې ادبی او سپین سترګی نښان وي او دې خبري ته خو د بد بختی انتها ویل کیږي چي، په دوی کي یو شمېر داسي هم سته چي، د صحابه کرامو په سپېڅلي شان کي د سپین سترګی او بې ادبی کي بې ځایه جرئت کوي.

د دوی د دغي جارحانه رویې په نتیجه کي په ډېرو سیمو کي خپل منځي شخړي رامنځ ته سوي دي او په ځینو سیمو کي د یو شمېر مسلمانانو د خپلو مخکنیو علماء کرامو او اسلافو سره په تړاو او تعلق اغېز من سو ي هم د ي. په ځانګړي ډول په هغو سیمو کي دا فتنه زیاته ده چي، ډېر او سېدونکي یې په خلیجي هیوادونو کي مزدوری کوي. په ځینو سیمو کي یې خپل نمائنده ګان په تنخوا ټاکلي دي چي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرله پسې ډول د دغې فتنې په خپراوي کې   بوخت دي. خلاصه دا چې د غېر مقلدېنو فتنه په ډېره چټکیا سره خپرېږي. په دې کې شک نسته چې د حق نمائنده ګان هم په شخصي شکل د دغې فتنې پتعقیب او مخنیوي کې بوخت دي.

لکه: دارلعلوم دیوبند ته په کله نا کله رارسېدونکو راپورونو کې چې، اندازه کېږ ای سي، یاچې کله ددارلعلوم دیو بند خادمان ببلا بیلو سیموته ولاړ سي او په خپله یې وویني.

په خپله په دارالعلوم دیو بند کې د (تحفظ سنت) په نامه د ځو کلونو راهسې ځانګړې شعبه سته چې په کښې پر دغه موضوع باندې د طالبانو د روزنې کار جاري دی او له ضرورت سره سم د هیواد په ببلابیلو سیمو کې د همدغې فتنې د مخنیوپه اړه په هڅو کې برخه اخلې.لکن اوس د حالاتو غوښتنه داده چې، دغه کار د پخوا په نسبت باید په ډېر منظم او پرله پسې شکل تر سره سي او یوه مناسبه کاري لایحه ورته جوړه سي.د دې رسالې په یوه برخه کې د (غېرمقل   ېدینو د جارحانه افکارو لنډیز)تر عنوان لاندې داسې راغلې دي.

که چیرې تاسو د غېرمقلدېنو کتابونو ته یوه لنډه کتنه وکړئ او د هغې په رڼا کې د هغوی افکار رالنډ کړ ئ. نو یو ډېر دردوونکی انځور او حالت به راڅرګند سي په لنډه توګه یې وړاندې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ غېر مقلدين د اصحابو کرامو په اړه د جمهور امت خلاف نظر لري. حضرات صحابه کرام حجت نه مني بلکي د هغوی په اړه نامناسب تعبيرات استعمالوي د دوی د علماوو، عادي خبره او عادت دی تر دې اندازې چي، خلفاي راشدين او نور اکابرين او فقيه صحابه کرام په اړه د کتاب او سنت سره نابلدتيا د نصوصو خلاف عمل په غتېو غتېو مسائلو کي تېروتنه او په قهر کي غلط ه فتوای ور کول او داسي نور تهمتونه او دبې ادبۍ ډک الفاظ د غېر مقلدينو په کتابونو کي عام دي.

۲ غېر مقلدين د اجماع پر خلاف لاره غوره کوي.

۳ دغه خلک د سلف صالحينو بلکي په احاديثو ثابت د قرآني تفاسيرو په مقابله کي د خپل زړه د خوښي سره سم تفاسيروته ترجيح ورکوي.

۴ په اختلافي فروعي مسائلو کي شدت د دوی ځانګړی شعار دی په کومو مسائلو کي چي، تر يوه د زياتو رايو او نظرونو کنجائش وي په هغوی کي يوازي يو اړخ حق او بل باطل ګڼل د دوی عادت دی. په داسي حال کي دغسي فکر ي طرز د امت د جمهورو علماوو په اند غلط دی.

۵ دغه خلک د مجتهدينو امامانو، فقهاوو، محدثينو او اولياء کرامو په شان کي بې ادبي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفیان

که څه هم زموږ په ټولنه کي سلفیان خلک ځانګړې ډله بولي مګر په اصل کي سلفي او وهابي کوم توپیر نه لري. صرف دومره فرق یې سته چي، وهابي ډل مخکي پیدا سوې ده او سلفي ډله وروسته پیدا سوې ده.

دغه ډله د سید محمد رشید رضا له خوا تائسیس سوې ده، سید محمد رشید رضا په **۱۲۶۲** ه. کي په سوریه کي زېږېدلی دی او په **۱۳۵۶** ه. کي وفات سوی دی.

سید محمد رشید رضا د شیخ محمد عبده خاص شاګرد دی. سید محمد رشید رضا د سلفي په نامه عقیده او ډله په مصر کي جوړه کړه. وروسته دغي ډلي په ورو ورو له مصر څخه د باندي نورو هیوادونو ته لاره پیدا کړه.

په هندوستان کي دې ډلي ته علامه شوکاني او مولوي نظیر احمد دهلوي ډېر روښد او طرقي ورکړه. د دوی دواړو کوښښو چي، سلفي ډله په لږ وخت کي د مشهوره ډلو څخه و بلل سوه. سره له دې چي په اوسني پاکستان کي او افغانستان کي هم ځیني کسانو و دې ډلي ته لبیک وویل. په افغانستان کي د دې ډلي او پیروانو لپاره یې مولوي عبدالله نورستاني ډېر عزت لري.

سلفي ډله ځان ته یو ځانګړی هدف، عقائد، او پیرېندل ګلوي نه لري. دوی په ټولو اهدافو، عقائدواو پیرېندلګلوي په مثل د وهابیانو دی. موږ دا خ بره مخکي واضح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ده چې، وهابيان پر يوه قرار نه دي خپل نوم د وخت سره سم بدلوي. کله اهل احديث ، کله وهابيان، کله بيا سلفي وي.

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت په وړاندې سلفي داسې حکم لري لکه څرنګه چې، د وهابي دی. ځکه د دوی دواړو عقائد او هدايت يو شان دی.[250]

[250] - شناخت گروها : ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنج پیریان:

پنج پیر په اصل کې د پاکستان په صوبه سرحد کي په (صوابی) والسوالۍ کي د یوه کلي نوم دی چي اوس و هغه ډلي ته پنج پیر یان ویل کیږي کوم چي د مولوي طاهر پنج پیري له خوا ایجاد سوې ده. مولوي طاهر پنج پیر، د پنج پیر د علاقې او سېدونکی دی، نو په همدې خاطر و دغي ډلي ته د پنج پیریانو نوم کارول کیږي.

دغه ډله په مثل د سلفي نجدي ده. دوی په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي. په قرآن کریم کي ډېر لري تاویلات کوي چي، هغه زموږ د مذهب سره سمون نه لري. د دوی عقائدو ته که سړی متوجه سي دابه معلومه سي چي، د دوی او سلفي نجدي عقیده کوم توپیر نه لري خو په ظاهره د ځینو مسائلو څخه منکر دي، هغه مسائل چي په مذهب کي ثابت دي.په فتوی فریدیه کي علامة شیخ القرآن والحدیث مفتي فرید صاحب رحمه الله داسي راپېژني. لکه دعا وروسته ترجنازې، دعا وروسته تر سنتو حیلة دورة الاسقات، توسل، په ذ وات فاصله، زیارت قبور، تعویذ، مطلقا [251] دا ټوله هغه مسائل دي چي په مذهب کي ثابت دی او دهري مسئلې لپاره موږ پوره پوره په وضاحت سره دلائل ذکر کړي دي. په هر صورت که څه هم دغه ډله په ظاهره (حنفي مذهب دعوه کوي مګر د دوی اقوالو ته چي، وګورئ د حنفي مذهبه څخه ناخبره خلک دي ځکه حنفي مذهب ډېر پراحتیاط بنا مذهب دی. په حنفي مذهب کي پر مسلمانان د کافر حکم کول پر خپلو شرائطو بنا دی. په هره خبره سره مسلمان

[251] - فتاوی فریدیة : ۱ جلد، ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کافر کوي. د احنافو چي وس وسي یېمسلمان د کافر کولو څخه ځان ساتي که څه هم هغه په تاويلاتو سره وي خو پنځ پيري عقيده درلودونکی شخص لپاره يوه علامه داده چي دوی ژر د کفر حکم کوي.[252]

[252] - شناخت گروها : ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بریلویان

د ادیان باطل او صراط مستقیم په حواله تر ۱۲۹۷ ه. کاله پورې د برصغیر ټولو خلکو ځانونه اهل سنت والجماعت او احناف بلل او د تصوف څلور سره مشهوره طریقې، قادریه شریفه، نقشبندیه شریفه، سهرورديه شريفه، او چشتیه شریفه په کښې رائج وې او خلکو په دې طریقو کې بیعت هم کاوه. خلکو په فقهي مسائلو کې د امام اوبوحنیفه رحمه الله او په عقائدو کې د امام ابوالحسن اشعري او امام اوبو منصور ماتوریدي رحمهم الله تعالی مقتدیان ګڼل.

دا طریقه تر حاجي امدادالله مهاجر مکي صاحب پورې را روانه وه. د برصغیر په خلکو کې کوم اختلاف مذهبي نه و موجود. د برصغیر ټول مسلمانان په اتفاق او اتحاد سره اوسېدل مګر کله چې په هندوستان کې سیاسي حالات راغلل، په دې وخت کې د هند مسلمانان د ترکیانو ملګري وو او انګرېز دا نه غوښتل ځکه؛ انګرېز د ترکو سره مخالف درلود.

انګرېزانو یابرطانوي حکمرانو د خپل سیاست له مخې چې مسلمانان په خپل منځ و جنګوي او انګرېز حکومت پر وکړي، دا پرېکړه چې اول باید د مسلمانانو اتحاد او اتفاق ختم کړو.د دې کار لپاره یې دا غوره و بلل چې باید د مسلمانانو په مابین کې مذهبي ډلې پیداسي. هغه وچې، انګرېز د دې لپاره د احمد رضا خان بریلوي په نوم یو شخص اماده کړ. انګرېزانو د احمد رضا خان څخه دوه موهم کارونه واخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ځنګه چې مسلمان ه یوادونه د ترکیانو ملګري و و او له همدې خاطره پر انګریزانو د مسلمانانو پوره رعب پروت وو.نو د همدې اتفاق او اتحاد د ختمولو په کار کښې احمد رضاخان بریلوي ډېر لوی کردار کړی دی او د (دوام المعیس) په نوم یې پر دې موضوع مستقل کتاب ولیکه چې ترکان د خلافت هیڅ حق نه لري چې پر نورو هیوادنو یې وکړي.

۲ بل احمد رضاخان د انګریزانو لپاره دا کار وکړ چې، د وخته مسلمانان سره متحد وو هغه یې د مذهب په نامه په ډلو او فرقو سره وویشل. د د ه په کوښښ سره د هندوستان هغه مسلما نان چې یو الله ﷻ یو رسول ﷺ او یوه کتاب ته یې عقیده درلوده په ډلو ډلو سره و ویشي.[253]

قاري احمد پیلي نهیستي وایي: په **۱۲۹۷** ه.کې مولانا شاه احمد رضا خان قلم په لاس کې واخسیت کتابونه یې لیکل. فتوی وي یې ورکولې. حرمینو شریفینو ته یې سفر وکړ. د حرمینو د مشهوره علماء کرامو سره یې وکتل. د یوبند د علماء کرامو پر خلاف یې تصدیق حاصل کړ چې په نامه د (حسام الحرم) سره په کتابي بڼه سره توضیح سوه. مولانا احمد رضاخان پنځوس کاله مسلسل د غسي کو ښښ وکړ. دوه جلاجلا فکرونه یې جوړ کړل . یو د بریلوي او بل د یوبندي په نامه، د دواړو فرقو

[253] - ادیان باطله اور صراط المستقیم : ۲۹۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء او اعوام يې په جنجال کې سره واچول او دا کار د مسلمانانو لپاره په هيڅ وخت کې مفيد نه وو.[254]

[254] - حواله سابقه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد رضاخان بریلوي لنډه پېژندنه .

احمد رضا خان د تقي علي ځوی او د رضا علي لمسی دی.د هندوستان په صوبه اتراپردېش کي په (یوپي) کي د بریلوي په ښار کي زېږېدلی دی. احمد رضاخان بریلوي ته ځکه بریلوي وایي چي، دی په بریلوي ښار کي زېږېدلی دی. احمد رضا خان د جون په **۱۸۶۵** ع کي زېږېدلی دی. پلار یې د احمد میا نوم پرکښېښود نیکه د احمد رضا او مور د امن میا خو کله چي احمد رضاخان بریلوي لوی سو، د دخپل ځان لپاره عبدالمصطفی نو م غوره کړ.

په اول کي یې پر خپل پلار سبقان وویل. په مدرسه مصباح العلوم کي. بیا هم داسي پر نورو علماؤ باندي یې درسونه لوستل. په **۱۸۹۴** ع کي یې د اشاعت العلوم په نامه مدرسه جوړه کړه. له هغه وروسته یې په **۱۹۰۴** کي بله مدرسه په نامه د دارالعلوم منظر اسلام سره جوړه کړه. څو کاله یې د مدرسې او فتوی کار وکړ. اخر ډېر په فتوی او لیکوالي کي مشغول سو. په هم دې خاطر یې د مدرسې کار او انتظام و مولانا حامد رضا خان بریلوي ته وسپاره.

د احمد رضا خان بریلوي پیروانو دا یادونه کړې ده چي، د ده تصنیفات د **۲۰۰** بیا تر **۱۰۰۰** پوري دي مګر حقیقت دادی کومي نویشتې ته چي کتاب ویل کیږي، هغه یې تر **۱۰** زیات نه دي. تر ټولو غټ کتاب یې (فتاوی رضویه) دی چي، په **۸** جلدو مشتمل دی. احمد رضا خان بریلوي په **۱۳۴۰** ه. کي د صفري د میاشتي په **۲۵** نېټه وفات سوی دی. البته د **۵۶** کالو پر عمر وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بریلویانو عقائد

دغه ډله که څه هم په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي مګر په اصل کي دوی داسي اقوال او افعال کوي چي، هغه په حنفي مذهب کي مردود دي. د دوی عقیده د احنافو د عقیدې سره ډېر تو پیر لري. زه یو څه د نمونې په ډول رانقلوم تر څو تاسو ته معلومه سي چي، دا عق اید د احنافو له عقیدو څخه نه د ي بلکي د بریلوي عقایدو څخه دي.

بریلویان په بدعاتو کي داسي غرق سوي دي چي د اصلي دین، مذهب او بدعت فرق اوس دوی نه سي کولای. د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو په شان کي داسي خبري کوي. که چیري انبیاء کرام او او لیاءکرام ژوندي وای، دوی به خپله له دغسي اقوالو او افعالو څخه بېزاري ښکاره کړې وای. د دیو بند د علماء کرامو سره ډېر تضاد لري. ځیني مستحبات، سنت بولي او سنتو ته د فرضو په سترګه ګوري. د تصوف په اړه خورا ډېره عقیده لري. د ډېر افراط له خاطره حقیقي تصوف ځني پاته دی اوس په بدعاتو کي غرقاب دي. کوم څوک چي د دوی سره مخالفت ولري. هغه د وهابي په نامه تورنه وي. د دې خبرو بر سېره نوري خاص عقائد هم لري لکه داسي.

❁نبي علیه‌السلام عالم بالغیب بولي، وایي نبي علیه‌السلام په هرڅه خبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۞د اولیاء کرامو په حق کي ډېر افراط کوي. دوی وايي د معراج په شپه نبي عليه‌السلام د شېخ بغداد رحمه‌الله په کومک پر بوراک سپور سو او د شېخ بغداد په امر لمر را خيژي او لويږي.

۞مجذوب معاف دی. که د جذب په حالت کي هرڅه وکړي هغه ورته معاف دی.

۞نبي عليه‌السلام نور دی.

۞نبي عليه‌السلام مختار کل دی.

۞د غېر الله څخه کومک غوښتنه جائز ده.

۞د درود شريف د ويلو په وخت ولاړېدل.

۞قبرونه پاخه جوړول، ګنبده پرجوړول.

۞پر قبرو څراغان شمعي بلول.

۞د جنازې وروسته دعا حتمي کول.

۞چي کله د نبي عليه‌السلام نوم مبارک ذکر سي ګوتي مچول.

۞احمد رضاخان برېلوي په لاس کي شېخ عبدالقادر جيلاني دی او شېخ عبدالقادر جيلاني په لاس کي د نبي عليه‌السلام دی. داسي په لاس کي کېدل لکه قلم چي د کاتب په لاس کي وي. د نبي عليه‌السلام په حضور کي د الله تعالی جل‌جلاله دی (ماينطق عن الهوی) دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره معلومه سوه چي بريلوي صاحب په حضور کي د الله تعالی دی (ماینطق عن الهوی) العیاذ بالله.

﷽رضا د الله تعالی رضا د پیغمبر ﷺ ده او رضا د پیغمبر ﷺ په رضا کي ده. احمد رضاخان بریلوي ده.

﷽د احمد رضاخان بریلوي ژبه او قلم الله تعالی دواړه د خطاء څخه ساتلي دی، همداسي نور عقائد لري چي، په مذهب حنفي کي ورته په کلکه جواب ویلی سوی دی که څه هم دوی په ظاهر ځان حنفي بولي خو حنفي نه دي بلکي دا یو ګمراه ډله ده او نه په حنفي مذهب کي داسي عقائد ولالره ځای نسته. د ښه معلوماتو لپاره دغه کتابونه وګورئ.

۱ ادیان باطله.

۲ صراط المستقیم.

۳ شناخت گروها.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه:

چي د ماخذونو په توګه استفاده ځيني سوېده په لاندي ډول دي.

۱ قرآن مجید

۲. بخاري شریف.

۳ مسلم شریف

۴. ابوداؤد شریف.

۵ ترمذي شریف

۶. مشکوات شریف.

۷ مکتوبات امام رباني

۸. تلویح توضیح.

۹ مجالس ابرار

۱۰. غنیة الطالبین.

۱۱بحرالرائق

۱۲. ابوالمنتهي.

۱۳ د ستور اساسي مع ائین دارالعلوم دیوبند.

۱۴ فتاوی رحمیه

۱۵. شرح منار.

۱۶ نامي شرح حسامي

۱۷. الاجتهاد.

۱۸ حدیث او تقلید شخصي

۱۹. اعلام الموقعین.

۲۰ مجموع الرسائل ابن عابدین.

۲۱. الاقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲عقد

۲۳ كلمة الفصل.

۲۴ تذكرة الحفاظ

۲۵. انصاف .

۲۶ اشرف جواب

۲۷. فتاوى ابن تيمه.

۲۸ محمد بن عبد الوهاب

۲۹. الهدية السنية.

۳۰ حطة في ذكر صحاح السته

۳۱ نزهة الخواطر .

۳۲ قول المختار في مولد نبي المختار

۳۳. . فتاوى فردية

۳۴ حدائق حنفية

۳۵. انوار الباري.

۳۶ تذكرة محدثين

۳۷. تفسيرات احمدية.

۳۸ الاعتدال في مراتب الرجال

۳۹. . شرح مؤطاء

۴۰ هدية الهدى

۴۱. بدورالاهله.

۴۲ اسرار اللغة

۴۳. عرف البحاري.

۴۴ العزاب المهين

۴۵. احياء العلوم الدين.

۴۶ جامع بيان العلم

۴۷. اشاعة السنة.

۴۸ الجواهر المضية.

۴۹ جامع المسانيد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۰ حجة الله بالغة

۵۱. انصاف مع کشاف.

۵۲ سبیل الرشاد

۵۳. تقلید ائمة.

۵۴ اللمع لابي النصر السراج الطوسي

۵۵. فتاوی محمودیة.

۵۶ ردالمختار.

۵۷ درلمختار.

۵۸ تفسیر عثماني

۵۹. تفسیر ابن کثیر.

۶۰ جلالین

۶۱. معارف القرآن.

۶۲ تفسیر الرازي

۶۳. فتاوی عزیزي.

۶۴ ادیان باطله اور صراط مستقیم

۶۵. حقیقت تصوف

۶۶ عرفان

۶۷. ابن ماجة.

۶۸ مناسک لملا علي القاري

۶۹. فتح الباري

۷۰ اعلاء السنن

۷۱. مواهب الرحمن.

۷۲ مفتاح البحاجة

۷۳. وفاء الوفاء.

۷۴ شفاء السقام

۷۵. الخصائص الکبری.

۷۶ جلاء الافهام

۷۷. مسند احمد بن حنبل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۸ الوصل الى حقيقة التوسل
۷۹. الدرالمنثور.
۸۰ عمدة القاري
۸۱. السيرة حلبي.
۸۲ كشف الارتياب
۸۳. الدررالسنية.
۸۴ اسدالغابة
۸۵. الصواعق المحرقة.
۸۶ امدادالفتاوى
۸۷. عقائد ديوبند.
۸۸ شواهد الحق.
۸۹ اشعة اللمعات.
۹۰ شرح الصدور
۹۱. البصائر.
۹۲ فيض الباري.
۹۳ فيض الباري.
۹۴ بذل المجهود
۹۵. حموي.
۹۶ شيخ الاسلام علي تيسيرالقاري
۹۷ . مرقات.
۹۸ رحمت بيان.
۹۹ شناخت گروها.
۱۰۰مفردات
۱۰۱الاشباه و النظائر
۱۰۲مرواج السنن
۱۰۳فتوى هندية
۱۰۴نورالايضاح
۱۰۵.مراقي لفلاح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۶مجموع الرسائل محمد امین صفدر
.۱۰۷درر الفوائد
۱۰۸اعانة الطالبین
.۱۰۹البدیة والنهایة.
۱۱۰مغرب
.۱۱۱قاموس.
۱۱۲مختار الصحاح
.۱۱۳تاج العروس.
۱۱۴جامع العلوم والحکیم
.۱۱۵الاعتصام.
۱۱۶فتوی حدثیة
.۱۱۷الحاوي للفتاوی.
۱۱۸رحیق مختوم
.۱۱۹مجموع الفتاوی.
۱۲۰الغنیة
.۱۲۱مصنف ابن ابي شیبة.
۱۲۲تیسیر العزیز
.۱۲۳روح البیان.
۱۲۴سنن الکبری
۱۲۵احسن الفتاوی.
۱۲۶الوسي تاریخ نجدي
.۱۲۷ترجمان و هابیة.
۱۲۹اقتصاد في الاجهاد
.۱۳۰اهل حدیث اور انګریز.
۱۳۱پهلي اسلامي تحریک.
۱۳۲غیر مقلدین د احدیثو په رڼا کي.
۱۳۳تنبیع الوهابین.
۱۳۴مثنوي معنوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمدلله حمداً موافیاً لنعمه و موکافیه لمزیده و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و أله .

و اصحابه اجمعین

تمت بالخیر

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library